

ISSN 2518-7937

№ 4(88)/2017

ПЕДАГОГИКА сериясы

Серия ПЕДАГОГИКА

PEDAGOGY Series

ҚАРАҒАНДЫ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
КАРАГАНДИНСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN
OF THE KARAGANDA
UNIVERSITY

ISSN 2518-7937

Индексі 74622

Индекс 74622

ҚАРАҒАНДЫ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
КАРАГАНДИНСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN
OF THE KARAGANDA
UNIVERSITY

ПЕДАГОГИКА сериясы

Серия ПЕДАГОГИКА

PEDAGOGY Series

№ 4(88)/2017

Қазан–қараша–желтоқсан
30 желтоқсан 2017 ж.

Октябрь–ноябрь–декабрь
30 декабря 2017 г.

October–November–December
December, 30, 2017

1996 жылдан бастап шығады
Издается с 1996 года
Founded in 1996

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published 4 times a year

Қарағанды, 2017
Караганда, 2017
Karaganda, 2017

Бас редакторы

ЖМ ХҒА академигі, заң ғыл. д-ры, профессор

Е.Қ.Көбеев

Бас редактордың орынбасары **Х.Б. Омаров**, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі,
техн. ғыл. д-ры, профессор

Жауапты хатшы **Г.Ю. Аманбаева**, филол. ғыл. д-ры, профессор

Редакция алқасы

Б.А.Жетпісбаева,	ғылыми редактор пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
М.Н.Сарыбеков,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Қ.М.Арынғазин,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
С.Т.Каргин,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Л.А.Шкутина,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Г.О.Тәжіғұлова,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Н.Э.Пфейфер,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Ш.М.Мухтарова,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
С.К.Әбілдина,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Н.Б.Михайлова,	PhD, профессор (Германия);
А.Миколайчак,	PhD, профессор (Польша);
Т.В.Машарова,	пед. ғыл. д-ры (Ресей);
И.А.Федосеева,	пед. ғыл. д-ры (Ресей);
Д.А.Казимова,	жауапты хатшы пед. ғыл. канд. (Қазақстан)

Редакцияның мекенжайы: 100028, Қазақстан, Қарағанды қ., Университет к-сі, 28

Тел.: (7212) 77-03-69 (ішкі 1026); факс: (7212) 77-03-84.

E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Сайт: vestnik.ksu.kz

Редакторлары

И.Д.Рожнова, Ж.Т.Нурмуханова

Компьютерде беттеген

Г.Қ.Қалел

Қарағанды университетінің хабаршысы. «Педагогика» сериясы.

ISSN 2518-7937

Меншік иесі: «Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті» РММ.

Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігімен тіркелген. 23.10.2012 ж.
№ 13107–Ж тіркеу куәлігі.

Басуға 28.12.2017 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/8. Қағазы офсеттік. Көлемі 21,12 б.т.
Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 148.

Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ баспасының баспаханасында басылып шықты.

100012, Қазақстан, Қарағанды қ., Гоголь к-сі, 38. Тел. 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

Главный редактор
академик МАН ВШ, д-р юрид. наук, профессор
Е.К.Кубеев

Зам. главного редактора **Х.Б. Омаров**, чл.-корр. НАН РК,
д-р техн. наук, профессор
Ответственный секретарь **Г.Ю. Аманбаева**, д-р филол. наук, профессор

Редакционная коллегия

Б.А.Жетписбаева,	научный редактор д-р пед. наук (Казахстан);
М.Н.Сарыбеков,	д-р пед. наук (Казахстан);
К.М.Арынгазин,	д-р пед. наук (Казахстан);
С.Т.Каргин,	д-р пед. наук (Казахстан);
Л.А.Шкутина,	д-р пед. наук (Казахстан);
Г.О.Тажигулова,	д-р пед. наук (Казахстан);
Н.Э.Пфейфер,	д-р пед. наук (Казахстан);
Ш.М.Мухтарова,	д-р пед. наук (Казахстан);
С.К.Абильдина,	д-р пед. наук (Казахстан);
Н.Б.Михайлова,	PhD, профессор (Германия);
А.Миколайчак,	PhD, профессор (Польша);
Т.В.Машарова,	д-р пед. наук (Россия);
И.А.Федосеева,	д-р пед. наук (Россия);
Д.А.Казимова,	ответственный секретарь канд. пед. наук (Казахстан)

Адрес редакции: 100028, Казахстан, г. Караганда, ул. Университетская, 28
Тел.: (7212) 77-03-69 (внутр. 1026); факс: (7212) 77-03-84.
E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Сайт: vestnik.ksu.kz

Редакторы
И.Д.Рожнова, Ж.Т.Нурмуханова

Компьютерная верстка
Г.К.Калел

Вестник Карагандинского университета. Серия «Педагогика».

ISSN 2518-7937

Собственник: РГП «Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова».

Зарегистрирован Министерством культуры и информации Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № 13107–Ж от 23.10.2012 г.

Подписано в печать 28.12.2017 г. Формат 60×84 1/8. Бумага офсетная. Объем 21,12 п.л. Тираж 300 экз. Цена договорная. Заказ № 148.

Отпечатано в типографии издательства КарГУ им. Е.А.Букетова
100012, Казахстан, г. Караганда, ул. Гоголя, 38, тел.: (7212) 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

© Карагандинский государственный университет, 2017

Main Editor

Academician of IHEAS, Doctor of Law, Professor

Ye.K.Kubeyev

Deputy main Editor

Kh.B. Omarov, Corresponding member of NAS RK,
Doctor of techn. sciences, Professor

Responsible secretary

G.Yu. Amanbayeva, Doctor of phylol. sciences, Professor

Editorial board

B.A.Zhetpisbayeva,	Science Editor Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
M.N.Sarybekov,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
K.M.Aryngazin,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
S.T.Kargin,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
L.A.Shkutina,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
G.O.Tazhigulova,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
N.E.Pfeyfer,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
Sh.M.Mukhtarova,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
S.K.Abildina,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
N.B.Mikhaylova,	PhD, professor (Germany);
A.Mikolaychak,	PhD, professor (Poland);
T.V.Masharova,	Doctor of ped. sciences (Russia);
I.A.Fedosseyeva,	Doctor of ped. sciences (Russia);
D.A.Kazimova,	Secretary Cand. of ped. sciences (Kazakhstan)

Postal address: 28, University Str., 100028, Karaganda, Kazakhstan

Tel.: (7212) 77-03-69 (add. 1026); fax: (7212) 77-03-84.

E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Web-site: vestnik.ksu.kz

Editors

I.D.Rozhnova, Zh.T.Nurmukhanova

Computer layout

G.K.Kalel

Bulletin of the Karaganda University. «Pedagogy» series.

ISSN 2518-7937

Proprietary: RSE «Academician Ye.A.Buketov Karaganda State University».

Registered by the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No. 13107–Zh from 23.10.2012.

Signed in print 28.12.2017. Format 60×84 1/8. Offset paper. Volume 21,12 p.sh. Circulation 300 copies.

Price upon request. Order № 148.

Printed in the Ye.A.Buketov Karaganda State University Publishing house.

38, Gogol Str., 100012, Kazakhstan, Karaganda, Tel.: (7212) 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

МАЗМҰНЫ

ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ТЕОРИЯСЫ

<i>Жетписбаева Б.А., Бенчик С., Жилбаев Ж.О., Байдельдинова Г.М.</i> Оқытушының жетекшілігімен студенттердің өздік жұмысын ұйымдастыру туралы.....	11
<i>Шкутина Л.А., Данек Я., Рымханова А.Р.</i> Мұғалімдердің жалпы білім беретін мектептерге инклюзивті білім беруді енгізуге деген қатынастарының жеке аспектілері.....	17
<i>Игембекова А.Ж., Ахметжанова Г.А., Горбачев А.А.</i> Шет тілін оқытудағы инновациялық технологияларды пайдаланудың тиімділігі	24
<i>Кушнир М.П., Кузнецова С.</i> Қазақстан Республикасы орта білім мазмұнын жанарту шеңберіндегі педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курсына бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамыту	29
<i>Аубакирова К.Ф., Ишанов П.З., Данек Я., Абдразакова А.А., Болатбекова А.К., Бакенова А.М.</i> Болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық құзыреттілігінің педагогикалық шарттары.....	36
<i>Шарзадин Ә.М., Мағрупбеков Е.Е.</i> Қазақстанда жұмыс мамандарын даярлау және қайта мамандандырудың негізгі алғышарттары	44
<i>Қосыбаева У.А., Қауымбек И.С., Шегирова Д.К., Михайлова Н.Б.</i> Білім мен белсенділікті дамыту үшін «Функцияның негізгі қасиеттері» бөлімін компьютерлік бағдарламалар көмегімен оқып үйрету.....	49

БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯЛАР МЕН ДӘСТҮРЛЕР

<i>Тәжіғұлова Г.О., Шрайманова Г.С., Бәкей Д.Қ., Нуркеева Б.А.</i> Жоғары оқу орнының білім беру үрдісі	55
<i>Серік М., Алматова А.М., Шонғалова Қ., Ахатова Ж., Байзакова С.С.</i> Заманауи технологияларды білім мазмұнына ендірудің педагогикалық-практикалық негіздері	60
<i>Күлиаріпова З.К., Жилбаев Ж.О., Исинбаева К.Г.</i> Әлеуметтік кәсіпкерлік: студенттік инновациялық идеялары	65
<i>Жетписбаева М.А., Бектыбаева Г.Ш., Ермаганбетова Ф.А.</i> Курстан кейінгі әдістемелік сүйемелдеу мұғалімдердің үздіксіз кәсіби даму компоненті ретінде.....	70
<i>Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Мухамедханова А.К.</i> Жаңа стандартты және білім беру бағдарламаларын енгізу жағдайында қазіргі мектеп жоғары сынып оқушыларының эмоциялық күйзелісінің деңгейі туралы.....	77
<i>Күлиаріпова З.К., Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Каирбекова Б.Д.</i> Жаһандық болашақ — «жаңа» білімге бастар жол.....	82
<i>Казимова Д.А., Кельдибекова А.Б., Кубиева В.А., Түсіпхан А.</i> Ақпараттық бейіндегі үрдісте мамандарды даярлауда инновациялық технологиялардың ролі	89
<i>Золотарева Л.Р.</i> Диалог өнертану-эстетикалық бағытындағы сабақтарда көркемдік қарым-қатынас тәсілі ретінде	93
<i>Тлеужанова Г.К., Абдикерова Д.Е., Геймбук Е.Ю.</i> Тілдік емес жоо-да шетел тілді оқытудың мақсаттарын анықтауда міндетті талаптар ретіндегі нақтылық пен кешенділік	102
<i>Келесбаев Д.Н.</i> Сапа функциясының таралуы әдісін университеттердегі білім беру сапасын көтеру үшін қолдану	108
<i>Құрманғалиева М.С., Жолбаева Ж.У.</i> Педагогикада музыкалық білім беруде жаңашылдық пен дәстүрлер проблемалары	117
<i>Сейсенбеков Е.К., Телахынов Е.Б., Әшімханов F.P.</i> Ақпараттық технологияларды қолдану негізіндегі спорттық жекпе-жек түрлерінің әдіснамасын жетілдіру	122

<i>Абзалбек Л.С., Баласанян Л.</i> Педагогикалық үрдістегі интеграция ұғымы	130
<i>Акульбекова Н.З., Алдажарова А.М., Тынбаева Г.С.</i> Қазақстан Республикасының мемлекеттегі тілдік білім беру мазмұнының жаңаруындағы заманауи үрдістер.....	135
<i>Сыздыкова А.И.</i> Жаңартылған білім беру бағдарламасы: жаңа бағыт, жаңа көзқарас.....	142
<i>Ирсалиев С.А.</i> Кәсіптер және дағдылар – білім беру жүйелерінің заманауи сын тегеуіріндеріне реакциясы.....	147
 АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР.....	 155
2017 жылғы «Қарағанды университетінің хабаршысында» жарияланған мақалалардың көрсеткіші. «Педагогика» сериясы	158

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

<i>Жетписбаева Б.А., Бенчич С., Жилбаев Ж.О., Байдельдинова Г.М.</i> К вопросу об организации самостоятельной работы студентов под руководством преподавателя (СРСП)	11
<i>Шкутина Л.А., Данек Я., Рымханова А.Р.</i> Отдельные аспекты отношения учителей к внедрению инклюзивного образования в общеобразовательные школы	17
<i>Игембекова А.Ж., Ахметжанова Г.А., Горбачев А.А.</i> Эффективность использования инновационных технологий в обучении иностранному языку	24
<i>Кушнир М.П., Кузнецова С.</i> Развитие профессиональной компетентности учителей начальных классов на курсах повышения квалификации в рамках обновления содержания образования Республики Казахстан.....	29
<i>Аубакирова К.Ф., Ишанов П.З., Данек Я., Абдразакова А.А., Болатбекова А.К., Бакенова А.М.</i> Педагогические условия этнопедагогической компетентности будущих учителей.....	36
<i>Шарзадин А.М., Магруппбеков Е.Е.</i> Основные предпосылки подготовки и переквалификации рабочих кадров в Казахстане.....	44
<i>Косыбаева У.А., Кауымбек И.С., Шегирова Д.К., Михайлова Н.Б.</i> Изучение раздела «Основные свойства функции» с использованием компьютерных программ для развития знаний и деятельности.....	49

ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ

<i>Тажигулова Г.О., Шрайманова Г.С., Бакей Д.К., Нуркеева Б.А.</i> Цели образовательного процесса высшей школы	55
<i>Серік М., Алматова А.М., Шонгалова К., Ахатова Ж., Байзакова С.С.</i> Педагогико-практические основы внедрения современных технологий в содержание образования.....	60
<i>Кульшарипова З.К., Жилбаев Ж.О., Исинбаева К.Г.</i> Социальное предпринимательство: идеи студенческих инноваций.....	65
<i>Жетписбаева М.А., Бектыбаева Г.Ш., Ермаганбетова Ф.А.</i> Посткурсовое методическое сопровождение как компонент непрерывного профессионального развития учителей	70
<i>Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Мухамедханова А.К.</i> Об уровне эмоционального выгорания старшеклассников в Казахстане в условиях перехода на новые стандарты и учебные программы.....	77
<i>Кульшарипова З.К., Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Каирбекова Б.Д.</i> Глобальное будущее — главный вызов на пути к «новому» образованию.....	82
<i>Казимова Д.А., Кельдибекова А.Б., Кубиева В.А., Тусипхан А.</i> Роль инновационных технологий в процессе подготовки специалистов информационного профиля	89
<i>Золотарева Л.Р.</i> Диалог как способ художественного общения на занятиях искусствоведческо-эстетического цикла	93
<i>Тлеужанова Г.К., Абдикерова Д.Е., Геймбук Е.Ю.</i> Конкретность и комплексность как необходимые требования к определению целей обучения иностранному языку в неязыковом вузе	102
<i>Келесбаев Д.Н.</i> Использование метода развертывания функции качества для повышения качества образования в университетах	108
<i>Курмангалиева М.С., Жолбаева Ж.У.</i> Проблемы традиции и новаторства в педагогике музыкального образования.....	117
<i>Сейсенбеков Е.К., Телахынов Е.Б., Ашимханов Г.Р.</i> Совершенствование методологии видов спортивных единоборств на основе применения информационных технологий	122

<i>Абзалбек Л.С., Баласанян Л.</i> Понятие интеграции в педагогическом процессе.....	130
<i>Акульбекова Н.З., Алдажарова А.М., Тынбаева Г.С.</i> Современные тенденции в обновлении содержания школьного языкового образования в Республике Казахстан.....	135
<i>Сыздыкова А.И.</i> Обновленная образовательная программа: новое направление, новый взгляд	142
<i>Ирсалиев С.А.</i> Профессии и навыки — реакция систем образования на современные вызовы .	147
 СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ.....	 155
Указатель статей, опубликованных в «Вестнике Карагандинского университета» в 2017 году. Серия «Педагогика».....	158

CONTENT

THEORY AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION AND TRAINING

<i>Zhetpisbayeva B.A., Bencic S., Zhilbayev Zh.O., Baideldinova G.M.</i> Revisiting the organization of independent work of students under the supervision of a teacher (IWST).....	11
<i>Shkutina L.A., Danek J., Rymkhanova A.R.</i> Some aspects of the attitude of teachers towards the introduction of inclusive education in general education schools	17
<i>Igembekova A.Zh., Akhmetzhanova G.A., Gorbachev A.A.</i> The effectiveness of using innovative technologies in teaching foreign language	24
<i>Kushnir M.P., Kuznetsova S.</i> The development of professional competence of primary school teachers on the refresher courses within the framework of updating the content of education of the Republic of Kazakhstan.....	29
<i>Aubakirova K.F., Ishanov P.Z., Danek J., Abdrazakova A.A., Bolatbekova A.K., Bakenova A.M.</i> Pedagogical conditions of ethno-pedagogical competence of future teachers	36
<i>Sharzadin A.M., Magrupbekov E.E.</i> The basic prerequisites for the professional training and retraining of workers in Kazakhstan	44
<i>Kosybaeva U.A., Kauymbek I.S., Shegirova K.D., Mikhailova N.B.</i> Studying the section «Basic properties of a function» using computer programs for the development of knowledge and activity	49

TRADITIONS AND INNOVATIONS IN EDUCATION

<i>Tazhigulova G.O., Shraimanova G.S., Bakey D.K., Nurkeyeva B.A.</i> Objectives of the educational process in higher education institutions.....	55
<i>Serik M., Almatova A.M., Shongalova K., Akhatova Zh., Baizakova S.S.</i> Pedagogical and practical bases for the introduction of modern technologies in the content of education	60
<i>Kulsharipova Z.K., Zhilbayev Zh.O., Issinbayeva K.G.</i> Social entrepreneurship: ideas of student innovation	65
<i>Zhetpisbayeva M.A., Bektybayeva G.Sh., Ermaganbetova F.A.</i> Post-course methodical support as a component of continuous professional development of teachers	70
<i>Zhilbayev Zh.O., Syrymbetova L.S., Mukhamedkhanova A.K.</i> On the level of emotional burnout of high school students in Kazakhstan in conditions of transition to new standards and training programs....	77
<i>Kulsharipova Z.K., Zhilbayev Zh.O., Syrymbetova L.S., Kairbekova B.D.</i> Global future — the main challenge on the way to the «new» education	82
<i>Kazimova D.A., Keldibekova A.B., Kubieva V., Tusipkhan A.</i> The role of innovative technology in the process of training specialists of the information profile	89
<i>Zolotareva L.R.</i> Dialogue as the method of artistic communication in the classroom of art-aesthetic cycle.....	93
<i>Tleuzhanova G.K., Abdikerova D.E., Geimbuch E.Yu.</i> Concreteness and complexity as necessary requirements to determine goals of teaching foreign language in non-linguistic university.....	102
<i>Kelesbayev D.N.</i> Using the method of deploying the quality function to improve the quality of education in universities	108
<i>Kurmangalieva M.S., Zholbaeva J.U.</i> Problems of traditions and innovations in the pedagogy of music education.....	117
<i>Seisenbekov Ye.K., Telakhynov E.B., Ashimhanov G.R.</i> Perfection of the methodology of the types of martial arts based on the use of information technology.....	122

<i>Abzalbek L.S., Balassanyan L.</i> The concept of integration in the pedagogical process.....	130
<i>Akulbekova N.Z., Aldazharova A.M., Tynbayeva G.S.</i> Modern trends in updating the content of school language education in the Republic of Kazakhstan	135
<i>Syzdykova A.I.</i> Updated educational program: a new direction, a new look	142
<i>Irsaliyev S.A.</i> Professions and skills – reaction of educational systems to contemporary challenges ..	147
 INFORMATION ABOUT AUTHORS	 155
Index of articles published in the «Bulletin of the Karaganda University» in 2017 y. «Pedagogy» Series	158

ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ТЕОРИЯСЫ

ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

THEORY AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION AND TRAINING

UDC 378.145

B.A. Zhetpisbayeva¹, S.Bencic², Zh.O. Zhilbayev³, G.M. Baideldinova⁴

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*Pan-European University, Bratislava, Slovakia;*

³*National Academy of Education named after I.Altynsarin, Astana, Kazakhstan;*

⁴*Karaganda State Technical University, Kazakhstan*

(E-mail: baydeldinova76@mail.ru)

Revisiting the organization of independent work of students under the supervision of a teacher (IWSST)

This article is devoted to the issues of organizing independent work of students under the supervision of a teacher in higher educational institutions. The article deals with such concepts as «independent work of students», as well as «independent work of students under the supervision of a teacher» and «cognitive independence». The authors analyzed the works of domestic and foreign researchers on the definition and forms of organization of independent work of students under the supervision of a teacher that showed that the definition of the IWSST is treated ambiguously. The article also presents the results of a questionnaire survey of teachers and students of the Karaganda State University named after Academician E.A. Buketov to determine the current situation on the organization of the IWSST on a foreign language, namely, to determine the role of this type of classroom activities in the educational process, the forms of its organization, the difference of these forms from the forms of organization of other types of occupations. To clarify the essence of the IWSST concept, the authors also considered the characteristics of the IWS, which led to the conclusion that the classification of the types of independent work of a student under the supervision of a teacher depends on the pedagogical goal, the nature of the student's activity, the degree of independence, and also on the specifics of the academic subject.

Keywords: credit system, higher education, independent work of students, university, interaction between teacher and student, foreign language, cognitive independence, formation of skills, improvement, forms of organization, survey, motivation.

Introduction

In the context of credit technology, one of the crucial roles is assigned to the independent work of the student, which is connected with the modern paradigm of education, the requirement of which is to teach a person to learn, to promote the formation of motivation for self-educational activity. The transition to the European education system confronts university teachers with the problem of organizing independent work as the main component of the educational process necessary for the qualitative preparation of the future bachelor's degree holder for his professional activity.

Thus, in the higher educational institutions of Kazakhstan, there are two forms of organization of the educational process, the target orientation of which is the development of the students' ability to acquire knowledge independently. These forms are: an independent work of the student (IWS) and an independent work of the student under the supervision of a teacher (IWSST). If the first form, IWS, completely assumes an independent activity of the student, the second one, IWSST, includes the interaction of the teacher and student, which is determined by the need to determine the direction of student's independent work, as well as its correction by the teacher, which further promotes the student's ability to organize educational activities inde-

pendently. So, IWST serves as a basis for the formation of the ability for self-educational activity, which predetermines the need to perform such type of lessons. The analysis of the scientific and methodological literature and statutory-legal documents in the field of education regarding the independent work of the student under the supervision of a teacher testifies to the ambiguous understanding of the role, place, significance and specifics of the organization of this type of lessons, which is reflected in the lack of a methodological platform for the organization of the IWST. This causes the occurrence of a problem, that is, an incorrect understanding by the teachers of the independent work of the student under their supervision, its goals, objectives and orientation, which, as a consequence, affects the quality of the organization of this type of lessons.

The main part

In the studies, dedicated to the planning and organization of independent work of students (L.G. Vyatkin, M.G. Garunov, B.P. Essipov, I.Ya. Lerner, M.I. Makhmutov, P.I. Pidkasisty and others [1–4]), many aspects of the problem under investigation have been discovered in the traditional didactic aspect. However, at the present time, special attention should be paid to solving the problems of organizing the independent work of a student under the supervision of a teacher as a classroom activity of students, taking into account not only the didactic but also the motivational, procedural and technological aspects of the educational process.

Analysis of scientific and methodological literature allows us to conclude that the definition of independent work of a student under the supervision of a teacher (IWST) is treated ambiguously, and different sources offer various definitions, and in some - there is no concretization of this concept. For example, S.B. Abdygaparova and S.R. Akhmetova determine the IWST as one of the forms of educational work in the credit system of training, which is conducted as classroom lesson; as a joint classroom work of the student and teacher in an interactive mode [5]. The Rules for the organization of the educational process on credit technology training do not provide a specific definition of the IWST, but describes the nature of the performance of this type of classes: consultation on the performance of homework assignments, course projects and works, semester and test papers, reports and other types of IWS [6]. That is, the IWST lessons should be aimed at monitoring and correcting the independent work of the student. The monograph of A.A. Kussainov, S.M. Omirbayev and S.S. Karpikov widely considers the distribution of hours for independent work of students under the supervision of a teacher, its relationship with the seminars and practical classes, but there is no information about the goals, objectives and content of this type of work.

To determine the current situation regarding the organization of the IWST on a foreign language, namely: to determine the role of this type of classroom activities in the educational process, the forms of organization of the IWST, the differences of these forms from the forms of organization of other types of lessons, we conducted a survey among teachers and students. The participants of this survey were foreign language teachers of the Karaganda State University named after academician E.A. Buketov and students of this university. The analysis of the questionnaire indicates that all interviewed teachers believe that the IWST lessons can be used to explain the material not understood and acquired by the students during the practical lessons. These results serve as the basis for the assumption that practical lessons and IWST are duplicated, since they have one target orientation. At the same time, a large part of the students (65 %) find the forms of holding these two types of classroom classes different. However, we cannot ignore the fact that almost 1/3 (30 %) of the interviewed students still see the organization of practical lessons and the IWST identical. Also, most of the teachers (70 %) believe that the IWST is an opportunity to consolidate the material studied and passed by the students during the practical lessons, and approximately the same percentage of students (65 %) confirms this. It should be noted that 65 % of teachers believe that the students should be provided with new, additional information on the topic under the study during the IWST. In the meantime, 35 % of teachers believe that the IWST lessons should be organized so that students, in addition to receiving new information, have the opportunity to repeat and consolidate the material on the topic under the study. The same picture is formed regarding this issue and in the students' answers. Thus, 65 % of students would like to receive additional information at the time of IWST, and the remaining 35 % of students do not agree with this.

Summarizing the results of the survey on the objectives of the IWST as a classroom activity, it can be concluded that the majority of both students and teachers define this type of lesson as a way to assimilate an unexplored material that has not been studied for some reasons during the practical lessons, or as a way to consolidate the material that has been studied. Also, a large number of teachers are confident that the IWST lessons should be for the students a source of additional, in-depth information. Thus, it can be stated that nei-

ther students nor teachers mark an important aspect of this type of lesson, which concerns the independence of students in studying a specific topic. Whilst, in our opinion, students should come to the IWSST lessons with questions and problems on the material that they have to study independently on the topic recommended by the teacher.

The results of the survey among students in relation to the productivity of their lessons show that approximately 2/3 (65 %) of the students surveyed visit the IWSST because they consider this type of classroom work productive in learning a foreign language, while about 1/3 (35 %) of students totally disagree with this and are present at the IWSST only because the visit is mandatory. Whereas the analysis of teachers' responses allows us to conclude that they perceive the IWSST as a fairly productive type of training, since the majority of teachers (80 %) agreed with this assumption, and the remaining 20 % of respondents find it difficult to determine the level of productivity of the IWSST. Summarizing the above, it can be said that most of the students and teachers are confident of the need to conduct the IWSST, but at the same time a sufficient percentage of students and teachers have doubts about this issue.

Also of great importance, in our opinion, are the recommended forms of organization of the IWSST, which are indicated in the syllabus of the subjects. We have analyzed syllabuses of such subjects as «Foreign language», «Basic foreign language», «Language for specific purposes» and «Second foreign language» to investigate if there are given the forms of organization of the IWSST. The analysis showed that if during the organization of practical classes the main forms are working with the text, grammar and lexical exercises, listening, writing, then the IWSST is characterized by predominance of activities aimed at speaking, namely: discussion, round table, role-playing and business games, dialogues, monologues, reports and others. Taking into consideration the abovementioned we can conclude that the forms of organization of the IWSST and practical classes offered in syllabus are different. However, the results of the survey indicate the opposite. 70 % of the surveyed students say that the main activity during IWSST on language subjects is reading, working with text and written exercises. Only about 20 % of students noted a discussion in their responses, and approximately 10 % of students indicated reports and multimedia presentations in the Power Point program as a form of IWSST. In addition, the teachers noted that they are preparing material for classes according to the topics and forms of organization of the IWSST, presented in syllabus. While half of the interviewed students find it difficult to answer the question about the use by teachers of the forms of organization of the IWSST presented in the syllabus.

Within the framework of our survey, the teachers had the opportunity to make suggestions on improving the organization of the IWSST. 1/3 of the interviewed teachers indicated that the independent work of the student under the supervision of a teacher could be more productive if the teacher could independently recommend certain students to visit the IWSST. These proposals of teachers once again confirm that they do not connect the IWSST with the independent work of students.

Based on the results of the survey, it can be concluded that:

- independent work of students under the supervision of a teacher, as a kind of classroom lesson, in practice does not have a specific focus, because these classes relate to practical exercises, aimed at reinforcing the new material, or perceived as an opportunity to broadly explain the material on the topic;

- an active subject of the IWSST is a teacher, not a student, whose activity, in our opinion, should be aimed at an independent study of a particular topic. Wrong understanding by teachers of this type of occupation is reflected in its content, which should be preceded by independent work of students.

Thus, all of the aforementioned requires clarification of the concept of independent work of students under the supervision of a teacher (IWSST) as a compulsory type of training in the context of credit technology of training, which, in our view, should reflect the main components of this activity.

To clarify the concept of independent work of a student under the supervision of a teacher, we conducted an analysis of the works of domestic and foreign psychologists and teachers to identify the target orientation, components and characteristics of the student's independent work and its relationship with the teacher's activities in relation to the student in the learning process.

The analysis of the literature has shown that the main target orientation of such type of activity as IWSST should be cognitive independence of students, as it reflects all the fundamental principles of credit technology of education.

The cognitive independence of students can be defined as an important quality of the personality of the future specialist, characterized by his willingness to carry out cognitive activity on his own, aimed at mastering the theoretical and practical foundations of the specialty, professional self-development and self-realization in the conditions of rapid growth in the volume of information and technology improvement.

Stressing the importance of this fact, we believe that the formation and activation of cognitive independence are the main goals of conducting the IWS lessons.

An important link in achieving this goal is the role of the teacher in the learning process during the IWS lessons. It is the teacher who organizes the process, directing it to the formation of the students' cognitive independence, and later systematically activates it to develop the students' automation skills to self-activate this skill and use it in practice. The essence of mainstreaming the cognitive independence of students is to activate their thinking, cognitive interest and in the modeling of mental processes that are adequate to genuine creativity. At the same time, there can be developed skills for an independent exploratory research approach to solving theoretical or practical problems [7].

The objective of activating the cognitive independence of students is to raise the level of independent thinking activity among the students and teach them the system of mental actions that is characteristic for self-solving problems that require the use of creative thinking activity. Activation of students in the learning process will be properly organized if it ensures achievement of skillfully set goals with rational use of efforts and, as a result, preserving psychological balance and obtaining positive emotions for the trainees [8].

The process of activating cognitive activity of students suggests:

1) the actualization of problems, ideas of the studied material and an independent cognitive activity of students itself;

2) the elucidation of ideas, the formation of concepts, general educational, generalized and special skills in the process of independent cognitive activity;

3) the organization of independent cognitive activity of students on the basis of value orientations.

The development of cognitive independent activity is greatly influenced by various incentives - motivations for action. The need for cognitive activity causes various processes, phenomena, skills, abilities and knowledge. It is possible to attribute all possible assessments of the personal plan (approval, recognition, evaluation, etc.) and the influence of the environment (moral and material) to stimuli of cognitive independent activity. Pedagogical stimulation of cognitive independent activity consists in the special organization of the educational process, which entails the solution of questions of formation and development of motivation, abilities and skills of conducting cognitive independent activity.

So, as it was said above, the main target orientation of IWS activities should be cognitive independence of students, as it reflects all the fundamental principles of credit technology of education.

Let us consider the characteristics of the IWS for comparison with the characteristics of the IWS.

Independent work is of great importance in terms of the formation of cognitive activity and the independence of students. Independent work is a form of joint, unified activity of the teacher and students. Carrying out an independent work, students actively operate with acquired knowledge, skills and abilities, perform search activity. Therefore, in this independent activity of students, their cognitive activity and independence are strengthened and mutually conditioned, and this activity is distinguished by a high level of consciousness. If as a result of education students have acquired such a quality of personality as cognitive independence, then it can be stated that at all stages of educational cognition the didactic principles of consciousness, activity and independence in teaching were realized [4].

An analysis of the scientific psycho-pedagogical literature shows the diversity of approaches and the ambiguous definition of the concept of «independent work of students». IWS is considered as a form of educational and scientific knowledge, as a form of learning organization, as a method of teaching, as a method of creative thinking and as a means of learning [9].

There are many classifications based on different criteria: by the didactic purpose (B.P. Essipov); by the sources of knowledge (E.Ya. Golant, V.P. Strezikozin); by the type of tasks (M.G. Garunov, I.Ya. Lerner, P.I. Pidkasisty); by the content (I.E. Unt); a multi-level classification (O.A. Nilsson) [10].

Conclusion

Thus, we can conclude that the classification of the types of independent work of a student under the supervision of a teacher depends on the pedagogical goal, the nature of the student's activity, the type of independent work, the place of independent work of students, the degree of independence, and also on the specifics of the academic subject; it is determined by specific goals and content of training, features of methods and techniques of teaching, specific tasks.

References

- 1 Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М. Бим-Бад. — М.: Большая рос. энцикл., 2002. — 528 с.
- 2 Подласый И.П. Педагогика / И.П. Подласый. — Кн. 2. — М.: ВЛАДОС, 2000. — 256 с.
- 3 Попов К.В. Разработка уровневой модели познавательной самостоятельности студентов бакалавриата / К.В. Попов // Известия ВГПУ. — 2012. — Т. 65. — № 1. — С. 18–22.
- 4 Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках / Б.П. Есипов. — М.: Учпедгиз, 1961. — 239 с.
- 5 Абдыгаппарова С.Б. Основы кредитной системы обучения в Казахстане / С.Б. Абдыгаппарова, Г.К. Ахметова, С.Р. Ибатуллин, А.А. Кусаинов, Б.А. Мырзалиев, С.М. Омирбаев. — Алматы: Қазақ ун-ті баспасы, 2004. — 198 с.
- 6 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zk.kz/eng/docs/V1100006976#z12>.
- 7 Воронцов А.Б. Практика развивающего обучения / А.Б. Воронцов. — М.: Знание, 1998. — 316 с.
- 8 Петунин О.В. Формирование познавательной самостоятельности старших школьников в процессе углубленного изучения предметов естественнонаучного цикла / О.В. Петунин. — Кемерово: Кузбассвузиздат, 2003. — 124 с.
- 9 Лернер И.Я. Проблемное обучение / И.Я. Лернер. — М.: Знание, 1974. — 164 с.
- 10 Жарова Л.В. Учить самостоятельности / Л.В. Жарова. — М.: Просвещение, 1993. — 240 с.

Б.А. Жетписбаева, С. Бенчич, Ж.О. Жилбаев, Г.М. Байдельдинова

Оқытушының жетекшілігімен студенттердің өздік жұмысын ұйымдастыру туралы

Мақала жоғары оқу орындарында оқытушының жетекшілігімен студенттердің өздік жұмысын ұйымдастыру мәселесіне арналған. Авторлар «оқытудың кредиттік технологиясы», «студенттердің өздік жұмысы» және «танымдық дербестік» атты түсініктерді қарастырды. Сонымен қатар оқытушы жетекшілік ете отырып, студенттердің өздік жұмысын анықтау, оның формалары мен ұйымдастыру жолдары бойынша отандық және шетелдік зерттеулерге талдау жасау барысында СОӨЖ бірдей бағытта түсіндірілмейтіндігі анықтады. Шетел тілі бойынша СОӨЖ ұйымдастыру, атап айтқанда, оқу процесінде аудиториялық сабақтың осы түрінің басқа түрден айырмашылығын байқау мен ролін анықтау үшін академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің оқытушылары мен студенттері арасында сауалнама жүргізілді. Авторлар СӨЖ сипаттамасын СОӨЖ сабақтарымен салыстыра отырып, тереңірек талдау жасауды ұсынды, осыған орай мынадай қорытынды жасауға болады: оқытушының жетекшілігімен студенттің өздік жұмысын жүргізу педагогтың алға қойған мақсатына, студенттің атқарып жатқан ісіне, өздік жұмыстың сапасына, сонымен бірге оқу пәнінің дербес ерекшелігіне де байланысты болады.

Кілт сөздер: кредиттік жүйе, жоғары білім, студенттердің өздік жұмысы, университет, оқытушы мен студенттің өзара қарым-қатынасы, шетел тілі, танымдық дербестік, дағдыларды қалыптастыру, жетілдіру, ұйымдастыру формалары, сауалнама, уәждеме.

Б.А. Жетписбаева, С. Бенчич, Ж.О. Жилбаев, Г.М. Байдельдинова

К вопросу об организации самостоятельной работы студентов под руководством преподавателя (СРСП)

Статья посвящена вопросам организации самостоятельной работы студентов под руководством преподавателя в высших учебных заведениях. Рассмотрены такие понятия, как «самостоятельная работа студентов», «самостоятельная работа студентов под руководством преподавателя» и «познавательная самостоятельность». Авторами проведен анализ трудов отечественных и зарубежных исследователей относительно определения и форм организации самостоятельной работы студентов под руководством преподавателя, который показал, что определение СРСП трактуется неоднозначно. В статье также представлены результаты анкетирования преподавателей и студентов Карагандинского государственного университета имени академика Е.А. Букетова на предмет определения текущей ситуации по организации СРСП по иностранному языку, а именно определения роли данного вида аудиторных занятий в учебном процессе, форм его организации, отличия данных форм от форм организации других видов занятий. Для уточнения сущности понятия СРСП авторами рассмотрены также характеристики СРС, что позволило сделать вывод о том, что классификация видов самостоятельной работы студента под руководством преподавателя зависит от педагогической цели, характера деятельности студента, степени самостоятельности, а также от специфики учебной дисциплины.

Ключевые слова: кредитная система, высшее образование, самостоятельная работа студентов, университет, взаимодействие преподавателя и студента, иностранный язык, познавательная самостоятельность, формирование навыков, совершенствование, формы организации, опрос, мотивация.

References

- 1 Bim-Bad, B.M. (Eds.). (2002). *Pedahohicheskii entsiklopedicheskii slovar* [Pedagogical Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Bolshaia rossiiskaia entsiklopediia [in Russian].
- 2 Podlasyj, I.P. (2000). *Pedahohika* [Pedagogy]. Book 2. Moscow: VLADOS [in Russian].
- 3 Popov, K.V. (2012). Razrabotka urovnevoi modeli poznavatelnoi samostoiatel'nosti studentov bakalavriata [Development of the level model of the cognitive independence of undergraduate students]. *Izvestiia VHPU – Proceedings of the SGMP, Vol. 65, 1*, 18–22 [in Russian].
- 4 Esipov, B.P. (1961). *Samostoiatelnaia rabota uchashchikhsia na urokakh* [Independent work of students in the classroom]. Moscow: Uchpedhiz [in Russian].
- 5 Abdygapparova, S.B., Ahmetova, G.K., Ibatullin, S.R., Kusainov, A.A., Myrzaliev, B.A. & Omirbaev, S.M. (2004). *Osnovy kreditnoi sistemy obucheniia v Kazakhstane* [Fundamentals of the credit system of education in Kazakhstan]. Almaty: Kazak universiteti baspasy [in Russian].
- 6 *adilet.za.kz*. Retrieved from <http://adilet.za.kz/eng/docs/V1100006976#z12> [in Russian].
- 7 Voroncov, A.B. (1998). *Praktika razvivaiushcheho obucheniia* [The practice of developmental learning]. Moscow: Znanie [in Russian].
- 8 Petunin, O.V. (2003). *Formirovanie poznavatelnoi samostoiatel'nosti starshikh shkolnikov v protsesse uhlublennoho izucheniia predmetov estestvennonauchnogo tsikla* [Formation of cognitive independence of senior schoolchildren in the process of in-depth study of subjects in the natural science cycle]. Kemerovo: Kuzbassvuzizdat [in Russian].
- 9 Lerner, I.Ja. (1974). *Problemnoe obuchenie* [Problem training]. Moscow: Znanie [in Russian].
- 10 Zharova, L.V. (1993). *Uchit samostoiatel'nosti* [To teach independence]. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].

L.A. Shkutina¹, J. Danek², A.R. Rymkhanova¹

^{1,3}*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*University of Saint Cyril and Methodius, Trnava, Slovakia*
(E-mail: arlarisa@yandex.ru)

Some aspects of the attitude of teachers towards the introduction of inclusive education in general education schools

The article contains an analytical review of the scientific literature of the countries of near and far abroad, as well as Russian literature devoted to the study of the attitude of teachers towards inclusive education. A comparative analysis of the results of a large number of studies has been carried out, where different positions of teachers have been identified in relation to inclusive education, including in relation to children with special educational needs and to the introduction of innovations in the educational process as a whole; There are a number of factors that affect the attitude of teachers towards the above objects and the ways of solving the current problem as one of the most urgent in the modern educational system. The authors point out the need for special efforts to change the attitude of teachers to inclusion as a special form of organization of the educational process, i.e. Teaching teachers of general education institutions with the involvement of teachers of correctional and general schools implementing an inclusive approach; providing informational and consultative support for this process with the aim of creating a tolerant attitude in society towards children with disabilities. The formation of a positive attitude of teachers towards a system of inclusive education can be a guarantee of successful implementation and development of inclusive practice.

Keywords: inclusive education, pedagogue, attitude, cognitive component, affective component, behavioral component.

The concept of «attitude» in psychology means «fixed, by some kind of feature, mutual relations of subjects, objects and their properties. The relationship can be between changing objects, phenomena and properties and in the situation of a selected, unchanging object in its relation to other objects, phenomena and properties» [1].

Another definition of the concept of «attitude» is formulated as follows: «This is a stable organization of motivational, emotional, perceptual and cognitive processes in application to aspects of the environment. It is a trained predisposition to respond in a favorable or unfavorable manner to a given object. Thus, the attitude presents how we think, feel and act in relation to different objects. Attitude is a general assessment of an object, such as like or dislike» [2].

I.P. Podlasiy considers the relationship in terms of pedagogy as a reciprocal relationship between the teacher and the students. «... Many factors influence the attitude of the teacher with all the children and with each individual student, such as the situation in society, economic conditions, the level of public culture, the professional training of teachers, their morality, the style of communication, and many others». The author also points out that the relationship between the teacher and the students is a very complex issue and, if they are not properly formed, these relationships can be the cause of the deviant behavior of schoolchildren. A teacher is first of all a person; therefore he is guided not only by common sense, but also by personal experiences, ambitions. He can go on a leash of emotions [3].

In the psychological literature, relationships are viewed as part of interrelated and interdependent components, as change of one affects the other components. These are cognitive, affective and behavioral components. The cognitive component of the relationship is knowledge about the object, which is not necessarily true or truthful. The affective component of the relationship shows feelings or emotional reactions to the object, which can change in situ. The behavioral component of the relationship shows a tendency to react in a specific way to an object or action and represents behavioral intentions. From the point of view of pedagogy, attitudes also include three components - cognitive, affective, behavioral, the content of which is concretized in terms of the behavior of the teacher. The cognitive component of the teacher includes all the mental processes associated with knowing the environment and oneself. The affective component represents the emotional experiences of the teacher in relation to the students. The behavioral component shows the results of activities that manifest the personality of the educator. Studying the problem of the attitude of teachers towards the introduction of inclusive education, it is necessary to begin with the consideration of the attitude of teachers to inclusion as to innovations in pedagogy.

T.L. Chepel considers inclusive education as «the first innovation in educational practice initiated by the parents of disabled children and teachers who believe in its necessity not only for children with disabilities but for the entire education in general» [4].

Although, it should be noted that in the history of pedagogy, the experience of «co-education» existed more than a hundred years ago (the nineteenth century, I.G. Pestalozzi) and modern inclusion is only a revival of historical inclusive education [5].

As for the attitude of teachers to innovations, one must take into account that the nature of people in relation to innovations is very different. If some are inclined to innovations, others are conservative and prefer old and well-tried things.

According to classification of E. Rogers subjects of innovation can be divided into three groups, where innovators are the first group who are always ready to new, are interested in innovations and show adventurousism. The second group includes implementers who follow innovators, but more influential and often become leaders. And the third group includes hesitating subjects. This is a group of people who prefer traditional values. They with great difficulty accept innovations, so they restrain the process of implementing innovations.

The modern educational space requires from the teacher innovative behavior, activity and transformation in pedagogical activity [6-8].

However, at present the results of studies show that the vast majority of teachers are a group of hesitating and conservatives, which together with a preference for traditional forms of education, perhaps are afraid of failure, responsibility and risk. But nevertheless they gradually pass from resistance to passive, then active acceptance of innovations. In our opinion, the non-acceptance of inclusive education as innovations is a temporary phenomenon, the teachers of general education schools will gradually begin to take on new roles in the context of inclusive education.

Foreign experience confirms the existing difficulties. A. de Boer, S. Jan Pijl and A. Minnaert (2011) in their writings about the attitude of full-time teachers in primary schools and in the process of inclusion of children with special educational needs, consider the concept of «relation» with its three components: cognitive (belief and knowledge), the affective component (feelings) and the active component (predisposition to act). Summing up, the authors were convinced that most teachers did not feel competent and confident in teaching children with special educational needs. In addition, the behavioral component has shown that teachers have negative or neutral behavioral intentions regarding children with special needs. But all teachers recognized the need for inclusion, justifying this with humanity of intentions [9].

In recent years, a lot of results of studies of the attitude of practicing teachers towards inclusive education have appeared in the scientific literature; it indicates that the success of the implementation of inclusion depends directly on the positive attitude of teachers towards it.

E. Avramidis & B. Norwich conduct a wide analytical review of the results of research of their colleagues to identify teachers' attitudes towards inclusive education [10]: some authors, together with teachers' attitudes towards education of children with SEN, determine the specific factors that influence the formation of negative or positive relationship to children with SEN and the system of inclusive education in general, for example, Beh-Pajoo (1992), Berryman (1989), Leyser et al. (1994), J.D. Jamieson (1984) and Hannah (1988) draw attention to the gender composition of respondents, which in their opinion is also of great importance; Berryman (1989), Center and Ward (1987), Clough and Lindsay (1991), Leyser et al. (1994), Forlin (1995), Savage and Wienke (1989) consider one of the factors the age of teachers. In their view, teachers with less work experience are more inclusive of inclusion than teachers with a long record of work. The more experience teachers gain, the more conservative they become.

Other researchers, such as Avramidis et al. (2000), Leyser, Volkan and Ilan (1989), Rogers (1987) have a different opinion. They do not associate pedagogical experience with the formation of conservative positions.

According to Buell et al. (1999), Van-Reusen, Shoho and Barker (2000), Center and Ward (1987), and Avramidis et al. (2000) teachers express more favorable attitudes and emotional responses to children with SN in comparison with healthy children.

One of the factors that is associated with a more positive attitude is the availability of ancillary services in the classroom and at the school level (Clough and Lindsay, 1991; Meilzand Simpson, 1989). They claim that the availability of support in the form of resources, training materials, information and communication technologies, and the assistance of an assistant or tutor in the person of a special teacher contribute to the development of positive attitudes.

LeRoy and Simpson (1996), Center and Ward (1987), Bowman (1986), Center and Ward (1987), C. Lindsay (1991), Harvey (1985), also agree with this view, as they indicate that the availability

of the necessary teaching materials create positive attitudes towards the educational process of children with special educational needs.

There is another factor - support from the administration and other colleagues, including special educators (Janneyetal, 1995; Kauffman, LloydandMcGee, 1989; Janneyetal, 1995; P. Clough and G. Lindsay, 1991). Undoubtedly, methodological assistance from special educators is one of the factors that contribute to successful work with children with SEN.

Chazan (1994), in his review of the literature, came to the conclusion that teachers show greater tolerance for integration if «headteachers» support them. A similar view is supported by Center and Ward's (1987) and Tomas (1985).

Leyseretal (1994) found that, in general, teachers with extensive experience working with disabled people had a much more favorable attitude toward integration than teachers with little or no work experience. The findings of some other studies indicate the importance of gaining experience with children with SEN in shaping a positive attitude toward inclusive education (Leyser and Lessen, 1985, Stainback, Stainback and Dedrick, 1984; Harvey, 1985; McDonald, Birnbrauer and Swerissen, 1987; Shimmman, 1990).

Studying the attitude of teachers towards inclusive education in the course of practical work, D. Smitt (1995) found that constant work with special children can fundamentally change previous relationships. According to D. Smitt, the development of the competence of the teaching staff is a key aspect in the success of work with children with SEN.

According to Hoffman Elin M. quality of the relationship between teachers and students is always dependent on academic performance and behavior [11].

An interesting idea about the «transformability» of teachers, that is, the model of transformation, is proposed by L. Florian, H. Linklater, K. Youngand M. Rouse [12]. The main idea of transformation is that teachers must change and acquire the ability to teach all students, including «special» children.

As a result of the study of the attitude of Slovenian teachers to the inclusion (B.Cagran, M.Schmidt 2011) there was revealed that the attitude of teachers to inclusion depends on the type of disability of students. Teachers are more sympathetic to students with physical disabilities and less - to students with behavioral or emotional disorders [13].

Analysis of the results of the study of the peculiarities of the attitude of teachers to the children of primary school age with a dysfunctional type of development (O.R.Anzhiganova, 2013) showed that teachers working with children with a deficit type of development (shortcomings in the development of the sensory system) have a low level of adaptability, tolerance in relations; negative evaluation of the components of attitudes toward students who have difficulties in learning prevails. Accordingly, they do not always reach an understanding with children of this category; concentrate on their poor performance and bad behavior. Such manifestations radically changed in relation to students developing in the norm. Teachers tried to understand them, take into account their feelings and as a result quickly reached an understanding with them [14].

Yu.A. Koroleva associates the rejection of the ideas of inclusive education with the existence of an established stereotype and a lack of understanding of the system itself and the difficulties encountered in organizations of inclusive education [15].

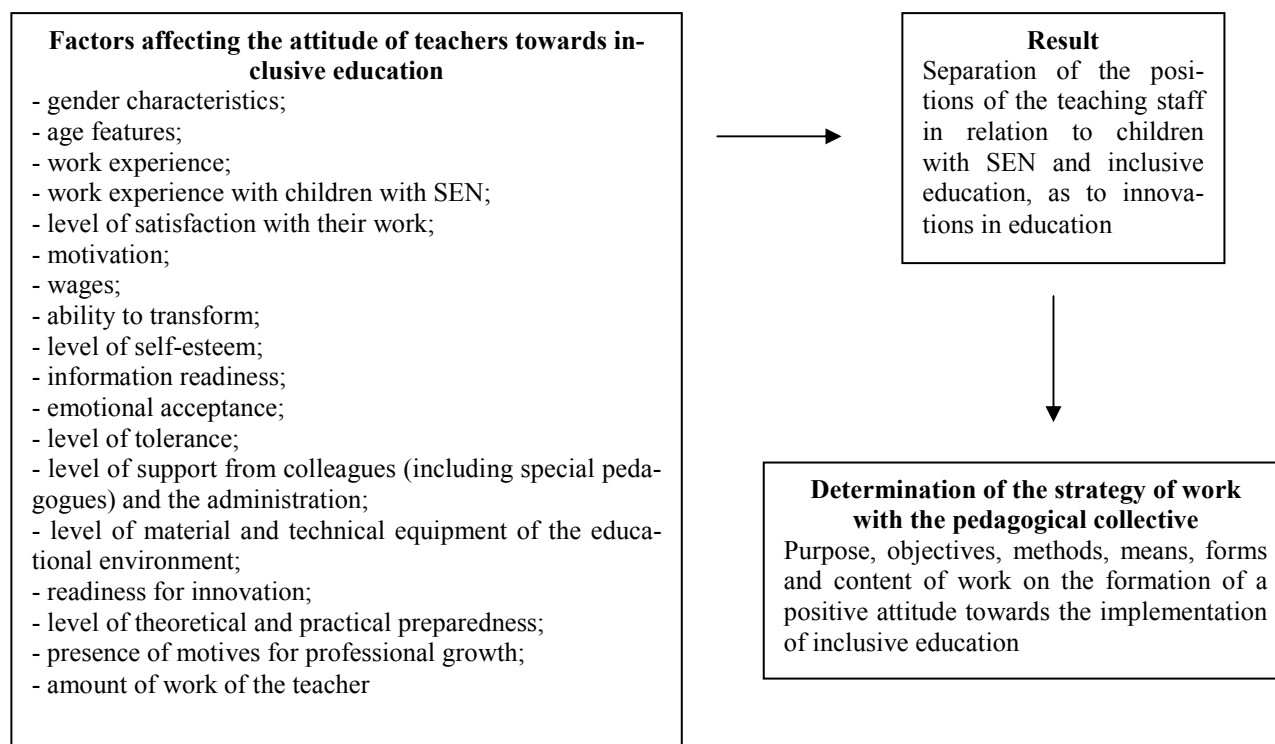
We agree with the opinion about the stereotype in relation to the education of persons with special educational needs, since in all spheres of life, healthy people and persons with disabilities or health problems were separated. Therefore, their integration into society, the general educational space and the change in established stereotypes requires considerable time and effort.

A number of authors (Yu.S. Piashkur, O.V. Istomina, I.V. Khakhalova, E.A. Santuyeva, S.I. Pozdeyeva) assert that the teachers of the special (correctional) school are more knowledgeable and ready for the transition to a new system of education for children with disabilities as they have a rich experience of this direction. Teachers of secondary schools are concerned about the issue of teaching disabled children at the same time with healthy children, because they are negative to the introduction of new education system, which is due to their unreadiness to change the established system of education with a rich base of practical and theoretical material [16, 17].

Some teachers associate the reality of the organization of inclusive education with a leading defect in the structure of child development disorders [18].

The results of the studies of the domestic experience in the implementation of inclusive education show that primary school teachers have a positive attitude towards the forthcoming work in the context of inclusive education, but there is a lack of necessary theoretical knowledge and practical skills, and there is fear of the unknown [19].

Based on the results of studies by foreign and domestic authors, and based on our research, we schematically reflected the factors influencing the attitude of teachers towards inclusive education, the result of this relationship and the decision to eliminate the identified shortcomings for a comprehensive perception of the current problem - the heterogeneous attitude of teachers to the introduction of inclusive education in general education schools (see Scheme).

Scheme. The attitude of teachers towards the implementation of inclusive education in comprehensive schools

So, we can conclude that special efforts are required to change the attitude of teachers towards inclusive education as a special form of organization of the educational process; as well as teachers and the administration of educational organizations, are looking for help in working out the mechanism of interaction between all participants in the educational process, where the central figure is the child.

Therefore, it is advisable to define a clear strategy for educating teachers of general education institutions, including in the internship program, training seminars with the involvement of teachers of correctional institutions and general education, implementing an inclusive approach; provide information and consultative support for the implementation of inclusive education with the aim of creating a tolerant attitude in society towards children with disabilities; encouraging innovative research among teachers in the education and upbringing processes associated with inclusive education. Thus, the formation of a positive attitude of teachers to a system of inclusive education can be a guarantee of successful implementation and development of inclusive practice.

References

- 1 Психологический словарь. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://psychology.net.ru/dictionaries/psy.html?word=618>.
- 2 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: studopedia.ru/16_80151_otnoshenie-i-ego-komponenti.html.
- 3 Подласый И.П. Курс лекций по коррекционной педагогике / И.П. Подласый. — М.: Владос, 2002. — С. 86–90.
- 4 Чепель Т.Л. Инклюзивное образование как инновационный проект: опыт Новосибирской области / Т.Л. Чепель // Инклюзивное образование: методология, практика, технологии. — М., 2013. — С. 30–32. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://psyjournals.ru/files/44007/Inclusive_edu_Chepel.pdf.
- 5 Шкутина Л.А. Кадровый потенциал как основной фактор успешной реализации инклюзивной системы образования / Л.А. Шкутина, А.Р. Рымханова, Н.В. Мирза, Г.С. Ашимханова, Г.К. Алшынбекова // Вестн. Новосибирского гос. пед. ун-та. — 2017. — № 1. — Т. 7. — С. 21–33. DOI: <http://dx.doi.org/10.15293/2226-3365.1701.02>.

- 6 Краевский В.В. Основы обучения. Дидактика и методика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.В. Краевский. — М.: Издат. центр «Академия», 2007.
- 7 Shkutina L.A. Contents of readiness of future teachers to management in the system of education / L.A. Shkutina, A.N. Sankhayeva // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2015. — № 3(79). — С. 257–264.
- 8 Shkutina L. Moral and psychological portrait of the modern student, his components and characteristics / L. Shkutina, N.B. Mikhaylova, A. Kubanov // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2014. — № 3(75). — С. 4–8.
- 9 Anke de Boer A. Regular primary schoolteachers' attitudes towards inclusive education: a review of the literature / A. Anke de Boer, S. Jan Pijl, A. Minnaert // International Journal of Inclusive Education. — 2011. — Vol. 15. — Issue 3. — P. 334. DOI: 10.1080/13603110903030089 <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13603110903030089>.
- 10 Avramidis E. Teachers' attitudes towards integration / inclusion: a review of the literature / E. Avramidis, B. Norwich // European Journal of Special Needs Education. — 2002, 17:2, P. 129–147. DOI: 10.1080/08856250210129056, <http://dx.doi.org/10.1080/08856250210129056>.
- 11 Hoffman Elin M. Relationships between inclusion teachers and their students: Perspectives from a middle school / M. Hoffman Elin // Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences. — 2011. — Vol. 71. — P. 216. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://proquest.umi.com/pqdweb?did=2092672101&sid=4&Fmt=2&clientId=85413&RQT=309&VName=PQD>.
- 12 Florian L. Preparing teachers for inclusive education: using inclusive pedagogy to enhance teaching and learning for all / L. Florian, H. Linklater // Cambridge Journal of Education. — 2010. — Vol. 40. — Issue 4. — P. 369–386. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://dx.doi.org/10.1080/0305764X.2010.526588>.
- 13 Cagran B. Attitudes of Slovene teachers towards the inclusion of pupils with different types of special needs in primary school / B. Cagran, M. Schmidt // Educational Studies. — 2011. — Vol. 37. — Issue 2. — P. 171–195. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.scopus.com/record/display.url>.
- 14 Анжиганова О.Р. Особенности отношения педагогов к детям младшего школьного возраста с дефицитным типом развития // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. по матер. XXXV междунар. науч.-практ. конф. № 12(35). — Новосибирск: СибАК, 2013.
- 15 Королева Ю.А. Отношение к инклюзивному образованию педагогов общеобразовательных организаций // научно-методический электронный журнал «Концепт»: — 2016. — Т. 20. — С. 77–80. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://e-koncept.ru/2016/56330.htm>.
- 16 Пяшкур Ю.С. Изучение отношения и готовности педагогов массовых и коррекционных школ к инклюзивному образованию в г. Шадринске / Ю.С. Пяшкур, О.В. Истомина, И.В. Хахалова. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://shgpi.edu.ru/files/nauka/vestnik/2013/2013-1-48.pdf>.
- 17 Сантуева Е.А. Отношение педагогов разных групп к инклюзивному образованию / Е.А. Сантуева, С.И. Поздеева. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://naukarus.com/otnoshenie-pedagogov-raznyh-grupp-k-inklyuzivnomu-obrazovaniyu>.
- 18 Богатая О.Ф. Профессиональная и психологическая готовность педагогов как условие реализации инклюзивного образования / О.Ф. Богатая // Наука, образование, общество: тенденции и перспективы развития: матер. междунар. науч.-практ. конф. — Чебоксары: Интерактив плюс, 2015. — С. 78–85.
- 19 Мовкебаева З.А. Анализ состояния готовности учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования / З.А. Мовкебаева, И.А. Оралканова // Успехи современного естествознания. — 2014. — № 12-5. — С. 629–634. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.natural-sciences.ru/ru/article/view?id=34679>.

Л.А.Шкутина, Я.Данек, А.Р.Рымханова

Мұғалімдердің жалпы білім беретін мектептерге инклюзивті білім беруді енгізуге деген қатынастарының жеке аспектілері

Макалада педагог-мамандардың инклюзивті білім беру үдерісіне деген қатынасын, пікірлері мен көзқарастарын зерттеуге арналған алыс және жақын шетелдік, сондай-ақ отандық ғылыми әдебиеттерге сараптамалық шолу жасалды. Бірқатар зерттеулерге салыстырмалы талдау жасай отырып, мұғалімдердің инклюзивті білім беру жүйесін енгізу мәселесіндегі ұстанатын ұстанымдары, білім алу қажеттіліктері ерекше балаларға, білім берудегі инновацияларға деген қатынастары сипатталды; аталған нысандарға мұғалімдердің көзқарастары мен оған әсер ететін бірқатар факторлар келтірілді және бұл білім беру жүйесіндегі өзекті мәселе ретінде қарастырылып, шешу жолдары ұсынылды. Авторлар мұғалімдердің инклюзияға білім беру үдерісін ұйымдастырудың ерекше түрі ретінде қарап, олардың өз көзқарасын өзгертуде арнайы ыңғай мен тәсілдердің қажеттілігін дәлелдей келіп, жалпы білім беретін мекемелердің мұғалімдерін даярлықтан өткізуде арнайы және инклюзивті жағдайлар жасалған жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдерін қатыстырудың маңызын көрсетеді; денсаулық мүмкіндігі шектеулі балаларға деген төзімді сезімді қалыптастыру мақсатында аталған үдерісті ақпараттық-кеңестік тұрғыдан қамтамасыз ету қажеттілігін айтады. Педагогтардың инклюзивті білім беруге деген жағымды көзқарасын қалыптастыру инклюзивті тәжірибенің сәтті енгізілуіне кепіл бола алады.

Кілт сөздер: инклюзивті білім беру, педагог, қатынас (көзқарас), танымдық құраушы, аффективтік компонент, мінез-құлық компоненті.

Отдельные аспекты отношения учителей к внедрению инклюзивного образования в общеобразовательные школы

Статья содержит аналитический обзор научной литературы стран ближнего и дальнего зарубежья, а также отечественной литературы, посвященной изучению отношения педагогов к инклюзивному образованию. Проведен сравнительный анализ результатов большого ряда исследований, где выявлены различные позиции учителей по отношению к инклюзивному образованию, в том числе к детям с особыми образовательными потребностями, и к внедрению инноваций в образовательном процессе в целом. Отмечен ряд факторов, влияющих на отношение учителей к перечисленным выше объектам, и рассмотрены пути решения сложившейся проблемы, как одной из актуальных в современной образовательной системе. Авторы указывают на необходимость специальных усилий для изменения отношения учителей к инклюзии как особой форме организации образовательного процесса, т.е. обучение педагогов общеобразовательных учреждений с привлечением педагогов коррекционных и общеобразовательных школ, реализующих инклюзивный подход; обеспечение информационно-консультативной поддержки данного процесса с целью формирования толерантного отношения в обществе к детям с ограниченными возможностями здоровья. Формирование позитивного отношения педагогов к системе инклюзивного образования может стать гарантом успешного внедрения и развития инклюзивной практики.

Ключевые слова: инклюзивное образование, педагог, отношение, когнитивный компонент, аффективный компонент, поведенческий компонент.

References

- 1 Psikhologicheskii slovar [Psychological dictionary]. *psychology.net.ru*. Retrieved from <http://psychology.net.ru/dictionaries/psy.html?word=618> [in Russian].
- 2 *studopedia.su*. Retrieved from studopedia.su/16_80151_otnoshenie-i-ego-komponenti.html [in Russian].
- 3 Podlasyj, I.P. (2002). *Kurs leksii po korektsionnoi pedahohike [The course of lectures on correctional pedagogy]*. Moscow: Vldos [in Russian].
- 4 Chepel', T.L. (2013). Inkluzivnoe obrazovanie kak innovatsionnyi proekt: opyt Novosibirskoi oblasti [Inclusive education as an innovative project: the experience of the Novosibirsk region]. *Inkluzivnoe obrazovanie: metodolohiia, praktika, tekhnolohii – Inclusive education: methodology, practice, technology*, 30–32. Moscow. Retrieved from http://psyjournals.ru/files/44007/Inclusive_edu_Chepel.pdf [in Russian].
- 5 Shkutina, L.A., Rymkhanova, A.R., Mirza, N.V., Ashimhanova, G.S. & Alshynbekova, G.K. (2017). Kadrovyi potentsial kak osnovnoi faktor uspesnoi realizatsii inkluzivnoi sistemy obrazovaniia [Human resource is a key factor in the successful implementation of inclusive education system]. *Vestnik Novosibirskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta – Bulletin of the Novosibirsk State Pedagogical University*, Vol. 7, 1, 21–33. Retrieved from DOI: <http://dx.doi.org/10.15293/2226-3365.1701.02> [in Russian].
- 6 Kraevskij, V.V. (2007). *Osnovy obucheniia. Didaktika i metodika [Fundamentals of training. Didactics and methodology]*. Moscow [in Russian].
- 7 Shkutina, L.A. & Sankhayeva, A.N. (2015). [Contents of readiness of future teachers to management in the system of education]. *Vestnik Karahandinskogo universiteta. Seriya Pedahohika – Bulletin of Karaganda University. Series of Pedagogy*, 3,(79), 257–264.
- 8 Shkutina, L., Mikhaylova, N.B. & Kubanov, A. (2014). [Moral and psychological portrait of the modern student, his components and characteristics]. *Vestnik Karahandinskogo universiteta. Seriya Pedahohika – Bulletin of Karaganda University. Series of Pedagogy*, 3(75), 4–8.
- 9 Anke de Boer A., Jan Pijl, S. & Minnaert, A. (2011). Regular primary schoolteachers' attitudes towards inclusive education: a review of the literature. *International Journal of Inclusive Education*, Vol.15, 3, 334. Retrieved from DOI: 10.1080/13603110903030089. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13603110903030089>
- 10 Avramidis, E. & Norwich, V. (2002). Teachers' attitudes towards integration / inclusion: a review of the literature. *European Journal of Special Needs Education*, 17:2, 129–147. Retrieved from DOI: 10.1080/08856250210129056; <http://dx.doi.org/10.1080/08856250210129056>
- 11 Hoffman Elin, M. (2011). Relationships between inclusion teachers and their students: Perspectives from a middle school. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences*, Vol.71, 216. Retrieved from <http://proquest.umi.com/pqdweb?did=2092672101&sid=4&Fmt=2&clientId=85413&RQT=309&VName=PQD>.
- 12 Florian, L. & Linklater H. (2010). Preparing teachers for inclusive education: using inclusive pedagogy to enhance teaching and learning for all. *Cambridge Journal of Education*, Vol. 40, 4, 369–386. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1080/0305764X.2010.526588>.
- 13 Cagran, B. & Schmidt, M. (2011). Attitudes of Slovene teachers towards the inclusion of pupils with different types of special needs in primary school. *Educational Studies*, Vol. 37, 2, 171–195. Retrieved from <http://www.scopus.com/record/display.url>.
- 14 Anzhiganova, O.R. (2013). Osobennosti otnosheniia pedahohov k detiam mladsheho shkolnogo vozrasta s defitsitarnym tipom razvitiia [Features of the attitude of teachers towards children of primary school age with a deficit type of development]. Pro-

ceedings from Personality, family and society: issues of pedagogy and psychology: XXXV Mezhdunarodnaia nauchno-prakticheskaya konferentsiya № 12(35) – 35th International Scientific and Practical Conference No. 12(35). Novosibirsk: SibAK [in Russian].

15 Koroleva, Ju.A. (2016). Otnoshenie k inkluzivnomu obrazovaniyu pedahogov obshcheobrazovatelnykh orhanizatsii [Attitude towards inclusive education of teachers of general education organizations]. *Nauchno-metodicheskii elektronnyi zhurnal «Konsept» – Scientific and methodical electronic magazine «Concept», Vol. 20, 77–80*. Retrieved from <http://e-koncept.ru/2016/56330.htm> [in Russian].

16 Pjashkur, Ju.S., Istomina, O.V. & Hahalova, I.V. Izuchenie otnosheniia i hotovnosti pedahogov massovykh i korrektsionnykh shkol k inkluzivnomu obrazovaniyu v h. Shadrinske [Study of the attitude and readiness of teachers of mass and correctional schools for inclusive education in Shadrinsk]. *shgpi.edu.ru*. Retrieved from <http://shgpi.edu.ru/files/nauka/vestnik/2013/2013-1-48.pdf> [in Russian].

17 Santueva, E.A. & Pozdeeva, S.I. Otnoshenie pedahogov raznykh hrupp k inkluzivnomu obrazovaniyu [The attitude of teachers of different groups to inclusive education]. *aukarus.com*. Retrieved from <http://naukarus.com/otnoshenie-pedagogov-raznyh-grupp-k-inkluzivnomu-obrazovaniyu> [in Russian].

18 Bogataja, O.F. (2015). Professionalnaia i psikhologicheskaya hotovnost pedahogov kak uslovie realizatsii inkluzivnogo obrazovaniia [Professional and psychological readiness of teachers as a condition for realization of inclusive education]. Proceedings from Science, education, society: trends and development prospects: *Mezhdunarodnaia nauchno-prakticheskaya konferentsiya – International Scientific and Practical Conference*. (pp. 78–85). Cheboksary: Interaktiv plus [in Russian].

19 Movkebaeva, Z.A. & Oralkanova, I.A. (2014). Analiz sostoianiia hotovnosti uchitelei nachalnykh klassov k rabote v usloviakh inkluzivnogo obrazovaniia [An analysis of the state of readiness of primary school teachers to work in conditions of inclusive education]. *Uspexi sovremennoho estestvoznaniia – The successes of modern natural science, 12-5, 629–634*. Retrieved from <http://www.natural-sciences.ru/ru/article/view?id=34679> [in Russian].

A.Zh. Igembekova¹, G.A. Akhmetzhanova², A.A. Gorbachev³

¹Karaganda State Technical University, Kazakhstan;

²Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;

³Krasnodar State Institute of Culture, Russia

(E-mail: ainashig@mail.ru)

The effectiveness of using innovative technologies in teaching foreign language

In the article approaches of effective use of innovative technologies in the process of teaching a foreign language, their influence on improving the quality of students' knowledge, ways of effective introduction and approbation of this aspect through non-traditional forms of education are considered. The authors describe the practical importance of technology as a productive component that affects the content of the material, its systematization and assimilation. As a definition of the effectiveness of the introduction of technology, a system of indicators is proposed that determines the degree of person-centered learning and the level of knowledge. The authors of the article determine the role and place of innovative technologies in the teaching process in a foreign language. The conditions of application

Keywords: modern information society, education policy, efficiency, education, communicative culture, innovative technologies, foreign language, person-oriented learning.

According to the development of modern information society requirements for its participants, are getting higher every year. These requirements apply not only to the high level of geopolitical economic requirements imposed on modern worker, but also a comprehensive training and development of an individual to participate in all spheres of social and political life. Thus, the need for foreign language learning becomes a fashionable trend or additional educational baggage of the person, but an objective reality and the introduction of innovative educational technologies for fast and efficient learning a foreign language is the key to the need for every citizen of the Republic of Kazakhstan.

Currently in our country there are significant changes in the national education policy. This is due to the transition to the position of student-centered pedagogy. One of the tasks of modern school becomes a potential disclosure of all participants in the pedagogical process, providing them with opportunities manifestation of creative abilities. Solving these problems is impossible without the implementation of the variability of educational processes, in connection with which there are various innovative types and kinds of educational institutions, which require in-depth scientific and practical thinking.

Modern school is the result of the huge changes that have occurred in the system of Russian education in recent years. In this sense, education is not just a part of social life, and its avant-garde: hardly any other subsystem it to the same extent can confirm the fact of the progressive development of such an abundance of innovations and experiments [1].

Today, many are looking for ways that would help improve the effectiveness of training. Teachers always excites the actual problem is to make sure that all the students were interested in a lesson to all involved in the learning process, so that there are no indifferent. How to use stories to develop the personality of the student, his creative thinking, the ability to analyze the past and present, to make their own conclusions and to have their own point of view? All these tasks can be implemented under conditions of vigorous activity of students using interactive methods and teacher training methods. Therein lies the essence of teaching.

Thus, the main objective of educational activities is the development of students' abilities to integrated thinking that will help them to see new aspects of the phenomenon, it creates a holistic vision of the world and, therefore, easier to find your place in it.

To accomplish this goal it is necessary to solve the following tasks:

- to examine and summarize the best practices of the problem with the use of the lessons active and interactive methods;
- describe the technology of application of interactive teaching methods to improve the quality of education and to help students fulfill cognitive creativity;
- to identify whether all the necessary components and tools are available for the implementation of this technology;

- to orient students to the perception and the collective decision of complex issues on the basis of the maximum mental stress;
- to teach students to apply their knowledge in practice.

Combining traditional with interactive lessons allow to achieve the best results and to fulfill the goals and objectives, that is, will «look and try on the ways of learning that students will be happy». At present, priority is given to communicative, interactive, authentic communication, language learning in a cultural context, autonomy and humanization of education. These principles make possible the development of intercultural competence as a component of communicative ability. The ultimate goal of foreign language teaching is learning to free orientation in a foreign environment and the ability to adequately respond in different situations, ie, communication. Today, new methods of using the Internet - resources are opposed to the traditional teaching of foreign languages. To learn to communicate in a foreign language, you need to create a real, real life situations (ie, what is called the principle of the authenticity of the communication), which will stimulate the study of the material and generate adequate behavior. This error trying to fix the new technologies, particularly the Internet [2].

In recent years, increasingly it raises the question of the application of innovative technology in the classroom. It is not only new facilities but also new forms and methods of teaching, new approach to learning. Introduction of innovative technologies in the educational process is interconnected with the improvement of the content and methods of education in the process of teaching foreign languages in relation to the needs of modern life.

The main objective of foreign language teaching is the formation and development of the communicative culture of pupils, learning practical mastery of a foreign language. The task of the teacher is to create the conditions of practical language learning for each student to choose such training methods that would allow each student to show their activity, their creativity. Modern teaching techniques such as cooperative learning, project methodology, the use of new information technologies, Internet resources help to realize the learner - centered approach to learning, providing personalization and differentiation of learning abilities of children, taking into account their level of training. The communicative approach is a strategy that simulates the communication, aimed at creating a psychological and linguistic readiness to communicate, on a conscious understanding of the material and methods of action with him. For the user, the implementation of the communicative approach in the Internet is not particularly difficult. Communicative job must offer students a problem or question for discussion, and students do not just share information, but also evaluate it. But the main criterion to distinguish this approach from other types of learning activities is that students choose their own linguistic units to process their thoughts. Using the Internet in the communicative approach could not be better motivated: its aim is to interest students in learning a foreign language through the accumulation and expansion of their knowledge and experience.

One of the basic requirements for teaching foreign languages using the Internet - resources, is to create interaction in the classroom, what is called in interactive methods. Interactivity is a «unification, coordination and complementarity of efforts communicative purpose and outcome of speech means». Teaching genuine language, the Internet helps in shaping the conversation, as well as in teaching vocabulary and grammar, providing a genuine interest and, hence, efficiency. Interactivity is not just creating real situations of life, but also makes the students to adequately respond to them through a foreign language [3].

One of the technologies, providing personality - oriented training is a method of projects as a way to develop creativity, cognitive activity and independence. The typology of the projects varied, projects can be divided into monoproject, collective, oral, specific, written and Internet - projects. Although in actual practice often have to deal with mixed project in which there is evidence of research, creativity, practice - oriented and information. Work on the project - a multi-level approach to language learning, covering reading, listening, speaking and grammar. Project-based learning promotes active independent thinking of students and orients them on a joint research work. In my opinion, project learning true that teaches children cooperation and training cooperation fosters moral values such as mutual support and empathy, generates creativity and activates learners. In general, in the process of project-based learning, traced the continuity of training and education.

Project-based forms of students communication skills, communication, culture, skills, concise and accessible to formulate thoughts, to tolerate the opinion of the partners in dialogue, to develop the ability to extract information from different sources, process it with the help of modern computer technology, creates a language environment conducive to the emergence of the natural needs in communicating in a foreign language.

The project form of work is one of the important technologies that allow students to apply the acquired knowledge on the subject. Students broaden their horizons, the boundaries of language proficiency, gaining experience from its practical use, study foreign language listen to it and hear, to understand each other in the protection project. Children work with reference books, dictionaries, computer, thus creates the possibility of direct contact with authentic language, which does not give learning a language only using the textbook in the classroom in the classroom.

Work on the project is a creative process. The student independently or under the supervision of the teacher is looking for a solution of the problem, it requires not only knowledge of the language but also the possession of a large volume of subject knowledge, knowledge of creative, communicative and intellectual skills. The foreign language course project method can be used in the framework of the program material on virtually any topic. Work on the project develops the imagination, imagination, creative thinking, self-reliance and other personal qualities.

Also, the introduction of information technology in education is significantly diversifies the process of perception and mining information. Thanks to the computer, the Internet and multimedia students have a unique opportunity to master a large amount of information and its subsequent analysis and sorting. Significantly expands and motivational basis for learning activities. The media usage conditions, students receive information from newspapers, television, own interview and conduct teleconferences.

Today, under the problem-based learning refers to an organization of training sessions, which involves the creation of teacher-led problem situations and active independent work of students to resolve them, with the result that there is a creative and mastery of knowledge, skills and abilities and the development of mental abilities [4].

Problem teaching is based on the creation of a special kind of motivation - a problem, because the construction requires adequate didactic material to be presented as a series of problem situations.

The communicative approach is a strategy that simulates the communication, aimed at creating a psychological and linguistic readiness to communicate, on a conscious understanding of the material and methods of action with him. For the user, the implementation of the communicative approach in the Internet is not particularly difficult. Communicative job must offer students a problem or question for discussion, and students do not just share information, but also evaluate it. But the main criterion to distinguish this approach from other types of learning activities is that students choose their own linguistic units to process their thoughts. Using the Internet in the communicative approach could not be better motivated: its aim is to interest students in learning a foreign language through the accumulation and expansion of their knowledge and experience.

One of the basic requirements for teaching foreign languages using Internet resources, is to create interaction in the classroom, what is called in interactive methods. Interactivity is a «unification, coordination and complementarity of efforts communicative purpose and outcome of speech means». Teaching genuine language, the Internet helps in shaping the conversation, as well as in teaching vocabulary and grammar, providing a genuine interest and, hence, efficiency. Interactivity is not just creating real situations of life, but also makes the students to adequately respond to them through a foreign language [2].

One of the technologies that provides student-centered learning, is a method of projects as a way to develop creativity, cognitive activity and independence.

Project-based forms of students communication skills, communication, culture, skills, concise and accessible to formulate thoughts, to tolerate the opinion of the partners in dialogue, to develop the ability to extract information from different sources, process it with the help of modern computer technology, creates a language environment conducive to the emergence of the natural needs in communicating in a foreign language.

The project form of work is one of the important technologies that allow students to apply the acquired knowledge on the subject. Students broaden their horizons, the boundaries of language proficiency, gaining experience from its practical use, study foreign language listen to it and hear, to understand each other in the protection project. Children work with reference books, dictionaries, computer, thus creates the possibility of direct contact with authentic language, which does not give learning a language only using the textbook in the classroom in the classroom.

Work on the project is a creative process. The student independently or under the supervision of the teacher is looking for solutions to some problems, this requires not only knowledge of the language but also the possession of a large volume of subject knowledge, knowledge of creative, communicative and intellectual skills. The foreign language course project method can be used in the framework of the program materi-

al on virtually any topic. Work on the project develops the imagination, imagination, creative thinking, self-reliance and other personal qualities [5].

The use of innovative teaching methods in the classroom of a foreign language can greatly improve the speech skills of the student and the student interest in the subject.

References

- 1 Селевко Г.К. Современная образовательная технология / Г.К. Селевко. — М.: Просвещение, 1998. — С. 352.
- 2 Суворова Н. Онлайн-тренинг: новые подходы / Н. Суворова // Учитель. — 2000. — № 1. — С. 33–41.
- 3 Акимов В.Б. Организация информационно-технического пространства учебного заведения. Медиа-библиотека, интерактивные доски / В.Б.Акимов. — Волгоград: Учитель, 2010. — С. 91.
- 4 Коротаева Ю.В. Образовательная технология в познавательной деятельности школьников / Ю.В. Коротаева. — М.: Просвещение, 2003. — С. 302.
- 5 Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык: пособие для учителей / Н.Ф. Коряковцева. — М.: АРКТИ, 2002. — С. 176.

А.Ж. Игембекова, Г.А. Ахметжанова, А.А. Горбачев

Шет тілін оқытудағы инновациялық технологияларды пайдаланудың тиімділігі

Мақалада шет тілін оқыту үдерісінде инновациялық технологияларды тиімді пайдалану, олардың білім сапасын арттыруға әсері, дәстүрлі емес білім беру формалары арқылы осы аспектіні тиімді енгізу және апробациялау жолдары қарастырылды. Авторлар материалдың мазмұнын, оның жүйелеуіне және ассимиляциясына әсер ететін өнімді компонент ретінде технологияның практикалық маңыздылығын сипаттады. Технологияны ендірудің тиімділігін анықтайтын құрал ретінде адамға бағытталған білім деңгейін анықтайтын индикаторлар жүйесі ұсынылды. Сонымен қатар авторлар оқу үдерісінде инновациялық технологиялардың рөлі мен орнын анықтады. Тұрақты мотивацияны қалыптастыру үшін инновациялық технологияларды қолдану, студенттердің танымдық мүдделерін дамыту шарттары қажет екенін айтты.

Кілт сөздер: қазіргі заманғы ақпараттық қоғам, білім беру саясаты, тиімділік, коммуникативтік мәдениет, инновациялық технологиялар, шет тілі, адамға бағытталған оқыту.

А.Ж. Игембекова, Г.А. Ахметжанова, А.А. Горбачев

Эффективность использования инновационных технологий в обучении иностранному языку

В статье рассмотрены подходы эффективного использования инновационных технологий в процессе обучения иностранному языку, их влияние на повышение качества знаний студентов, пути эффективного внедрения и апробации данного аспекта посредством нетрадиционных форм обучения. Авторами описана практическая значимость технологий как продуктивного компонента, влияющего на содержание материала, его систематизацию и усвоение. В качестве определения эффективности внедрения технологии предлагается система показателей, определяющая степень личностно-ориентированного обучения и уровня знаний. Кроме того, определены роль и место инновационных технологий в учебном процессе по иностранному языку. Выявлены условия применения инновационных технологий для формирования устойчивой мотивации, развития познавательных интересов учащихся.

Ключевые слова: современное информационное общество, политика в области образования, эффективность, обучение, коммуникативная культура, инновационные технологии, иностранный язык, личностно-ориентированное обучение.

References

- 1 Selevko, G.K. (1998). *Sovremennaiia obrazovatelnaia tehnolohiia [Modern educational technology]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
- 2 Suvorova, N. (2000). Onlain-treninh: novye podkhody [Online training: new approaches]. *Uchitel – Teacher, 1*, 33–41 [in Russian].
- 3 Akimov, V.B. (2010). *Orhanizatsiia informatsionno-tekhnicheskoho prostranstva uchebnogo zavedeniia. Media-biblioteka, interaktivnye doski [Organization of information and technical space of the educational institution. Media library, interactive white-boards]*. Volgograd: Uchitel [in Russian].
- 4 Korotaeva, Ju.V. (2003). *Obrazovatelnaia tehnolohiia v poznavatelnoi deiatelnosti shkolnikov [Educational technology in the cognitive activity of schoolchildren]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
- 5 Koriakovceva, N.F. (2002). *Sovremennaiia metodika organizatsiisamostoiatelnoi raboty izuchaiushchikh inostrannyyi iazyk [Modern methods of organization of independent work of foreign language learners]*. Moscow: ARKTI [in Russian].

M.P. Kushnir, S. Kuznetsova

*Branch office of JSC «NCPD «Orleu» Institute of professional development
of teaching employees in Karaganda region, Kazakhstan
(E-mail: kushnir_m_p@mail.ru)*

The development of professional competence of primary school teachers on the refresher courses within the framework of updating the content of education of the Republic of Kazakhstan

The author of the article analyzes the experience of working on the professional competence development of primary school teachers in advanced training courses in the advanced training courses curriculum for teachers in primary school subjects within the framework of training. The author connects the organization of this activity with ensuring the success of the implementation of the State Obligatory Primary Education Standard. The author comes to the conclusion that in updating the curriculum on the subject, the ability to use pedagogical approaches in accordance with the subjects' curriculum, the understanding and application of the system of criteria evaluation. Through the description of the actions of the trainer and listeners during the course preparation and distribution with a five-component structure of the content of competence, confirming the development of the professional competence of the initial courses teachers. A special role in achieving results is given to active learning and competence approach. Attention is paid to the structure and content of the lesson in the framework of training. In conclusion of the analytical study and analysis of its position in the learning process.

Keywords: advanced training, updating of the content of education, professional competence, active learning, experience, reflection, competence approach.

In 2015, the Republic of Kazakhstan approved the State Compulsory Standard of Primary Education (hereinafter referred to as the Standard) [1], which determined the beginning of the renewal process in the country's education system.

The peculiarity of the Standard was its development in the logic of the methodology of education, focused on the result. Therefore, for the first time in the Standard, values – national and universal – have been singled out, which are common to all levels of education and are designed to become the life guides of the learner, motivating his behavior and activities [1].

These values allow you to determine the educational outcomes at the «exit» from the school and the educational areas. In the Standard, the first results are presented as broad-spectrum skills; the second results are differentiated according to linguistic subjects in accordance with the four skills of speech activity, according to the rest in accordance with the Bloom's taxonomy.

Further steps in the development of the Standard are related to the definition of the content of education for each level of education, the system for evaluating learning outcomes and the development of curricula and subject plans.

The described actions became the answer of Kazakhstan to the global challenges connected with the revision by different countries of their educational systems about what kind of education these systems provide for future generations.

Successful implementation of the Standard depends directly on the professional experience and competence of the teacher. Therefore, in 2015, the Center for Pedagogical Excellence of JSC «Nazarbayev Intellectual Schools» has developed an educational program for advanced training courses for teachers in primary school subjects in the framework of updating the content of secondary education in the Republic of Kazakhstan (hereinafter referred to as the Program) [2].

Courses of continuing education of primary school teachers under the Program are aimed at improving the teacher's professionalism for the implementation of the updated content. The main characteristic and indicator of the professionalism of the teacher is professional competence.

We adhere to the following definition of professional competence: «a characteristic that synthesizes the professional and personal qualities of the teacher, reflecting the level of knowledge, skills, experience necessary to solve professional problems, perform professional pedagogical functions in accordance with the norms and standards accepted in the society at the moment» [3; 19].

As O.I. Mezentseva and E.V. Kuznetsova point out [3], the development of professional competence is a process that continues throughout the professional path, as well as the process of impact, presupposing some standard on which the subject of influence is oriented, and the education and self-education of a specialist. In this process, pedagogical universities are responsible for transferring to future specialists «historically developed, established professional knowledge and skills», and for organizations of additional adult education - «the development of relevant and innovative professional competencies» [3; 24].

Let us consider how the development of the professional competence of primary school teachers in the system of higher and additional education in Kazakhstan is organized from the perspective of the correspondence of competence to the requirements of renewal.

In the State Compulsory Standard of Higher Education of the Republic of Kazakhstan, the expected learning outcomes are determined on the basis of Dublin descriptors of the first level (bachelor's degree) and are expressed through competences.

Descriptors are presented as a description of the level and scope of knowledge, skills, skills and competencies acquired by students upon completion of an educational program at the appropriate level (level) of higher and postgraduate education. They are based on the results of training, formed competencies, as well as the total number of credits (credit units). In turn, competence - the ability of students to the practical application of acquired in the learning process, knowledge and skills in professional activities [4].

Descriptors of the first level assume the following abilities:

- 1) demonstrate knowledge and understanding in the area studied, including elements of the most advanced knowledge in this field;
- 2) apply this knowledge and understanding at the professional level;
- 3) formulate arguments and solve problems in the area under study;
- 4) to collect and interpret information for the formation of judgments, taking into account social, ethical and scientific considerations;
- 5) communicate information, ideas, problems and solutions to both specialists and non-specialists [4].

Analysis of the Model Curriculum on Higher Education 5B010200 - Pedagogy and methodology of primary education [5] shows that the list of disciplines of the mandatory component meets the requirements for updating the content of education. Graduates of the specialty will be ready to implement the Standard.

For graduates of the specialty of early years - already working teachers of primary classes - the environment for the development of professional competence creates a system of professional development. Let's return to the Program of advanced training courses for teachers in primary school subjects in the framework of updating the content of secondary education in the Republic of Kazakhstan.

The goal of the Program is to improve teachers' pedagogical skills in the context of updating the curriculum in primary school subjects and introducing a system of criterial evaluation [2, 4].

Learning outcomes that meet the update requirements:

- knowledge and understanding by teachers of the purpose, objectives, structure and content of the curriculum in subjects;
- the ability of teachers to use pedagogical approaches, teaching materials in accordance with the curriculum in subjects;
- understanding and application by the teachers of the system of criterial evaluation to achieve the aims of education according to the curriculum in subjects;

Possession of the skills and skills necessary for the implementation of the renewed educational program for primary classes [2, 5].

Knowledge of the updated curriculum on the subject, the ability to use pedagogical approaches in accordance with the curriculum in subjects, the understanding and application of the system of criterial evaluation constitute the current and innovative content of professional competence.

On the first day, an introduction to the updated curriculum is expected. The most important issues are a review of the contents of the updated educational program and the structure of the curriculum and curricula. Learning outcomes: ability to find and highlight key points of the Program, related terminology; knowledge and understanding of the contents of Study Program and curricula; Assist in understanding the update of program content; understanding the need for new strategies in learning and teaching; understanding of the spiral educational program.

Teachers are invited to study the general sections of the educational program and the types of curricula. They compare all the programs in the subjects in order to distinguish the structure of the educational program. When examining curricula, the content of each section is determined. The coach instructs the teachers to think about the proposed program and explain how the learning and teaching will change in accordance with the updated program. The discussion is organized in an active mode, so that colleagues make as many suggestions and comments as possible [6; 16-19].

According to the curriculum of the Program [6], the theme of the second day of the first week is «Effective Learning and Teaching». The day is devoted to the study of the characteristics of effective teaching and learning, the use of active forms of teaching in the teaching process, organizational requirements for the learning environment. This day is very important for realizing that one of the characteristics of effective teaching and learning is active learning, which is represented as learning from one's own experience.

Students are invited to discuss what active learning is, what are the consequences / problems of active learning, what distinguishes the active teacher and active student, to show and describe the basic principles of active learning, to give examples from personal experience. At one of the sessions, the coach determines the purpose of the lesson and directs the activities of the teachers. The activity of teachers should be aimed at the achievement of the goal, and not just on the performance of the task or training. Teachers in groups should explain how they will perform assignments, give feedback on their own ideas and discuss elements of active learning that should be included in teaching in such a development scenario. At the end of the day, teachers should know the characteristics of effective teaching and learning, be able to organize active learning, understand the active learning process, incorporate the principles of active learning in their own teaching practice, understand that learning is goal-oriented, not oriented towards the form of studies, to develop an interactive learning environment [6; 22-25].

The third day is devoted to the study of criteria-based assessment. During the school day, students become acquainted with the valuation principles, the model of criteria-based assessment, formative and summative assessment. The coach is working on the formation of:

- 1) understanding of assessment objectives, principles, purpose and model of criterial evaluation;
- 2) understanding the structure and model of assessment based on criteria;
- 3) knowledge and understanding of the principles of internal summative assessment;
- 4) knowledge and understanding of the preparation of reporting results;
- 5) the ability to determine the evidence of achievement of selected learning objectives, to take into account the needs of individual students;
- 6) the ability to implement the interrelationship between teaching and learning, provide constant feedback to teachers and students;
- 7) skills of drawing up assessment criteria.

Due to the fact that the material of the third day of the Program is new for most teachers, the coach uses this form of work as a lecture. Then the teachers receive a number of tasks for group work that allow them to identify the differences between formative and cumulative assessment, find the components of good assessment, observe the learning objectives in the Study Program, curriculum and the collection of assignments for formative evaluation, plan and conduct a formal assessment of students, practice drawing up criteria and feedback on the assessment [6; 26-38].

The material of the three days is systematized and tested in the authentic situations of the fourth day, devoted to planning for the updated educational program. Then, according to the principle of helicity, this material is updated when studying the features of teaching subjects in the next two weeks of training.

Thus, it is possible to see how the professional competence of primary school teachers develops at the advanced training courses in the framework of updating the content of the education in RK, as it is evidenced by the presence of a five-component structure of competence content according to I.A. Zimnaya:

- cognitive aspect – knowledge, for example, of the characteristics of effective teaching and teaching, the essence of active learning, the principles of active learning;
- behavioral aspect – the experience of organizing active learning on the example of a specific goal or conducting a formal assessment of students;
- value-semantic aspect – the relation to the content of competence and the object of its application, which manifests itself in the discussion of changes in learning and teaching in accordance with the updated program or the creation of the image of an active teacher and an active student;

– Regulatory aspect – emotionally-volitional regulation of the process and the result of the manifestation of competence, visible in the process of group work, when teachers discuss active learning scenarios, constitute criteria and feedback on evaluation;

– the motivational aspect – readiness to display competence [7; 70].

The last component is the most complex in the formation, which is caused by a number of psychological factors [3]:

1. Teaching employees, getting into the learning situation, undergo stressful conditions.

2. Teachers of different age categories at different rates absorb the relevant knowledge, have different motivation to achieve the goal, etc.

3. The mastering of the new role of the trainee by the educator-listener of the center of additional education potentially contains threats to status and self-esteem, causes shifts in the most «adult» hierarchy of social roles, which is connected with the «return» to some child's social role of the student, «laden» with individual psychological experiences and settings.

4. The new system of educational communications can potentially also violate the psychological well-being of an adult, especially if relations with teachers are built around the school option - asymmetrical, emotionally-evaluative, unconstructive or conflictual.

Thus, «when organizing the process of adult education, it is necessary to specially design a favorable social situation as an adult development situation, offering new positive opportunities, safe for status and self-esteem, expanding, enriching, and not deforming the space of its life activity» [3; 99]. We believe that through the design of such a situation, conditions are effectively created for the formation of readiness for the manifestation of competence.

This will be possible when implementing a competence approach in the system of professional development of teaching staff with the transfer of the listener from the passive consumer of knowledge to the active creator of knowledge, who knows how to formulate the problem, to analyze the ways of solving it, to find the optimal result and to prove its correctness [3; 122].

The main condition is the organization of the process of training in the courses of raising the qualification of the Program is organized as active with the shift of emphasis from professional knowledge to professional competence and subjective position of the teacher in the implementation of professional activities. Training becomes not just active, situational-positional training, which is characterized by:

a) the principle of reflexivity, involving the comprehension of the teacher's own experience, the discovery of professional-personal senses (comprehension) of educational activity and reflecting the semantic level of understanding of the teacher in professional life, the activity aspect of the formation of the professional position of the teacher (emphasis is on the reflection of innovative experience);

b) the principle of interactivity associated with the formation of value orientations of professional and pedagogical activity and reflecting the level of professional self-understanding of the teacher, the formation of his professional self-esteem;

c) the principle of projectivity, which implies the development of professional self-awareness, the assertion of one's professional position in the activity;

d) the principle of productivity associated with the formation of professional growth of the teacher's personality, expressed in internal and external products of educational activity [8].

The lesson is organized in the following order: active start (introduction to the problem, definition of own goals of educational activity) - discussion of the problem (comprehension of the teacher's own experience, solution of the problem) - group work (creation of new knowledge) - practical activity (solution of authentic professional tasks in accordance with the requirements of updating) - reflection (self-esteem, statement of professional position). The principle of subjectivity acquires the status of a leader: learning refers to the existing experience of the formation of the individual professional practice of the teacher and the organization of its reflexive analysis on the basis of the use of scientific knowledge and the construction of innovative models and it is being built taking into account the ways and characteristics of building its' activities [3; 103]. The choice of approach to the implementation of reflection depends on the style of work, the skills of the trainer and the needs of the listeners [9].

In addition, the lesson is saturated with all the elements studied that meet the requirements of the Standard: the forms of effective teaching and learning, the methods of formative evaluation, the ways of differentiation, which allows students to learn new and assess the application possibilities in the classroom in accordance with the own capabilities and capabilities of the whole class.

Summarizing the abovementioned, we conclude that the development of professional competence of teachers in the system of additional adult education is impossible without understanding their experience, highlighting the problems in it, and organizing the process of training teachers in such a way that they are active participants in it.

References

- 1 О внесении изменений и дополнений в Постановление Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 г. № 1080 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования». Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 апреля 2015 г. № 327. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1500000327>.
- 2 Образовательная программа курсов повышения квалификации педагогических кадров по предметам начальных классов. Руководство для учителя. — Астана: Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2015. — 56 с.
- 3 Мезенцева О.И. Психолого-педагогические условия развития профессиональной компетентности современного педагога: моногр. / О.И. Мезенцева, Е.В. Кузнецова. — Новосибирск, 2013. — 158 с.
- 4 О внесении изменений и дополнений в Постановление Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 г. № 1080 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования». Постановление Правительства Республики Казахстан от 13 мая 2016 г. № 292. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1600000292#14>.
- 5 Об утверждении типовых учебных планов по специальностям высшего и послевузовского образования. Приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 16 августа 2013 г. № 343. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1300008636>.
- 6 Образовательная программа курсов повышения квалификации педагогических кадров по предметам начальных классов. Руководство для тренера. — Астана: Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2015. — 111 с.
- 7 Земцова Е.В. Профессионально-методическая компетентность применения активных методов обучения в профессиональной подготовке педагогов // Компетентность и проблемы ее формирования в системе непрерывного образования (школа – вуз – послевузовское образование): сб. материалов XVI науч.-метод. конф. «Актуальные проблемы качества образования и пути их решения» / науч. ред. проф. И.А. Зимняя. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. — С. 68–75.
- 8 Уринова Ф.У. К проблеме ситуационно-позиционного обучения педагогов системы повышения квалификации / Ф.У. Уринова, Ж.М. Отажонов. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/k-probleme-situatsionno-pozitsionnogo-obucheniya-pedagogov-sistemy-povysheniya-kvalifikatsii#ixzz4C8rxobnO>.
- 9 Шубакова К.И. Развитие рефлексивных навыков учителей на курсах повышения квалификации: из опыта тренера / К.И. Шубакова // Өрлеу. Үздіксіз білім жаршысы – Өрлеу. Вести непрерывного образования. — 2014. — № 4(7). — С. 101–105.

М.П. Кушнир, С. Кузнецова

Қазақстан Республикасы орта білім мазмұнын жаңарту шеңберіндегі педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курсына бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамыту

Мақалада Қазақстан Республикасы орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде бастауыш сынып пәндері бойынша педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы аясында бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамыту жөніндегі жұмыс тәжірибесі талданды. Авторлар бұл іс-әрекетті ұйымдастыруды бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартын жүзеге асырумен байланыстырады. Сондықтан қазіргі уақытта қоғамда қабылданған нормалар мен стандарттарға сәйкес кәсіби педагогикалық функцияларды орындау мен кәсіби міндеттерді шешуге қажетті кәсіби білім, дағдылар, тәжірибе кәсіби құзыреттіліктің өзекті аспектілерін анықтаған және сипаттап берген. Сонымен қатар Қазақстан Республикасындағы білім мазмұнын жаңарту болып пән бойынша жаңартылған оқу бағдарламаларын білу және осы бағдарламаларға сәйкес педагогикалық тәсілдерді қолдану, критериялы бағалау жүйесін түсіну мен қолдану деген қорытындыға келген. Жаттықтырушылар мен тыңдаушылардың курсаралық кезеңдегі іс-әрекеттерін баяндау және құзыреттіліктің мазмұнындағы бес компоненттік құрылым арқылы бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігінің дамуын анықтады. Күтілетін нәтижелерге жетуде құзыреттілік тәсіл мен белсенді оқытуға ерекше рөл берілді. Оқыту аясында сабақтың құрылымына және толықтығына көңіл аударылды. Соңында оқыту үдерісінде тыңдаушылардың кәсіби тәжірибелерін түсіну маңыздылығы және олардың көзқарасының өзгеруі туралы қортынды жасалды.

Кілт сөздер: біліктілікті арттыру, мазмұнын жаңарту, білім беру, кәсіби құзыреттілігін жоғарлату, белсенді оқыту, тәжірибе, көрініс, құзыреттілік тәсіл.

М.П. Кушнир, С. Кузнецова

Развитие профессиональной компетентности учителей начальных классов на курсах повышения квалификации в рамках обновления содержания образования Республики Казахстан

В статье проанализирован опыт работы по развитию профессиональной компетентности учителей начальных классов на курсах повышения квалификации педагогических кадров по предметам начальных классов в рамках обновления содержания среднего образования Республики Казахстан. Авторы связывают организацию этой деятельности с обеспечением успешности реализации Государственного общеобязательного стандарта начального образования. Поэтому выделяются и описываются те аспекты компетентности педагога, которые необходимы для реализации поставленных обществом перед школой задач и функций в соответствии с установленными в настоящий момент нормами и стандартами. Авторами сделан вывод о том, что в условиях обновления содержания образования в Республике Казахстан ими являются знание обновленной учебной программы по предмету, умение использовать педагогические подходы в соответствии с учебной программой по предметам, понимание и применение системы критериального оценивания. Через описание действий тренера и слушателей в период курсовой подготовки и соотношение их с пятикомпонентной структурой содержания компетентности подтверждается развитие профессиональной компетентности учителей начальных классов. Особая роль в достижении результатов отводится активному обучению и компетентностному подходу. Кроме того, внимание уделено структуре и наполнению занятия в рамках обучения. В заключение сделан вывод о ценности осмысления слушателями профессионального опыта и изменении их позиции в процессе обучения.

Ключевые слова: повышение квалификации, обновление содержания образования, профессиональная компетентность, активное обучение, опыт, рефлексия, компетентностный подход.

References

- 1 О внесении изменений и дополнений в Постановление Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующего уровня образования». Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 апреля 2015 года № 327 (2012) [On introducing amendments and additions to the Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan of August 23, 2012, No. 1080 «On approval of state compulsory education standards for appropriate levels of education». Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan of 25 April 2015 No. 327]. *adilet.zan.kz*. Retrieved from <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1500000327> [in Russian].
- 2 Образовательная программа курсов повышения квалификации педагогических кадров по предметам начальных классов. Руководство для учителя (2015) [Educational program of courses for the improvement of professional skills of teachers in the subjects of primary classes. A guide for the teacher]. Astana: Tsentr pedagogicheskogo masterstva AOO «Nazarbaev Intellektualnye shkoly» [in Russian].
- 3 Mezenceva, O.I. & Kuznetsova, E.V. (2013). *Psikholoho-pedagogicheskie usloviia razvitiia professionalnoi kompetentnosti sovremennogo pedahoha* [Psychological and pedagogical conditions for the development of the professional competence of a modern teacher]. Novosibirsk [in Russian].
- 4 О внесении изменений и дополнений в Постановление Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующего уровня образования». Постановление Правительства Республики Казахстан от 13 мая 2016 года № 292 (2016) [On introducing amendments and additions to the Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan of August 23, 2012, No. 1080 «On approval of state compulsory education standards for appropriate levels of education». Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan of May 13, 2016 No. 292]. *adilet.zan.kz*. Retrieved from <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1600000292#14> [in Russian].
- 5 Об утверждении типовых учебных планов по специальностям высшего и послевузовского образования. Приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 16 августа 2013 года № 343 (2013) [On the approval of model curricula for the specialties of higher and postgraduate education. Order of the Acting President. Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated August 16, 2013 No. 343]. *adilet.zan.kz*. Retrieved from <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1300008636> [in Russian].
- 6 Образовательная программа курсов повышения квалификации педагогических кадров по предметам начальных классов. Руководство для тренера (2015) [Educational program for advanced training courses for teachers in primary school subjects. A guide for the coach]. Astana: Tsentr pedagogicheskogo masterstva AOO «Nazarbaev Intellektualnye shkoly» [in Russian].
- 7 Zemcova, E.V. (2006). Professionalno-metodicheskaya kompetentnost primeneniia aktivnykh metodov obucheniia v professionalnoi podgotovke pedahohov [Vocational-methodical competence of the use of active teaching methods in the professional training of teachers]. Kompetentnost i problemy ee formirovaniia v sisteme nepreryvnogo obrazovaniia – Competence and the problems of its formation in the system of continuous education (school – university – postgraduate education). Proceedings from Actual problems of the quality of education and ways to solve them: XVI nauchno-metodicheskaya konferentsiia – XVI Scientific and

Methodological Conference. (pp. 68–75). I.A. Zimnaya (Ed.). Moscow: Issledovatel'skii tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov [in Russian].

8 Urinova, F.U. & Otazhonov, Zh.M. K probleme situatsionno-pozitsionnogo obucheniia pedahohov sistemy povysheniia kvalifikatsii [To the problem of situational and positional training of teachers of the system of advanced training]. *cyberleninka.ru*. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/k-probleme-situatsionno-pozitsionnogo-obucheniya-pedagogov-sistemy-povysheniya-kvalifikatsii#ixzz4C8rxobnO> [in Russian].

9 Shubakova, K.I. (2014). Razvitie refleksivnykh navykov uchitelei na kursakh povysheniia kvalifikatsii: iz opyta trenera [Development of reflexive skills of teachers in the courses of advanced training: from the experience of the trainer]. *Orleu. Yzdiksiz bilim zharshysy – Orleu. Vesti nepreryvnoho obrazovaniia*, No. 4(7), 101–105 [in Russian].

K.F. Aubakirova¹, P.Z. Ishanov¹, J. Danek², A.A. Abdrazakova¹,
A.K. Bolatbekova¹, A.M. Bakenova¹

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*University of St. Cyril and Methodius in Trnava, Slovakia*
(E-mail: ishanov65@mail.ru)

Pedagogical conditions of ethno-pedagogical competence of future teachers

In the content of the article, the authors argue that the use of system analysis suggests the following logic for the development of the problem of ethno-pedagogical competence of future teachers: namely, the pedagogical conditions for the formation of ethno-pedagogical competence of future teachers, where it is necessary to define the concept of «ethno-pedagogical competence of the future teacher» as a starting point in elucidating the essence of the phenomenon being studied. By formation we understand the conscious development by the subject of the perfect form of action, as mastering this by the future teacher positively changes not only his activity, but himself. The starting point for identifying the possibilities of the pedagogical process and developing a system of pedagogical conditions for the formation of the ethno-pedagogical competence of future teachers is the definition of the phenomenon being studied, which is defined as the aggregate of integrative professionally significant personal qualities that contribute to the realization of the relevant knowledge, skills, skills and experience of professional activity in a multiethnic educational environment.

Keywords: education, pedagogical conditions, ethno-pedagogical competence, formation, pedagogical process, pedagogical activity, teacher, professional qualities.

The relevance of the ethno-pedagogical competence of the future teacher is explained by the global level of understanding of the features of the modern socio-cultural situation. Today, in the public consciousness and activity, the human factor is determined as the determining factor in the solution of modern problems, and therefore we should argue the idea of the person's self-worth, the need for respect for his personal dignity, spiritual experience, ethnicity, ethnosocial role, the rights to uniqueness, the choice of the path of cognition and life.

Pedagogical activity is a human activity, and the «human dimension» has the fundamental importance. And, of course, the problem of ethno-pedagogical competence goes beyond the scope of the subject-oriented result, since it encompasses a wide context for the development of the personality, the formation of an integral, professional-personal system for the preparation of the future teacher, which determines the ability and readiness to work for the development of another person in the conditions of a polyethnic educational environment. The formation of such a teacher requires the strengthening of the ethno-pedagogical component in the educational process.

This imposes a special responsibility on the future teacher, whose professional and pedagogical activity takes place in a multiethnic educational environment that requires consideration of ethnicity, the national mentality of professional activity, knowledge of the traditions and customs, etc. Hence, there is an urgent need for the formation of ethno-pedagogical culture of future teachers.

In this regard, the university as an open educational system should contribute to raising the cultural and spiritual level of the personality of the future teacher and the formation of his ethno-pedagogical culture. V.N Argunova emphasizes that «the preservation of ethno-culture and its traditions in a certain way creates the basis and conditions for effective patriotic education of the younger generation» [1]. This situation shows the ethno-pedagogical competence of the future teacher as a key indicator of his ethno-pedagogical culture.

The starting point of our research is the development of its scientific and theoretical foundations that determine the effectiveness of the research process, expanding and simultaneously concretizing the arsenal of research problems, including the solution of urgent problems that reflect the needs of the theory and practice of vocational education.

Guided by the basic methodological approaches governing the conduct of scientific research, we believe that the comprehension of the problem involves the development of the main theoretical positions of research that determine the logic of cognition of the pedagogical phenomenon, on which the research process and its outcome depend. It is common knowledge that at the theoretical stage of the research the basic principles and rules of research are formulated, reflecting the specifics of the object and the subject of study, giv-

ing new facts and generalizations, this stage involves the study of driving forces and contradictions, analysis of objective and subjective factors determining the phenomenon, the development of a conceptual-terminological apparatus, reflecting the consideration of the problem in three aspects: social, psychological, actually pedagogical.

The study and analysis of the development of the problems of the ethno-pedagogical competence of future teachers and the pedagogical conditions for its formation required the use of analysis system, the main principles of which were set forth in the works of S.I Arkhangelsky [2], V.G. Afanasyev [3], V.V. Kraevsky [4], E.G. Silyaeva [5].

The use of analysis system presupposes the following logic for the development of the problem: namely the pedagogical conditions for the formation of the ethno-pedagogical competence of future teachers, where it is necessary to define the concept of «ethno-pedagogical competence of the future teacher» as a starting point in clarifying the essence of the phenomenon being studied. By formation is understood the conscious development by the subject of the perfect form of action, as its mastering by the future teacher positively changes not only his activity, but himself.

Among the scientists studying this problem, when determining the concept of professional and pedagogical competence, the overwhelming majority is guided by the personality-activity approach and associates competence with the personal qualities necessary for the successful performance of professional activity (I.A. Zimnyaya [6], I.S. Yakimanskaya [7], A.A. Verbitsky [8]). Among the most significant personal qualities, these researchers call initiative, responsibility, diligence, purposefulness, self-confidence.

In the formation of professional and pedagogical competence of teachers, the personality-activity approach is reflected in the works of Kazakh scientists. So, S.Taubaeva defines professional competence as «a complex of personal professional-significant qualities, theoretical knowledge and practical skills, confirmed by the level of initial education» [9].

The starting point for identifying the possibilities of the pedagogical process and the development of a system of pedagogical conditions for the formation of the ethnopedagogical competence of future teachers is the definition of the investigated phenomenon, which we defined as a set of integrative, professionally significant personal qualities that promote the realization of the relevant knowledge, skills, experience and experience in a multiethnic educational environment.

The theoretical model of the process of formation of ethno-pedagogical competence was developed by us in accordance with the components of ethno-pedagogical competence expressed in a combination of criteria and indicators that allow to diagnose the results of the formation of the required competence, therefore this criterial-demonstrative apparatus was the benchmark for the analysis of the above-mentioned documents.

Guided by the principle of systematic, involving the consideration of phenomena and processes in the relationship, we proceeded from the recognition of the existing connection between theory and practice. Practical implementation of the main theoretical provisions for the professional training of future teachers is determined and regulated by state documents in the field of higher education, in which vocational training regulates the assimilation of a set of theoretical knowledge about the object of the forthcoming activity and practical skills of transferring them to the methods of this activity, as well as the formation and development of professionally significant qualities of a specialist.

Since the content of professional training of students is determined by state standards, curricula, standard programs, defining educational disciplines, various types of practices, independent and research work, as well as other types and forms of educational work, then identifying the educational process of the university in the formation of ethnopedagogical competence future teachers in a multi-ethnic educational environment and the development of relevant skills, we investigated the normative documents of three faculties of pedagogical specialties, preparing teachers of different profiles, students of which are involved in experimental and pedagogical work.

When studying and analyzing the above-mentioned normative documents, we set ourselves the task of finding out to what extent the content of the disciplines taught in them was consistently and rationally presented. In the course of solving this problem, we were able to identify such disciplines that, to our mind, most contribute to the formation of the knowledge and skills necessary for future teachers in ethno-pedagogical activity and to find out that their content and the amount of time devoted to their study are not significantly different.

The results of the analysis of state compulsory education standards, their qualification characteristics, model curricula, standard programs (educational disciplines and pedagogical practices), textbooks and teach-

ing aids for specialties. Foreign language: two languages, Geography, Biology, Physical culture and sports showed that in their content, within the framework of the phenomenon, there are no fundamental differences. Therefore, we considered it permissible to set forth in detail the results of the analysis of the teaching and teaching materials of the specialty: Foreign language: two languages [10].

The analysis of the qualification characteristic of this specialty makes it possible to judge the relevance of the problem. At the same time, ethnopedagogical competence in the preparation of future teachers of this specialty acquires special significance, since in accordance with regulatory requirements an expert must have a high level of fundamental and vocational training, be able and ready for foreign-language communication at the intercultural level, and also because he graduates of other specialties, in our case teachers of biology, geography and physical culture and sports, carry out their professional activities in a multi-ethnic educational environment. This feature is also determined by the nature of the following components of the professional activity of graduates of this specialty:

- objects (students of educational institutions of the educational sphere: pre-school institutions, secondary schools, secondary schools with in-depth study of foreign languages, secondary vocational schools, lyceums, gymnasiums, colleges);
- species (educational or pedagogical, research).

The need for the ethno-pedagogical competence being studied is justified by the fact that one of the listed qualification features of the specialty being analyzed-profile and professionally-oriented instruction in foreign languages as a means of foreign-language interaction at the intercultural level in the conditions of formal and informal foreign-language communication, organization of ethno-pedagogical activity with students, other subjects of communication and the ability to apply them in practice.

This is confirmed by the requirements of the State Educational Establishment for the knowledge, skills and skills of the graduate in the foreign language: two foreign languages, among which it is noted that he must have an idea of the role of a foreign language in the modern multicultural world, know the specifics of communication as a special activity and the essence of the concept «Intercultural communication» and its main types, to be able to use various methods and forms of communicative and speech activity, to use language means in accordance with the purposes, place, time and spheres of communication is adequate to the social status of the partner in communication and to represent their country and culture in the conditions of foreign-language intercultural communication, to conduct a «dialogue of two and several cultures», to have the skills to correctly use the language material in all types of communicative and speech activity.

However, as the further analysis of the state standard of education, the standard curriculum and model programs on psychological, pedagogical and some social and humanitarian disciplines showed, the essence of ethno-pedagogical competence is not sufficiently reflected in the content of education received by future teachers.

Confirmation of this conclusion, we found in the analysis of disciplines that have the potential for the most effective formation of the competence we are investigating.

– In the cycle of social and humanitarian disciplines, for which 1520 hours are devoted, Philosophy courses stand out — 170 hours, «History of Kazakhstan» — 120 hours, «Sociology» — 50 hours, which is 21.8 % of the total time of this cycle;

– in the cycle of general pedagogical disciplines - a total of 410 hours for the study of the course «Pedagogy» — 180 hours, Ethno-pedagogy — 100 hours, the history of pedagogy — 70 hours, «General and age psychology» — 60 hours, which is 10.4 % of the total time the amount to study the disciplines that have the greatest potential in the formation of the ethno-pedagogical competence of future teachers.

Undoubtedly, the content and nature of the pedagogical process of the university as a whole have an indirect influence on the formation of ethno-pedagogical competence. However, as practice shows, this influence has an un-purposeful and unsystematic character, which is difficult to correlate. With a view to systematization and greater organization of the use of the educational process of the university for the formation of the phenomenon. We attempted to develop a set of corresponding additions to the content of psychological and pedagogical disciplines. In this regard, we analyzed the state standards of education of the Republic of Kazakhstan in terms of the mandatory component of the SRS and CDM cycles.

In the formation of professional and pedagogical knowledge of future teachers, the course «Pedagogy» takes a leading place. As a basic discipline in these specialties, it is the most important component of the overall system of psychological and pedagogical preparation of students, aimed at mastering the methods of scientific analysis and forecasting pedagogical phenomena and processes, ensuring the appeal to individuality, the creative potential of the learner's personality.

The purpose of this course is the formation of the personality of a specialist prepared for work in the «person-person» system. Hence the logical appointment of the course: the formation of a system of theoretical knowledge and practical skills for future teachers in transforming them into practical actions in the conditions of the educational process.

The main objectives of the course:

- form future experts' understanding and understanding that a person is a subject of activity and of his own development;
- Develop the civil position of a specialist and his general culture;
- To reveal the essence of the pedagogical knowledge necessary for a specialist to effectively interact;
- acquaint with the genesis of pedagogical knowledge and their role in the socialization of the individual;
- to form the ability of transferring it to a new qualitative state;
- acquaint with the modern technologies of training, self-education and self-development of the future specialist's personality.

The study of the course «Pedagogy» makes it possible to expand the knowledge of students about the features of the functioning of the pedagogical system «teachers-learners», to disclose the role of the teacher in the educational process and its potential in the formation of the personality. Undoubtedly, all the topics of the course allow us to give theoretical knowledge for teaching and educational work in the school. Studying the main principles of pedagogical activity, searches, findings in the improvement of the pedagogical process, future teachers realize the social importance of their work, they form a sense of responsibility for the upbringing of the younger generation, expand the ideas about the methods and means of moral, aesthetic, physical, ecological education of schoolchildren, significant motives of professional and pedagogical activity.

At the same time, noting the undoubted cognitive value of this course, it should be noted that it does not pay attention to the content, forms and methods of ethnic education and their use in the teaching and educational process, it does not disclose the essence of pedagogical and ethno-pedagogical culture and their characteristics, while as the formation of a spiritually-moral, intellectual, ethnocultural, self-developing and self-fulfilling personality with developed creative potential is an urgent task of the system, and the successful resolution of this problem requires the improvement of teacher training.

The conclusions, obtained as a result of the analysis of the possibilities of the «Pedagogy» course, served as the basis for the development of additions to the content of the work programs of this discipline.

The course «General and age psychology», which is obligatory for all students studying in pedagogical specialties, relying on the most important provisions on the socio-historical character of consciousness and activity, should be profoundly revealing the features of the mental processes, the structure and content of the activity itself, as well as psychological features and mechanisms of interaction and its role in the process of education.

The explanatory note to the program of the course «General and age psychology» indicates that the goal of the course is the formation of a system of psychological knowledge that allows to correctly analyze the psychic reality and adequately relate the theoretical concepts of the basic scientific concepts of general psychology to the practical aspects of professional pedagogical activity.

Within the framework of this course, the place, significance and tasks of modern psychology in the system of sciences, philosophical and methodological principles of psychological science are revealed, the correlation of psychology and pedagogy is analyzed, which is very important in the context of the problem, since the future teacher should be able to establish a dialectical connection of phenomena, objects and processes at the level of intersubject communications.

Students get acquainted with such methods of studying students as observation, questionnaire, interview, testing, laboratory and experiment and other methods of collecting and analyzing information necessary for their future pedagogical activity, studying the requirements for organization and conducting, and also realize the need to study age and the psychological characteristics of students and their competent use in the pedagogical process.

In the content of this discipline, the unity of consciousness and activity is concretized through the development of the needs-motivational sphere of man, where the most important is the analysis of the process of internalization (the origin of internal mental activity from external and practical activities) and the role of exteriorization in the form of external movements and speech reactions for the control of mental processes. The assimilation of theoretical knowledge of this topic will become the foundation for understanding ethnopedagogical activity, the features of the ethno-pedagogical interaction of the subjects of the pedagogical

cal process, the development of personally significant qualities, as these processes are the result of the personal and activity approach to education in general and the formation of the moral qualities of the teacher.

In this context, we found it necessary to analyze, in the context of our problem, the content of the course «Theory and Methods of Educational Work», which is part of the teacher's professional training system and is an elective discipline. In addition, it is logically connected with the section «Theory of Education» in the course «Pedagogy» and pedagogical practice.

The explanatory note to the course program states that the goal of the course is the formation of the professional-pedagogical competence of the future teacher in the field of theory, methodology and techniques of educational work with students. In accordance with this, tasks are defined:

- Development of a responsible and creative attitude to the organization and conduct of educational work with schoolchildren and the conviction of its need as one of the most important factors of socialization and the formation of the personality;

- providing theoretical understanding of the students, practical educational work with students;

- formation of students' needs for professional and pedagogical self-development.

In the first section «Theory and methodology of educational work» «The subject and tasks of the theory and methodology of educational work» reveals the essence of the concept of education as a cultural and historical phenomenon and a pedagogical phenomenon.

The purpose, tasks, essence, characteristic features of upbringing are considered in the aspect of educational work with schoolchildren. The content of this topic enriches students with knowledge of the driving forces, patterns and principles of upbringing. Their attention is focused on personal relations as components of the content of upbringing, on the educational process as a complex dynamic system. The program emphasizes the focus of the modern educational system on the formation of a multicultural socially-oriented personality, ready for development and self-realization in its life.

The material of this topic, of course, has certain capabilities in the formation of the phenomenon being studied, because the knowledge gained through the content of this topic will help students to understand the basic concepts: the educational system, educational relations, upbringing, educational work, educational technology, forms, methods and methods of upbringing and on their basis to build ethno-pedagogical activity with students in the pedagogical process.

The educational system of the school as an integral social and pedagogical structure and the purposeful factor of socialization and development of children is considered in the second topic of this section «The School as an Educational System», which contains knowledge of the essence, structure and main components of the educational system, the position of the school as developing and self-developing educational system, emphasizes the attention of students to the fact that the creation of the educational system of the school is a task not only pedagogical, but also the tasks and functions of the class teacher.

Studying this topic helps to clarify the students' ideas about the social role of the teacher as a subject of education. In the teaching and educational process, the teacher and the student are in subject-subject relationships, so the knowledge of the fundamentals of the educational system and its characteristics is very important for future teachers.

The second section of this course is devoted to the issues of organization of educational work in school and class. In the topic «Extracurricular and extracurricular educational work with schoolchildren», this type of work is considered by the authors of the program as an integral component of the education system, where both the purpose, means, principles and forms of organization are aimed at achieving a given goal, and the notion of extracurricular and out-of-school educational work and its specifics.

Here the analysis of pedagogical requirements for the organization of extracurricular work is presented, the connection of extracurricular work with teaching work is outlined, and tasks and content of extracurricular work, its place and role in the education of schoolchildren are emphasized, the students' attention is focused on the tasks of forming the patriotism and citizenship, intellectual, spiritual and moral, economic, ecological, ethnic, aesthetic culture, culture of family relations and a healthy lifestyle.

In the context of our research the characterization of out-of-school institutions, their types, functions, tasks and forms, their educational work are very important, extracurricular educational work depends on the quality of education of the younger generation and the moral development of the individual.

The program of the course also includes practical work with students: the study of psychological and pedagogical literature, observation and analysis of educational work with schoolchildren during continuous pedagogical practice, independent work on drawing up plans and outlines of educational activities, organiz-

ing and planning educational activities, the organization and conduct of educational activities in the classroom during pedagogical practice.

And at the same time, the content of this course does not include any aspects of the formation of ethno-pedagogical culture of future teachers, do not take into account the possibilities of ethno-pedagogy in the activities of future teachers.

The main educational discipline that contributes to the formation of ethno-pedagogical competence of future teachers is, of course, the course of «Ethnopedagogy», therefore, due to its specifics, we consider it necessary to dwell on the analysis of this course.

The content of the course «Ethnopedagogics» covers a wide range of problems in the theory, patterns and features of ethnic education, the main directions of popular pedagogy, folk methods and methods of upbringing, as well as ways of realizing the ideas and experience of popular pedagogy in the teaching and upbringing process. In the educational process of the analyzed specialties, the discipline «Pedagogy», «General and age psychology» precedes the study of the course of ethno-pedagogy, which increases the effectiveness of mastering its teaching material.

Thus, in the course of studying «Ethnopedagogics» students understand the social purpose of ethno-pedagogy in modern society, analyze specific ethno-pedagogical material, learn to interpret the people's and pedagogical phenomena independently, compare and evaluate the progressive traditions of popular upbringing of various ethnoses, to own methods and techniques including interactive, interrelated learning of language and culture. In addition, ethno-pedagogical knowledge, contributing to the realization of the general idea of moral and spiritual enlightenment and education, contributes to the formation of a positive orientation of the personality of the student himself as the future teacher. And yet, noting the considerable potentialities of this discipline, it should nevertheless be noted that the content of the course «Ethnopedagogics» does not fully solve the task of forming ethno-pedagogical competence of future teachers, which is the basis for developing additions to the course «Ethnopedagogics».

Thus, the cycle of psycho-pedagogical and some social-humanitarian disciplines has certain potential possibilities for the formation of ethno-pedagogical competence, which are expressed in the formation of general cultural, psychological-pedagogical and other knowledge, the development of a positive, value attitude to pedagogical activity, the mastery of knowledge about the object of the teacher's activity and ways of managing it, focusing on the practical and mandatory use of this knowledge. Undoubtedly, the content and nature of the pedagogical process of the university as a whole have an indirect influence on the formation of ethno-pedagogical competence. However, this influence is not enough for the purposeful development of the phenomenon. These conclusions are also confirmed by the results of the study of the initial state of ethnopedagogical competence of graduate students, indicating a low level of its formation. The results of the analysis, as well as the conclusions obtained in the course of the theoretical analysis, served as the basis for developing a system of pedagogical conditions for the formation of the ethno-pedagogical competence of future teachers.

Thus, the above theoretical analysis and conclusions obtained during the theoretical substantiation of this aspect of vocational training objectively raised the issue of the need for specially thought-out work in a higher educational institution related to the formation of ethno-pedagogical competence of future teachers, the answer to which we could obtain through the development of the system pedagogical conditions, which includes:

- ensuring the focus of the pedagogical process on the formation of the ethno-pedagogical competence of future teachers;
- strengthening interdisciplinary ties on the basis of integration of socio-humanitarian, psychological and pedagogical and special disciplines;
- Implementation of a theoretical model for the formation of ethno-pedagogical competence of future teachers.

The system of pedagogical conditions and the methodology for its implementation envisages a purposeful, systematic work with students, beginning with the first year; the professional orientation of teaching on the formation of ethno-pedagogical competence, the implementation of intersubject communications in the study of academic disciplines.

References

- 1 Аргунова В.Н. Возрождение прогрессивных народных традиций якутской семьи в социальной работе: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / В.Н. Аргунова. — М., 1997. — 26 с.
- 2 Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С.И. Архангельский. — М.: Высш. шк., 1980. — 200 с.
- 3 Афанасьев В.Г. Общество: системность, познание и управление / В.Г. Афанасьев. — М.: Политиздат, 1981. — 432 с.
- 4 Краевский В.В. Методология педагогического исследования: пособие для педагога-исследователя / В.В. Краевский. — Самара: Изд-во СамГПИ, 1994. — 165 с.
- 5 Силяева Е.Г. Методология психолого-педагогического исследования / Е.Г. Силяева. — М.: Знание, 2000. — 245 с.
- 6 Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И.А. Зимняя. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 42 с.
- 7 Якиманская И.С. Технология личностно-ориентированного образования / И.С. Якиманская. — М.: Высш. шк., 2000. — 186 с.
- 8 Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: метод. пособие / А.А. Вербицкий. — М.: Высш. шк., 1991. — 207 с.
- 9 Таубаева Ш.Т. Исследовательская культура учителя: методология, теория и практика / Ш.Т. Таубаева. — Алматы: Знание, 2000. — 320 с.
- 10 ГОСО РК3.07.031-2000. Специальность 031940 «Иностранный язык: два иностранных языка». — Астана, 2001.

К.Ф. Аубакирова, П.З. Ишанов, Я. Данек, А.А. Абдразакова,
А.К. Болатбекова, А.М. Бакенова

Болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық құзыреттілігінің педагогикалық шарттары

Мақалада жүйелі талдау әдістері қолданыла отырып, болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық құзыреттілігі мәселелерін зерттеуде келесі логика ұсынылған. Нақтылап айтсақ, «болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық құзыреттілігі» түсінігін анықтауды қажет ететін болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық құзыреттілігін қалыптастырудағы педагогикалық шарттар дәлелденіп көрсетілген. Зерттеу феноменін анықтауға септігін тигізетін болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық құзыреттілігін қалыптастырудағы педагогикалық шарттардың жүйесін әзірлеу мен педагогикалық үдерістің анықталған және дәлелденген мүмкіндігі полиэтникалық орта жағдайындағы кәсіби қызметке сай келетін білім, білік, дағды және тәжірибені жүзеге асырудың, интегративті кәсіби жеке қасиеттерінің жиынтығы ретінде анықталды. Авторлар кәсіби білім беру теориясы мен практикасының қажеттілігін қамтитын ғылыми-теориялық негізді әзірлеу, өзекті мәселесі шешу, зерттеу үдерісін анықтайтын тиімділік, зерттеу мәселелерінің кеңейтілген және бір уақытта айқындалған кезеңдерін жан-жақты сипаттады.

Кілт сөздер: білім беру, педагогикалық жағдай, этнопедагогикалық құзыреттілік, қалыптастыру, педагогикалық үдеріс, педагогикалық қызмет, мұғалім, кәсіби қасиет.

К.Ф. Аубакирова, П.З. Ишанов, Я. Данек, А.А. Абдразакова,
А.К. Болатбекова, А.М. Бакенова

Педагогические условия этнопедагогической компетентности будущих учителей

В статье обоснованы проблемы этнопедагогической компетентности будущих учителей, а именно педагогические условия формирования, где необходимо определить понятие «этнопедагогическая компетентность будущего учителя» как исходного положения в выяснении сущности исследуемого феномена. Выявлены и обоснованы возможности педагогического процесса и разработки системы педагогических условий формирования этнопедагогической компетентности будущих учителей, которые служат определением исследуемого феномена. Они определены как совокупность интегративных профессионально значимых личностных качеств, способствующих реализации соответствующих знаний, умений, навыков и опыта профессиональной деятельности в условиях полиэтнической образовательной среды. Описаны этапы разработки научно-теоретических основ, определяющих эффективность исследовательского процесса, расширяющих и одновременно конкретизирующих арсенал

исследовательской проблематики, включающих решение актуальных проблем, которые отражают потребности теории и практики профессионального образования.

Ключевые слова: образование, педагогические условия, этнопедагогическая компетентность, формирование, педагогический процесс, педагогическая деятельность, учитель, профессиональные качества.

References

- 1 Argunova, V.N. (1997). *Vozrozhdenie prohressivnykh narodnykh traditsii iakutskoi semi v socialnoi rabote* [Revival of progressive national traditions of the Yakut family in social work]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian]
- 2 Arhangel'skij, S.I. (1980). *Uchebnyi protsess v vysshei shkole, ego zakonomernye osnovy i metody* [The educational process in the higher school, its logical foundations and methods]. Moscow: Vysshaya shkola [in Russian].
- 3 Afanas'ev, V.G. (1981). *Obshchestvo: sistemnost, poznanie i upravlenie* [Society: system, cognition and management]. Moscow: Politizdat [in Russian].
- 4 Kraevskij, V.V. (1994). *Metodologiya pedagogicheskogo issledovaniya* [Methodology of pedagogical research]. Samara: Izdatelstvo SamHPI [in Russian].
- 5 Siljaeva, E.G. (2000). *Metodologiya psikhologo-pedagogicheskogo issledovaniya* [Methodology of psychological and pedagogical research]. Moscow: Znanie [in Russian].
- 6 Zimnjaja, I.A. (2004). *Kliuchevye kompetentnosti kak rezultativno-tselevaya osnova kompetentnostnogo podkhoda v obrazovanii. Avtorskaja versiya* [Key competences as a result-target basis of the competence approach in education. Author's version]. Moscow: Issledovatel'skii tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov [in Russian].
- 7 Jakimanskaja, I.S. (2000). *Tekhnologiya lichnostno-orientirovannogo obrazovaniya* [Technology of personality-oriented education]. Moscow: Vysshaya shkola [in Russian].
- 8 Verbickij, A.A. (1991). *Aktivnoe obuchenie v vysshei shkole: kontekstnyi podkhod* [Active learning in higher education: a contextual approach]. Moscow: Vysshaya shkola [in Russian].
- 9 Taubaeva, Sh.T. (2000). *Issledovatel'skaja kultura uchitelja* [Research culture of the teacher]. Almaty: Znanie [in Russian].
- 10 GOSO RK3.07.031-2000. Spetsialnost 031940 «Inostrannyi iazyk: dva inostrannykh iazyka» [GOSO RK3.07.031-2000. Specialty 031940 Foreign language: two foreign languages]. (2001). Astana [in Russian].

A.M. Sharzadin¹, E.E. Magrupbekov²

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*Karaganda Polytechnic College, Kazakhstan*

(E-mail: sadilzada_12@mail.ru)

The basic prerequisites for the professional training and retraining of workers in Kazakhstan

The article presents the main problems of training of workers. The authors have identified and analyzed the requirements of production and the labor market for the quality of training of competitive professional staff. The article describes the problems and tasks of training qualified workforce. Pedagogical approaches that ensure the effective development of the employee in the course of training and retraining are determined. The necessary organizational and pedagogical conditions that meet the requirements of the system of advanced training and retraining of workers have been singled out. Proposals on ensuring the implementation of the priorities for development of vocational education are justified, and measures to improve the current situation are proposed.

Keywords: training, workforce, pedagogical approaches, advanced training system, retraining of workforce, vocational education, vocational training.

Integration of Kazakhstan into the world community system caused a number of problems specific for our country. One of such problems is the need to increase the country's competitiveness on the basis of non-resource factors - innovations, the level of training and qualification of the population.

This long and hard work covers a wide range of issues from the design of training systems to the implementation and monitoring of the results of its restructuring. The core factor of this restructuring is harmonization of the processes taking place in the labor market and the profile of specialties offered by educational institutions [1].

These requirements for today's and tomorrow's vocational education system are in apparent contradiction to the critical situation which the young generation of Kazakhstan has faced, and the inability of a significant number of graduates to adapt to new conditions of life and work in an unstable society. The existing danger of losing the younger generation of the republic, reducing its level of education, increasing its outflow into the criminal environment, generates a need for a priority solution to the problems of the system of municipal and general, pre-vocational and primary vocational education and refusal of traditional learning stereotypes and graduation of educational institutions.

All the above-mentioned puts a number of high-priority studies on such a problem as strengthening the effectiveness of the vocational education system. And it depends on the anticipated trend mismanagement in the innovative field of education, overcoming the conservatism of managerial forms and structures, and in the design of new management models based on scientific research.

At the present time, the main directions of the domestic education reorganization have already been outlined, and the success of their implementation depends on the macrocontext of managerial, economic social and psychological-pedagogical factors. One such area is the creation of a model of interaction between the labor market and the vocational education system.

The analysis of the economy's demand for personnel allows us to conclude that there is a certain stability in the economy's need for workers in most of the professions analyzed. The most popular are technical specialists [2].

Data for the forecasts of the training of personnel by various professions (specialties) show that educational institutions assume stable or decreasing amounts of training specialists by most professions. The analysis of the volume of personnel training shows that in terms of volume the training of specialist of technical profile ranks first, economical profile - second, and pedagogical profile- third. The forecasted volumes of specialist training are in line with the current trends in the labor market: a steady decline in the training of specialists of economic profile, and stable volumes of specialist training in other spheres of the economy. At the same time, an increase in the training of specialists of technical profile is required.

Employers show a high degree of willingness to hire young specialists. Less than half of the employers who hired young professionals are completely pleased with their decision. Less than a third of employers are not entirely satisfied with the level of training of young specialists and their personal qualities.

More than half of the employers, who were interviewed in 2016, recruited young specialists. At the same time not all employers are satisfied with the performance quality of the employees accepted. The most frequent reasons for employers' refusal to employ young professionals are: a non-core (ineligible to the employer) specialty; lack of work experience; overstated requirements of applicants for wages; absence of vacancies in case of applying; the doubts of employers in the professional knowledge of young specialists are growing. All the main reasons for the refusal of employers to employ graduates lie in the sphere of professional imbalance in the demand and supply of young professionals in the labor market [3].

The analysis shows a stable excess of demand over the supply of labor force in the context of all branches of the economy in some cases from 1.5 to 16 times up to 2016. The sectoral distribution of the labor force shows a special decline in the supply of labor force to the agricultural, management, housing and communal services, industry, and transport sectors. In 2016 employers reduced the demand for accountants and economists, but these professions continue to enjoy the highest demand in comparison with other specialties of economic profile. The demand of employers for other skilled workers of economic profile remains low, but stable.

The analysis of the motivational characteristics of young people shows that most young people choose their profession at the very last moment and a significant number of students believe that they have not yet finally reinforced in their choice of profession. Every fourth student believes that the profession being obtained may come useful in future life. Less than half of the students believe that, given the possibility of a re-choice of the profession, they would remain faithful to their choice. Nevertheless, most students are firmly or more or less confidently going to work within their profession after graduation.

The greatest mistakes in choosing a profession are made by future students of economic, legal and agricultural training profiles.

Social - demographic and gender discrepancies between the supply and demand of labor force in the labor market also take place.

A decisive condition for the solution of this problem is the effective organization of forecasting studies in scientific institutions under the guidance and participation of management structures of the pedagogical profile, and in the field of practical achievements of an innovative character in vocational education institutions.

Today, the central part in the solution of the above problems is the strengthening of the professional direction of training and organization of continuity in the system of continuous education (A.V. Krasilnikova, Yu.A. Kustov, M.V. Pototsky); continuity in the content of general and professional education of young people (I.V. Berulava, V.S. Lednev, N.K. Chapayev, etc.); polytechnical aspect and continuity of vocational guidance of students in secondary schools and secondary technical schools (G.V. Akhmetzhanova, G.A. Zhuravleva, I.V. Zagorets, S.P. Chistyakova).

The problems of the theory and methodology of modeling managerial activity in the new socio-economic conditions were the least studied among the listed problems. The content of vocational education management should be determined by the social order, trends and needs in the workforce of a particular region. At present, there is an imbalance between the training of specialists in higher education and specialists in working specialties, resulting in a shortage of qualified workers. The situation is complicated by the calling up for military service and the low level of wages of workers who graduated from colleges and came to the production with a 3-4 class [4].

The main goal of solving this problem is the development of a center for monitoring and forecasting the labor market needs of the region in order to adjust the range of working specialties in vocational education institutions.

The fulfillment of these complex requirements in practice is connected with taking into account the existing shortcomings in the system of vocational education, which are the most likely to be weakened by the proposed integrated monitoring center and the labor market forecasting mechanism for optimizing the activity of vocational education.

In general, education in the world is one of the most rapidly growing and promising spheres of the economy. According to experts, the volume of demand and supply of educational services is growing very significantly, especially in higher and postgraduate education, and the rate of their annual growth in the most dynamically developing countries reaches 10-15%. The sphere of education with its potential and the logic of development attracts more and more attention of investors.

The education sphere is attractive by the final profitability of investment. The return on investment in education is between \$ 3 and \$ 6 per dollar invested. However, such a return is not achieved immediately -

delayed in time. This determines the need for a carefully thought-out modern concept, strategy and tactics of actions of economic entities in this sphere.

The market approach to managing the activities of market entities meets with special difficulties in the field of education. Traditionally, even in countries with developed market economies, education has been and continues to be the object of attention and support of state structures, financed by the state and local governments. The need for a sound financial management here is still passing the period of formation [5].

The urgency of this problem increases taking into account the task of doubling the gross domestic product over a decade and the prospect of Kazakhstan joining the World Trade Organization.

The theoretical review of the processes of training, retraining and re-qualification of workers as one of the most important elements of the socio-economic and cultural sphere of the development of society has shown that the systemic-transformational crisis developed in the country has affected all spheres of public life, including the sphere of education.

Decrease in the level of funding for education, the cessation of existence of the system of centralized distribution of graduates, unemployment due to economic problems have actualized the need for targeted vocational training, retraining and re-training of workers, especially in working professions.

A severe shortage of public funds dictates to educational institutions the need to independently seek new sources of income. A certain autonomy for educational institutions in this regard has already been granted, in the queue - their denationalization, which is already taking place. It is possible not only in the form of some degree of privatization, but also through socialization and municipalization, and already occurs through the creation of alternative and mixed structures of commercial type on their basis.

Educational institutions began to actively respond to the needs of a much wider range of clients, expand the range of paid educational services, closely interact with local governments in solving regional problems. At the same time, the geography of their relations, up to the establishment of international educational contacts, is expanding,

The further education organization thereby not only responds to the mood of the times, but is also economically advantageous for educational institutions.

The advanced training is a prerequisite for the company's development. Only trained personnel, easily versed in the latest achievements in their industry, will be able to move forward towards strategic goals, speeding up their achievement.

During the analysis of the country's situation, the following conceptual aspects of the need for reforming the educational sphere have been identified:

- 1) Kazakhstan's economy will actively develop under the innovative activity;
- 2) innovation activity directly depends on the professional training level of personnel of organizations and enterprises;
- 3) only organizations with trained personnel have a strategic development perspective and innovative capacity;
- 4) labor market of a particular region, the unemployment level entirely depends on the economy development level, its industry specialization.

The labor market is a system of social relations reflecting the development level and the balance of interests achieved for the period between the forces present at the market: entrepreneurs, workers and the state. Managing the workforce: reproduction process in the region is impossible without assessing the need for labor.

There are two groups of factors affecting the workforce turnover: one relates to the turnover of jobs, the other - to the movement of workers within a fixed set of jobs.

Depending on the relationship between the labor supply and demand, the regional labor market may be of three types:

- 1) labor-deficit, when the labor market lacks the supply of labor;
- 2) labor surplus, when there is a large number of unemployed in the labor market and, correspondingly, excess labor;
- 3) equilibrium, when the labor demand corresponds to its offer.

At the level of the region, it is necessary to strive to create an equilibrium labor market conditions, that is, to create a mechanism that optimizes the relationship between educational institutions and the labor market (employers, vacancies).

The analysis of the qualified personnel role in the competitiveness of Kazakhstan's economy has shown that the modern economic growth is characterized by the leading importance of scientific and technological progress and the intellectualization of the main production factors [6].

The competitiveness of an educational institution, as any object, is determined in relation to a specific market, or to a specific group of consumers, formed according to the relevant signs of strategic market segmentation. In the conditions of market relations, the competitiveness characterizes the society development degree. The higher the competitiveness of the country, the higher the living standard in this country. The competition leads to better use of abilities and knowledge. The government influences on the parameters of production and demand factors with monetary, tax, and customs policies. The government itself is a buyer of specialists for the army, education, transport, communications, health and other industries. The competitiveness in the broadest sense is the property of an object, characterized by the degree of real or potential satisfaction of a particular need compared with similar objects presented in this market. The modern economic growth is characterized by the leading importance of scientific and technological progress and the intellectualization of the main production factors. A successful STP and setting of the economy on an innovative track are possible only if there are qualified personnel.

The educational institution is part of the education sphere that has been formed in the region and is part of one of the national economy spheres. The main characteristic that reflects the ability of an educational institution to successfully offer its services in the education market is its competitiveness. The competitiveness of individual educational institutions can be defined as "the ability to offer a service that meets the consumer's competitive requirements in the required quantity, at the required time and on the most favorable terms."

Establishing a monitoring system in the educational institution for the main indicators of competitiveness could be the basis for determining and maintaining a high level of competitiveness.

From our point of view, an effective system of training, retraining and further training of workers in the region can be provided on the basis of:

- adopting a regulatory legal framework that ensures the optimization of the vocational education structure, focused on the labor market needs, the formation of a personnel targeted training system and the regulation of all system participants relations;
- creating an interdepartmental system for the labor market monitoring and the long-term need for workers and specialists;
- increasing the mobility of the workers' training, retraining and further training system at the educational institution level.

To identify the need for personnel, annual monitoring studies are needed, and these studies should be of a predictive nature.

Regional requirements for a vocational education can be predetermined quantitatively and qualitatively with active use of state and regional orders.

Based on the analysis, we see the solution of these problems in the following. It is necessary to create a monitoring center at the premises of the Department of General Education, and at the premises of enterprises - training centers with a certain specialization, depending on the available premises. If necessary, other enterprises can send their trainees to similar centers, in order to obtain the necessary skills. Thus, at the premises of one enterprise there will be training on one specialty, at the premises of another - on the other. It is necessary to provide an army respite to college graduates for 2-3 years, in order to give them the opportunity to master the profession and obtain a higher rank. This will allow them after the army to get a job in the specialty and receive a decent salary. It is also necessary to create a system to stimulate enterprises that hire college graduates.

References

- 1 Ахметжанова Г.В. Проектирование многоуровневой педагогической системы формирования готовности личности к педагогической деятельности: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Г.В. Ахметжанова. — Тольятти, 2002. — 32 с.
- 2 Берулава М.Н. Общедидактические подходы к гуманизации образования / М.Н. Берулава // Педагогика. — 1994. — С. 15–18.
- 3 Берулава М.Н. Состояние и перспективы гуманизации образования / М.Н. Берулава // Педагогика. — 1996. — № 3. — С. 4–9.

- 4 Кустов Ю.А. Преемственность профессиональной подготовки и производительного труда молодежи. — Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1985. — 206 с.
- 5 Кустов Ю.А. Преемственность профессиональной подготовки молодежи в профтехучилищах и вузах / Ю.А.Кустов. — Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1990. — 185 с.
- 6 Леднев В.С. Государственные образовательные стандарты в системе общего образования / В.С. Леднев. — М.: МПСИ; НПО МОДЭК, 2002. — 245 с.

Ә.М. Шарзадин, Е.Е. Мағрупбеков

Қазақстанда жұмыс мамандарын даярлау және қайта мамандандырудың негізгі алғышарттары

Мақалада жұмысшы мамандарды даярлаудың негізі мәселелері қарастырылған. Авторлар бәсекеге қабілетті кәсіби мамандарды даярлау сапасына қойылатын өндірістік және еңбек нарығындағы талаптарын анықтап, талдау жасады. Білікті жұмысшы мамандарын даярлаудың мәселелерін және міндеттерін баяндады. Даярлау және қайта мамандандыру барысында жұмысшының тиімді дамуын қамтамасыз ететін педагогикалық тәсілдер анықталды. Жұмысшы мамандардың біліктілігін арттыру және қайта мамандандыру жүйесінің талаптарына сәйкес келетін қажетті ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттар қарастырылды. Кәсіби білім берудің басымды дамуының жүзеге асырылуын қамтамасыз ету бойынша ұсыныстар берілді.

Кілт сөздер: даярлау, жұмысшы мамандар, педагогикалық тәсілдер, біліктілікті арттыру жүйесі, жұмысшы мамандарды қайта даярлау, кәсіптік оқыту, кәсіби даярлау.

A.M. Sharzadin, E.E. Magrupbekov

Основные предпосылки подготовки и переквалификации рабочих кадров в Казахстане

В статье рассмотрены основные проблемы и задачи подготовки квалифицированных рабочих кадров. Авторами выявлены и проанализированы требования производства и рынка труда к качеству подготовки конкурентоспособных профессиональных кадров. Определены педагогические подходы, обеспечивающие эффективное развитие работника при его подготовке и переподготовке. Выделены необходимые организационно-педагогические условия, отвечающие требованиям системы повышения квалификации и переподготовки рабочих кадров. Обоснованы предложения по обеспечению реализации приоритетов развития профессионального образования и предложены мероприятия по улучшению сложившейся ситуации.

Ключевые слова: подготовка, рабочие кадры, педагогические подходы, система повышения квалификации, переподготовка рабочих кадров, профессиональное образование, профессиональная подготовка.

References

- 1 Ahmetzhanova, G.V. (2002). *Proektirovanie mnohourovnevoi pedahohcheskoi sistemy formirovaniia hotovnosti lichnosti k pedahohicheskoi deiatelnosti* [Designing a multi-level pedagogical system to form the individual's readiness for a pedagogical activity]. *Doctor's thesis*. Tol'jatti [in Russian].
- 2 Berulava, M.N. (1994). *Obshchedidakticheskie podhody k humanizatsii obrazovaniia* [General didactic approaches to the humanization of education]. *Pedahohika – Pedagogy*, 15–18 [in Russian].
- 3 Berulava, M.N. (1996). *Sostoianie i perspektivy humanizatsii obrazovaniia* [State and prospects of education humanization]. *Pedahohika – Pedagogy*, 3, 4–9 [in Russian].
- 4 Kustov, Ju.A. (1985). *Preemstvennost professionalnoi podhotovki i proizvoditelnoho truda molodezhi* [Continuity of vocational training and productive work of youth]. *Saratov: Izdatelstvo Saratovskoho universiteta* [in Russian].
- 5 Kustov, Ju.A. (1990). *Preemstvennost professionalnoi podhotovki molodezhi v proftehuchilishhah i vuzah* [Continuity of vocational training of youth in vocational schools and universities]. *Saratov: Izdatelstvo Saratovskoho universiteta* [in Russian].
- 6 Lednev, V.S. (2002). *Hosudarstvennye obrazovatelnye standarty v sisteme obshcheho obrazovaniia* [State educational standards in the general education system]. *Moscow: MPSI; NPO MODeK* [in Russian].

U.A. Kosybaeva¹, I.S. Kauymbek¹, D.K. Shegirova¹, N.B. Mikhailova²

¹*Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*International Center for Scientific Information and Education, Duesseldorf, Germany
(E-mail: umit1980@mail.ru)*

Studying the section «Basic properties of a function» using computer programs for the development of knowledge and activity

In the article it is analyzed one of the main subjects of the algebra which studied at high secondary general school. The intersubject communication and use of computer programs used in the course of training of a subject is estimated. Authors of article show relevance of use of the training computer programs used for development of knowledge and skills in pupils. And also in article use of the animation Flash program is analyzed. The article deals with the improvement of the methodology of teaching mathematics in secondary schools. The methodology of teaching mathematics using special computer programs along with the traditional method of teaching makes it possible to explain more deeply the specific subtleties of a difficult school subject. However, many kinds of such special computer programs leave a choice for the teachers of the subject and this requires the teacher knowledge in this area. In this article, a program analysis is provided to help the teacher. Using the capabilities of programs such as MathCad, MS Flash gives the math teacher the opportunity to create animated material for such complex topics as the rotation of geometric figures, the point of intersection of figures, etc. However, the practice of using such programs by teachers in math lessons improves the methodology of teaching mathematics.

Keywords: mathematics, methodology, computer programs, traditional teaching methods, active teaching methods, special program, training, learning outcomes, private methodology, animation program.

For the Republic of Kazakhstan, the early XXIst century is characterized with social and economic prosperity based on scientific and technological progress. Because of the above, the process deeply introduces information technology in the field of society, requires specialists appropriate for the development of education, professional qualifications, science and technology. In this regard, each country applying new techniques and technologies to its education system should pay attention to its improvement. In the law of «education» of the Republic of Kazakhstan, one of the tasks of the education system in the Republic of Kazakhstan is national and universal values, aimed to the formation of personality on the basis of achievements of science and practice, development and hardening of the profession, and identified the creation of the necessary conditions for obtaining a quality education [1].

1. The Law of the Republic of Kazakhstan on Mass Media establishes the legal basis for informatization in the country, regulates public relations arising from the use of the creation of electronic information resources and information systems [2].

2. In this regard, the actual problem of interpreting the subject of geometry in secondary schools has become quite a maximum.

Nowadays it is very effective to use new information technologies in teaching algebra and starting analysis. Among the computer programs, new teaching programs provide great opportunities to submit concepts, that is, with the observance of traditional teaching methods, provides a new quality. On its basis, there was a renewal of clarity, that is, increasing efficiency, increasing the activity of students' cognitive activity, and improving the mechanisms of figurative thinking.

In the study of the topic «Basic properties of a functions» the teacher should bring the following topics to students:

- functions and their graphs;
- elementary transformations of functions` graphs;
- even and odd functions;
- the periodicity of trigonometric functions;
- increasing and decreasing of functions;
- increasing and decreasing of trigonometric functions;
- research of function.

Everyone knows that the above topics will not be easily assimilated by school pupils. Therefore, the teacher along with the traditional methods, referring to information technology aimed at developing knowledge and skills of students can rely on the training of computer programs.

Mostly learning through computer programs is a dynamic process. The main trends in its development related to the increased use of computers in the educational process. If today to conduct research on the computer software market, products are specially manufactured for the subject of mathematics from various firms and private users. For example, the «Mathematics of grades 5-11, made in Russia» («1C») «All the tasks of school mathematics» («Education-Media»), «Mathematic for enrollee» («New Disc»), Mathematics 5-11. New opportunities for mastering the course of mathematics («Drove's»), «Interactive mathematics. Grades 5-9 « («Drove's»), «The basic course of mathematics. For schoolchildren and enrollee» («Media House»), «Algebra. 7-11 class» («KUDITS», «Cordis & Media»), Teacher of mathematics school of Zelenograd Y.M. Astratov's programs: «The Theorem of Vieta» (for 8-9 grades), «Solving linear equations» (for 5-7 grades) «Solving linear inequalities» (for 8-9 grades) etc., The familiar organization to publish of electronic textbooks in our country is the National Information Center. «Mathematic» (for 1-10 grades) electronic textbooks are published more and finds more applications. Most of these programs is made on the basis of the so-called algorithms as 1) training; 2) exercise; 3) control. Therefore, these programs work well as assistants to the teachers and students.

As any product is accompanied with advantages and disadvantages, when choosing a software product, it is necessary to take into account the correspondence aim of the lesson, the tasks, the form and the type of the lesson.

Using of special software for teaching algebra and starting analysis:

- increase of motivational basis of students; development of creative abilities;
- for formation of mathematical thinking;
- for mobilize students for research;
- for self-government;
- to promote development of logical thinking and the ability to memorize,

Computer programs that are carried out in a certain direction must use modern achievements of computer technology, that is, high-quality graphics, animation, sound support, video clips and other multimedia tools.

In the preparation of effective training systems, it is necessary to take into account student interactions in the computer system didactic and psychological requirements and principles. A distinctive feature of self-learning computer programs for training, the presence of direct or any interaction through technical way of interactive influences between the student and teacher. For this reason, the choice of special programs should take into account the interactivity of training computer programs, that is, it is possible to immediately answer the questions and actions of students, in addition to determine the receipt of the question, provide information, offer information to the student.

If a close relationship is found between the computer and the student, then such training is called interactive. As a rule, such a relationship among students is observed when trying to find a decision to any task. The main aim of interactive learning is to teach students to find answers to tasks by themselves. When students are given ready answers, their mental activity will not developed. When they are used to solve a problem themselves, their mental activity increases.

In studying the discipline, using of application programs when submitting specific information should satisfy the following principles:

1. Training material software equipment correspond with the system of education of pupils of a certain age, smoothly presented in a familiar language of students. In other words, the presentation of teaching materials should be understandable to the learners, but should not be very easy. Because the material is easy, the students have less interest in it.

2. Applied software is designed to perceive visual information, and for high school students are directed to the adoption of information through logical thinking.

3. Applied software should develop the students' visual and logical thinking.

The teacher tells to students some information, that is, explains to them. Teacher believes that all students have fully accepted the information. But, while teaching the 25-30 students at the same time, the teacher can not match the pace of training, the meaning of interpretation of information in the particularity of each student, because their characteristics are different. Many teachers conduct lessons «at an average pace», considers the «convenience» of secondary students. Classes with such a pace is not very convenient for all students. Because weak students can not keep up with the «average impulse», that is, they do not understand what the teacher said. In this case, we can say teacher made a «mistake». And, begins braking in the development of students taking quickly what the teacher said, they start to get bored because the teacher

slowly reports and the material that they study becomes «easy». In addition, since the teacher conducts a lesson considering the level of knowledge of the «average» student, a certain part of the knowledge remains unexplored. And, multi-level is responsible for the didactic criteria of applied software equipment. In the choice of the content of education should be taken leadership of science, system, accessibility, continuity, life cycle, as the basis of the principle of learning; In the choice of teaching methods, the visibility related to the content and tasks of the principle of consciousness and activity of students in learning coordination of various methods is taken to guide the teaching. In Table, considered the selection of levels of didactic criteria for applied software equipment (ASE) for cycles of disciplines of mathematical and scientific natural sciences.

Table

Didactic criteria of the ASE selection's levels

ASE levels	Elements	Components of the learning process				Personal computer tools
		Aims	Stimulate	Content	Method	
1	Acceptance, Understanding	Understand, remember	Achievements, Positive emotions when using a PC	Understanding the theory of the nucleus,	Reproductive, explanatory-illustrative	Graphics, animation
2	Awareness, approval	Clarification approval	Cognitive	1-level knowledge extension	Problematic	Hypertext dictionaries, encyclopaedia
3	Application, analysis	Self-education	Self-affirmation	Additional Study Materials	Problematic	All the 1-2 levels

The content of education, as indicated above, is the difference of criteria. The first is the level of cognitive. This level as a help provides training materials, training the basic content based on specific discipline.

If you clarify on the basis of the agreement, while studying the topic «Trigonometric functions», you can use the program «trigonometry for the best», that is, after introduction with the theory the student begins to perform test tasks. If necessary, the student checks the answers or reads the theory, can see solutions or a schedule. Each student works at his own pace, after solving one task will take place in another. Under this program, the form of training an organization the degree of independent work is characterized by a volatile independent work. The using of program is simple. A student who is familiar with the technology can work without a teacher on the computer, and there are also many instructions in the program.

Algebra lessons use two types of information technology: presentations and slideshows. These allows students to visually understand the material.

The presentation is the provision of information to the teacher's front work, and also consists of slides. Basic forms of given information - text, drawings, schemes [3].

At the lesson there are different types of electronic devices:

- image in the form of audio-video and presentation;
- Together received the forecast and again checking decisions, the posing of problematic issues, in itself again there is a combination of illustrative materials;
- quiz, crossword, games test knowledge on their own and front;
- including covering different branches of knowledge in one lesson, involving, accepting the image of the world, giving the opportunity to fully show the material to prepare a form of the lesson on the topic;
- using the Visual Basic programming language, production of electronic channels to classes is the best relationship of the student with the computer (done by the teacher, accepted the objectively-oriented programs)

Frequently used information technologies in the learning process can be divided into two groups:

1. World and local INTERNET (methodical instructions in electronic form, server of distance learning, applications) using network technologies.

2. Technologies oriented to the local computer (training programs in the process of a specific computer model, electronic tasks of the demonstration program, control programs, didactic materials) [4].

Funds for training. I.V. Robert showed the following methodological goals aimed at teaching the use of software tools effective in the traditional educational process:

- privatization and differentiation of the learning process;
- implementation of communication control and error diagnosis;
- the implementation of self-learning activities and self-correction (correction);
- to win the study time taking into account the performance of difficult computer work by a computer;
- visualization of educational information;
- modeling the educational process or presentation;
- conducting laboratory work in artificial conditions of real experiments or experimental computers;
- forming the ability to find optimal solutions in different situations;
- the development of a certain type of thinking (for example, through a software image tool or through software or the setting of game situations);

Formation of culture of cognitive activity, etc.

Information technologies for teaching - new opportunities for transferring knowledge (changing pedagogical action,), making knowledge, assessing the quality of education, it is necessary to understand the educational process of a student's personality for comprehensive formation as an application of information technology

The main goal of Informatization of education – is «in the information society students in home, public and professional spheres of action, mixing fully and effectively» [5].

In the subject Algebra and the beginning of the analysis, among the topics that we noted in the above there are topics leading to the work with the function graph. It is clear that it is not easy to learn for all students. Therefore, even if you can draw charts on the board, mixing of animations is not possible without special programs. For example:

- functions and graphics;
- elementary transformations of function graphs;
- periodicity of trigonometric functions;
- increase and decrease of functions;
- increase and decrease of trigonometric functions ;

It is appropriate to apply a special animation program «Flash animation program» on the topic of the study of functions. Today, this program is particularly in demand for the convenience of its facilities. This program contains:

- vector graphics;
- using animation;
- the ability to create interactive elements of the interface;
- support for various graphic formats, (as well as raster graphics);
- enable Flash movies in HTML format;
- The ability to watch Flash movies in a Web browser;
- Due to the availability of various visual tools it is possible to uncover all aspects of the graphics function [6].

The main task of information systems in the spheres of education and science is the creation of scientific bases for the application of information systems in the sphere of education and science, the definition of scientific directions of information systems in education, this:

- the analysis of social compatibility of information systems in the sphere of education;
 - computer technology, provision of disciplines with scientifically-methodic which connected with new information technologies;
 - provision of educational institutions with hardware in connection with the passage of time;
 - definition of pedagogical and psychological foundations in training specialist.
- Approach to the world standard of education, it's using the method of open learning.

References

- 1 Қазақстан Республикасының «Білім туралы Заңы». № 319. 2007 ж. 27 шілде. [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: www.zakon.kz.
- 2 Қазақстан Республикасының «Ақпараттандыру туралы Заңы». №217, 11 қаңтар 2007 ж. // Егемен Қазақстан. — 2007. — 2 ақпан. — № 28-29. [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: www.zakon.kz.
- 3 Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И.Г.Захарова. — М.: Академия, 2003. — 93 с.
- 4 Абильтин Е.Г. Интернетке кіріспе — Бүкіл дүниежүзілік өрмек: әдіст. Құрал / Е.Г. Абильтин, Е.Қ. Балапанов, Б. Бөрібаев. — Алматы: Алматыкітап, 1999. — 30 б.
- 5 Фридман Л.М. Педагогический опыт глазами психолога / Л.М.Фридман. — М.: Педагогика, 1987. — 124 с.
- 6 Kosybaeva U.A. The methodical bases on realization of online mathematics lessons in secondary schools / U.A.Kosybaeva, N.I. Pak, N.K. Syzdykova // Bulletin of university of Karaganda. Serie Pedagogy. — 2016. — № 4(84). — P. 106–109.

У.А. Қосыбаева, И.С. Қауымбек, Д.К. Шегирова, Н.Б. Михайлова

Білім мен белсенділікті дамыту үшін «Функцияның негізгі қасиеттері» бөлімін компьютерлік бағдарламалар көмегімен оқып үйрету

Мақалада жалпы білім беретін орта мектептің алгебра пәнінде оқытылатын басты тақырыптардың бірі талданды. Пәнді оқыту барысында қолданылатын пәнаралық байланыстар аталып, бүгінде маңызды болып табылатын компьютерлік бағдарламаларды қолдану сарапталды. Авторлар оқушылардың білімі мен іскерлігін дамытатын үйретуші компьютерлік бағдарламаларды қолданудың көкейкестілігін қорытындылады. Сонымен қатар мақалада Flash анимациялық бағдарламасының қолданылуы берілген. Орта білім беру мекемелерінде аса маңызды әрі күрделі саналатын математика пәнін оқыту әдістемесін жетілдіру тақырыпта қозғалды. Дәстүрлі оқыту әдістемесімен қатар, оқыту әдістемесінде жаңашылдық әрі басымдылық танытып отырған арнайы бағдарламалар көмегімен оқыту пәнді оқушылардың толық түсінуіне көмегін тигізеді. Алайда арнайы бағдарламалар түрлері өте көп болғандықтан да, пән мұғалімі үшін тақырыпты ашуға функциялары сәйкес келетін бағдарламаны таңдау да аса маңызды. Осы тұста мұғалімге көмек ретінде мақалада көрсетілетін талдаулар ұсынылды. MatCat, MS Flash, тағы басқа бағдарламаларға жүгіну анимациялық материалдар ұсыну арқылы оқушының кейбір геометриялық денелердің қиындысын немесе қиылысу нүктелерін анық елестетуіне жағдай жасалды. Десек те, ең алдымен, мұғалімнің өзі аталған бағдарламаларды толық игеруі аса маңызды болады.

Кілт сөздер: математика, әдістеме, компьютерлік бағдарлама, дәстүрлі оқыту әдістемесі, оқытудың белсенді әдістері, арнайы бағдарлама, оқыту нәтижесі, жеке әдістеме, анимациялық бағдарлама.

У.А. Косыбаева, И.С. Қауымбек, Д.К. Шегирова, Н.Б. Михайлова

Изучение раздела «Основные свойства функции» с использованием компьютерных программ для развития знаний и деятельности

В статье проанализирована одна из главных тем алгебры, изучаемой в средней общеобразовательной школе. Оценены межпредметная связь и использование компьютерных программ, применяемых в процессе обучения предмету. Авторы показывают актуальность использования обучающих компьютерных программ, используемых для развития знаний и навыков у учащихся. Кроме того, дана технология работы программного продукта Flash. Авторами рассмотрены вопросы совершенствования методики преподавания математики в средней школе. Методика преподавания математики с использованием специальных компьютерных программ вместе с традиционным методом обучения дает возможность более глубоко объяснить специфические тонкости нелегкого школьного предмета. В этой статье в помощь учителю дан анализ возможностей таких программ, как MathCad, MS Flash и другие, которые предоставляет учителю математики преимущества в создании анимационных материалов для таких сложных тем, как вращение геометрических фигур, точка пересечения фигур и т.д.

Ключевые слова: математика, методика, компьютерные программы, традиционная методика обучения, активные методы обучения, специальная программа, обучение, результат обучения, частная методика, анимационная программа.

References

- 1 Kazakstan Respublikasynyn «Bilim turaly Zany» (2007) [«Law on Education» of the Republic of Kazakhstan]. No. 319, 2007, 27 shilde. *zakon.kz*. Retrieved from www.zakon.kz [in Kazakh].
- 2 Kazakstan Respublikasynyn Akparattandyru turaly Zany. № 217 [Law on Informatization of the Republic of Kazakhstan]. No. 217, 2007, 11 kantar // Ehemien Kazakstan – Ehemien Kazakstan, 28-29. (2007, 2 February). *zakon.kz*. Retrieved from www.zakon.kz [in Kazakh].
- 3 Zaharova, I.G. (2003). *Informatsionnye tekhnologii v obrazovanii [Information technologies in education]*. Moscow: Akademiia [in Russian].
- 4 Abil'din, E.G., Balapanov, E.K. & Boribaev, B. (1999). *Internetke kirispe – Bukil duniezhuzilik ormek [Introduction to the Internet-World Wide Web]*. Almaty: Almatykitap [in Kazakh].
- 5 Fridman, L.M. (1987). *Pedahohicheskii opyt hlazami psiholoha [Pedagogical experience through the eyes of a psychologist]*. Moscow: Pedahohika [in Russian].
- 6 Kosybaeva, U.A., Pak, N.I. & Syzdykova, N.K. (2016). The methodical bases on realization of online mathematics lessons in secondary schools. *Bulletin of university of Karaganda. Serie Pedagogy*, 4(84), 106–109.

БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯЛАР МЕН ДӘСТҮРЛЕР ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ TRADITIONS AND INNOVATIONS IN EDUCATION

UDC 338.46:002 + 374.71 + 37.01

G.O. Tazhigulova¹, G.S. Shraimanova¹, D.K. Bakey¹, B.A. Nurkeyeva²

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*Karaganda Economic University Kazpotrebojuza, Kazakhstan
(E-mail: 19gt@mail.ru)*

Objectives of the educational process in higher education institutions

In the article the basic questions of defining the learning content in higher education. The content of training is determined by educational programs that are developed on the basis of state educational standards are Considered the basic concepts that reveal the structure of the educational process of higher school. Training of future specialists is the result of the interaction of modern science and pedagogical theory. The purposes, the maintenance of formation are defined. The training of future specialists is the result of the interaction of modern science and pedagogical theory. The authors describe the educational process of the higher school, presented in the form of: an educational and educational program; subjects and means of the educational process; educational technologies; ways of management.

Keywords: education, higher education, training, pedagogical process, educational process, literate person, education, profession, professional competence, professional activity.

There have been serious changes in the system of education in Kazakhstan recently. In the condition of educational reformation the transformation of study process and review learning content are needed in all educational institutions. In order to determine own points of references in filling the educational content, it is necessary to use experiences of developed countries, and it is important not to compromise the quality.

Educational content is a system of knowledge in each level of education, which is the basis for the forming competency and all-around development of personality. Content of education defines by educational curricula, which are developed on the basis of the state mandatory educational standards [1].

Education curriculum is sub-classified into next programs depending on contents and its directions:

- general education (model, work);
- professional (model, work);
- additional.

We will try to gain an insight into terminology, which is used for denoting this process in pedagogical literature, before speaking about educational process [2-6]. First of all let us turn to such definitions as «pedagogical process», «learning», «education», «educational attainment».

Process is usually called phenomena, occurring in time and space, insight which statuses change. Pedagogical process – is specially organized, targeted teachers interaction and learners, aimed at implementing developmental and educational objectives. Learning – is a main way to get education, process of gaining knowledge, competence and skills under the guidance of teachers, masters, coordinators and so on. As part of the training social experience is assimilated, emotional-value attitude to reality is shaped. Learning involves four components: teaching information, that is educational content; teaching, that is educators activity; learning, that is learners activity; material tools of educational information delivery and monitoring learning outcomes. The first point answers the question «what to teach», further points – «how to teach».

It is more properly be considered as teaching is a targeted pedagogical process of organization and encouraging learners training cognitive activities in gaining scientific knowledge, competence and skills, in

developing creative abilities, worldview, moral and aesthetic beliefs and opinions. Didactics single out such functions of educational process as educative and formative.

Philosophy determines functions as the external manifestation of the qualities of any object in this system. From this point of view, functions of teaching process are their qualities, the knowledge of may enrich our understanding of it and allows to make it more effective. The concept of «function» is close to the concept of «educational objects». Teaching functions characterize the essence, while objectives are one of its components.

Educative function is that the teaching process is aimed at the learning bases of the science by students, gaining certain stock of knowledge, skills and competence, developing own mental, physical and labour abilities, acquiring working and professional skills.

Formative function of teaching is that in the process of learning moral and aesthetic ideas, system of world views, ability to follow social behavioral norms and comply with adopted there rules are being formed. The needs of the individual, social behavioral and activities motives, values value orientation, worldviews are also being formed in the educational process. Formative factor of teaching is primarily content of education.

Thus, along with the concept of «pedagogical process» the concept of «educative process» and «formative process» exist.

In pedagogic these definitions concertize as follows:

– educative process – is a way of teaching organization so as every student can learn the bases of sciences, gain stock of special knowledge and skills in certain sphere of human activity, develop own mental, physical and labour abilities, professional skills or is a preparation for an occupational field;

– formative process – is all kinds of organization of relations among all subjects of study in a way that to develop every learner as a highly moral, harmonically developed, humanistic, creatively oriented and social matured personality.

The outcome is important in any process. Education is a result of learning process. That is a volume of systematized knowledge, skills and competence, ways of thinking, which learner gained. The main objective of education is to cultivate honest, decent person, who can work independently, reach his human potential. In his work Gershunskiy B.S. [6] highlighted certain levels of education results, not distinguishing them. It is literacy, education, professional competence, culture. Literate person – is a person, ready for the further enrichment and development of his own educational potential. Literacy provides any individual with certain starting opportunities in the carrying out social and subject activities. Education – is a literacy, carried to social and personal needed high level and implies availability of wide outlook in any kind of issues of human an society life, i.e. there a literacy at the core of education. The category of professional competence targets specific work activities, profession. Any person faces the challenge of choosing profession. Profession – is a type of constant work activity of person, covering wide verity of applying knowledge, skill and competence in a certain sphere of production and being the main source of livelihoods. Professional competence – is a literacy, which is demanded and relevant in certain work activity or profession. Culture – is the highest expression of human education and professional competence.

Having analyzed the content of series of pedagogical studies and summarizing the above, it is necessary to note, that learning process includes all considered definitions, being an inherently didactic category. Process of education in higher schools is aimed at acquiring by students the special system knowledge, competence and practical skills, i.e. gaining opportunity to perform professional activity.

The question arises – what should be the content of educational process? In the pedagogical literature one can find different interpretations of the concepts «learning content» and «educational content».

A.A. Verbitskiy [7] divides these concepts and gives following definitions in his work: learning content – is a system of educational information, and educational content defines those personal and professional qualities of a person, which should be formed in the result of carrying out interrelated teacher's and learner's activity under the same content of learning. Educational content – is measure of instructing people in the developing culture.

Summarizing positions of a number of authors, we conclude that the educational process – is a unity of purposes and content of education, presented in a form of:

– educational programs;

– educational process subjects: teachers, who organizes this process; and learners, on formation of education, which this process is aimed;

– educational process tools – educational and training infrastructure, laboratory-experimental base, methodological literature, computer information resources, premises, its equipment, office appliances, libraries and other repositories of knowledge of educational and scientific information;

– ways of educational process – educational technologies;

– ways of managing education systems and processes.

Taking into account that through concept of «object» one can approach to the problem of content of education, what allows to distinguish main directions of educational process introduction.

Human activity is aimed at learning from the content of people's historical experiences, which is realized not only by transmission of information to man, but also in a process of his own engagement, directed to the objects and phenomena of the out world.

Process of activity also is process of human abilities and functions formation, unit of activity is performed by object-oriented activity.

In the activity in the practice of people cognitive processes is not only being realized, but also being formed. Knowing of reality is inextricably linked with the lives of people, is included in it, realized in it. The main content of human life – is his activity and, first of all, financial, practical and creative. That's the one, and not passive contemplation, which is the most important source of learning and criterion of man's knowledge veracity. People get to know the world around, impacting on it, changing it. Goals, which are set by a man in his activity, its content. And that is what process of learning, its results and verifying their correctness depends on.

Activity – is a philosophical, sociological and psychological category: interaction of a person or a group, where a person consciously and deliberately changes the world and himself. Activity is composed of a number of actions. A distinction of activity is made between practical and theoretical. Practical activity – is an activity, the purpose of which conscious change of natural and social world, with what acting person or group cooperates. Practical activity is carried out on the connection with the theoretical activity, by the methods learned in educational process before and by the direct experience. Theoretical activity – is an activity of an individual or group, the purpose of which learning and world explanation, presence and argumentation in the process of mental experiment of practical activity methods.

Professional activity – is a kind of individual work, having body of special knowledge, abilities and skills. Human involvement in professional activities depends on the personality of the subject of activity, professional skills, experience and professionally important qualities.

Professionally important qualities – are the properties of individuality, set of which are potential or actual abilities of the activity, but weakening them results in firm erroneous actions during vocational training. And it will lead to the reduction of the certain professional activities efficiency in further. Professionally important qualities of future specialists are based on properties, which are enable them to fulfill work efficiently.

Properties, from which are derived professionally important qualities in result, are formed in the process of vocational training availability in the presence of abilities. Abilities – are individual qualities of a person, which are subjective condition of successful realization of a certain kind of activity. They are not limited to knowledge, skills; are found in the speed, depth and strength of attaining the activities' ways and techniques.

Abilities can be judged by activities. The most significant thing is that abilities are not only manifested in activity, but also are created. It therefore follows, question of interrelation between inclinations and abilities are decided.

Professional abilities, such as other professionally personal qualities, are developed in the process of attaining special knowledge, skills. Their formation and achieving needed level depends, first of all, on conformance of used learning/teaching materials with professional, psychological and didactic requirements.

Professionally important qualities, as components of its individual potential, are changed under the influence of the activity nature transformation.

The requirements for graduating students are as follows:

– knowledge of the management object and the availability of in-depth managerial training;

– possession of methods of analysis, accounting methods, project management, sociological methods, etc. ;

– ability to communicate effectively with people;

– the ability to put forward and transform the ideas of managerial work;

– the ability to work with information and the ability to identify problems;

– carry out activities to find and transfer information;

- Apply the acquired knowledge in solving professional problems;
- to know and be able to apply the norms of legislation in practice;
- skills to organize their work, to find non-standard solutions to professional problems, etc. [8].

These practical requirements are guidelines for the education system. To be competitive in the labour market, specialist should possess such qualities, as:

- professional mobility – is readiness and ability to rapid change of fulfillment of production assignment, ability to learn a new profession or changes in them, appeared under influence of social or technical transformations;
- communication skills – is an ability to contact people, capability to get with them into humanistic relations, readiness to subordinate own interests to public ones;
- competence – is a level of usage of content and problem solving tools of activities;
- responsibility – is a readiness to answer for own actions, set the highest standards for yourself in the results of work;
- individuality – is an ability to the fullest self-expression and possession of extraordinary features.

Economical, social, technical and technological transformations in society sets out challenges of formation of a full growth personality. That is the purpose, objective of the educational process in higher education institutions.

References

- 1 Закон Республики Казахстан «Об образовании». Постановление Правительства РК от 28 июня 2007 г. N 546. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://adilet.zan.kz/rus/docs/P070000546_.
- 2 Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. П.И. Пидкасистого. — М.: Пед. общество России, 2009.
- 3 Боротко Н.М. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Н.М.Боротко, И.А.Соловцова, А.М.Байбаков; под ред. Н.М.Боротко. — М.: Академия, 2007. — 496 с.
- 4 Захарченко М.В. Генезис непрерывного образования как философско-исторического понятия // Современные проблемы науки и образования / М.В. Захарченко. — 2016. — № 5. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.science-education.ru/en/article/view?id=25160>.
- 5 Мижериков В.А. Введение в педагогическую деятельность / В.А. Мижериков, Т.А. Юзефович. — М.: Роспедагентство, 2009.
- 6 Гершунский Б.С. Философия образования / Б.С. Гершунский. — М.: Моск. психолого-социальный ин-т, 1998. — 432 с.: ил.
- 7 Вербицкий А.А. Инварианты профессионализма. Проблемы формирования / А.А. Вербицкий, М.Д. Ильязова. — М.: Логос, 2011. — 288 с.
- 8 Муликова С.А. Подготовка будущих специалистов как условие вхождения в мировое экономическое сообщество / С.А. Муликова, Г.О. Тажигулова, С.А. Абилядина // Международный журнал экспериментального образования. — 2013. — № 1. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.rae.ru/meo/pdf/2013/1/2013_01_11.pdf.

Г.О. Тәжіғұлова, Г.С. Шрайманова, Д.Қ. Бәкей, Б.А. Нуркеева

Жоғары оқу орнының білім беру үрдісі

Мақалада жоғары оқу орнында білім мазмұнын анықтаудың негізгі мәселелері қарастырылды. Білім мазмұны мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарының негізінде әзірленген білім беру бағдарламалары бойынша айқындалды. Жоғары оқу орнының оқу процесінің құрылымын анықтайтын негізгі ұғымдар зерттелді. Болашақ мамандарды даярлау қазіргі заманғы ғылым мен педагогикалық теорияның өзара әрекеттесуінің нәтижесі болып табылады. Авторлар жоғары оқу орнының оқу үрдісін келесідей түрде сипаттайды: білім беру және білім беру бағдарламасы; оқу үрдісінің пәндері мен құралдары; білім беру технологиялары; басқару тәсілдері.

Кілт сөздер: жоғарғы оқу, оқыту, педагогикалық процесі, тәрбие процесі, білімді адам, білімділік, мамандық, кәсіптік құзыреттілік, кәсіптік қызмет.

Г.О. Тажигулова, Г.С. Шрайманова, Д.К. Бакей, Б.А. Нуркеева

Цели образовательного процесса высшей школы

В статье рассмотрены основные вопросы определения содержания обучения в высшем учебном заведении. Содержание обучения определяется образовательными учебными программами, которые разрабатываются на основе государственных общеобязательных стандартов образования. Рассмотрены основные понятия, раскрывающие структуру образовательного процесса высшей школы. Определены цели, содержание образования. Подготовка будущих специалистов является результатом взаимодействия современной науки и педагогической теории. Авторами описан образовательный процесс высшей школы, представленный в форме: учебно-образовательной программы, субъектов и средств образовательного процесса, образовательных технологий, способов управления.

Ключевые слова: образование, высшее образование, обучение, педагогический процесс, воспитательный процесс, грамотный человек, образованность, профессия, профессиональная компетентность, профессиональная деятельность.

References

- 1 Zakon Respubliki Kazakhstan «Ob obrazovanii». Postanovlenie Pravitelstva RK ot 28 iyunia 2007 hoda N 546 [The Education Act of the Republic of Kazakhstan, Government decision N 546 of June 2007]. *adilet.zan.kz*. Retrieved from http://adilet.zan.kz/rus/docs/P070000546_ [in Russian].
- 2 Pidkastyi, P.I. (Eds.). (1998). *Pedahohika [Pedagogy]*. Moscow: Pedahohicheskoe obshchestvo Rossii [in Russian].
- 3 Borytko, N.M., Solovtsova, I.A. & Baibakov, A.M. (2007). *Pedahohika [Pedagogy]*. N.M. Borytko (Ed.). Moscow: Akademia [in Russian].
- 4 Zakharchenko, M.V. (2016). Henezis nepreryvnogo obrazovania kak filosofsko-istoricheskoho poniatiia [The genesis of continuing education as a philosophical-historic concept]. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniia – Modern problems of science and education*, No. 5. Retrieved from: <https://www.science-education.ru/en/article/view?id=25160> [in Russian].
- 5 Mizherikov, V.A., Yuzefavichus, T.A. (2005). *Vvedenie v pedahohicheskuyu deiatelnost [Introduction in pedagogical practices]*. Moscow: Pedahohicheskoe obshchestvo Rossii [in Russian].
- 6 Gershunskiy, B.S. (2002). *Filosofiya obrazovaniia dlia XXI veka [Philosophy of education for the 21st Century]*. (2d ed.). Moscow: Pedahohicheskoe obshchestvo Rossii [in Russian].
- 7 Verbitskiy, A.A. & Il'yazova, M.D. (2011). *Invarianty professionalizma. Problemy formirovaniia [Professionalism invariants. Problems of formation]*. Moscow: Lohos [in Russian].
- 8 Mulikova, S.A., Tazhigulova, G.O. & Abildina, S.A. (2013). Podgotovka budushchikh spetsialistov kak uslovie vkhozhdeniia v mirovye ekonomicheskoe soobshchestvo [Preparation of future specialists as a condition for entering the world economic community]. *Mezhdunarodnyi zhurnal eksperimental'nogo obrazovaniia – International Journal of Experimental Education*, 1, 45–52. Retrieved from <http://expeducation.ru/en/article/view?id=3391> [in Russian].

М. Серік¹, А.М. Алматова², Қ. Шонғалова², Ж. Ахатова², С.С. Байзакова²

¹Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан;

²Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институты, Қазақстан
(E-mail: dinkaz73@mail.ru)

Заманауи технологияларды білім мазмұнына ендірудің педагогикалық-практикалық негіздері

Мақалада заманауи технологияларды білім мазмұнына ендірудің педагогикалық-практикалық негіздері мен жүзеге асырылуы сұрақтары қарастырылды. Авторлармен әлемдік ақпараттық кеңістігінің мақсаттары, мазмұны және оқу процесін ұйымдастыру нысандары деңгейінде элементтердің өзара байланыстары белгіленген. Республиканың бірнеше жоғары оқу орындарында үлестірілген технологиялар: параллель, бұлтты есептеулер, клиент-сервер технологиясы бойынша жаңа пәндер ендірілгені сипатталды. Жеке тұлғаға бағытталған жағдайында оқыту үрдісінде заманауи технологияларды пайдалануда педагогикалық мақсаттар анықталды. Заманауи технологияларды пайдалана отырып, құрылымына, оқу материалының мазмұнына және оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың талаптары айқындалды.

Кілт сөздер: заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, білім мазмұнын жетілдіру, кәсіби даярлық, жоғары оқу орындарының ынтымақтастығы.

Болашақ ақпараттық технологиялар мамандарын даярлауда, олардың жалпы танымын, құзыреттілігін дамытатын, жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда елеулі рөл атқаратын оқу түрлерінің, техникалық-технологиялық құралдарды қолдану маңызды шарттардың бірі. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру атты» мақаласында Республика Президенті бүгінгі күнде жеке адам ғана емес, бүкіл тұтас халық бірігіп бәсекелік қабілетті арттырған жағдайда ғана табысқа жету мүмкіндігі болатынын атап өтті. Болашақта ұлттың табысты болуы тек табиғи байлыққа ғана байланысты емес, жеке адамдардың бәсекелік қабілеттілігімен де айқындалады [1].

Болашақ мамандарды, соның ішінде информатика саласының мамандарын, даярлау мәселесімен айналысып жүргеннен кейін әлеуметтік және заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дамытудағы басты мәселелерге білім алушылардың белсенділігі, өздік ерекшелігі, бастамашылдығы, идеялық сенімділігі және кәсіби даярлығына көңіл бөлеміз.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 21-бабына сәйкес жоғары білім берудің кәсіптік білім беретін оқу бағдарламалары міндетті және таңдау бойынша құрамдас бөліктерден тұратын пәндерді қамтиды. Білім алушылардың таңдауы бойынша құрамдас бөліктен тұратын пәндер әрбір циклде міндетті құрамдас бөлікті пәндерді мазмұндық толықтыруы тиіс [2]. Сонымен бірге жоғары білім беру жүйесін одан әрі жетілдіру мен дамытуға бағытталған оқытудың жаңа әдістері мен технологияларын қамтитын жаңа инновациялық оқыту бағдарламаларын әзірлеп, енгізуге құқылылығы айтылған. Сондықтанда жоғары оқу орындарында жаңа пәндер ендіру арқылы білім мазмұнын жетілдіру мәселелері қарастырылды.

Заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың білім мазмұнына ендірілуі республиканың жоғары оқу орындарының арасында тығыз ғылыми-әдістемелік байланыстар орнатуға себеп болып жүргені белгілі. Осы орайда Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті мен Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институтының информатика кафедраларының профессор-оқытушылар құрамының бірігіп, болашақ мамандарды даярлау процесінде ғылыми және әдістемелік негіздерде біраз жұмыстар атқаруда.

Жоғары білім беру жүйесі мен еңбек нарығының арасындағы байланыс нығаюда. Қазіргі кезде желілік технологиялардың білім саласына байланысты мүмкіндіктерін оқу процесінде толық пайдалануда деп есептеуге болады. Яғни, болашақ информатика салаларының мамандарын даярлауда білім беруде мынадай мүмкіндіктер іске асырылуда:

– ақпараттық-коммуникациялық технологияларды жалпы қоғамдық-әлеуметтік салаларда қолданудың құралы ретінде пайдалану;

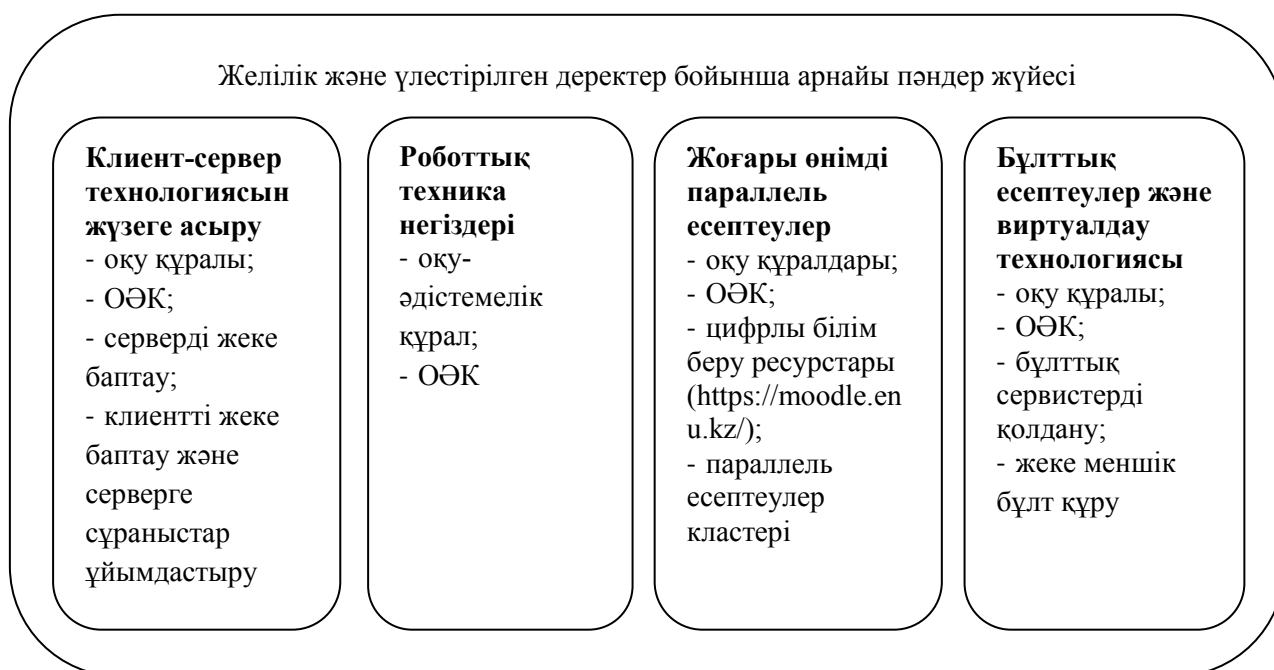
– белгілі бір кәсіби сала бойынша болашақ мамандықтарында пайдалану үшін программалық жабдықтарды игеру;

- қашықтан оқыту формасы ретінде пайдалану;
- қазіргі білімнің жаһандануы кезіндегі академиялық ұтқырлық жүйесінің жүзеге асырылуы т.б.

Ал біз қазіргі таңда заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың білім мазмұнына ендірілуін желілік және үлестірілген деректер технологиялары бойынша мынадай жағдайлармен байланыстырамыз:

- желілік программалау, оның ішінде клиент-сервер технологиясын жүзеге асыру;
- роботтық техникаларды мектеп бағдарламасына ендіруде әдістемелік негіздеу;
- локалды компьютерлердің микропроцессорларының барлық ядроларын пайдаланып, жоғары өнімді параллель есептеулерді жүргізу және ендіру;
- бұлттық технологияларды, оның ішінде бұлттық сервистерді, сонымен бірге жеке меншік бұлттық қоймалар құру мен оларды оқу процесінде ендіру.

Төменгі 1-суретте соңғы кезде желілік және үлестірілген деректер технологиялары бойынша білім мазмұнына ендірілген арнайы курстар мен оларды жүзеге асыру негіздері келтірілген. Атап айтсақ, клиент-сервер технологиясын жүзеге асыру, роботтық техника негіздері, жоғары өнімді параллель есептеулер, бұлттық есептеулер және виртуалдау технологиялары тақырыптары бойынша пәндер циклы. Аталған пәндер оқу жоспарында бір траектория бойынша оқытылатын пәндер болып есептеледі. Осы бағыттар бойынша жоғарыда аталған жоғары оқу орындарында арнайы курстар білім мазмұнына ендіріліп, жақсы нәтижелерге қол жеткізілуде.

1-сурет. Желілік және үлестірілген деректер технологиялары бойынша арнайы курстар мен оларды жүзеге асыру негіздері

Педагогикада жалпы жүйе деп белгілі бір элементтері арқылы байланысқан объектілердің, іс-әрекеттердің, құбылыстардың және деректердің жиынын айтады, және ол жиын қоршаған ортамен тығыз байланыста болып, анықталған элементтері мен белгілері бойынша реттелген үрдістен тұрады. Біздің қарастырып отырған мәселеміз де осы тұжырымдаманы ұстанады.

Клиент-сервер технологиясын жүзеге асыру бойынша компьютерлік сыныптарда серверді жеке баптау мен клиент-компьютерлерді жеке баптау студенттер арасында топқа бөлініп, жүзеге асырылады, себебі серверді де, клиентті де жеке баптап үйренулері керек және деректер базасын тек серверде құрып, серверге сұраныстар ұйымдастыруды жүзеге асырады. Бұл пәнді жүргізуде MS SQL Server және Oracle орталары қолданылады. Роботтық техника негіздері бойынша қашықтан басқару арқылы іс-қимылдарға көңіл бөлінеді.

Жоғары өнімді параллель есептеулер бойынша оқу құралдары, оқу-әдістемелік құралдар, цифрлы білім беру ресурстары (<https://moodle.edu.kz/> арқылы көруге болады) жасалып қолданылуда,

сонымен бірге білім саласында пайданылатын параллель есептеулер кластері бапталып (қалай бапталуын білім алушылар да жүзеге асыра алады), кеңінен оқу үрдісінде ендірілуде.

Бұлттық есептеулер және виртуалдау технологиясы бойынша да оқу құралы, оқу-әдістемелік құралдар жасалды. Гуманитарлық мамандықтарда ірі компаниялардың бұлттық сервистерін қолданумен машықтанса, жаратылыстану, техникалық мамандықтың білім алушылары жеке бұлт құру және олардың сервистерін баптаумен айналысады.

Сипаттамасы жақсы компьютерлік сыныптарда виртуалдау технологиясын пайдалануды жүзеге асырамыз. Оған қажетті серверлік операциялық жүйелерді, бағдарламалық жабдықтар мен қосымшаларды білім алушылардың өздері орнатады және орнатылған виртуалды машинаға жеке бұлтты қойып, сервистерін баптайды.

Атқарылып жатқан жұмыстардың нәтижелері биылғы жылы Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде өткен «Ғылым мен білім — 2017» XII Халықаралық ғылыми конференциясында, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар: қазіргі тенденциялары мен даму болашағы» ғылыми жинағында және Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институтында өткен «Төлегенов оқулары» «Қазіргі заманғы жаратылыстану-ғылыми білім беру: мәселелері және даму болашағы» атты республикалық ғылыми-тәжірибелік конференцияларында баяндалып, талқыға салынды. Докторанттар, магистранттар және бакалаврлардың зерттеу жұмыстары дипломдармен (I–III дәрежелі) аталып өтті.

Сонымен қатар Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институтында «Ғылыми жобалардың ұйымдастырылуы және білім берудегі робототехника негіздері» атты дөңгелек үстел өткізіліп, Астана, Қарағанды қалаларының бірнеше жоғары оқу орындары мен білім мекемелерінің қызметкерлері қатысуымен өткізіліп, тәжірибелермен бөлісу болды. Дөңгелек үстелге информатика кафедрасының оқытушылары, Арқалық қалалық колледждер мен жалпы білім беретін орта мектептердің информатика пәнінің мұғалімдері қатысып, кеңестер алысты (2-сур.).

2-сурет. Дөңгелек үстел өткізу үрдісінен көрініс

Қазіргі кезде танымдық қажетсіну заманауи ақпараттық-коммуникациялық техника мен технологияларға қатысты қажетсінумен айқындалады [3]. Ендеше, заманауи ақпараттық-коммуникациялық техника мен технологиялар студенттердің танымдық әрекеттерінің, тұлғалық дамуы мен кәсіби құзыреттілігінің артуына себеп, ол, өз кезегінде, оқу жоспарындағы негізгі компонент – ендірілген оқу пәндеріне және оларды тереңірек меңгеруге себін тигізеді. Бұл бірнеше жылға педагогикалық зерттеуімізде байқалып, тиімді нәтижелер көрсетуде.

Бакалавриатта, алдымен, жоғары оқу орындарының оқу үрдісіне ендірілген арнайы курстарда зерттеу пәні бойынша алғышарттары, жалпы негіздері, теориялық-сервистік негіздері сияқты

сұрақтар қарастырылады. Мысалы, параллель есептеулер бойынша, локалды компьютердің микропроцессорының барлық ядроларын параллель есептеуде пайдалану; бұлттық технологияларды оқыту бойынша дайын сервистермен жұмыс істеу; роботтық техника бойынша дайын программалармен жұмыс сияқты сұрақтар зерттеледі.

Магистратура және докторантура бөлімдерінде білім алушылар теориялық негіздерді практикалық жұмыстарымен нақтылайды, мысалы, білім саласында қолданылатын жоғары өнімді параллель есептеулер кластері немесе жеке меншік бұлттар құру, виртуалдау технологияларын жүзеге асыру, ал роботтық техникаға оқытуда логикалық программалар құру мен физикалық негізде жүзеге асырылуына көңіл бөлінетіні сияқты, тағы басқа практикалық жұмыстар болады.

Жасалып жатқан іс-шаралар кәсіби білім беруде мынадай педагогикалық-практикалық негіздемелермен байланыстырылады:

– республикадағы ақпараттық технологиялар мамандарын даярлауда жоғары оқу орындарының өзара байланысының шешімін тапқаны;

– пәнаралық байланыстардың орындалуы, үлестірілген деректерді оқытуда оқу жоспарындағы белгілі бір пәндердің байланысының траекториясының қалыптасуы;

– дидактиканың жүйелілік, пәнаралық және бірізділік принциптерінің жүзеге асырылуы.

Бұдан біз зерттелетін құбылыс туралы білім алушыларға жаңа мәліметтер берілетінін, құзыреттілігі жоғары маман болып шығатынын нақтылай аламыз. Жоғарыда келтірілген жүйе, оны жүзеге асыратын процестер білім алушыларда жаңа ойлау қабілетін жинақтауға, білім қорын толықтыруға негіз болып отыр, оған тәжірибелік жұмыстар нәтижелері де дәлел болып жүр.

Әдебиеттер тізімі

1 Назарбаев Н. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру / Н.Назарбаев // Егемен Қазақстан. — 2017. — № 70(29051). — 12 сәуір.

2 ҚР «Білім туралы» Заңы. [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: kguti.kz/kz/30-kazakh/normativnyye-dokumenty/107.

3 Серік М. Ақпараттық қоғам шартында студенттерді кәсіптік даярлаудың педагогикалық негіздері: ғыл. бас. / М.Серік. — Астана, 2013. — 155 б.

М. Серік, А.М. Алматова, К. Шонгалова, Ж. Ахатова, С.С. Байзакова

Педагогико-практические основы внедрения современных технологий в содержание образования

В статье рассмотрены педагогико-практические основы внедрения в содержание образования современных технологий и их практическая реализация. Авторами выделена взаимосвязь элементов мирового информационного пространства на уровне целей, содержания и форм организации учебного процесса. Описаны технологии внедрения в нескольких вузах республики новых дисциплин по распределенным данным: параллельные, облачные вычисления, клиент-серверная технология. Выявлены педагогические цели использования современных технологий в процессе обучения в условиях личностно-ориентированного подхода. Определены требования к структуре, содержанию учебного материала и организации учебной деятельности с использованием современных технологий.

Ключевые слова: современные технологии, распределительные данные, содержание образования, совершенствование профессиональной подготовки, сотрудничество.

M. Serik, A.M. Almatova, K. Shongalova, Zh. Akhatova, S.S. Baizakova

Pedagogical and practical bases for the introduction of modern technologies in the content of education

The article discusses the pedagogical and practical bases of implementation in the content of education, modern technologies and their practical implementation. The authors highlighted the relationship of elements of the global information space at the level of objectives, contents and forms of organization of educational process. Describe the technologies on the implementation in several universities of the Republic of new

disciplines on distributed data, parallel, cloud computing, client-server technology. Identified pedagogical purpose of the use of modern technologies in the learning process in conditions of personality-oriented approach. Defines requirements for the structure, content of training material and training activities using modern technologies.

Keywords: Modern information and communication technologies, education content, improvement of vocational training, cooperation between universities.

References

- 1 Nazarbaev, N. (2017). Bolashakka bahdar: rukhani zhanhyru [Future: spiritual revival]. (2017. 12 April). *Ehemen Kazakhstan – Egemen Kazakhstan*, 70(29051) [in Kazakh].
- 2 «Bilim turaly» KR Zany [The law on education Republic of Kazakhstan]. *kguti.kz*. Retrieved from <http://kguti.kz/kz/30-kazakh/normativnye-dokumenty/107> [in Kazakh].
- 3 Serik, M. (2013). *Akparattyk koham shartynda studentterdi kasiptik daiarlaudyn pedahohikalyk nehizderi* [Pedagogical bases of professional training of students of the information society in the contract]. Astana [in Kazakh].

Z.K. Kulsharipova¹, Zh.O. Zhilbayev², K.G. Issinbayeva¹

¹*Pavlodar State Pedagogical Institute, Kazakhstan;*

²*I. Altynsarin National Academy of Education, Astana, Kazakhstan
(E-mail: kulsharipovazk@mail.ru)*

Social entrepreneurship: ideas of student innovation

Social modernization as the main vector of the development of Kazakhstan's youth and business entrepreneurship is the beginning of understanding by students of the foundations of entrepreneurship as future conditions for the formation of their own business in the specialty. This article proposes the problem of activating students' knowledge about «Social entrepreneurship and how to use knowledge and skills of social entrepreneurship (JV) in the future and become an entrepreneur. Today it is known that the joint venture is intended to solve seeks to reduce social ills innovative method of constructing or combining social and economic resources so as to form a self-replicating, able to deepen the mechanism of production and the reference sample target social welfare.

Keywords: entrepreneurship of business, labor potential, economic potential of the student community, the mechanism of production, social welfare.

Social entrepreneurship - a global trend, actively developing in the second half of the XX century. Interest in it is increasing more and more in Kazakhstan. Social Entrepreneurship Program in Kazakhstan not only aimed at the development of social entrepreneurship among NGOs that have the capacity and motivation to learn, but also to support youth entrepreneurship. In the new circumstances goes the support of young people in this area. For the young people of Kazakhstan held trainings within the «uSPeh2016» project to create a cohort of young people who want to realize social projects, teaching them professional skills. Research Center AlmaU, compared NGO projects and projects of students, and indeed it turned out that the students projects is much bolder and more creative, better respond to global trends, solving real social problems of youth [1].

The projects students are diverse: to open a children's petting zoo camp, set up eSports academy. There is a simple idea: to open the dishwasher «Sirius Eco-Machine, open the» Center for Child Development Wunderkind», language classes, calligraphy classes, sand painting on glass. On such grounds among the youth, there is an opportunity get information about the realities and opportunities of Kazakhstan's social-oriented business, and representatives of non-governmental sector in detail acquainted with the nuances of business management. But, on the Kazakhstan business arena as does not appear to systematize the idea of new ideas for the formation of different kinds of conditions, and including young people in the student's desk. Often their parents do not have sufficient funds to compensate for the additional needs and other interests of their adult children. Then there is the question of the possibility to start a «mini-business», not to drop out or get to help other business owners [2].

Analysis of the students' understanding of how to increase their income and further study at the university, led to the idea of an early and specific training of high school graduates for the future activities of the entrepreneur and even in their specialty. The student cannot enjoy the benefits as young entrepreneurs, but to receive and to develop their skills can be here and now. For students who are not able to run its business, an example could serve as the experience of students in other countries. In fact, our students who have studied abroad and have sufficient experience, namely during their studies, and this experience has gradually spread, and we have in Kazakhstan. Such students are different projects - from managing their own hedge fund to create protein shakes. Moreover, all of them have in common is ambition, optimism and entrepreneurial drive.

Ideas of Kazakhstan students are many, but they can divided into two major groups: making money «head» or physical labor. Although, to come up with a new business, you still have to work his head.

Students of pedagogical university and the faculty of the department of psychology of PSPI, Pavlodar made a comparative analysis of students' business ideas that require brains and ideas connect and where necessary physical labor.

Comparative analysis showed that prevails in pedagogical high school - physical labor, and few people of the students can begin the path to its own business in the future.

If you compare the experience of foreign students, it can be stated that there is more the labor of students more intelligent and there are different types of business, the first mate is - an internet resource where «service ideas while you sleep», giving the youth a solution to financial problems. During the night of wise men from all over, the team comes up with different solutions to the problem, and in the morning gives them to you. Moreover, together with plans for their implementation. In general, the Internet for students abroad, this field is not tillage, from different kinds of fast earnings to create your own site [1, 3].

Business ideas for students that not related to the Internet, it is just business: sales, working in cafes, small types of work, babysitting. However, all this can hardly be call a business. Now the young people's opinions rather quickly changes to all these works, and if you start from college the first to develop business - a novelty in the city, it is possible in the future to go to your real business with a good income, which is adequate diploma obtained.

Fundamentals of business - new products are not difficult to learn remotely possible for 3-4 months, you can get the knowledge on Skype, via webinars, etc.

In general, it turns out that the organization of any business requires intelligence, as well as the students in the head less than the stereotypes and clichés, than adults, seasoned experience of people, and original business ideas they come to mind more often, and this should be use.

The problem is how to expand an educational production for the mass use of innovations knowledge about business and social entrepreneurship and prepare students to the ranks of would-be entrepreneurs for the development of the quality of business - activity of students as the type of work and the formation of signs of the future entrepreneur [4].

According to the Address of the President of the Republic of Kazakhstan - Leader of the Nation Nursultan Nazarbayev to people of Kazakhstan «Strategy» Kazakhstan-2050», is required total support for entrepreneurship - the main, driving force of the national economy. In this respect, and students may acquire in the future characteristics and properties of business.

Therefore, social modernization as the main vector of development of the Kazakhstan youth entrepreneurship and business, and this is the beginning of understanding the student's youth the basics of entrepreneurship as the future conditions for the formation of their own business in the specialty.

In this context, it proposed to strengthen the knowledge of students about the «social enterprise», who are the social entrepreneurs and how to use in the future of social entrepreneurship knowledge and skills (SP) - and become an entrepreneur.

Today it is known that the joint venture is intended to solve seeks to reduce social ills innovative method of constructing or combining social and economic resources so as to form a self-replicating, able to deepen the mechanism of production and the reference sample target social welfare.

Therefore, the earlier young people begin to understand this, the sooner it realized - his case reviewed in the future. It is not enough student pays attention to his future profession as a business process, and in general does not know how to do it. In addition, it is the «know - how» of our research. Activities of the joint venture for the student as a future entrepreneur should become even more important in his life conditions, when the learning environment becomes the most important factor is the emergence of new business ideas with a new professional thinking. Not only the state is obliged to create conditions, but also the young man should prepare their entrepreneurial thinking.

The development of scientific and entrepreneurial initiatives in Kazakhstan, creative middle class, modern technologies and markets and is the foundation for building a culture of entrepreneurial thinking has on the student's desk. It is thanks to the successful functioning of JV there are specific and viable solutions to personal financial problems. The current college students are quickly grasp

Entrepreneurial approaches that are much more effective than the usual government mechanisms. Student Youth need a strategy «The key to the success of JV», which gradually enters into the national strategy for the development of JV. It will coordinate the efforts of all stakeholders' student youth, young entrepreneurs and leaders of public youth movement. We need a clear and coordinated work of those who are already involved in this process.

The only mechanism to ensure the stability among the young - to learn to work for themselves and the state. Here efforts are required universities to understand the problem of financial insecurity learning youth. Is necessary to understanding university rectors the social problems and the creation of conditions for the provision of assistance in this direction, as most of the population to learn on a fee basis, and students in need of assistance and the possibility of real participation in solving various social problems. The economic potential of the student community will allow for the development of social system - student aid, precisely

for the implementation of a future workplace. Only self-organized, which means that a relatively self-contained student will look for favorable conditions for self-sufficiency. In determining the new directions of business - activities of students, it is necessary to pay attention to perspective help, which eventually will be able quickly provide additional financial benefits for the student life. These include the study of the traditional methods of self-production. For example, a perspective direction of activity can be especially for future teachers - help in the upbringing of the child: go to the movies; take a walk in the park, to carry to and from school. Yes, this simple action educator. Nevertheless, this done on the recommendation of the curator or an educational unit at the institution over the Internet - site. However, to get the working conditions, the student himself is obliged to perform well their student duties. Another promising area is the Farmer-construction business: a student or other software on the specifics of the specialty is to help entrepreneurs at the same time on a particular task. In different countries and multiple formats are held representative meeting. But we offer to hold such tables, which combined in one circle of students of different specialties and entrepreneurs who need a one-time assistance in the different types of work and have the ability to pay for the student - the future specialist, work performed. In determining the areas of business - activities of students, it is necessary to pay attention to long-term, which will eventually be able quickly ensure profitability. These include legal, educational, labor orientation translation business, where he was a student doing this kind of work under the leadership of the entrepreneur gets the practice work and financial support. For example, a perspective direction of activity can become a business - tourism.

Social entrepreneurship is - a topic studied by us in a small theoretical experience. Do not develop a common approach to the understanding and reflection of the essence of this process. Do not given a comparative analysis of the future of the labor potential of Kazakhstan as a basis for the development of social entrepreneurship in the provision and development of workplace graduate. Analysis of the theoretical developments, scientific and methodological literature, periodicals and other sources testifies not deep enough and varied elaboration of the issues of students' activities - their labor potential, with experience in their specialty (3-4 year).

Issues of preparations for the basics of social entrepreneurship, especially with regard to the future graduates of the cohort of students that have not yet disclosed. Moreover, in this aspect, there are prospects for the spread of social entrepreneurship in Kazakhstan as a developed beginning business activity or employment since his student days. Precisely these aspects dictated by the interest in the topic of the project work. It must said that the research work is part of the pre - work of social entrepreneurship as a social phenomenon. The goal it gives the students identify the organizational and technological features and abilities that they have acquired during training activities and can use their already now. To review the targets in this direction includes the following types of work (Table 1).

Table 1

The definition of the target species and the type of work services

1 – type of work	To review existing of the theory of the analysis of social entrepreneurship as a social phenomenon
2 – type of work	Implement the conceptual analysis of social entrepreneurship
3 – type of work	Define the boundaries of social entrepreneurship
4 – type of work	Carry out Country Study analyzing the forms and methods of distribution of social entrepreneurship around the world
5 – type of work	Identify forms of social entrepreneurship and their Diffusion Techniques
6 – type of work	To consider organizational and technological problems of the development of social entrepreneurship

This table shows the versatility and polysyllabic inclusion of students in the training program of social entrepreneurship by type of specialty and type of making money. To do this in the first section, we have provided analysis of the foreign experience of the joint venture. Indeed, the priority of economic thought on entrepreneurship issues, for objective reasons belong to foreign scientists-economists, who contributed to the development of the theory and concept of entrepreneurship.

In this case, we had to learn the essence of entrepreneurship through the founding of innovative companies and bring in (Table 2).

Table 2

Systematics of the experience of foreign companies

Scientists entrepreneurs	The essence of the entrepreneurship
B. Drayton, founder of «Ashoka»	Theoretical foundations of social entrepreneurship.
J. Meyer and J. Marti University of Navarra in Barcelona	
Group «Zircon», under the direction of I.V. Zorina Fund «Our Future» (Director N. Zvereva) Russia	Fundamentals of the method and the analysis of social entrepreneurship in general as a phenomenon of the joint venture
F.S. Saidullaev, A.M. Shestoporov, specialists in the development of small businesses	The study and analysis of the literature and documents, compilation, historical method, comparative analysis
Analyst V. Glushkov, expert I. Rutkovska	
Kazakhstan scientists Kulsharipova Z.K., Mataev B.A. (PSPI, Pavlodar)	Business methods of training students majoring in social entrepreneurship programs already on the student's desk and the formation of organizational and technological capabilities

In the domestic business, as our scientists of PSPI, actualize search for forms and methods of distribution of social entrepreneurship has student days and would like to determine the organizational and technological capacity of would-be entrepreneurs in the future spread of social entrepreneurship in the regions of Kazakhstan.

In the analysis of the theory of social entrepreneurship, researchers have identified certain activities and considered it in the category of non-governmental organizations or social movements [1,4].

The direction and degree of change taken together social entrepreneurship indicators should take into account JV provisions characterizing equilibrium economic development, forming an economic environment of the future entrepreneurs. Nature cycle changes and increase the reserve fund of the joint venture is still one of the most controversial and little-known aspects of the business. Researchers involved in the study of the dynamics of the Market, can be divided into those who do not recognize the existence of recurrent cycles of public life, and those who stand in the deterministic positions and argues that economic cycles occur with the regularity of tides [1]. How to fill and take into account the potential ebb and translate it in tide mode of resource provision in the state's economy.

The representatives of the first trend, which belong to the most influential scientists of modern Western neoclassical school, believe that the cycles are the result of random signals (pulses or shocks) in the economic system, which causes the cyclic model of response, i.e., cyclicity is the result of the economic impact of a series of independent pulses.

From this position, the young student exposed to daily exposure to social ills in their living arrangements, i.e. again the problem of lack of money.

The relevance of the chosen research due to the fact that we do not consider the problem of social entrepreneurship (SP), and taken us to study more narrow base of social entrepreneurship aspect of the concept of «working capacity» of the university graduates and the future of their participation in the joint venture system. It is known that the concept of «employment potential» - being an economic category, which considers human labor, which encompasses its social side. That is the labor potential depends on human capital, by indicators such as population, the number of economically active population, the level of human education, etc.

The basic meaning of the term «employment potential» in scientific research in the aspect of future employment opportunities of students, we will be characterized by the use of its students vocational and educational level (3-4 year), the qualitative characteristics of understanding and seeing yourself in the SP system.

Due to the fact, that the employment potential of students is an integral part of the economic potential and human resources of the country, using their fully since his student days will help produce a maximum gross national product (GNP) in more sustainable.

References

- 1 Zadorin I.V. Public support and trust of the population as a factor in the development of social entrepreneurship [Electronic resource] / I.V. Zadorin. Access mode: <http://www.zircon.ru/russian/publication/4/081216.htm>.
- 2 Foreign experience of social entrepreneurship [Electronic resource] / Informational and analytical portal of «Our Future». Access mode: <http://www.nb-forum.ru/sociallinks>.
- 3 Zdravomyslova E.A. Sociological approaches to the analysis of social movements / E.A. Zdravomyslova // Sociological studies. — 1990. — № 7. — P. 68
- 4 A. The Moscow Social entrepreneurship is in Russia and in the world: Practice and Research. — Moscow: NIU Higher School of Economics, 2011. — P. 104.

З.К. Күлшаріпова, Ж.О. Жилбаев, К.Г. Исінбаева

Әлеуметтік кәсіпкерлік: студенттік инновациялық идеялары

Әлеуметтік жаңғыру – қазақстандық жастарды дамытудың басты векторы және кәсіпкерлік негізде студенттердің өз мамандығы бойынша өз бизнесін қалыптастырудың болашақ шарттары ретінде түсінудің бастауы. Мақалада студенттердің «Әлеуметтік кәсіпкерлік және болашақта әлеуметтік кәсіпкерліктің білімі мен дағдыларын қалай пайдалану керектігі туралы» білімдерін арттыру және кәсіпкер болу туралы мәселелер қарастырылды. Бүгінгі күні бірлескен кәсіпорын студенттік жастар үшін әлеуметтік қорғау әдісі ретінде бірлескен өндіріс механизмдерін тереңдете алатын өзін-өзі жаңғырту жүйесін қалыптастыру үшін әлеуметтік және экономикалық ресурстарды біріктірудің инновациялық әдісі арқылы әлеуметтік мәселелерді төмендету мәселелерін шешуге бағытталған.

Кілт сөздер: кәсіпкерлік, еңбек әлеуеті, студенттік қауымдастықтың экономикалық әлеуеті, өндіріс тетігі, әлеуметтік қамсыздандыру.

З.К. Кульшарипова, Ж.О. Жилбаев, К.Г. Исинбаева

Социальное предпринимательство: идеи студенческих инноваций

Социальная модернизация как главный вектор развития казахстанского молодежного бизнеса и есть начало понимания студенческой молодежью основ предпринимательства как будущих условий формирования собственного бизнеса по специальности. В статье предложена методика активизации знаний студентов о социальном предпринимательстве и использовании знаний и навыков о нем в будущем. Отмечено, что совместное предприятие предназначено для решения задач сокращения социальных проблем путем инновационного метода построения или объединения социальных и экономических ресурсов с тем, чтобы сформировать самовоспроизводящуюся систему, способную углубить механизмы совместного производства как метода социального обеспечения перспектив для студенческой молодежи.

Ключевые слова: предпринимательство, бизнес, трудовой потенциал, экономический потенциал студенческого сообщества, механизм производства, социальное обеспечение.

References

- 1 Zadorin, I.V. Public support and trust of the population as a factor in the development of social entrepreneurship. *zircon.ru*. Retrieved from <http://www.zircon.ru/russian/publication/4/081216.htm>.
- 2 Foreign experience of social entrepreneurship / Informational and analytical portal of «Our Future». *nb-forum.ru*. Retrieved from <http://www.nb-forum.ru/sociallinks>.
- 3 Zdravomyslova, E.A. (1990). Sociological approaches to the analysis of social movements. *Sociological studies*, 7, 68.
- 4 A. The Moscow Social entrepreneurship is in Russia and in the world: Practice and Research. (2011). Moscow: NIU Higher School of Economics.

М.А. Жетписбаева, Г.Ш. Бектыбаева, Ф.А. Ермаганбетова

*«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы
Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты, Қазақстан
(E-mail: bektybayeva_g@mail.ru)*

Курстан кейінгі әдістемелік сүйемелдеу мұғалімдердің үздіксіз кәсіби даму компоненті ретінде

Мақалада «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ Қазақстан Республикасы Педагог-қызметкерлерінің үшінші (базалық) деңгейі және «Тиімді оқыту» біліктілікті арттыру бағдарламалары бойынша курстан өткен сертификатталған мұғалімдерге курстан кейінгі әдістемелік қолдау көрсету тәсілдері берілген. Үдерістің жүйелілігіне бағытталған курстан кейінгі компоненттер қарастырылды: кәсіби дамудың басымдылықтары мен мақсаттарын зерделеу, тәжірибені бақылау, проблемалық аймақтарды анықтау, мұғалімнің практикасында өзгеру үрдістері туралы рефлексия, жоспарлауды сүйемелдеу, анықталған кәсіби қиындықтарды еңсеру бойынша әдістемелік қызмет үшін ұсыныстар енгізу және сертификатталған мұғалімдерді оқыту мен оқуда табысты тәжірибесін танымал ету. Сертификатталған мұғалімдердің сабағын бақылаудың таратылған нәтижесі және одан әрі кәсіби дамыту мен болашағын анықтау мақсатында бірлескен тәжірибесіне талдау жасалған. Мұғалім тәжірибесі дамуының үздіксіздігін қамтамасыз ететін және педагогтың тәжірибесін табысты таратудың мүмкіндік бағыттары сипатталған. Мақалада ұсынылған тәсілдер сертификатталған мұғалімдердің кәсіби дамуын орта білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында курстан кейінгі қолдаудың жүйелілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: біліктілікті арттыру, мұғалімнің кәсіби дамуы, курстан кейінгі қолдау, оқыту мен оқу тәжірибесінің өзгеруі.

Қазақстан Республикасында білім беру жүйесін жаңғыртудың шешуші факторы жоғары білікті педагогикалық кадрлар болып табылады. Педагогтың кәсіби деңгейі мен құзыреттілігі тікелей немесе жанама түрде білім алушылардың білім жетістіктерінің сапасына байланысты. Ел Президенті Н.Ә.Назарбаев Қазақстан халқына Жолдауында: «Педагогикалық құрамның сапасын арттыру маңызды. Мектеп оқытушыларының біліктілігін арттыруға талаптарды күшейту керек...», — деп атап өтті [1].

Мемлекет басшысының біліктілікті арттыру жүйесін жетілдіру және педагогтың сапалы кәсіби дамуын іске асыру керек деген тапсырмасын орындауды қамтамасыз ете отырып, корпоративтік басқару мен әлемдік тәжірибені тарату негізінде педагог кадрлардың біліктілігін арттырудың жаңа жүйесі енгізілуде. Бүгінде республиканың педагогтары Педагогикалық шеберлік орталығы ДББҰ «Назарбаев Зияткерлік мектептері», Кембридж университеті білім беру факультетімен бірлесе отырып, әзірленген деңгейлік және қысқамерзімді курстарда біліктілікті арттыру бағдарламалары мен стандарттарымен біліктіліктерін арттыруда.

Қазақстан Республикасы Педагог-қызметкерлерінің үшінші (базалық) деңгейі және «Тиімді оқыту» біліктілігін арттыру бағдарламалары қазақстандық мұғалімдердің әлемнің қарқынды өзгеруі жағдайында үздіксіз кәсіби дамуын жүзеге асыруға дайындығына ықпал етуге, әдістемелік жұмыстың тиімділігін қамтамасыз ететін білім берудегі инновациялық үрдістерге қолдау көрсетуге бағытталған [2].

Соңғы 5 жыл ішінде деңгейлік біліктілікті арттыру курстарынан 52,2 мың қазақстандық педагог оқытылды. 2016 жылғы жаңартылған курс бағдарламасы мұғалімдердің пәндік ерекшелігін ескереді және оқыту аясында алған білімі мен дағдыларын неғұрлым тиімді пайдалануға көмектеседі [3].

Біліктілікті арттыру курстары педагогтардың тәжірибесінде маңызды кезеңі болып табылады, бірақ сонымен қатар үздіксіз кәсіби даму принципі тұрақты шығармашылық ізденуді қажет етеді. Бұл ретте, ең алдымен, мұғалімнің өзін-өзі дамытуда тиімділігі мен уәжі әлеуметтік және материалдық факторлармен үлгіленеді. Бұл – ұжым мен мектеп басшылығы қолдауы, білім беру басқармалары және мемлекет тарапынан оларға берілетін мүмкіндіктер.

Әлемдік үздік білім беру жүйелері тәжірибесін назарға ала отырып қорытындыласақ, бұл «реформа үш киттан тұр: кәсіби даму, кәсіби даму және кәсіби даму...» [4], әрбір аутентикалық сыныпта жаңа тәсілдерді табысты іске асырудың маңызды шарты сертификатталған мұғалімдер

тәжірибесін қолдауды дамыту болып табылады. Сертификатталған мұғалімдердің кәсіби дамуын курстан кейінгі сүйемелдеу, институттың білім беру ұйымдарымен біріккен өзара іс-қимылы педагогтардың кәсіби дамуын жетілдіру жағдайында маңызды рөл атқарады және бұл «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты қызметінің басым бағыттарын анықтайды [5].

Сертификатталған мұғалімдерді курстан кейінгі кезеңдегі қолдау тәжірибесін дамыту Педагогикалық шеберлік орталығы ДББҰ «Назарбаев Зияткерлік мектептері» және «Өрлеу» БАҰО АҚ нормативтік құжаттарымен реттеледі. Курстан кейінгі қолдау мақсаты – жалпы орта білім беру ұйымдарының практикалық қызметінде бағдарламаның инновациялық әлеуетін барынша іске асыру және білім беру мазмұнын жаңарту үшін жағдай жасау.

Үшінші (базалық) деңгей бойынша сертификатталған мұғалімнің инновациялық тәжірибесіндегі курстан кейінгі қолдаудағы ерекше назардағы негізгі элемент – сыныптағы сабақ. Мұғалім күнделікті сабақ шеңберінде курстан кейінгі кезеңде мұғалімнің табыстылығын бағалау өлшемі болып табылатын 3 деңгей мұғалім стандартын іске асыруды көрсетеді. Сабақ білім беру жүйесі қызметінің ең басты нәтижесіне елеулі әсер етеді және зияткерлік әлеуетті, әр оқушыны жеке тұлғалық тұрғыдан дамытады.

Біздің тәжірибе көрсеткендей, сыныпта бағдарламаның негізгі идеяларын практикалық іске асыруда сертификатталған мұғалімдерге қолдау көрсету үшін орта және қысқамерзімді жоспарлауда бірлескен жұмыс, мұғалімнің өзін-өзі реттеуде эмоционалдық және әлеуметтік аспектілерін арттыруға ықпал ететін маңызды бағыт болып табылады. Тренерлер дәстүрге айналған «әдістемелік десант» кезінде бетпе-бет режимінде кеңес беру жүргізілгенде осы бағыттың тиімділігі айтарлықтай көтерілетінін атап өтеді. Мектепке барған кезде жаттықтырушылар сыныпта мұғалімдер жұмысын қадағалайды, сабақтың күшті жақтары мен аспектілерін талқылайды және мұғалім стандартының өлшемдеріне сәйкестігін, әрі қарай дамуды жақсартуды қажет ететін бағыттарын айқындайды.

Деңгейлік бағдарламалар орталығы жаттықтырушыларының қатысуымен «Өрлеу» – сертификатталған мұғалімге» әдістемелік десанттың алгоритмі әзірленген (1-сур.) [6].

1-сурет. Үшінші (базалық) деңгей сертификатталған мұғалімдерін курстан кейінгі қолдау бойынша деңгейлік бағдарламалар орталығының тренерлерінің іс-әрекет алгоритмі

Әсіресе бұл өзара іс-қимыл сертификатталған мұғалімдердің кәсіби қызметінде ақпараттық, әдістемелік, ұйымдастырушылық ресурстар жеткіліксіздігі көрінетін мәселелер бар ауылдық мектеп жағдайында өзекті.

I-кезеңде «Өрлеу» жаттықтырушылары ауылдық аудандардың әдістемелік қызметкерлерімен жергілікті жерлерді келісілген бағыт бойынша анықтауға жәрдем етеді:

1) ауыл мектептері сертификатталған мұғалімдерінің жеке дамуындағы мақсаттары мен басымдықтарын әзірлеу;

2) нақты-жағдайлық, яғни әрбір нақты жағдайда жеке болатын сертификатталған мұғалімдердің жеке даму траекториясы;

3) сертификатталған мұғалім қызметінің тиімділігін көрсететін өзін-өзі бағалау құралы.

II-кезеңде мұғалімдердің проблемалық мәселелерін жүйелеу негізінде ауыл мектептерінің сертификатталған мұғалімдері үшін web-инарлар, он-лайн семинарлар, консультациялар кестесі жасалады және жүзеге асырылады.

Ұсынылған алгоритм негізінде 2015–2017 жылдары облысымыздағы ауылдық аудандардың білім беру ұйымдарында әдістемелік десанттар өткізілді.

Әдістемелік десанттың мақсаты – Қазақстан Республикасы педагог-қызметкерлерінің біліктілігін арттырудың үшінші (базалық) деңгей бағдарламасы, «Тиімді оқыту», «Жалпыадамзаттық құндылықтар» сабақта» бағдарламалары бойынша сертификатталған мұғалімдердің инновациялық әлеуетін практикалық іске асыруын курстан кейінгі әдістемелік сүйемелдеу.

Әдістемелік десант бағдарламасы келесі кезеңдерді қамтиды:

1. Сабақты бақылау. Үшінші (базалық) деңгей бойынша сертификатталған мұғалімдердің оқыту мен оқу тәжірибесін нақты-жағдайлық бақылау.

2. Жеке кеңес беру «Мұғалім–Тренер». Үшінші (базалық) деңгей сертификатталған мұғалімдерінің кәсіби қиындықтарын анықтау және оларды жою бойынша жеке ұсыныстар әзірлеу.

3. Үшінші деңгей мұғалімнің стандартына сәйкес білім беру ұйымдарында мұғалімдердің кәсіби даму басымдықтары мен мақсаттарын айқындау.

4. Білім беру ұйымдары басшыларының қатысуымен дөңгелек үстел. Сертификатталған мұғалімдердің тәжірибесін дамыту бағыттарын талқылау.

Әдістемелік десанты жүргізу кезінде бақылау, тәжірибені зерттеу, әңгіме-сұхбат, сауалнама жүргізу әдістері пайдаланылды. Әдістемелік десант шеңберінде сертификатталған мұғалімдердің 250 сабақтарына бақылау өткізілді. Тренерлер үшінші (базалық) деңгей және «Тиімді оқыту» бағдарламасы бойынша ауылдық аудандардың сертификатталған мұғалімдердің орта есеппен 30 %-на жеке әдістемелік қолдау көрсетті. Сабақты құрылымдық бақылау кезінде деңгейлік бағдарламалар бойынша курстан өткен мұғалімдердің тәжірибесін жүзеге асыруға қатысты оқыту параметрлерін бағалау үшін бақылау карталары пайдаланылды [7]. Бақылау картасы мұғалімдердің кәсіби дамуын ынталандыру және курстан кейінгі кезеңде қолдау негізі ретінде жұмыс деңгейі туралы және тәжірибесінде қиындықтар туындағанда жеке ақпарат алу үшін пайдаланылды. Сондай-ақ аталған құрал типтік қиындықтар туындағаны туралы және филиалдың деңгейлік бағдарламалар орталығының курстан кейінгі жұмыстарында мұғалімдердің тәжірибесі деңгейін кейін де бағдарламасын, жоспарын, стратегиясын, бағыттарын әзірлеу үрдісінде пайдалану үшін статистикалық деректер жинауға мүмкіндік берді.

Төмендегі 2-суретте сабақтар бойынша жалпылама бақылау нәтижелері 9 баллдық шкала бойынша топтастырылған. Жалпы алғанда, курстан кейінгі кезеңде Бағдарлама идеясын жүзеге асыру негізінде ынтымақтастық ортасын ұйымдастыру, диалог әлеуетін, оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамытуын пайдалануды бақылауда мұғалімдер өз іс-әрекеттерін жаңартқандарын көрсетті.

Сабақтарды бақылау үшінші (базалық) деңгей бойынша сертификатталған мұғалімдер тәжірибесінің күшті жақтарын көрсетті. Мұғалімдер:

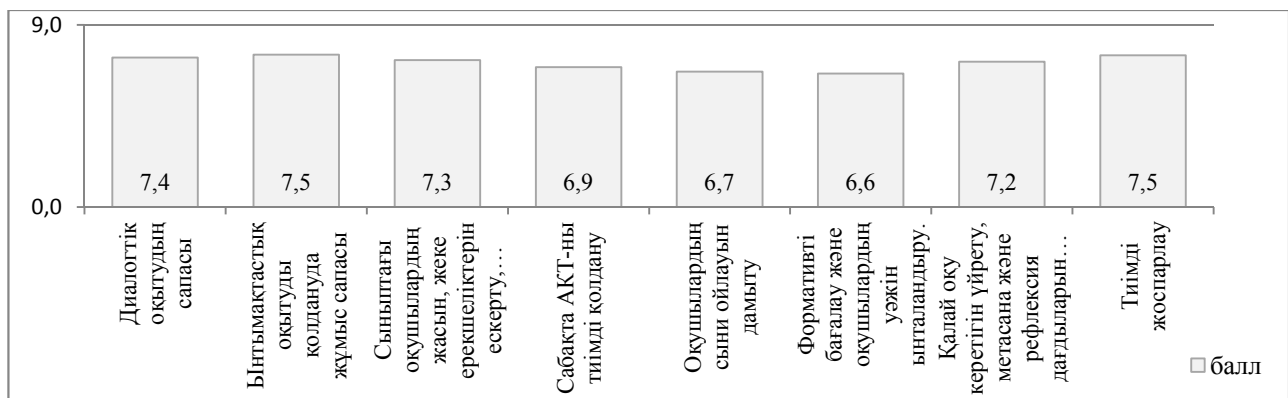
1. Сыныбында диалогты басқарады және оған көптеген қатысушыларды тартады.

2. Топтық жұмыстың қажеттілігін негіздейді, орындауға барлық оқушыны тарта отырып, міндеттердің нақтылығын қамтамасыз етеді.

3. Оқу мәселесін қою іскерлігін меңгерген, сабақтың әр түрлі кезеңдерінде жоғары деңгейдегі сұрақтарды пайдаланады, сыни ойлауды дамытуға бағытталған стратегияларды қолданады.

4. Оқушылардың жұмысты орындауын түсіндіру барысында оқушының жеке тұлғасының аффективті жағына бағдарлайтын жұмыстың түрлеріне сәйкес формативті бағалаудың алуан түрлі құралын пайдаланады.

5. Аталған тәжірибедегі өзгерістер сыныптағы жағдайды өзгертуде оқушылардың когнитивті, әлеуметтік, эмоционалдық даму аспектісіне айтарлықтай ықпал етеді. Тренерлер сынып мәдениеті тұтастай өзгергенін бақылады: оқушылардың көпшілігі сабақта сенімді жұмыс істейді, ойланады, сұрақтарға жауап беру кезінде өз ұстанымын дәлелдейді, ынтымақтастыққа дайын.

2-сурет. Сертификатталған мұғалімдер тәжірибесінің табыстылық аспектілерін жүзеге асырудың шәкілі

Сонымен қатар үшінші (базалық) деңгей сертификатталған мұғалімдерінің жеке кеңес беру аясында талқылауда кәсіби қиындықтар да атап өтілді. Әрбір мұғалімнің нақты «проблемалы аймағы» анықталды, 3-деңгей мұғалімдерінің стандарты шеңберінде оқыту және оқу тәжірибесін жетілдіруді талап ететін оқытуды жақсарту тәсілдері талқыланды. Әдістемелік десанттың маңызды компоненті сертификатталған мұғалімдердің жеке даму траекториясы мақсаттарын жобалау болды. Бұл ретте мұғалімнің өзіндік ынта, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау, дербестік және оқыту мен оқудағы проблемаларды шешу жолдарын табуға ұмтылу сияқты қасиеттеріне назар аударылды.

Мақсатты жобалауға арналған құрал ретінде «Тиімділік дөңгелегі» техникасы, «3-деңгей мұғалім стандартын іске асыруда өзін-өзі бағалау парағы» қолданылды.

Мұғалімдердің бағдарламаның жеті модуль идеясын оқыту мен оқу тәжірибесінде қолдануын «Тиімділік дөңгелегі» техникасын пайдалана отырып, өзін-өзі бағалау өткізу арқылы талдау мұғалімдерге оқыту мен оқу салаларында өзіне баса назар аударуды талап ететін тұстарды көрнекі түрде көруге мүмкіндік берді. Бұл жоспарлау (6,6 10-нан), талантты және дарынды оқушыларды оқыту (6,9-10-нан), оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау (6,9-10-нан). Тренермен ынтымақтастықта мұғалім белгілі бір мерзімде өзгеріс енгізуді жүзеге асыруды жоспарлаудың нақты қадамдарын анықтады.

Мұғалімнің өз іс-әрекетін өзін-өзі талдау аясында 3-деңгей мұғалім стандартын ескере отырып, тәжірибесін өзгерту, кәсіби және жеке тұлғалық әлеуетін ашу мақсатында өздігінен дамуы, өзгеруін ескеріп отыруға баса назар аударылды. Мұғалімдермен өзін-өзі бағалау нәтижелерін «Кәсіби білім мен түсінік» критерийі бойынша талқылауда өз пәнінің оқу бағдарламасы талаптарын ескере отырып, орта- және қысқамерзімді жоспарлауда мақсат қоя алуда белгілі бір қиындықтар бар екенін көрсетті. Жеке кеңес беру аясында мұғалімдердің нақты көшбасшылығын іске асыру үшін маңызды стандарт компоненті болып табылатын «Кәсіби құндылықтар мен бағдарлар» критерийі бойынша, «өз тәжірибесін жетілдіруге ықпал ететін сыныпта локалды сипаттағы зерттеу жұмысын жүргізу» қажеттілігіне көңіл аударылды [8].

Әдістемелік десант нәтижелері бойынша мұғалімдерге тәжірибені жетілдіру және кәсіби дамытуға бағытталған әдістемелік басылымдар ұсынылды.

Әдістемелік десанттың маңызды компоненті сертификатталған мұғалімдердің тәжірибесін жетілдірудің басым бағыттарын, мұғалім тәжірибесін дамытуда мектеп әкімшілігі мен әдістемелік қызметтің рөлін талқылаған білім беру ұйымдары басшыларының қатысуымен өткізілген дөңгелек үстел болды. Деңгейлік бағдарламалар орталығының тренерлері сертификатталған мұғалімдердің мәселелерін зерттеу қызметі дамуын басқарудың әр түрлі тәсілдерін іске асыруда мектеп басшыларының жоғары деңгейде тартылуын атап өтті. Мектептерде тәжірибе алмасу үшін жағдай жасалған, мұғалімдердің кәсіби дамуы растайтын материалдар жүйеленген. Семинарға қатысушылардың кері байланысы курстан кейінгі кезеңде сертификатталған мұғалімдерді тренерлік қолдау өзекті екендігін көрсетті. Басшылар бағдарламаның идеяларын, қазіргі заманғы жаңа сабақты бағалау әдістерін терең түсіну үшін әдістемелік десанттың өзектілігін атап өтті. Мұғалімдер жаңартылған талап бойынша орта және қысқа мерзімді жоспарлауға, инклюзивтік оқытуды қамтамасыз ететін тиімді әдістер мен тәсілдердің қажеттілігі жайлы жедел ақпарат алғандарын атап өтті.

Әдістемелік десант қорытындысы бойынша білім беру ұйымдарының басшыларына, аудандық әдістемелік қызмет көрсетушілерге, білім беру ұйымдарына үшінші (базалық) деңгей сертификатталған мұғалімдерінің анықталған кәсіби қиындықтары мен тәжірибесін дамытуды еңсеру бойынша ұсыныстар берілді:

1. Үшінші (базалық) деңгей мұғалімдерінің курстан кейінгі кезеңде мұғалімнің табыстылығын бағалау аспектісі болатын критерийлері: кәсіби білім және түсінік, кәсіби дағды, кәсіби құндылықтар мен бағдарлар көрсеткіші болып табылатын 3-деңгей стандартының сақталуы қажеттілігіне көңіл аудару.

2. Сертификатталған мұғалімдердің көшбасшылығын дамыту, бағдарламаның өзекті материалдарын жедел алу/алмасу үшін желілік қоғамдастық мүмкіндігін пайдалану.

3. Сертификатталған мұғалімдердің тәжірибесіне зерттеулер жүргізуге, зерттеу нәтижелерін конференциялардың жинақтарында, ақпараттық-әдістемелік басылымдарда жариялауға ықпал ету.

4. Мұғалімдерге жеке даму траекториясын іске асыруға және кәсіби даму мақсатында десант аясында белгілі бір жетістікке жетуге жәрдем көрсету.

5. Үшінші (базалық) деңгей сертификатталған мұғалімдерінің кәсіби қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында жоспарланған on-line режимінде семинарлар, вебинарларға қатысуын ұйымдастыру.

6. Мұғалімдерді орта- және қысқамерзімді жоспарлау аясында әдістемелік қолдауда:

– оқушылардың тақырыпты терең түсінуге қолжеткізуге бағытталған, сыни тұрғыдан ойлауына септігін тигізетін жоспарлау және сұрақтарды қоюына назар аудару (Блум таксономиясы бойынша);

– оқушы жұмысы мен уәжін дамытуда, өзінің оқуында рефлексия дағдыларын жақсарту әдістерін анықтауда формативті бағалау әлеуетін пайдалану;

– оқытуда түрлі деңгейдегі қабілеттегі балаларды тиімді қосуды қамтамасыз ететін инклюзивті тәсілді іске асыру;

– оқу міндеттерін шешу үшін нақты қажеттілігін есепке ала отырып, АКТ құралдарын толық көлемде пайдалануға баса назар аудару.

Сертификатталған мұғалімдерді курстан кейінгі қолдаудың маңызды компоненті болып вебинарлар форматында жүзеге асырылатын он-лайн қолдау болып табылады. Осылайша, әдістемелік десанттың қорытындысы бойынша, мұғалімдердің тәжірибесін дамыту мақсатында «проблемалық аймақта» анықталған мәселелер бойынша, деңгейлік бағдарламалар орталығы тренерлерінің қатысуымен «Сертификатталған мұғалімдер тәжірибесі: тиімді сабақ» циклінен облыстық вебинар өткізілді. Вебинарлар тақырыбы сертификатталған мұғалімдердің өзекті қажеттіліктерін ескере отырып құрастырылған. Мысалы:

– сабақты жоспарлауда өзекті мәселелер;

– сабақта формативті бағалау тиімділігін қамтамасыз ету керек;

– сыни тұрғыдан ойлауға үйрету: тиімді тәжірибе;

– сабақта инклюзивті тәсілді қалай іске асыру;

– қалай оқу керектігіне оқыту;

– сабақта АКТ-ны қалай тиімді (!) пайдалану.

Вебинарлар аясында тренерлер сертификатталған мұғалімдер тәжірибесінің түйінді проблемаларын анықтады, жоспарлау нысандарын өзгерту үшін нақтылау және түсіндіру енгізілді, сертификатталған мұғалімдердің озық тәжірибелері ұсынылды. Қатысушылар атап өткендей, вебинарлар мұғалімдердің тәжірибесімен алмасу үшін айтарлықтай әлеуеті бар және туындаған міндеттерді жедел шешуге мүмкіндік береді.

Курстан кейінгі қолдаудың негізгі бағыттарын іске асырудың бірі болып үздік тәжірибелерді жариялау мүмкіндігін ұсыну мен бағдарламаларды іске асыруда медиакеністікті жандандыру және дамыту болып табылады. Сертификатталған мұғалімдердің оқыту мен оқу тәжірибесінде бағдарламаның идеясын жүзеге асыру үшін практикалық тәжірибесі мен тренерлердің іс-тәжірибесін таратуға жарияланымдар, ғылыми-әдістемелік басылымдарда және бұқаралық ақпарат құралдарында көрініс табуға жағдай жасалған. 2015 жылдан бастап «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты «Өрлеу. Тиімді сабақ — Өрлеу. Эффективный урок» өңірлік ақпараттық-әдістемелік журнал шығарады. Журналдың өткен кезеңдегі тақырыптық жоспары келесі бағыттарды қамтиды:

– сабақты жоспарлау;

– ынтымақтастық орнату;

- сыни тұрғыдан ойлауға үйрету;
- оқу мен оқытудағы АКТ;
- жаңартылған білім беру мазмұны аясында тиімді сабақты жоспарлау тәсілдері;
- мейірімділік пен ізгілік сабақтары (РАБ «Өзін-өзі тану» «Сабақтағы жалпы адами құндылықтар» бағдарламасы бойынша сертификатталған мұғалімдерге арналған арнайы шығарылым);

– «Ең үздік орта мерзімді жоспарлау» сайысын өткізу қорытындысы бойынша тақырыптық басылым.

Тұтастай алғанда, қазіргі уақытта сертификатталған мұғалімдерді курстан кейінгі қолдау нормативтік құжаттарға сәйкес жүзеге асырылады, жүйелі және жоспарлы сипатқа ие ресурстармен қамтамасыз етілген және бағдарламаның негізгі идеяларын мектеп тәжірибесіне енгізу әдістерін өзгерту мақсатында сертификатталған мұғалімдердің білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған.

Болашақта сертификатталған мұғалімдерді курстан кейінгі қолдауды дамытудың ең басым бағыттары мынадай болуы мүмкін:

- 1) беру ұйымдарының сұранысы бойынша проблемалық семинарлар;
- 2) педагогтарды «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚБАИ іс-шараларына қатысу туралы кеңінен хабардар ету;
- 3) кәсіби желілік қоғамдастықтарда жұмыс істеуін қолдау.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 27 қаңтар 2012 ж. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты. [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-n-a-nazarbaeva-narodu-kazakhstan_1339760819.
- 2 Тренерге арналған нұсқаулық. Үшінші (базалық) деңгей: төртінші басылым. — Астана: Педагогикалық шеберлік орталығы, «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2015.
- 3 Ырсалиев С. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін дамыту және жағдайы туралы ұлттық баяндама. 2015 ж. / Құраст. С. Ырсалиев, А. Құлтуманова, Ә. Төлеков, Т. Бұлдыбаев, Ж. Нұрмұхаметова Қ., Кусиденова, Л. Шакирова, А. Көпеев, А. Карабаев, Ж. Каскеева, А. Айгазин, Г. Сұлтанбекова, Г. Исмурзина. — Астана: «АТО» АҚ, 2016. — 472 б.
- 4 Барбер М. Как добиться стабильно высокого качества обучения в школах / М. Барбер, М. Муршед // Вопросы образования. — 2008. — № 3. — 7–57 б.
- 5 Муканова С.Д. Взаимодействие Института повышения квалификации с дошкольными организациями образования / С.Д. Муканова, М.П. Кушнир // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2016. — № 3(83). — 134 б.
- 6 Бектыбаева Г.Ш. Посткурсовая поддержка сертифицированного учителя сельской школы: особенности, тенденции, перспективы / Г.Ш. Бектыбаева. — Өрлеу. Үздіксіз білім жаршысы — Өрлеу. Вести непрерывного образования. — 2015. — № 4(11). — С.40–45.
- 7 Обыденкина Л.В. Сборник аналитических инструментов. Вып. 1. Карты наблюдения уроков / Л.В. Обыденкина; пер. Ж. Мынбаева. — Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы»; Центр педагогического мастерства, 2014. — 42 с.
- 8 Мұғалімдерді бағалау принциптері. Деңгейлік бағдарламалар бойынша курстар. Үшінші (базалық) деңгей: екінші басылым. — Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2013.

М.А. Жетписбаева, Г.Ш. Бектыбаева, Ф.А. Ермаганбетова

Посткурсовое методическое сопровождение как компонент непрерывного профессионального развития учителей

В статье представлены подходы филиала АО «НЦПК «Өрлеу» Института повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области к реализации посткурсового методического сопровождения учителей, сертифицированных по Программам повышения квалификации третьего (базового) уровня и «Эффективное обучение». Рассмотрены компоненты посткурсовой поддержки, направленные на системность процесса: изучение приоритетов и целей профессионального развития, наблюдение практики, выявление проблемных зон, рефлексия учителя о тенденциях изменения практики, планирование сопровождения, внесение предложений методическим службам по преодолению выявленных профессиональных затруднений и популяризация успешной практики преподавания и обучения сертифицированных учителей. Представлены обобщенные результаты наблюдения уроков сертифицированных учителей и совместного анализа практики с целью определения перспектив даль-

нейшего профессионального развития. Описаны направления, обеспечивающие непрерывность развития практики учителя и возможность обобщения успешного опыта педагогов. Подходы, представленные в статье, позволяют обеспечить системность посткурсовой поддержки профессионального развития сертифицированных учителей, что имеет важное значение в условиях обновления содержания среднего образования.

Ключевые слова: профессиональное развитие, профессиональное развитие учителя, поддержка после курса, изменение практики преподавания и обучения.

M.A. Zhetpisbayeva, G.Sh. Bektybayeva, F.A. Ermaganbetova

Post-course methodical support as a component of continuous professional development of teachers

The article presents the approaches of the branch of JSC NCPD Orleu Institute for professional development of Karaganda region to the implementation of post-course methodological support for teachers certified in service training programme for the pedagogic staff of the Republic of Kazakhstan by the Third (Basic) Level and Effective Learning. The components of post-course support aimed at the systemic nature of the process are examined: the study of priorities and objectives of professional development, observation of practices, identification of problem areas, teacher reflection on trends in practice change, planning of support, making suggestions to methodological services to overcome identified professional difficulties and popularize successful teaching and learning practices Certified teachers. Generalized results of supervision of lessons of certified teachers and joint analysis of practice with the purpose of determining the prospects for further professional development are presented. Are described the directions that ensure the continuity of the development of the practice of the teacher and the opportunity to generalize the successful experience of teachers. The approaches presented in the article make it possible to ensure the systematic nature of post-course support for the professional development of certified teachers, which is important in the context of updating the content of secondary education.

Keywords: professional development, professional development of the teacher, post-course support, changing the practice of teaching and learning.

References

1. Kazakhstan Respublikasynyn Prezidenti N.A. Nazarbaevtyñ Kazakstan khalkyna Zholdaýy. (2012). 27 kantar. Aleumettik-ekonomikalyk zhanhyrtu – Kazakstan damuynyn basty baýyty [Address of the President of the Republic of Kazakhstan N.Nazarbayev to the nation. January 27, 2012. Social and economic modernization is the main vector of Kazakhstan's development]. *www.akorda.kz*. Retrieved from http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-n-a-nazarbaeva-narodu-kazakhstana_1339760819 [in Kazakh].
2. Trenerhe arnalhan nuskaulyk. Yshinshi (bazalyk) denhei (2015). [Handbook for trainer. The third (basic) level]. (4d ed.). Astana: Pedahohikalyk sheberlik ortalyhy; «Nazarbaev ziatkerlik mektepteri» DBBU [in Kazakh].
3. Yrsaliev, S., Kultumanova, A., Tolekov, E., Buldybaev, T., Nurmukhametova, Zh., Kusidenova, K., Shakirova, L., Kopeev, A., Karabaev, A., Kaskeeva, Zh., Aigazin, A., Sultanbekova, G. & Ismurzina, G. (2016). Kazakstan Respublikasynyn bilim beru zhuiesin damytu zhane zhañdaıy turaly ulttyk baıandama. 2015 zh. [National report on the state and development of the educational system of the Republic of Kazakhstan. 2015 y.]. Astana: «ATO» AK [in Kazakh].
4. Barber, M. & Murshed, M. (2008). Kak dobitsia stabilno vysokoho kachestva obucheniia v shkolakh [Consistently high performance: Lessons from the world's top performing school systems]. *Voprosy obrazovaniia – Issues of education*, 3, 7–57 [in Russian].
5. Mukanova, S.D. & Kushnir, M.P. (2016). Vzaimodeistvie Instituta povysheniia kvalifikatsii s doskolnymi orhanizatsiiami obrazovaniia [Interaction between the Institute for Enhancing Qualification and Preschool Educational Organizations]. *Vestnik Karahandinskoho universiteta. Seriya Pedahohika – Bulletin of Karaganda University. Series Pedagogy*, 3(83), 134 [in Russian].
6. Bektybaeva, G.Sh. (2015). Postkursovaia podderzhka sertifikirovannogo uchitelia selskoi shkoly: osobennosti, tendentsii, perspektivy [Post-course support of a certified teacher of a rural school: features, trends, prospects]. *Orleu. Yzdiksiz bilim zharshysy Orleu. Vesti nepreryvnogo obrazovaniia – Orleu. Continuing education lead*, 4 (11), 40–45 [in Russian].
7. Obydenkina, L.V. (2014). Sbornik analiticheskikh instrumentov. Vypusk 1. Karty nabludeniia urokov [Collection of analytical tools. Issue 1. Maps of observation of lessons]. (Zh. Mynbaeva, Trans). Astana: AOO «Nazarbaev Intellektualnye shkoly»; Tsentr pedahohicheskoho masterstva [in Russian].
8. Muhalimderdi bahalau printsipteri. Denheilik bahdarlamalar boıynsha kurstar: vshinshi (bazalvk) denhei (2013) [Principles of evaluating the teacher. Courses of level programs. The third (basic) level]: ekinshi basylym. Astana: «Nazarbaev Ziatkerlik mektepteri» DBBU [in Kazakh].

Ж.О. Жилбаев, Л.С. Сырымбетова, А.К. Мухамедханова

Национальная академия образования им. И.Алтынсарина, Астана, Казахстан
(E-mail: zh.64@mail.ru)

Об уровне эмоционального выгорания старшеклассников в Казахстане в условиях перехода на новые стандарты и учебные программы

В связи с переходом на новые стандарты образования любое нововведение, в известной мере нарушая установившийся и привычный ритм жизнедеятельности, оказывает значительное влияние на психологический климат в коллективе. Определено, что объективно такая ситуация характеризуется как стрессовая, подчас приближенная к экстремальной, что, в свою очередь, сказывается на психическом и физическом здоровье всех участников инновационного процесса. Подчеркнуто, что любая неопределенность и неизвестность повышают как ситуативную, так и личностную тревожность. Авторами статьи был проведен социологический опрос среди старшеклассников общеобразовательных школ Казахстана с целью выявления степени сформированности у них психологической защиты в форме эмоционального выгорания. В данной статье изложены итоги анализа результатов проведенного социологического опроса.

Ключевые слова: эмоциональное выгорание, резистенция, истощение, напряжение, психологическая защита, опросник.

Переход на обновление содержания образования, вызовы XXI в. предполагают усиление обучающего потенциала школ, сохранение здоровья всех участников образовательного процесса, и прежде всего обучающихся, формирование устойчивости у них к развитию негативных эмоциональных состояний, а также минимизацию уровня «тревожности» в процессе обучения. В связи с этим представляется важным и значимым сформированность у школьников способности к психологической защите. С целью выявления степени сформированности такой психологической защиты в форме эмоционального выгорания был проведен социологический опрос среди школьников. В его основу был положен опросник для измерения такого психологического феномена, как «синдром эмоционального выгорания», возникающий у человека в процессе выполнения различных видов деятельности, связанных с длительным воздействием ряда неблагоприятных стрессовых факторов. Разработанный В.В. Бойко опросник адаптирован к категории респондентов путем замены понятия «партнер» понятиями «одноклассники», «учителя» [1].

«Синдром эмоционального выгорания» — понятие, введенное в психологию американским психиатром Фрейденом в 1974 г., — это нарастающее эмоциональное истощение. Врачи называют такое состояние просто переутомлением [2].

Синдром эмоционального выгорания проявляется в виде нарастающего безразличия к происходящему на уроке, дегуманизации в форме растущего негативизма по отношению как к учебному процессу, так и к одноклассникам, в виде ощущения неудовлетворенности собой, а в конечном итоге — в резком ухудшении качества жизни. В дальнейшем могут развиваться невротические расстройства и психосоматические заболевания. Свободная атмосфера заинтересованного сотворчества одного урока может смениться требованием беспрекословного подчинения на другом, а на третьем — учащегося обескуражит холодный цинизм преподавательской отстраненности. Размытость оценочных критериев, противоречивость учительских требований нередко дополняются сегодня очевидным контрастом с традицией домашнего воспитания, а также усугубляются заметной геронтологизацией системы образования. Все это умножает мозаичность сознания ученика, препятствует превращению слова учителя в центрирующий стержень становящегося духовного мира обучающегося.

«Эмоциональное выгорание» (по определению В.В. Бойко) — это выработанный личностью механизм психологической защиты в форме полного или частичного исключения эмоций (понижения их энергетичности) в ответ на избранные психотравмирующие воздействия» [2]. «Выгорание» — отчасти функциональный стереотип, поскольку позволяет человеку дозировать и экономно расходовать энергетические ресурсы. В то же время могут возникать его дисфункциональные следствия, когда «выгорание» отрицательно сказывается на исполнении деятельности и отношениях с партнерами [1].

Иными словами, эмоциональное выгорание в жизнедеятельности представляет собой приобретенный стереотип эмоционального поведения, чаще всего профессионального.

Эмоциональное выгорание (как и стресс) — динамический процесс. Возникает он поэтапно и имеет свои фазы:

- I фаза: нервное напряжение;
- II фаза: резистенция (сопротивление);
- III фаза: истощение.

Фаза **«Нервное напряжение»** является пусковым механизмом в формировании эмоционального выгорания. Вызывается психотравмирующими факторами [2]. Симптомы данной фазы: симптом переживаний, симптом «неудовлетворенности собой», симптом «загнанности в клетку», симптом «тревоги».

«Резистенция» выражается следующими симптомами: неадекватное эмоциональное избирательное реагирование; эмоционально-нравственная дезориентация; расширение сферы экономии эмоций; редукция профессиональных обязанностей.

И, наконец, третья фаза — **«Истощение»** — имеет следующие симптомы: эмоциональный дефицит; эмоциональная отстраненность; личностная отстраненность; психосоматические и психовегетативные нарушения [1].

Стимульный материал теста состоит из 84 утверждений, к которым испытуемый должен выразить свое отношение в виде однозначных ответов «да» или «нет». Методика позволяет выделить упомянутые выше три фазы развития стресса: «напряжение», «резистенция», «истощение». Для каждой из указанных фаз определены ведущие симптомы «выгорания», разработана методика количественного определения степени их выраженности.

Разработчиком теста применена усложненная схема подсчетов результатов тестирования. Каждый вариант предварительно был оценен экспертами тем или иным числом баллов, которые указываются в «ключе». Это сделано потому, что признаки, включенные в симптом, имеют разное значение в определении его тяжести. Максимальную оценку 10 баллов получил от эксперта признак, наиболее показательный для данного симптома.

Существует трехступенчатая система получения показателей: количественный расчет выраженности отдельного симптома, суммирование показателей симптомов по каждой из фаз «выгорания», определение итогового показателя синдрома «эмоционального выгорания» как сумма показателей всех 12 симптомов. Интерпретация основывается на качественно-количественном анализе, который проводится путем сравнения результатов внутри каждой фазы. При этом важно выделить, к какой фазе формирования стресса относятся доминирующие симптомы и в какой фазе — их наибольшее число.

Обработка данных проводится в соответствии с ключом по следующим подсчетам:

- вначале определяется сумма баллов, отдельно для каждого из 12 симптомов «выгорания», с учетом указанного в ключах коэффициента;
- затем подсчитывается сумма показателей симптомов для каждой из 3 фаз формирования «выгорания»;
- и, наконец, находится итоговый показатель синдрома «эмоционального выгорания» — сумма показателей всех 12 симптомов.

При этом сопоставление баллов, полученных для фаз, неправомерно, ибо не свидетельствует об их относительной роли или вкладе в синдром. Дело в том, что измеряемые в них явления существенно разные: реакция на внешние и внутренние факторы, приемы психологической защиты, состояние нервной системы.

По количественным показателям правомерно судить только о том, насколько каждая фаза сформировалась в большей или меньшей степени:

- 36 и менее баллов — фаза не сформировалась;
- 37–60 баллов — фаза в стадии формирования;
- 61 и более баллов — сформировавшаяся фаза.

Итак, обработка данных социологического опроса показала следующее. В опросе приняли участие 4747 старшеклассников (учащиеся 9-11 классов) из 32 общеобразовательных школ. Были активированы анкеты ряда школ, так как после обработки потока информации возникли серьезные сомнения по поводу правильных ответов на заданные вопросы. В связи с этим число респондентов, ответы которых были приняты, составило 3805 учащихся 9-11 классов.

Результаты опроса приведены в таблице.

Т а б л и ц а

Общие результаты диагностики уровня эмоционального выгорания старшеклассников

Нумерация школ	Число респондентов	Фаза «Напряжение»	Фаза «Резистенция»	Фаза «Истощение»
1	174	32,1	40,1	37
2	206	34,8	48,9	54,1
3	348	26,5	31,9	41,7
4	30	21,2	18,8	21,3
5	222	36,4	55,9	46,3
6	20	24,4	19,4	37
7	50	27,7	24,3	32,7
8	40	24,5	37,4	38
9	90	22,3	31	38,5
10	289	44,4	56,1	54
11	132	26,8	35,7	37,3
12	160	22,4	44,3	33,4
13	61	23,3	41,1	36,1
14	27	21,2	36,5	28,3
15	102	16,6	27,1	25,3
16	181	10,3	3,6	2,9
17	52	11,3	24,7	22,3
18	78	16,5	25,6	21,7
19	145	13,6	23,4	17,9
20	94	26,9	38,6	31,2
21	158	17,9	27,4	25
22	120	25	34,9	32,3
23	130	23,7	34,9	35,1
24	26	22,2	25	24
25	56	12,7	26,6	22
26	83	9,3	19,4	17
27	170	12,5	20,9	18,6
28	86	24	32	29,3
29	98	30,2	40,7	34,1
30	137	9,2	18,9	13,2
31	144	13,9	23,6	18
32	96	16,4	25,3	23,6

В соответствии с материалами таблицы фаза «Напряжение» в стадии формирования (36 и более баллов) наблюдается только в двух школах, или у 13 % респондентов, что свидетельствует об отсутствии переживаний психотравмирующих обстоятельств, неудовлетворенности собой, «загнанности в клетку», а также о состоянии тревоги и депрессии у подавляющего большинства старшеклассников.

Иная картина с фазой «Резистенция», которая наблюдается в стадии формирования в 10-ти школах. Иными словами, 36 % респондентов испытывают неадекватное эмоциональное избирательное реагирование, эмоционально-нравственную дезориентацию, расширение сферы экономии эмоций и редукции профессиональных обязанностей.

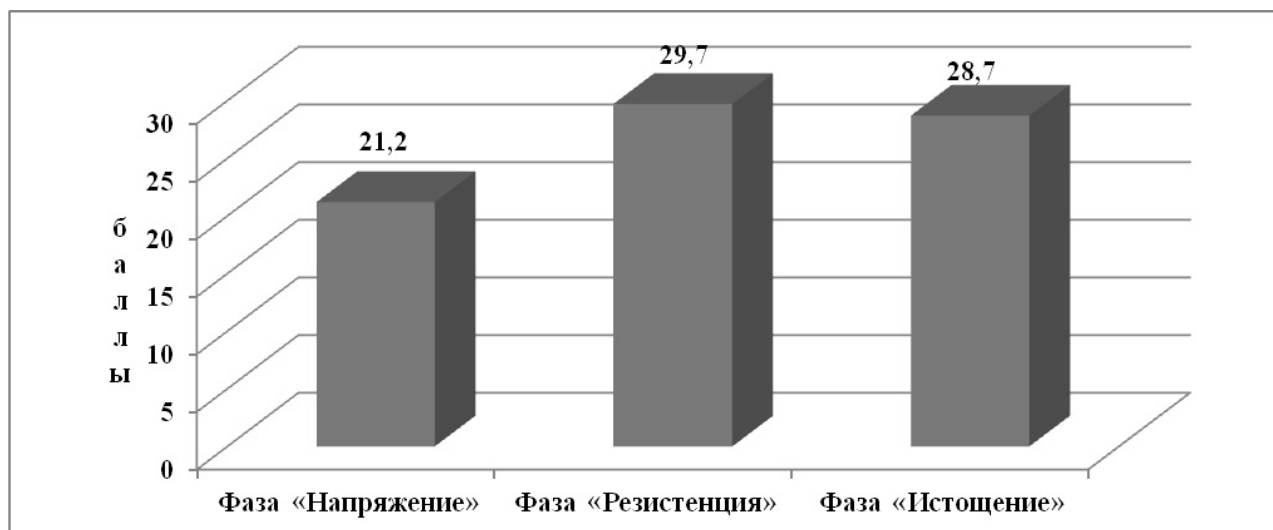

Рисунок 1. Степень сформированности эмоционального выгорания у старшеклассников

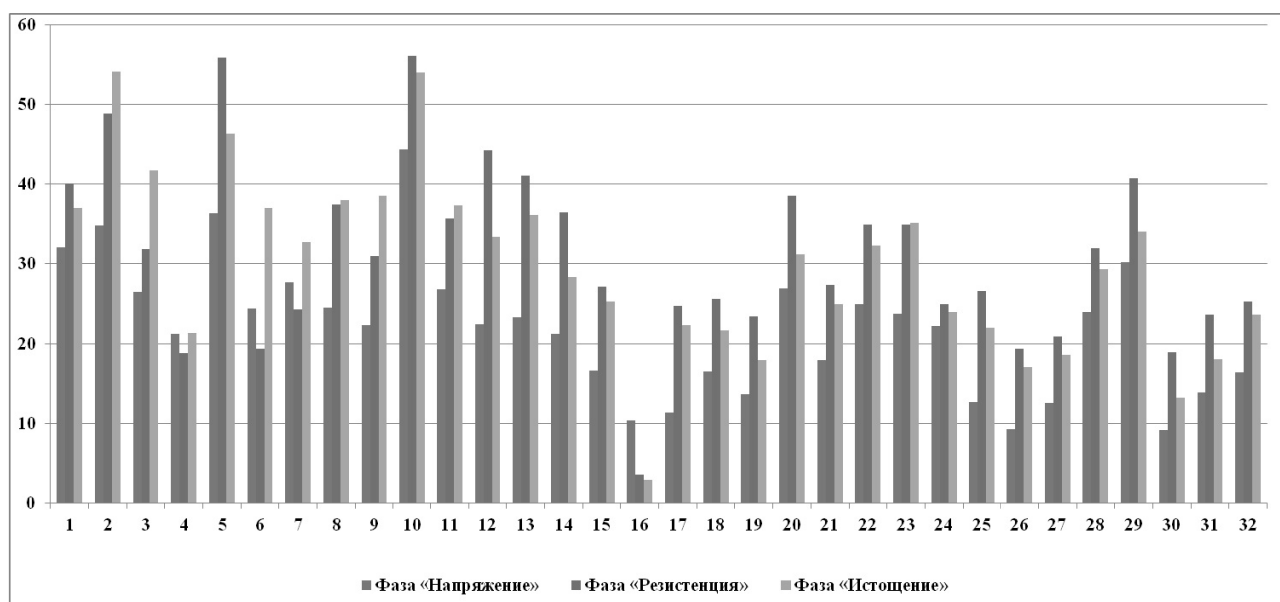

Рисунок 2. Сравнительные показатели диагностики уровня эмоционального выгорания старшеклассников

Фаза «Истощение» также в 10-ти школах находится в стадии формирования. Это означает, что 42% старшеклассников испытывают эмоциональный дефицит, эмоциональную и личностную отстраненность, а также психосоматические и психовегетативные нарушения. Данная фаза представляет собой достаточно тревожную ситуацию, на это педагогическим коллективам этих школ следует обратить очень серьезное внимание.

В целом опрос, проведенный среди старшеклассников 32-х школ, показывает достаточно благополучную картину касательно степени сформированности у них психологической защиты в форме эмоционального выгорания (рис. 1), так как все три фазы не сформированы.

Сравнительные показатели отражены на рисунке 2.

Список литературы

- 1 Бойко В.В. Диагностика эмоционального выгорания личности / В.В. Бойко, Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов // Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. — М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2002.
- 2 Бойко В.В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других / В.В. Бойко. — М.: Филинь, 1996. — 472 с.

Ж.О. Жилбаев, Л.С. Сырымбетова, А.К. Мухамедханова

Жаңа стандартты және білім беру бағдарламаларын енгізу жағдайында қазіргі мектеп жоғары сынып оқушыларының эмоциялық күйзелісінің деңгейі туралы

Бүгін Қазақстан мектептері жаңа білім стандарттарына көшуде. Өмірдің қалыптасқан және әдеттегі ырғағын бұзатын қандай да бір жаңалық, команданың психологиялық климатына айтарлықтай әсер етеді. Объективті түрде бұл жағдай стрестік, кейде экстремалды болып табылады. Бұл, өз кезегінде, инновациялық үрдістің барлық қатысушыларының психикалық және физикалық денсаулығына әсер етеді, себебі кез келген белгісіздік пен ситуациялық белгісіздік және жеке алаңдаушылықты арттырады. Жоғарыда айтылғанға байланысты мақаланың авторлары қазақстандық жалпы білім беру мектептерінің жоғары сынып оқушылары арасында эмоционалды күйзеліс түрінде психологиялық қорғаныш дәрежесін анықтау мақсатында әлеуметтік зерттеу өткізді. Мақалада әлеуметтік сауалнама нәтижелерінің талдауы келтірілген.

Кілт сөздер: эмоциялы күйіп кету, резистенция, жүйке жұқаруы, күшею, психологиялық қорғану, сұрақнама.

Zh.O. Zhilbayev, L.S. Syrymbetova, A.K. Mukhamedkhanova

The level of emotional burnout of high school students in Kazakhstan in conditions of transition to new standards and training programs

Taking into account the transition to the new standards of education, as it is known, any innovation, to some extent disrupting the established and habitual rhythm of life, has a significant impact on the psychological climate in the team. Objectively, this situation is characterized as stressful, sometimes close to the extreme. That, in turn, affects the mental and physical health of all participants in the innovation process, as any uncertainty increases both situational and personal anxiety. In reference with the above, a sociological survey was conducted by the authors of the article among high school students of Kazakh secondary schools with the purpose of revealing the degree of their psychological protection in the form of emotional burnout. This article outlines the analysis resume of the sociological survey results.

Keywords: emotional burnout, rezistention, exhaustion, tension, psychological protection, questionnaire.

References

- 1 Boiko, V.V., Fetiskin, N.P., Kozlov, V.V., & Manuylov, G.M. (2002). Diagnostika emotsionalnoho vygoraniia lichnosti [Diagnostics of personality's emotional burnout]. *Sotsialno-psikholohicheskaia diahnostika razvitiia lichnosti i malykh hrupp – Social and psychological diagnostics of personality development and small groups*. Moscow: Izdatelstvo Instituta psikhoterapii [in Russian].
- 2 Boiko, V.V. (1996). *Enerhiia emotsii v obshchenii: vzhliad na sebia i na druhikh* [Emotional Burnout Syndrome - whether it is dangerous]. Moscow: Filin [in Russian].

З.К. Кульшарипова¹, Ж.О. Жилбаев², Л.С. Сырымбетова², Б.Д.Каирбекова³

¹Павлодарский государственный педагогический университет, Казахстан;

²Национальная академия образования им. И.Алтынсарина, Астана, Казахстан;

³Павлодарский государственный университет им. С. Торайгырова, Казахстан
(E-mail: kairbekova.bagzhanat@mail.ru)

Глобальное будущее — главный вызов на пути к «новому» образованию

В статье рассмотрена проблема формирования генеративного мышления у будущих специалистов психолого-педагогического профиля. Феномен генеративного мышления заключается в более качественном уровне подготовки специалиста как профессионала и как личности. Умение успешно разрешать объективные и субъективные трудности не только в профессиональной деятельности, но и в жизни предоставляет будущему профессионалу бесценную возможность принятия собственной индивидуальности. Выработка новых профессиональных новообразований и есть процесс проявления «внутренних свойств» будущего специалиста, не противоречащих его знаково-смысловым конструкциям речевого выражения, которые влияют на перенастройку личностного состояния — био-психо-нейро-лингвоконструкций понимания.

Ключевые слова: генеративное образование, генеративное мышление, профессиональное новообразование, природные ресурсы, человеческий опыт и познания.

Генеративное образование представляет собой целостную парадигму и систему выработанных форм отношений, соответствующих образованию с точки зрения целостности и системности развития субъектов образовательного процесса как природных ресурсов человеческого опыта и познаний.

В понятие «генеративность» вложен не только смысл «порождение нового», но и «перепроизводство старого» в ходе реконструкции знаково-смысловых средств познания для настройки био-психо-нейро-лингвоструктур с целью поддержания нормативно-стандартных поведенческих форм отношений, отвечающих требованиям интеграции на новом социетальном уровне. Социетальный — самый широкий уровень рассмотрения вопросов образования общества как совокупности наиболее сложных и крупных систем с развитыми институтами и организациями, которые тесно связаны друг с другом и взаимодействуют, выполняя многочисленные образовательные функции [1, 2].

Признак генеративности в процессе обучения не есть порождение только новых смысловых понятий, это выработка межуровневых тенденций смыслопроизводства, выделяющих не только понятия, но и термины, и категории общенаучного перепроизводства знаний, которые смогут перенастроить психические новообразования в структуре психики личности будущего профессионала [3].

В связи с этим необходима модель производства достаточных новообразований у будущих специалистов. И тогда объективный процесс смыслопроизводства в области связи межпредметных наук оказывается способен к включению разноуровневых терминов и понятий к требованиям общеучебных ситуаций для качественного взаимодействия всех субъектов учебной ситуации в смысле одинакового понимания и тем самым принятия одного решения.

Проявление новых профессиональных новообразований и есть процесс проявления «внутри» человека не противоречивых знаково-смысловых конструкций, которые влияют на перенастройку био-психо-нейро-лингвоконструкций понимания.

Во-первых, трудности понимания био-психо-нейро-лингвоконструкций связаны с дефицитом развития стратегий временно-пространственного восприятия, что свидетельствует о различном значении данных психических функций для развития процесса понимания сложных ситуаций.

Во-вторых, этот факт можно считать как определение нового статуса будущего профессионала [4-6]. Разрешение объективных сложностей и субъективных трудностей не только в профессиональной деятельности, но и в жизни предоставляет будущему профессионалу бесценную возможность принятия собственной индивидуальности. На сегодня в научно-психологических исследованиях приоритет отдавался функциональному развитию специалиста, а личностное, комплексное развитие не принималось во внимание. Педагогические условия в обыденном понимании учебного процесса доминировались установкой на развитие только отдельных психических функций: мышления, памяти, интеллекта в целом, формирования практических умений и навыков.

Будущий профессионал в новом варианте должен владеть инструментом реструктуризации базы знаний и банка данных не только на основе общенаучных знаний, но и за счет использования форм знаково-смысловых конструкций, которые обеспечивают уровень приобщения к культуре генеративного мышления. И этот факт доказывает личностную зрелость и качество отношения к профессиональной деятельности и жизнедеятельности в целом.

Генеративное образование — отрасль научно-психологического знания и практики, основывающаяся на изучении и использовании закономерностей и способов формирования у будущих профессионалов генеративного мышления в образовательном процессе [7–9].

Есть такое выражение «профи в жизни»... Что же можно уловить в нём? На профессиональном уровне не создан еще инструмент выявления признаков сформированности генеративного мышления у специалиста, так как этот инструмент связан с производством психологических новообразований. Поскольку профессионал фиксирован на принятие профессиональных трудностей и находится с ними в постоянной борьбе, то он будет нуждаться в способах формирования генеративного мышления, которое снимает эту фиксацию и выведет его на более высокий уровень личностного развития и более качественный уровень принятия жизненных ситуаций. Феномен генеративного мышления заключается в принципиальной ориентировке субъекта образования в способах формирования новых конструктивных знаний для профессионального решения и действий в процессе жизнедеятельности.

И только энергия принципиальной новизны и безусловной полезности желаемых состояний способна породить чувство перспективы и воодушевить подвижническую работу над собой. У специалистов формируется новое понимание социетальной структуры общества, способное поддерживать появляющиеся у него метапсихические новообразования (М.Е. Сандомирский, 2005). Суть генеративного мышления состоит в том, что есть возможность смоделировать желаемое состояние в реальных условиях профессиональной деятельности. Мышление как генеративный процесс фактически является средством моделирования и проявления модели необходимого состояния в исходном профессиональном контексте.

Генеративное образование строится на процессах расширения возможностей понимания, восприятия и установления профессионального поведения специалиста в необходимых ситуациях. Закономерности и механизмы такого расширения познавательных процессов составляют объект генеративного образования как отрасли научно-психологического знания и практики подготовки будущих специалистов.

Изучение возможностей расширения когнитивно-перцептивных и поведенческих характеристик будущих специалистов, создание генеративной модели формирования необходимого состояния мышления и её использование в реальном профессиональном контексте деятельности и есть методология генеративного образования [10–12].

Методология формирования комплексной деятельности будущего специалиста в парадигме генеративного образования определяется его принципиальной установкой на результат профессионального состояния — на модель профессионального психо-нейро-лингвосостояния.

В статье нами поднимается вопрос не только о знаниевых состояниях будущих специалистов, но и психологических возможностях его профессионализма. Под психологическим профессионализмом мы понимаем особое свойство специалистов систематически, эффективно и надежно уметь выполнять сложную деятельность в самых разнообразных профессиональных условиях. В понятии «профессионализм» также отражается степень овладения специалистом психологической структурой профессиональной деятельности, которая соответствует существующим общестандартным психологическим явлениям и объективным требованиям психологических условий [3,5,6].

К практике жизненных показателей относятся (см. табл. 1):

- психические процессы;
- психические состояния;
- психологические свойства

Смысловая функция психологического состояния — один из возможных режимов жизнедеятельности человека в целом, на физиологическом уровне отличающийся определёнными энергетическими характеристиками, а на психологическом — системой психологических фильтров, обеспечивающих специфическое восприятие окружающего мира.

Стандарты общепсихологических явлений и жизненных показателей

№ п/п	Психологические явления	Содержание
1	Психические процессы	Одна из групп психических явлений, условно выделяемых в целостной структуре психики. Это временное своеобразие психической деятельности, определяемое ее содержанием и отношением человека к этому содержанию. Одна из составляющих структуры сознания. К ним относятся и кратковременные процессы (ощущение, восприятие), и достаточно стойкие психические явления (возникновение мотивов, чувств)
2	Психические состояния	Один из возможных режимов жизнедеятельности человека, на физиологическом уровне отличающийся определёнными энергетическими характеристиками, а на психологическом — системой психологических фильтров, обеспечивающих специфическое восприятие окружающего мира
3	Психологические свойства	Это такие явления, которые позволяют дифференцировать поведение одного человека от поведения другого на длительном промежутке времени

Психическое состояние — это «целостная характеристика психической деятельности, связанная с функциональными состояниями организма. Психические состояния человека, в отличие от функциональных состояний организма, с определенной степенью адекватности отражают реальную жизненную и трудовую ситуацию и отношение субъекта, а также вовлекают в процесс разрешения проблемной жизненной ситуации психические процессы и личностные свойства — мотивационную и эмоционально-волевую сферу, характерологические черты.

Наряду с психическими процессами и свойствами личности состояния являются основными классами психических явлений, которые изучает психология. Психические состояния влияют на протекание психических процессов, а повторяясь часто, приобретая устойчивость, могут включиться в структуру личности в качестве её специфического свойства, так как в каждом психическом состоянии присутствуют психологические, физиологические и поведенческие компоненты.

Генеративная трансформация — это комплексная система развития генеративного состояния, созданная для специального развития творческого состояния с целью разрушения стереотипов мышления и осознанного использования собственных био-нейро-психо-лингворесурсов для решения повседневных профессиональных задач. Генеративное состояние преобразует неблагоприятный опыт прошлого в ресурсы создания и привлечения новых возможностей и трансформаций убеждений на глубинном уровне. Проблема генерации способностей — это, прежде всего, комплексная психологическая проблема, требующая к себе внимание всех отраслей этой науки.

Базовым ресурсом в парадигме генеративного образования является формирование генеративного мышления в совокупности всех указанных выше состояний [11,12]. На современном этапе развития профессиональных компетенций происходит переосмысление роли ценности приобретаемых знаний, поскольку современному обществу необходим творческий специалист, способный самостоятельно ориентироваться в стремительном потоке научно-технической информации, умеющий критически мыслить, вырабатывать и защищать свою точку зрения. Признание творческой свободы человека является главным богатством общества. А личность профессионала является носителем объективно не predetermined, которая своей волей, фантазией, творчеством и упрямством поддерживает тонкие механизмы самоорганизации бытия и на их базе — возникновение порядка из хаоса.

Выполнение этой задачи означает проявление всех этих состояний одновременно в пространственных условиях, что и является гарантом эффективности генеративного процесса мышления. Генеративная позиция самого образования по основным моментам имеет актуальность для нынешней проблемной ситуации.

Возможности генеративного мышления проявляются в стратегии трансформировать проблемную ситуацию в конкретную профессиональную задачу. Поиск системы задач вырабатывается за

счет основных качеств человеческого интеллекта — пытливости, глубины ума, его гибкости и подвижности, логичности и доказательности (табл. 2).

Т а б л и ц а 2

Классификация возможностей будущего специалиста

№ п/п	Классификация	Содержание
1	Пытливость ума	Стремление разносторонне познать то или иное явление в существенных отношениях. Данное качество ума лежит в основе активной познавательной деятельности
2	Глубина ума	Заключается в способности отделять главное от второстепенного, необходимое от случайного
3	Гибкость и подвижность ума	Способность человека широко использовать имеющиеся опыт и знания, оперативно исследовать известные предметы в новых взаимосвязях, преодолевать шаблонность мышления
4	Интеллект	Способность индивида обобщенно, схематично осмысливать конкретную ситуацию, оптимально организовать ум при решении нестандартных задач
5	Логичность мышления	Строгая последовательность рассуждений с учетом всех существенных сторон в исследуемом объекте, всех возможных его взаимосвязей с другими объектами
6	Доказательственность мышления	Способность использовать в нужный момент такие факты, закономерности, которые убеждают в правильности суждений и выводов

Проблема способностей генеративного мышления — это, прежде всего, комплексная психологическая проблема, требующая к себе внимание всех отраслей этой науки. Трудность и условия преобразования генеративного решения и есть необходимость создания не только «зоны ближайшего развития», но и «зоны дальнейшего развития», что и предполагает генеративное образование для решения психологических свойств профессионализма.

Потенциал генеративного мышления основан на стратегии развития субмодальной характеристики как «командного языка» для управления профессиональным состоянием. Генеративность предполагает возможность трансформации своих содержательных и формальных оснований по мере изменения профессиональных стратегий, используемых в такого рода отношениях.

Иными словами, генеративность рефлексивна, она создает внутри специалиста средства для выявления профессиональных смыслов, которые всегда «оседают» в профессиональной коммуникации как саморефлексивный инструмент в образовании. Поэтому следует определить свойства, благодаря которым субъект образовательного процесса, вступая в генеративные отношения, может получать опыт конструирования профессиональной ситуации.

С другой стороны, речь идет об отношениях, которые позволяют специалистам переходить от абсолютного наблюдателя к профессиональной практике. И этот факт позволяет строить действия на основании обнаруженных во внешнем мире свойств вещей, которые придают ту форму мышления и самосознания трансформации самого себя в ситуации конструирования и реализации нового опыта.

Таким образом, генеративное мышление — это отношение высшего порядка с осмыслением позиции очевидного и согласующего с общей для всех истиной. Генеративные отношения конструируются между разными культурными практиками, локальными моментами, которые являются формами генеративного мышления действующих в конструированной реальности ценностных принципов. Это значит, что формирование профи — это не формирование субъекта профессионального образования, это установление системы отношений.

Наконец, генеративное мышление центрирует профессиональную ситуацию как смысловую позицию. Понятие генеративных образовательных отношений используется в пределах множества разных факторов как совместное действие, соподчинение, строгое упорядочение действий, порождает особую определенность в профессиональной деятельности.

Однако в рамках образовательного процесса понятие генеративных образовательных отношений используется в пределах определенных образовательных систем. Элементы, составляющие культуру генеративного мышления, как правило, представляют собой согласованное и сбалансированное целое.

Рассматривая вопрос о развитии культуры генеративного мышления, необходимо отметить, что правильное понимание основ диалектики и логики формирует соответствующие им методологические принципы и требования. Важнейшими из них являются: 1) требование объективности и всесторонности изучения предмета; 2) раздвоение единого на противоположности; 3) восхождение от абстрактного к конкретному; 4) принцип историзма; 5) принцип единства исторического и логического. Данные принципы и требования как совокупность содержания культуры генеративного мышления на уровне диалектической логики и диалектической культуры мышления будут представлять высокую степень качества развития мыслительных способностей будущих специалистов. И это гарантирует для будущих профессионалов определенность лингвистической основы речевого высказывания, ясность языкового выражения, недвусмысленность мышления, а невыполнение его требований считается рядом психо-нейро-лингвистических ошибок. Мы рассматриваем профессионализм как процесс и результат реализации ресурсов профессионального развития специалиста.

Движущей силой ресурсов профессионального развития является взаимодействие внутренних ресурсов и структуры психики с ценностно-мотивационными сферами в системе «человек – профсреда» и «человек – социальная среда» [2, 3]. Именно для этого и разрабатывается Национальная система квалификации. Государству это позволит формировать стратегию развития рынка труда и кадровой системы образования. Международный опыт показывает, что экономически развитые государства модернизировали свою систему образования в соответствии с рамками квалификаций и профессиональными стандартами.

Внедрение и применение Национальной системы квалификаций изменит трудовые отношения и установит единые требования для конкуренции среди профессионалов, что повысит качество выполняемых работ. Международный опыт показывает, что экономически развитые страны модернизировали свои системы образования в соответствии с рамками квалификаций и профессиональными стандартами и поэтому генеративность казахстанского образования повысит актуальность и качество квалификаций будущих специалистов на рынке труда.

Список литературы

- 1 Джерджен К.Дж. Социальное конструирование и педагогическая практика / К.Дж.Джерджен / Пер. с англ. А.М.Корбута // Образовательные практики: амплификация маргинальности / К.Дж. Джерджен; под. ред. А.А. Забирко. — Минск: Технопринт, 2000. — С. 74–101.
- 2 Bruner J. Culture of education / J. Bruner. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996. — 185 p.
- 3 Shorter J. Constructing «resourceful or mutually enabling» communities: Putting a new (dialogical) practice into our practices. Paper presented at the Presidential Session at the AECT Conference, Denver, October, 25–28, 2000. — P. 15–16.
- 4 Дружилов С.А. Психология профессионализма субъекта труда: концептуальные основания / С.А. Дружилов // Известия Российского гос. пед. ун-та им. А.И. Герцена. — 2005. — Т. 5. — № 12. — С. 30–43.
- 5 Дружилов С.А. Индивидуальный ресурс профессионального развития как необходимое условие становления профессионализма человека / С.А. Дружилов // Междунар. журнал прикладных и фундаментальных исследований. — 2010. — № 5. — С. 145–148.
- 6 Кульшарипова З.К. Подготовка студентов в условиях диверсификации высшего педагогического образования / З.К. Кульшарипова // Фундаментальные исследования. — 2015. — № 2–6. — С. 1300–1304.
- 7 Кульшарипова З.К. О диалогичности общения студентов в условиях развития познавательной деятельности / З.К. Кульшарипова, Г.Ж. Садыкова // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2015. — № 3(79). — С. 112–116.
- 8 Кульшарипова З.К. Диагностика стиля педагогического общения в условиях педагогического вуза / З.К. Кульшарипова // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2015. — № 2(78). — С. 12–15.
- 9 Kulsharipova Z.K. Academic mobility as one of the key parameters of the Bologna process and implementation of the principles of the Bologna declaration in the higher education system of the Republic of Kazakhstan: 3d the International Conference on the Transformation of Education (24–30 April 2015).
- 10 Kulsharipova Z. Methodology the efficiency of training students / Z.Kulsharipova, B.G.Sarsenbaeva, S.M.Omarova, N.Kalelova, N.Nikolaeva, T.V. Gavrilova, B.A. Nurumov, N.Sailauova, A.Zhubandykova // WALIA journal 31(S6):52–56. — 2015.
- 11 Kulsharipova Z., Turdalyeva Sh.Zh., Zholdasbekov A.A., Kamalova N.K., Zholdasbekova K.A., Sakenov J. Journal of current research in science issn 2322-5009 coden (usa): jcrsdj Available at www.jcrs010.com CRS 4 (1). — 2016. — P. 100–104. Upbringing Youth Culture Communication By State Holidays in the Republic Of Kazakhstan.

12 Кулшарипова З.К. Генеративное образование: теоретико-методологический анализ категориального строя генеративной лингвистики // Наука и современность: материалы междунар. науч.-практ. конф. магистрантов, докторантов, молодых ученых. — 2017. — С. 145–150.

З.Қ. Кулшарипова, Ж.О. Жилбаев, Л.С. Сырымбетова, Б.Д. Каирбекова

Жаһандық болашақ — «жаңа» білімге бастар жол

Мақалада психологиялық-педагогикалық бейіндегі болашақ мамандардың генеративтік ойлауын қалыптастыру мәселесі қарастырылды. Генеративтік ойлаудың феномены маманды маман және тұлға ретінде сапалы деңгейде даярлауда қалыптасады. Объективтік және субъективтік қиыншылықтарды ойдағыдай шешу икемділігі тек кәсіби қызметте ғана емес, сонымен бірге өмірде де болашақ маманға өз даралығын қабылдауға керемет мүмкіншілік туғызады. Бүгінгі күні бірлескен кәсіпорын студенттік жастар үшін әлеуметтік қорғау әдісі ретінде бірлескен өндіріс механизмдерін тереңдете алатын өзін-өзі жаңғырту жүйесін қалыптастыру үшін әлеуметтік және экономикалық ресурстарды біріктірудің инновациялық әдісі арқылы әлеуметтік мәселелерді төмендету мәселелерін шешуге бағытталған.

Кілт сөздер: генеративті білім беру, генеративті ойлау, кәсіби жаңалық, кәсіби білім, табиғи ресурстар, адамның тәжірибесі мен білімі.

Z.K. Kulsharipova, Zh.O. Zhilbayev, L.S. Syrymbetova, B.D. Kairbekova

Global future — the main challenge on the way to the «new» education

The article deals with the problem of generation of generative thinking in future specialists of the psychological and pedagogical profile. The phenomenon of generative thinking consists in a more qualitative level of training a specialist as a professional, and as an individual. The ability to successfully solve objective and subjective difficulties, not only in professional activity, but also in life, gives the future professional an invaluable opportunity to accept his own individuality. The development of new professional neoplasms is the process of manifestation of the «internal properties» of the future specialist, not contradicting his sign-semantic constructions of speech expression, which influence the re-adjustment of the personal state - the bio-psycho-neuron-lingua construction of understanding.

Keywords: generative education, generative thinking, professional neoplasm, professional education, natural resources, human experience and knowledge.

References

- 1 Dzherdzen, K.Dzh. (2000). Sotsialnoe konstruirovaniye i pedagogicheskaya praktika [Social construction and pedagogical practice]. *Obrazovatelnye praktiki: amplifikatsiya marhinalnosti – Educational practices: amplification of marginality*. (A.M. Korbuta, Trans). A.A. Zabirko (Ed.). Minsk: Tehnoprint [in Russian].
- 2 Bruner, J. (1996). Culture of education. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 3 Shorter, J. (2000). Constructing «resourceful or mutually enabling» communities: Putting a new (dialogical) practice into our practices. Paper presented at the Presidential Session at the AECT Conference, Denver. (October, 25, 28), (pp. 15–16).
- 4 Druzhilov, S.A. (2005). Psihologiya professionalizma subekta truda: kontseptualnye osnovaniya [Psychology of professionalism of the subject of labor: conceptual bases]. *Izvestiya Rossiiskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta imeni A.I. Gercena – News of their Russian State Pedagogical University A.I. Gercen, Vol. 5, 12, 30–43* [in Russian].
- 5 Druzhilov, S.A. (2010). Individualnyi resurs professionalnogo razvitiya kak neobходимое uslovie stanovleniya professionalizma cheloveka [Individual resource of professional development as a prerequisite for the emergence of human professionalism]. *Mezhdunarodnyi zhurnal prikladnykh i fundamentalnykh issledovaniy – International Journal of Applied and Fundamental Research, 5, 145–148* [in Russian].
- 6 Kul'sharipova, Z.K. (2015). Podgotovka studentov v usloviyakh diversifikatsii vysshego pedagogicheskogo obrazovaniya [Preparation of students in conditions of diversification of higher pedagogical education]. *Fundamentalnye issledovaniya – Basic research, 2–6, 1300–1304* [in Russian].
- 7 Kul'sharipova, Z.K. & Sadykova, G.Zh. (2015). O dialogichnosti obshcheniya studentov v usloviyakh razvitiya poznavatelnoi deiatelnosti [The dialogue of students in the conditions of development of cognitive activity]. *Vestnik Karahandinskogo universiteta. Seriya Pedagogika – Bulletin of Karaganda University. Series of Pedagogy, 3(79), 112–116* [in Russian].
- 8 Kul'sharipova, Z.K. Diagnostika stilia pedagogicheskogo obshcheniya v usloviyakh pedagogicheskogo vuza [Diagnosis of the style of pedagogical communication in the conditions of a pedagogical university]. *Vestnik Karahandinskogo universiteta. Seriya Pedagogika – Bulletin of Karaganda University. Series of Pedagogy, 2 (78), 12–15* [in Russian].

9 Kul'sharipova, Z.K. (2015). Academic mobility as one of the key parameters of the Bologna process and implementation of the principles of the Bologna declaration in the higher education system of the Republic of Kazakhstan: *3d the International Conference on the Transformation of Education* (24-30 April).

10 Kulsharipova, Z., Sarsenbaeva, B.G., Omarova, S.M., Kalelova, N., Nikolaeva, N., Gavrilova, T.V., Nurumov, B.A., Sailauova, N. & Zhubandykova, A. (2015). Methodology the efficiency of training students. *WALIA journal*, 31(S6):52–56.

11 Kulsharipova, Z., Turdalyeva, Sh.Zh., Zholdasbekov, A.A., Kamalova, N.K., Zholdasbekova, K.A. & Sakenov, J. (2016). *Journal of current research in science* issn 2322-5009 coden (USA): jcrsdj Available at www.jcrs010.com CRS 4 (1), 100–104. Upbringing Youth Culture Communication By State Holidays in the Republic of Kazakhstan.

12 Kul'sharipova, Z.K. (2017). Henerativnoe obrazovanie: teoretiko-metodologicheskii analiz katehorialnoho stroia henerativnoi linhvistiki [Generative education: theoretical and methodological analysis of categorical building of generative linguistics]. *Proceedings from Science and modernity: Mezhdunarodnaia nauchno-prakticheskaiia konferentsiia mahistrantov, doktorantov, molodyh uchenykh – International Scientific and Practical Conference graduate students, doctoral students, young scientists.* (pp. 145–150) [in Russian].

D.A. Kazimova¹, A.B. Keldibekova¹, V.A. Kubieva², A. Tusipkhan¹

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*K. Zhubanov Aktobe regional State University, Kazakhstan
(E-mail: dinkaz73@mail.ru)*

The role of innovative technology in the process of training specialists of the information profile

The main problems of training specialists in the information field with the application of innovative technologies are considered in the article. The goals and objectives of the educational program that provide comprehensive training of qualified, competitive professionals based on the development of student's personal qualities, as well as the formation of universal and professional competencies are shown. The authors analyzed the issues of credit and distance learning technology. The possibilities of using innovative technologies in the process of training information professionals are described. The main types of interactive educational technologies and teaching methods used in the educational process of the university singled out. The authors concluded that the use of innovative technologies contribute to the development of cognitive interest among students, they teach to systematize and generalize the material studied, to discuss and debate.

Keywords: training, innovative technologies, educational programs, competitive specialists, competence, credit education technology, distance education technology.

One of the most important directions of the development of the Republic of Kazakhstan is the informatization of the society, which is focused on radically improving of efficiency and quality of professional training of highly qualified specialists that meet the world educational standards.

The quality of training specialists: from the educational process focused on the future professional activity, which is connected with the solution of various processing tasks, transmission, transformation of flowing information flows and processes.

Credit system and distance learning technologies, which allow students to build an individual trajectory of learning; to choose teachers; independently learn training courses, using educational and methodological complexes of disciplines, course cases, resources of the electronic library; to receive consultations of teachers during independent work of students under the guidance of the teacher; track your academic rating, etc., contribute to ensuring the transparency of the educational program of information specialists.

Within the educational program is used credit technology which allows successfully implementing the principles of the Bologna process: academic mobility, a system of joint education and training. The emphasis of the programs is on basic science, mathematics and information training aimed at the formation of universal cultural and professional competencies of graduates [1].

All educational documents, including working curricula, teaching and methodological complexes, course cases, methodological recommendations, etc. are prepared under the model curriculum and model curricula. By forming an educational program, specialists use scientifically based approaches to planning, methodological provision, and teaching technologies. It contributes to maintaining the continuity of standard programs, working curricula and teaching and methodological complexes. Academic integrity of normative and educational documents, which are resulting from it, ensures effective management of the implementation mechanism of educational programs.

Currently implemented formats of educational programs, the system of planning the educational process, methods of teaching disciplines are determined by the credit technology of education. With the adoption of credit technology, the methodology of conducting classes was adjusted through the use of interactive learning tools: discussions, a round table, a forum, technology in online mode. Individual work of students is actively practiced in preparation of diploma and coursework. It contributes to the development of skills of writing scientific research based on a common methodology and the ability to defend one's own position. Subject matter of scientific research of students corresponds to the direction of the educational program.

Distance learning technology is provided with computer support program, which allows to conduct virtual classes using electronic lectures, course cases, electronic textbooks, virtual consultations, on-line testing. There are educational and methodological materials, timetable of classes, timetable for the independent work of students under the guidance of a teacher, a guidebook, etc. on the official website of the university

www.ksu.kz. Teachers who are working in the conditions of distance learning technology have been trained and have certificates. Disciplines studied within the framework of distance learning are provided with course cases.

The basic principles of public policy in the field of education include the equality of rights of all to receive qualitative education and the availability of education of all levels for people, taking into account the intellectual development, psychophysiological and individual characteristics of each citizen. Inclusive education is one of the processes of transforming the education system, focused on the formation of conditions of the accessibility of qualitative education for all. Access to the education for students with disabilities is provided by the system of e-learning, distance learning, which is implemented in the Ye.A. Buketov Karaganda State University.

In the Ye.A. Buketov Karaganda State University training of specialists of extramural form of education is implemented with the usage of case and network technology of distance learning. Case technology of distance learning is based on the use of an electronic educational and methodical complex - a course case that contains a full set of educational and methodological materials on the specialty and course.

The network technology of distance learning is realized through the computer program «Automated support of distance learning «Fakel-2» - a modern software, which is intended for training remote users with the help of the global Internet. The software for «Fakel-2» computer received an author's certificate which is registered in the Committee of Intellectual Property Rights of the Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan No. 813 of June 19, 2012.

Teaching and methodological base for students on distance educational technologies: the library fund of the Ye.A. Buketov Karaganda State University; electronic lectures, electronic textbooks and manuals; course cases; video lectures and video materials; Internet resources; access to satellite TV channels; audio materials.

The implementation of interactive forms of education is one of the most important directions for improving the preparation of students in modern university. Nowadays the main methodological innovations are connected with the use of interactive methods of teaching. The educational process, based on the use of interactive teaching methods, is organized by taking into account the inclusion of all students of the group without exception. Joint activity means that everyone makes his own individual contribution, an exchange of knowledge, ideas, methods of activity take place during the work. Individual, pair and group work are organized, project work, role games are used, work with documents and various sources of information is carried out.

The main types of interactive educational technologies and training methods in preparing future specialists that are used in the educational process of the university: work in small groups, project technology, Case-study, role-playing and business games, modular training, development of critical thinking, individual training, interdisciplinary training, information and communication technologies (IT-methods).

Electronic textbooks, electronic lectures, multimedia presentations were developed by teachers and now they are actively used to study the disciplines effectively.

The electronic resources of the university have a base of digital didactic materials, including electronic lecture courses, multimedia presentation materials. Teachers conduct webinars on various scientific topics, on-line communication, etc. [2].

Student-centered education allows to realize the personal and creative potential of students. Academic environment of the university helps to form such characteristics of students as responsibility, independence, desire for personal and professional growth. The most effective tool of this approach is the activity type of education. The advantage of evaluating the learning outcomes of students on an educational trajectory is the focus on the achievements of students. To reward the achievements of students, including academic successes, active public activities, the university provides a system of credits: the provision of university grants and scholarships, prizes, letters of appreciation and letters of commendation.

One of the important components of the acquired competencies is the ability to work in a team, quickly adapt to the group and do your own part of the job; build a business relationship; persuade colleagues of the correctness of the proposed solution; admit mistakes and take someone else's point of view; manage and obey depending on the task assigned to the team; to restrain personal ambitions and come to the rescue of colleagues. The method of forming this quality is practical lessons using business games, discussions, multimedia programs, which allows to identify the professional skills and capabilities of each of the participants and also features of interaction with team members.

Improvement and development of the system of research activities of university students is designed to solve such problems as: active engagement of students in research activities, integration of scientific research

and educational process at all levels of training; improvement and development of the support system of student initiatives in the field of research.

The structure of the educational program allows students to participate in scientific research and acquire the culture of research. The trajectory of education requires student's compulsory preparation of research papers, starting from the 3rd course. Each student is assigned a supervisor, whose tasks include providing methodological assistance in writing coursework and diploma. Alternative forms of participation of students in research work are the preparation of scientific reports, participation in student conferences, the publication of articles in co-authorship with the scientific supervisor. Program's students participate in the work of the Scientific Association of students and undergraduates of the University, whose tasks are coordinating the research work of students. This public association involves students in the work of conferences, forums, competitions, provides scientific and methodological assistance, informs about upcoming scientific events.

Within the framework of annual plans, students participate in scientific research in priority areas of research of departments and faculties, prepare and present scientific innovation projects for participation in international and regional competitions, prepare speeches at conferences and scientific articles; for them are organized the meetings with famous Russian and foreign scientists, open lectures, visiting thematic exhibitions, scientific conferences, are organized and trained student teams to participate in the Olympiads.

There are also events on separate scientific areas: master classes, open lectures, presentation of scientific laboratories, student scientific conferences and seminars on the discussion areas of the faculty.

Scientific work is activated and characterized by increasing creative activity of students, raising the level of scientific and organizational activities, deepening international cooperation in the field of scientific work. The number of students participating in NIRS is growing, and the level of authority of science among students is also growing.

To increase the knowledge and development of creative abilities, the students of the program are engaged in clubs, attend training sessions and seminars on teaching modern technologies of software development and testing with subsequent employment in the company.

Nowadays, different types and methods of teaching are used in the world practice of vocational education, such as: dual, integrated, modular and other innovative teaching technologies.

Dual education system provides for the mixture of training in an educational institution with periods of production activity. The educational process is organized in the following way: concurrently with regular studies at a university, college or other vocational school (general education), students go to work for a particular enterprise or firm, where they acquire practical experience (training).

This form of education is an excellent opportunity for employers to train specialists needed by the enterprise, and for students to get not only theoretical but also practical knowledge.

In this way, the main goal of innovative education technologies is to prepare a person for life in an ever-changing world. The goal of innovative activity is a qualitative changing the personality of the student in comparison with the traditional system. Consequently, innovative methods of teaching facilitate the development of cognitive interest in students, they teach to systematize and generalize the studied material, debate and discuss. Comprehending and processing the obtained knowledge, students acquire the skills of applying them in practice, gaining experience of communication. Undoubtedly, innovative methods of teaching have advantages over traditional, because they contribute to the development of students, teach their independence in cognition and decision-making [3].

In this regard, the education system should focus on the formation of a new type of specialist who would be able to independently find, process, analyze the necessary information and effectively use it at the right time.

References

- 1 Казимова Д.А. Реализация задач комплексной подготовки специалистов информационного профиля / Д.А. Казимова // Международный журнал экономики и образования. — 2017. — № 3. — С. 81–90.
- 2 Шкутина Л.А. Компьютеризация образования: проблемы, сущность, перспективы / Л.А. Шкутина, Д.А. Казимова, Г.Н. Манашова // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2013. — № 1(69). — С. 49–54.
- 3 Аркабай Э.С. Инновационные методы обучения в сфере технического и профессионального образования / Э.С. Аркабай, Н.И. Койшыкулова, Р.Т. Каимова, Р.К. Нурманбеков // Исследования, результаты. — 2016. — № 3(71). — С. 236–242.

Д.А. Казимова, А.Б. Кельдибекова, В.А. Кубиева, А.Түсіпхан
**Ақпараттық бейіндегі үрдісте мамандарды даярлауда
инновациялық технологиялардың ролі**

Мақалада инновациялық технологияларды қолданатын ақпараттық бейіндегі мамандарды даярлаудың негізгі мәселелері қарастырылды. Студенттердің жеке басының қасиеттерін дамыту, сондай-ақ жан-жақты және кәсіби құзырет қалыптастыру негізінде білікті, бәсекеге қабілетті мамандарды кешенді даярлауды қамтамасыз ететін, білім беру бағдарламасының мақсаттары мен міндеттері көрсетілген. Авторлармен оқытудың кредиттік және қашықтан оқыту технологиясына қатысты мәселелері талқыланды. Инновациялық технологияларды ақпараттық бейіндегі мамандарды даярлау барысында қолдану мүмкіндігі сипатталған. Жоғары оқу орындарының оқу үдерісінде пайдаланылатын оқытудың интерактивті білім беру технологиялары мен әдістерінің негізгі түрлері ажыратылған. Авторлармен инновациялық технологиялардың студенттердің танымдық қызығушылығын дамытуға ықпал ететіндігі, зерделенетін материалды жүйелеуге және жинақтауға, талқылауға және пікір таластыруға үйрететіндігі жайлы қорытынды жасалды.

Кілт сөздер: мамандарды даярлау, инновациялық технологиялар, білім беру бағдарламасы, бәсекеге қабілетті мамандар, құзыретілік, кредиттік оқыту технологиясы, қашықтан оқыту технологиясы.

Д.А. Казимова, А.Б. Кельдибекова, В.А. Кубиева, А. Тусипхан
**Роль инновационных технологий в процессе подготовки
специалистов информационного профиля**

В статье рассмотрены основные проблемы подготовки специалистов информационного профиля с применением инновационных технологий. Показаны цели и задачи образовательной программы, которые обеспечивают комплексную подготовку квалифицированных конкурентоспособных специалистов на основе развития у студентов личностных качеств, а также формирование универсальных и профессиональных компетенций. Авторами проанализированы вопросы кредитной и дистанционной технологий обучения. Описаны возможности использования инновационных технологий в процессе подготовки специалистов информационного профиля. Выделены основные виды интерактивных образовательных технологий и методов обучения, используемые в учебном процессе вуза. Сделаны выводы, что использование инновационных технологий способствует развитию познавательного интереса у студентов, учит систематизировать и обобщать изучаемый материал, обсуждать и дискутировать.

Ключевые слова: подготовка специалистов, инновационные технологии, образовательная программа, конкурентоспособные специалисты, компетенция, кредитная технология обучения, дистанционная технология обучения.

References

- 1 Kazimova, D.A. (2017). Realizatsiia zadach kompleksnoi podgotovki spetsialistov informatsionnoho profilja [The goals of the comprehensive training of professionals information profile]. *Mezhdunarodnyi zhurnal ekonomiki i obrazovaniia – International Journal of Economics and Education*, 3, 81–90 [in Russian].
- 2 Shkutina, L.A., Kazimova, D.A., & Manashova, G.N. (2013). Informatizatsiia obrazovaniia: problemy, sushchnost, perspektivy [Computerization of education: problems, essence, prospects]. *Vestnik Karahandinskoho universiteta. Seriya Pedagogika – Bulletin of Karaganda University. Series of Pedagogy*, 1(69), 49–54 [in Russian].
- 3 Arkabaj, A.S., Kojshykulova, N.I., Kaimova, R.T., & Nurmanbekov, R.K. (2016). Innovatsionnye metody obucheniia v sfere tekhnicheskoho i professionalnoho obrazovaniia [Innovative teaching methods in the field of technical and vocational education]. *Issledovaniia, rezultaty – Research, results*, 3(71), 236–242 [in Russian].

Л.Р. Золотарева

*Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова, Казахстан
(E-mail: zolotareva-larisa@yandex.ru)*

Диалог как способ художественного общения на занятиях искусствоведческо-эстетического цикла

В статье представлен краткий обзор исследований в гуманитарных науках; в последние годы возрастает интерес к диалогу в различных дисциплинах, включая историю, философию, культурологию, искусствоведение, социальную психологию, литературоведческие науки, лингвистику. Подчеркнуто, что основоположником диалогового способа обучения является Сократ. Методологически диалог и как научное понятие, и как философский феномен восходит к искусству слова: большинство теоретиков связывают его с концепцией М.М. Бахтина. Посредством диалога осуществляется приобщение к культурам. На основе теории диалога в педагогических исследованиях разрабатываются различные образовательные модели. Показано, что диалог на занятиях искусствоведческо-эстетического цикла – это творческий процесс. Сравнивается диалоговая ситуация с проблемной, пробуждающая «дух исследования». Приведены креативные диалоговые ситуации из личностного художественно-педагогического опыта: Сократовские диалоги «Талант – дар или бремя?»; дискуссия «Судьба художника, искусство, творчество» (на примере рассказа О. Генри «Последний лист»); творческие семинары – художественные диалоги: «Художественная картина мира» русской рубежной эпохи конца XIX – начала XX века», «Поэтика русского символизма»: соответствия символизма в живописи и литературе: М.А. Врубель и А.А. Блок.

Ключевые слова: диалог, художественное общение, занятия, искусствоведческо-эстетический цикл, проблемное обучение, дискуссии, «Сократовские диалоги».

Диалог оказался в центре внимания ученых и педагогов-исследователей на рубеже XX – XXI вв. Основоположником диалогового способа обучения считается Сократ. Сократовский диалог нельзя представить только как форму или даже узко понимаемый метод обучения. Наличие двух голосов-субъектов, участвующих в рассуждении, не является его единственным признаком. Сократ называл свое искусство майевтикой — повивальным искусством. Часто майевтике дается примерно такое определение: диалектический спор, подводящий к истине посредством продуманных наставником вопросов [1; 43].

Думается, такое понимание не совсем точное; майевтика, отводя педагогу роль «повивальной бабки», усиливает и акцентирует духовный и деятельностный потенциал самого обучающегося. Известно, что Сократ не всех брал к себе в ученики, и основным критерием отбора была нравственная чистота претендента, его бескорыстная готовность служить истине. Развивая образ «повивального искусства», можно указать на две крайние его альтернативы: достойный ученик Сократа сможет, хотя и в сомнениях и муках, прийти к истине даже без правильно организованной «дорожки» в виде составленных в нужном месте вопросов и суждений; тот же, кто не служит истине, бесплоден, и сократический метод для такого ученика может оказаться бесполезным. Эти крайние позиции, очерчивающие границы действия сократического метода, дают возможность описать ряд его существенных характеристик.

- Сократический метод требует не только рассудочной, интеллектуальной, но и нравственной готовности к служению истине, отрицающему внешние стимулы.
- Приоритетным для диалога является постижение духовно-нравственного смысла.
- При сократическом методе высокая степень свободы не позволяет ожидать стопроцентно предсказуемого, гарантированного результата.

На идею диалога в педагогических исследованиях оказывает влияние «диалогический вектор» современных исследований в гуманитарных науках. В последние годы возрастает интерес к диалогу в различных дисциплинах, включая историю, философию, культурологию, искусствоведение, социальную психологию, литературоведческие науки, лингвистику (И.И.Васильева, Г.Гиргинов, Ю.Н.Давыдов, Б.А.Ерунов, В.В.Иванов, В.Л.Махлин, А.А.Мелик-Пашаев, Е.Ф.Петрищева, Г.Е.Почепцов, А.П.Скрипник, В.В.Столин, К.А.Филлипов и др.).

Концептуальные основы современного толкования диалогизма заложены в работах М.М. Бахтина, В.Н. Волошинова, Л.С. Выготского, А.Г. Ривина, С.Л. Рубинштейна. Большое значение для становления теории диалога как научно-педагогического основания диалогического подхода в образовании имеют работы А.Г. Асмолова, К.А. Абульхановой-Славской, Г.С. Батищева, В.С. Библера, В.В. Давыдова, Б.А. Ерунова, Э.В. Ильенкова, М.В. Кларина, Д.С. Лихачева, Ю.М. Лотмана, Ю.В. Сенько, В.Д. Шадрикова и других.

Идеи М.М. Бахтина начинают рассматриваться в качестве одного из концептуальных оснований создания новой концепции российского образования в трудах В.С. Библера, А.В. Брушлинского, В.П. Зинченко.

С середины 1970-х гг. исследования, в которых раскрывается научно-теоретическое и практическое значение работ М.М. Бахтина для педагогической науки, ведутся Ю.П. Истратовым. На рубеже 1980–1990 гг. эта проблема разрабатывается также в работах Л.И. Богомоловой, О.В. Бочкаревой, М. Брейтермана, И.И. Васильевой, А.В. Визгина, И.Н. Геращенко, М.А. Глушенко, Л.А. Кирсановой, Ю.С. Мануйлова, Н.Г. Мокшина, Л.И. Орешкиной, А.А. Петровской, Е.Ю. Рогачевой, Е.Н. Селиверстовой, Г.Г. Столярова, Е.Н. Трегубовой и других.

Посредством диалога осуществляется и приобщение к культурам. Современное толкование диалога в контексте «диалога культур» можно сформулировать как осознание своеобразие и общности различных культур, культурного многообразия как источника личностного и общественного развития, становления личности в поликультурном социуме (М.В. Булыгина, Б.Л. Вульфсон, Л.В. Городецкая, Ю.М. Кузьменкова, Р.П. Мильруд, Л.Л. Супрунова, П.В. Сысоев — в российских исследованиях; Г. Баумграц, Р.С. Лафает, Е. Лич, Б.Д. Мюллер, А. Пилбим, П.К. Сил — в зарубежных исследованиях).

На основе теории диалога в педагогических исследованиях разрабатываются разные образовательные модели: в российских исследованиях — «Школа Диалога Культур» (В.С. Библер, С.Ю. Курганов и др.); «проблемно-диалоговая технология» (Н.Г. Мокшина), «диалогическое обучение» (М.А. Глушенко), «школа диалога» (Л.И. Богомолова, И.Н. Геращенко, Л.А. Кирсанова, Е.Ю. Рогачева, Е.Н. Селиверстова); в зарубежных течениях — «педагогика диалога» в скандинавских странах (Е.М. Соколов), «кооперативное обучение» (Д. Джонсон, Р. Джонсон, К. Смит и др.), «интерактивное обучение» (А. Бек, Д. Гоулман, П. Кауфман, М. Рэй, Дж. Грэбил, Дж. Лок и др.), «реципрокное обучение» (А.Л. Браун, А.С. Палинсар, Дж. Верч и др.) [2; 3-17].

XXI в. предстает как период, «втягивающий» в себя различные смыслы: мировоззрения Античности, Средневековья, Нового времени. При взаимодействии этих смыслов работает принцип дополнительности. Другой предпосылкой, обуславливающей потребность школы в диалогической педагогической технологии, предстает многогранность и неоднозначность современного мира, в котором пересекаются смыслы разных национальных культур, социальных слоев, духовно-нравственных ориентаций.

Моделирование и исследование диалога на занятиях искусствоведческо-эстетического цикла. Диалог — это художественное общение. Методологически диалог как научное понятие и как философский феномен восходит к искусству слова: большинство теоретиков связывают его с концепцией М.М. Бахтина. Исходным для культуролога является убеждение в том, что «только в общении, во взаимодействии человека с человеком раскрывается и «человек в человеке», как для других, так и для себя самого». Для М.Бахтина «быть — значит, общаться диалогически», причем «один голос ничего не кончает и ничего не разрешает. Два голоса — минимум жизни, минимум бытия» [3; 294]. В системе воззрений М.М.Бахтина диалог выступает как универсальный способ человеческого бытия, двойственно-двуединая природа которого заключается в «нераздельности-неслиянности» Я и Другого, а также в органичной взаимосвязи и взаимодополнении внешней и внутренней интенциональности, внешнего и внутреннего диалога.

Таким образом, диалог является подлинным «событием бытия» и выступает как изначально фундаментальная экзистенциально-онтологическая категория.

В педагогической теории диалог наиболее разработан именно как особое качество словесного общения. В контексте нашего исследования для диалога в этом качестве характерны следующие черты:

- специально моделируемая или стихийно возникающая художественно-педагогическая ситуация, предполагающая наличие искусствоведческо-эстетической задачи с неоднозначным решением;
- ситуация неопределенности для всех участников художественного процесса (ни преподаватель, ни обучающиеся не могут заранее предвидеть ни хода, ни результатов диалога);

– рождение в процессе диалога нового смысла для всех субъектов деятельности (и для преподавателя, и для обучающегося).

Проблемное обучение как сущность художественного общения

Для выявления особенностей диалога как педагогической технологии на занятиях искусствоведческо-эстетического цикла имеет смысл сравнить диалоговую ситуацию с проблемной. Известно, что проблемная ситуация моделируется с целью активизации деятельности обучающихся (студентов) и пробуждения в них «духа исследования». Создание проблемной ситуации требует достаточно хорошей теоретической подготовленности, наличия парадоксального неожиданного предмета исследования и мотивационной готовности к самостоятельному исследованию. Преподаватель, моделируя проблемную ситуацию, подвигая обучающихся к формулировке проблемы, к выдвижению и проверке гипотез, сам, конечно, знает «правильное решение» и пути, которое к нему ведут. Результат дискуссии является предсказуемой целью для педагога, к которой он должен привести студентов. Если случится, что ни у кого из студентов не возникает правильного предположения, преподавателю придется подсказать ответ. В этом случае предполагавшийся частично-поисковый метод «свернется» в метод проблемного изложения (преподаватель сам создал проблемную ситуацию, активизировав тем самым мышление студентов, и сам ее решил в целях экономии времени).

Однако методика проблемного обучения для предметов искусствоведческо-эстетического цикла иногда может быть ограничена тем, что предполагает однозначный объективированный результат. Между тем на занятиях искусствоведческо-эстетического цикла лидирующее место занимают художественные задачи, для решения которых не может быть однозначного «правильного ответа». Прежде всего, это ситуации, связанные с субъективным, эмоциональным откликом на произведения искусства (например, живописи).

Высказывания студентов, глубокие и неожиданные, не могут быть предвосхищены преподавателем, и иногда меняется сам ход занятия. Такие диалоговые «повороты» требуют не только эмоциональной открытости, но и теоретической подготовленности преподавателя.

Диалог на занятиях искусствоведческо-эстетического цикла — это творческий процесс. Вести диалог — особый дар. У диалога много «двойников», разрушающих или подменяющих его сущность: спор, при котором каждый, не слушая другого, старается навязать свое мнение; опрос — монолог, разложенный на несколько голосов; это, наконец, проблемная ситуация.

Диалог может служить для поиска разрешения проблемы, поставленной в дискуссии.

Дискуссия (от лат. *discussio, disputare* — рассмотрение, рассуждение, спор). Дискуссия — вид диалогической речи, публичный спор на научную или иную тему. Дискуссия характеризуется большим количеством участников, выражающих различные мнения и суждения по одному и тому же вопросу. Обязательным условием является наличие какого-либо спорного вопроса, проблемы. Дискуссия может проходить в форме диалога, когда партнеры дополняют друг друга, и в форме спора, когда они отстаивают свои точки зрения. Как правило, в дискуссии присутствуют оба элемента в той или иной степени.

Обратимся непосредственно к личностному художественно-педагогическому опыту проведения творческих диалоговых ситуаций — дискуссий.

- Сократовские диалоги «Талант — дар или бремя?».
- Дискуссия по статьям А. Блока «Памяти Врубеля», «Краски и слова».
- Коллоквиум на тему «Судьба художника, искусства, творчества» (на примере рассказа О.Генри «Последний лист»).
- Диалоги «Художественная картина мира» русской рубежной эпохи конца XIX – начала XX века»; «Поэтика русского символизма».
- «Пять пар понятий» по Г. Вёльфлину.
- «Теория прибавочного элемента» К. Малевича.
- Сравнительно-исторический метод по Г. Вёльфлину: сравнение художественного видения различных эпох («В каждой новой форме зрения кристаллизуется новое миропонимание»).

Среди концепций личностно-ориентированного подхода к образованию в истории философии культуры, педагогики и психологии и современной науке представляется актуальным выделить *концепцию «поиска истины» Сократа*. Сократовский метод, т.е. метод искусства извлекать скрытое в человеке правильное знание с помощью искусных проблемных вопросов, — это метод эвристики: образование человека не нуждается в навязывании и заучивании каких-либо правил, выстроенных в определенной последовательности. Сократ сумел придать учению глубоко личностный характер.

Много веков спустя *беспокойство* ума, определенное Сократом как начало *самоорганизации личности*, было обозначено в гуманистической педагогике двадцатого столетия как *переживания* сознания.

Сократовские диалоги «Талант – дар или бремя?»

Цели занятия:

- развить навыки диалогической речи;
- совершенствовать способность к сравнению, умозаключению, обобщению, анализу, логичности;
- выявить и обсудить мнение и отношение собеседника, формировать умение выражать своё отношение к обсуждаемому вопросу;
- способствовать развитию толерантности и уважительного отношения к различным взглядам;
- развить креативное мышление в процессе познания, стимулировать творчество.

Предварительно студентам (обучающимся) предлагаются вопросы для самостоятельной подготовки и написание эссе «Талант – дар или бремя? Безумие или одержимость?». Сократовские диалоги были проведены со студентами, будущими бакалаврами изобразительного искусства.

Сократовский диалог – это развернутое рассмотрение множества вариантов решений при множестве разнообразных условий во имя принятия единственного, принципиального решения. Во время сократовского диалога происходит как бы медленное систематическое развертывание кода раздумий над вопросом жизни или науки. Способом этого является поочередная постановка дополнительных вопросов, учитывающих условия главного вопроса. Сократовский метод, как известно, состоял в предъявлении участникам системы вопросов, последовательные ответы на которые приводят к истине. Что-то подобное происходит и во время данного занятия: проблемный вопрос «обрастает» большим числом частных вопросов, ведущих участников беседы к общему ответу. Но ответ не формулируется, каждый участник сократовского диалога самостоятельно производит выбор для себя, хотя не исключается, что данный выбор обсуждается гласно.

Сначала вопросы для сократовского диалога предлагает преподаватель, а со временем — сами обучающиеся. Можно вводить и дополнительные элементы, например, музыкальный фон во время письменного оформления выбора или репродукции живописных произведений, затрагивающий обсуждаемый вопрос, или фрагменты художественных текстов, иллюстрирующих состояние человека во время выбора решений.

Нельзя с уверенностью очертить границы сократовских диалогов. При слабой духовной культуре слушателей они не могут использоваться в работе преподавателя.

Вполне понятно, что манера ведения диалога как у Сократа в современных образовательных учреждениях неприменима. Главное принципиальное отличие той древней формы диалога от его современного прочтения состоит в глубоко различной ситуации. Сократ, задавая вопросы собеседнику, искал истину, которую не знали оба: «...О том, что такое добродетель, я ничего не знаю... И все-таки я хочу вместе с тобой поразмыслить и понять, что она такое...» [4; I, 80].

Это серьезное обстоятельство и предопределяло ход беседы. Если «нанизать» цепочку наводящих вопросов на некоторую траекторию, то Сократ, импровизируя и приспособлявая свою мысль к ответам собеседника, вынужден был подчас менять направление беседы.

На занятии весь художественный материал преподавателю известен заранее. Можно сказать, истина одному уже ясна. Другой участник диалога, студент, должен ее узнать. Поэтому педагог еще до занятия продумывает серии наводящих вопросов с учетом возможных ответов обучающихся. Если преподавателю удастся найти оптимальную траекторию обхода основных понятий, слагаемый образовательный материал занятия, то скорость обучения будет очень высока.

Фактически реализуются только основная схема диалога Сократа и его основные приемы: индукция, дедукция, метафора, приведение к противоречию, его разрешение. Прекрасно работает любимый сократовский прием — уступка, когда преподаватель встает на точку зрения студента.

В основе метода лежит сценарий эвристической беседы. Метод Сократа, сократовский диалог — стиль ведения обсуждения и дискуссии, которые демонстрировал Сократ. Разбираясь в предмете вместе с собеседником и задавая доброжелательные вопросы, на каждый из которых следовал, как правило, утвердительный ответ, Сократ подводил собеседника к более полному видению предмета обсуждения и выводам, которые изначально были для собеседника неочевидными.

Метод Сократа заключается в том, что свою мысль вы расчленяете на маленькие звенья, и каждую подаете в форме вопроса, подразумевающего короткий, простой и заранее предсказуемый ответ. По сути, это редуцированный, хорошо организованный диалог с перехватом инициативы.

Его достоинства:

- он держит внимание собеседника, не дает отвлечься;
- если что-то в вашей логической цепочке для собеседника неубедительно, вы это вовремя заметите;

- собеседник приходит к истине сам (хотя и с вашей помощью).

Как тренировать метод Сократа?

- Продумайте логику того, что вы хотите сказать.

У вас есть мысль, вы хотите ее донести до собеседника. Первая трудность в том, что ваша мысль не всегда полностью ясна вам самим (самой). Чтобы лучше понимать свою собственную мысль, запишите ее, изложите ее письменно. Теперь в своем тексте выделите тезисы, обоснования тезисов и иллюстрации, которые делают вашу мысль более яркой и живой. Если вы это сделаете, то сможете лучше свою мысль изложить собеседнику.

- Сформулируйте свои тезисы в форме вопросов.

Все, что вы хотите сказать, переведите в форму вопросов, на каждый из которых собеседник должен будет ответить утвердительно. Вопросы направят его внимание в нужное русло. Если вы зададите вопрос, собеседнику нужно будет на него ответить: «Да». Когда собеседник три раза скажет «Да», несколько раз согласится с вами, ему проще будет сказать вам и окончательное «Да».

Проблемно-диалоговая ситуация по дисциплине «Психология художественного творчества».

Диалог 1. Талант — дар

Является ли талант даром?

- Думаю, что талант сродни гениальности. Он даруется свыше — это дар.

- Талант — это дар божий, за который приходится платить. И цена этому дару — одержимость любимым делом.

- Талант — это дар, но каждая личность распоряжается им по-своему, как желает.

- Талант дан нам всем. Поэтому он изначально является даром (дарованным свыше).

Диалог 2. Талант — бремя

Талант — это тяжелое бремя?

- Талант — это не только дар, но и бремя. Талант капризен, эгоистичен, требует, чтобы его лелеяли; он непостоянен, проявляется то вдохновением, то депрессией. Он жаждет признания, а если его нет, может зачахнуть.

- Дар не будет бременем, пока человек получает удовольствие от него. Пока человек одержим своей талантливостью, он будет рад развивать её. Талант становится бременем, когда человек страдает от него, когда его особенность превращается в тяжелую ношу, с которой ему приходится мириться либо отвергать её.

- Талант — это бремя, несчастье, если не знаешь, как им правильно распорядиться.

- Талант — это бремя. От тебя постоянно ждут чего-то нового. Талантливый человек всегда находится в центре внимания. Из-за того, что на него возлагают большие надежды, человек чувствует постоянное давление и напряжение.

Диалог 3. Талант — одержимость

Талант является одержимостью?

- Талантливый человек, развивающий свой дар, становится одержимым любопытством познания, овладения, экспериментами, опытами в поисках совершенного, идеального. На этом пути интереса он всё больше углубляется в это познание, что часто граничит с безумием, а иногда и переходит в него.

- Одержимость — это, наверное, последний этап проявления дара, когда происходит самоутверждение таланта, когда человек остаётся наедине со своим даром.

- Одержимость — это ось, вокруг которой вращается стиль жизни талантливой личности. Чтобы усилия одержимости не пропадали даром, одержимость идёт параллельно с безграничным терпением.

Диалог 4. Талант — безумие

Талант — это безумие?

- Безумие таланта выражается по-разному. Для кого-то оно становится смертельной психической болезнью, а для кого-то — «одержимым хобби».

- Талант — это безумие; об этом высказался ещё Платон, считавший творчество — «бредом, даруемым нам богами».

В завершении занятия резюмируется:

Дар и бремя, безумие и одержимость — вот, на наш взгляд, составляющие таланта, а совокупность таланта с этими составляющими подарило человечеству великих гениев.

Талант — это безумие, безграничное счастье и бремя, которое нужно нести всю свою жизнь.

Коллоквиум на тему «Судьба художника, искусства, творчества». На примере рассказа О.Генри «Последний лист» (в рамках изучения психологии художественного творчества).

Коллоквиум (лат. *colloquium* – беседа, разговор) — одна из форм образовательного процесса, предполагающая дискуссионное общение преподавателя с обучающимися, в ходе которого достигаются поставленные цели совершенствования знаний студентов. Коллоквиум проводится после изучения определенной темы с целью закрепления и углубления приобретенных знаний, применять их на практике, отстаивать собственные суждения, а также развития способностей грамотного ведения диалоговой речи.

Заблаговременно, до проведения коллоквиума, студентам раздаются вопросы для творческой самостоятельной подготовки.

Краткое содержание рассказа О.Генри «Последний лист»

Действие рассказа происходит в Нью-Йорке в квартале Гринич-Виллидж, где в основном обитают люди искусства. Две героини из штатов Мэйн и Калифорния, Сью и Джонси, молодые художницы, недавно познакомившись и найдя много общего, разместились в мастерской на третьем этаже дома. Словно из неоткуда осенней порой появляется в городе «неприветливый чужак», именуемый Пневмонией; он «разгуливал» по городу, поражая своими колдовскими чарами слабые жертвы. Одной из них оказалась Джонси, девушка чрезмерно впечатлительная. Ее фантазии относительно заболевания приобрели губительный оттенок, не оставляя никакой надежды на исцеление. Великодушная подруга Джонси поведала эту трагическую новость художнику Берману. Старик Берман воспринимал мысли Джонси как меланхолический абсурд, но в глубине души он проникся идеей спасения жизни девушки посредством искусства. Написав живописное полотно, изображающее кленовый лист, герой отправился в ненастную погоду к дереву, игравшему роковую роль в судьбе Джонси, поскольку, согласно ее размышлениям, вместе с последним листом оборвется и ее жизнь.

Художнику Берману, мечтавшему написать шедевр, удастся воплотить идейную цель своего творческого пути, пожертвовав собственной жизнью.

Вопросы и примерные ответы в ходе дискуссии

1. Что, согласно идейному замыслу автора произведения, заключает в себе истинная сила искусства?

Истинная сила искусства призвана исцеляюще воздействовать на человека, вдохновлять, даровать жизненные силы, приоткрывать завесы его тайного потенциала. Именно сильное эмоциональное переживание способно воодушевить творца на создание подлинного шедевра, поскольку творение должно содержать собственную «душу», отображающую настрой и состояние души художника.

2. Специфика символической метафоры в произведении (образа «последнего листа»)

Образ «последнего листа» в рассказе вмещает смысл надежды, скрывающей в своей сущности огромные возможности, порой скрытые от человеческого представления о ней.

3. Какова «цена искусства» в воззрении писателя, в чем заключается ее цель?

«Цена искусства» высока, порой она стоит жизни художника, как это представлено в рассказе. Тем не менее эта жертва совершается во имя высокой цели. Старый художник Берман решился отдать свою жизнь во имя спасения молодой художницы Джонси. В широком понимании «цена искусства» заключается в стремлении художника достигнуть наивысшей степени духовного воздействия произведения искусства.

4. Образ художника в произведении

Образ художника в рассказе представлен как образ искателя идей для своих произведений. Его путь тернист, приходится совмещать занятия истинным творчеством с ремесленной работой, позволяющей хотя бы как-то существовать. Художник неустанно мечтает о своем шедевре, рисует его образы в своем воображении.

5. Как звучит тема надежды, жертвенности в произведении?

Трагически звучит тема жертвенности в произведении. Такова природа этого явления, что порой для достижения какой-либо цели стоит жертвовать чем-либо; цена этой жертвы оценивается по-разному, иногда она мелка, но подчас она достигает бесценности человеческой жизни.

Тема надежды в рассказе подобна мотыльку, стремящемуся к свету. Но видимый «свет» не всегда безопасен, он может исходить и от огня, сжигающего все живое. Тема надежды не теряет своих «очертаний» даже тогда, когда Джонси с каждым упавшим листом лишается ее; напротив, надежда воплощается в помыслах и поступках ее подруги Сью. Сопереживающий читатель не утрачивает надежды на скорое выздоровление молодой художницы, но он и не подозревает о предстоящей жертве, принесенной художником Берманом. Зритель не готов к столь трагической концовке.

6. Особенности композиции произведения. Характер развязки

Начинается рассказ со знакомства читателя с героями рассказа. Перед нами вырисовывается жизнь художников. Затем, словно молния, врывается беда в жизнь молодой художницы Джонси. Словно предвещая нечто трагическое, автор дает аллегорическое описание этого устрашающего персонажа. Как развязка этой трагедии, перед нами жертва одной жизни во имя другой. В этом есть и затаенное желание любого художника оставить после себя тот самый шедевр, представляющий ценность последующему поколению.

7. Эмоциональный строй рассказа

Эмоциональный строй рассказа печален. Словно грустная осень предстает перед нами образ художника, со всей его умудренностью и трагедией увядания человеческих сил и творческого энтузиазма. Некий «весенний лейтмотив» представлен в образах героинь, полных творческих замыслов и желаний.

8. Значение финала рассказа

Символично значение финала рассказа. Исходя из содержания следует, что великие свершения требуют высокой платы за талант [5].

По материалам цикла авторских лекций по теории и истории изобразительного искусства были проведены творческие семинары — художественные диалоги.

Диалог 1. «Художественная картина мира» русской рубежной эпохи конца XIX – начала XX века»

Основные вопросы:

1. Мировоззрение эпохи. «Пересоздание жизни» — главное направление культурологической программы эпохи.
2. Философия искусства. Философско-эстетические воззрения В.С.Соловьева и В.И.Иванова.
3. Художественная теория.
4. Концепция человека. Философские источники художественной антропологии. Образ человека в искусстве.
5. Общая концепция взаимосвязи и синтеза искусств.
6. Стил «модерн» как идеальная модель синтеза искусств.
7. Взаимосвязь и взаимовлияние искусств: литература – музыка – живопись.
8. Театральный синтез.
9. Художественный универсализм творческой личности.

Диалог 2. Поэтика русского символизма

Основные вопросы:

1. Символизм — универсальное мифотворческое сознание «серебряного века».
2. Сущность поэтики русского символизма.
3. Кредо символизма.
4. Соответствия символизма в живописи и литературе: М.А.Врубель и А.А.Блок: Врубель в творчестве Блока; соприкосновения М.Врубеля с литературным символизмом.

Таким образом, художественно-педагогический инструментарий, включающий педагогическое общение, дискуссии, коллоквиумы, синтезирует черты проблемного и диалогического обучения: преподаватель имеет конкретную задачу и «правильный ответ» — в проблемной ситуации; непредсказуемые ответы, отклики студентов более близки диалогу; дискуссии и коллоквиумы требуют самостоятельной творческой подготовки студентов.

Приоритеты в использовании тех или иных способов организации диалога зависят от творческой индивидуальности преподавателя, а также от типа художественной деятельности на занятии.

Преподаватель, инициирующий диалог, берет на себя интеллектуальную ответственность, вместе с тем пробуждает еще большие интеллектуальные, художественно-творческие возможности обучающихся.

Список литературы

- 1 Джуринский А.Н. История зарубежной педагогики: учеб. пособие / А.Н. Джуринский. — М.: ФОРУМ-ИНФРА-М, 1998. — 267 с.
- 2 Туманова О.А. Педагогические возможности учебных заданий в реализации идеи диалога: на примере обучения иностранному языку: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О.А. Туманова. — Владимир, 2000. — 182 с.
- 3 Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского / М.М. Бахтин. — М.: Сов. Россия, 1979. — 320 с.
- 4 Платон. Менон // Собр. соч.: в 4 т. / Платон; пер. С.А. Ошерова. — М.: Мысль, 1990–1994. — Т. 1. — 864 с.
- 5 Генри О. Рассказы / О. Генри. — М.: Айрис-пресс, 2006. — 208 с.

Л.Р. Золотарева

Диалог өнертану-эстетикалық бағытындағы сабақтарда көркемдік қарым-қатынас тәсілі ретінде

Мақалада гуманитарлық ғылымдардағы зерттеулерге қысқаша шолу жасалды, соңғы жылдары диалог тарих, философия, мәдениеттану, өнертану, әлеуметтік педагогика, әдебиеттану лингвистика, ғылымдары тәрізді әр түрлі саладағы пәндерде қолданылып жүр. Диалогті оқытудың негізін салушы Сократ екеніне ерекше көңіл бөлінген. Әдістемелік жағынан диалог және философиялық феномен ретінде сөз өнерінің биік шыңынан табылады: көп теоретиктер оны М.М. Бахтиннің тұжырымдамасымен байланыстырады. Диалог арқылы мәдениетке бейімделу жүзеге асырылады. Педагогикалық зерттеулерде диалог теориясы негізінде әр түрлі білім беру модельдері әзірленді. Өнертану-эстетикалық бағытындағы сабақтарда диалог бұл шығармашылық үрдіс екені көрсетілген. Диалогиялық жағдай зерттеу рухын оятатын проблемалық жағдаймен салыстырылды. Креативтік диалогиялық жағдайлар жеке көркемдік-педагогикалық тәжірибеден келтірілген: Сократтық диалог «Талант – дарын немесе ауыртпашылық па?», «Суретшінің тағдыры, өнер, шығармашылық» (О. Генридің «Соңғы жапырақ» әңгімесінің желісінде), шығармашылық семинарлар – көркемдік диалог: «XIX ғ. аяғы – XX ғ. басындағы орыс шетел кезеңінің көркемдік сурет әлемі», «Орыс символизмінің поэтикасы»: көркем сурет өнері мен әдебиетте символизмнің сәйкестігі: М.А. Врубель, А.А. Блок.

Кілт сөздер: диалог, көркемдік қарым-қатынас, сабақтар, өнертану-эстетикалық бағыт, проблемалық оқыту, пікірталас, Сократ диалогы.

L.R. Zolotareva

Dialogue as the method of artistic communication in the classroom of art-aesthetic cycle

A brief overview of research in the Humanities is presented. In recent years interest in dialogue in variety of disciplines, including history, philosophy, cultural studies, art history, social psychology, literary science, linguistics is growing. The author is emphasized that the founder of the dialog method of learning, is Socrates. Methodologically, the dialogue as a scientific concept, and philosophical phenomenon dates back to the art of speech: most researchers connect it with the concept of M.M. Bakhtin. Introduction to the cultures is realized through dialogue. Based on the theory of dialogue in pedagogical researches are developing different educational models. It's shown that the dialogue at the classes of art-aesthetic cycle is a creative process. The situation of the dialogue is compared to the problem situation, which gives rise to the «spirit of exploration». The author gives examples of situations from the personal pedagogical experience: Socratic dialogues «Talent is a gift or burden?»; the discussion «the fate of the artist, art, creativity» (on the example of the O. Henry story «the Last leaf»); creative workshops – art dialogues: «Artistic picture of Russian world at the end of the XIX – early XX century», «the Poetics of Russian symbolism»: matching of symbolism in painting and literature: M. A. Vrubel and A. A. Block.

Keywords: dialogue, communication, art, classes, art-aesthetic cycle, problem-based learning, discussion, «Socrates' dialogues».

References

- 1 Dzhurinskii, A.N. (1998). *Istoriia zarubezhnoi pedahohiki [The history of foreign pedagog]*. Moscow: FORUM-INFRA-M [in Russian].
- 2 Tumanova, O.A. (2000). Pedahohicheskie vozmozhnosti uchebnykh zadaniy v realizatsii idei dialoha: na primere obucheniia inostrannomu iazyku [Pedagogical possibilities of learning activities in the realization of the idea of dialogue: on the example of teaching a foreign language]. *Candidate's thesis*. Vladimir [in Russian].
- 3 Bakhtin, M.M. (1979). *Problemy poetiki Dostoevskoho [Problems of Dostoevsky's Poetics]*. Moscow: Sovetskaia Rossiia [in Russian].
- 4 Platon. (1990–1994). *Menon [Menon]*. (S.A. Osherova, Trans). Moscow: Mysl. (Vol. 1-4; Vol. 1). [in Russian].
- 5 Genri, O. (2006). *Rasskazy [Stories]*. Moscow: Airis-press [in Russian].

G.K. Tleuzhanova¹, D.E. Abdikeroova¹, E.Yu. Geimbuch²

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*Moscow State Pedagogical University, Russia
(E-mail: tleushanowa@inbox.ru)*

Concreteness and complexity as necessary requirements to determine goals of teaching foreign language in non-linguistic university

The paper discusses the problems of the higher education system, and particularly the quality of the foreign language specialists training in Kazakhstan. The authors note that the ongoing changes in all spheres of society's life affect the current trends in the development of higher professional education, among which the leading principles in the sphere of foreign-language education can be named the continuity, interactivity and humanization. The realization of them is not researched properly. One of the possible reasons for this is the lack of specificity in setting goals and objectives for foreign language teaching at a university, which entails uneven disclosure of goals through the content of training. As a result, there is a discrepancy between the goals of foreign language teaching at a university to the general goals of higher professional education, as a consequence it might appear incomplete correlation of the content of instruction at the subject and general educational levels. In their study, the authors substantiate the need for a complete and specific presentation of the objectives of foreign language teaching in higher school programs for non-linguistic specialties and present the results of the analysis of typical foreign language programs in non-linguistic specialties. They also offer the author's vision of setting goals for teaching a foreign language, taking into account the principles of completeness and concreteness.

Keywords: teaching of foreign language, higher vocational education, continuity, integrative, humanization, non-linguistic specialties, communicative competence, speech activity, functional significance, didactic principles, competent specialists.

Occurring changes of all spheres society are caused by internal social – economic reasons and process of Kazakhstan integration into the world cultural and educational space that have a certain influence on up-dated trends in development of higher professional education, which among leading of foreign-language education sphere are continuity, interactivity and humanization.

Up-dated stage of development society presumes changes of requirements for quality of training specialists in Kazakhstan: Kazakhstan society needs specialists, who are capable to constant renewal and pick up its intellectual and cultural potential, orientation of world professional and educational space, and a creative upsurge in professional activity field.

Social order of higher professional education raises importance of discipline «Foreign Language», and determines need for serious linguistic training of university graduates, which is manifested in a confidence knowledge of language as a medium of communication in general cultural and business space.

In modern conditions foreign-language communication becomes an essential component for specialist's future professional activity, therefore role of «Foreign Language» discipline increases in non-linguistic faculties of higher education institution significantly. The state educational standard of higher professional education requires consideration of professional specifics in study of foreign language, its focus on implementation of tasks for graduates' future professional activity.

Requirements of modern society and social order of higher professional education affected to importance studying foreign languages significantly and determined necessity of serious linguistic training of university graduates, who are manifested confident knowledge of language as a medium of communication in general cultural and business space [1; 60].

It is known that confident possession of a foreign language as a communication tool implies ability of formation to solve a wide range of communicative tasks to achieve goals of professional interaction, as well as a complex of intellectual, creative, evaluation skills and moral characteristics, which are necessary for further personal and professional growth and active participation in community's life.

At the same time, as practice has shown that level of language training of university specialists doesn't provide development above assigned range of abilities to the fullest measure. There was an urgent need to take look newly at learning process and teaching a foreign language in general and particular.

Unfortunately, teaching a foreign language in non-linguistic specialties with considering students' professional orientation is still unsatisfactory.

One of the possible reasons for this, it's the lack of specifics in setting goals and objectives for teaching a foreign language at university, which entails uneven disclosure of goals through content of teaching.

As a result, there're discrepancy goals of teaching a foreign language at university in general education, as a consequence, incomplete discrepancy of teaching content in subject and general educational levels.

All this points indicate imperfection of university curricula in a foreign language as competent specialists solve issues of implementation needs of society. Content of teaching a foreign language have to contribute realization of general goals at university education.

Higher education aims to provide a system of knowledge in a specific field, and form an individual on the basis of universal and national values, provide highly cultured, intelligent specialists of appropriate qualifications. Content of teaching consist set of education purpose, therefore, constructing content of academic subject, it is necessary to specify objectives of teaching for this subject.

Defining goals of teaching a foreign language, it is necessary to take into account how we will teach, what knowledge and skills students will possess. Functional varieties of language play a decisive role determining content of teaching foreign language in field of higher professional education. Mainly, teaching of a foreign language in a non-linguistic institution means mastery sublanguage of specialty.

In this regard, we presume that determining goals of education for count to take into account «principle of contextual correspondence» [2; 86], which learning language is consistent with social context dictated by learners communication needs. That is why compilers of programs should coordinate goals and content of teaching context of learners' future professional activity, which will increase significantly with their motivation to learn a foreign language.

Thus, concretization objectives of teaching a foreign language imply:

- 1) Determination of functional significance in a foreign language as the basis for content of teaching;
- 2) Compiling a list of knowledge, competence and skills that need to be mastered at every stage of foreign-language teaching.

Many educators argue that concrete materials help students «think, reason, and solve problems». However, this unconditional endorsement includes a set of implicit assumptions about the concrete materials themselves, the context surrounding the use of concrete materials, and of the type of instruction (if any) that is necessary for students to learn from using concrete materials.

When choosing concrete materials for classroom use, the research and theory presented here suggest that simple, bland materials may assist students' focus on deeper mathematical structures better than will «realistic» materials. Furthermore, bland materials may allow students the flexibility to assign new meanings to the materials as their concepts change. Materials that are designed in the image of real-world objects can be downright distracting to students and can draw their attention to superficial characteristics or irrelevant associations. For this reason, such materials may be especially problematic for students who have attention difficulties, such as those diagnosed with Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADD/ADHD). If realistic concrete materials are all that is available in a particular classroom, then the educator may need to provide students with supplementary instruction on how to think about the materials and how to decide which information is relevant versus irrelevant, as educators and tutors often do.

We are enjoined by the principle of concreteness to teach more by example than by precept. When we give explanations we should illustrate these by striking and vivid examples embodying the point of theory which is the subject of our explanation. One example is generally not enough; it is by furnishing several examples bearing on the same point that we cause the student to grasp that which is common to them all.

But this is not enough: the examples themselves may vary in concreteness; therefore we should select for our purpose those which demonstrate in the clearest possible way the point we are teaching, which tend to form the closest semantic associations. We should utilize as far as possible the actual environment of the student.

These four manners are given here in what is generally their order of concreteness; it is interesting to note in this connection that translation is not nearly so 'indirect' or 'no concrete' as the extreme «direct method» have led us to suppose.

It is for the teacher to judge under what conditions each of these four manners of teaching meanings may be appropriately used.

Specification of learning objectives helps understand clearly what we try to teach, also check how far we've progressed in resolving set goals. On the contrary, blurred goals of learning don't direct students' minds to achieve expected results of teaching, moreover, they generate illusion of mastering all kinds of language and various forms of skills during time are allotted by program. Impossibility of realization such expectations lead to a loss of interest in learning and disbelief in their capabilities [3; 84].

Since the last third of the last century, especially after emergence of the Common European Framework of Reference for Languages, which is recognized as goal of teaching foreign languages (including English) for any purpose and in all types and kinds of educational institutions is development of learners' foreign and speech communicative competence.

Promotion of a foreign and speech communicative competence as a learning goal gives too general formulation for this goal. There isn't specific answer to rank questions: what kinds of speech activity should be taught in this or that case, what spheres can be developed communication after termination of a specific language course, what communicative roles have to be spoken graduates of a one or another university, who have received this or that specialty, using language, which they studied in their professional activities, etc.

In particular, all these aspects are necessary to specify purpose of teaching foreign-speech communicative competence in field of English-speaking business communication. Task of such concreteness is rational restriction of goal. If we have no limits, i.e. we just formulate goal as teaching of English-speaking communication skills in field of communication, specific tasks of teaching will become catchall practically, i.e. it isn't really achievable. This is due to nature of English language, which is a peculiar language, so everything, which is available in English and in communication on it can relate to communication. If this is true (aforementioned work was proved validity of this statement), then when we teach business English, must be learned to everything that exist in the language. Such teaching is unrealistic for any course, therefore there is a need to limit goal.

This restriction is achievable at a support on two basic positions. The first position, which gives possibility to limit goal, connected with professional orientation in teaching non-native language of those learners. First of all, who study it for using in their future professional and labor work. Professional orientation as main reference point in teaching language for such students has long been recognized universally in both domestic and foreign methods. As a result, building teaching on basis of professional orientation, student has a so-called specialized bilingualism, i.e. kind of communicative competence allows you to communicate mainly on matters of professional interest.

It is known that programs of foreign language for universities with non-linguistic specialties of main goal are practical language skills. As it is known, in psychology goal is understood as a conscious image of future outcome action. This gives base to formulate goal in the context of teaching foreign language as planned result of teaching deliberately and language and culture of learning.

In foreign language programs for universities of non-linguistic specialties have main goal, which is practical language skills.

Analysis of standard programs has shown that, unfortunately, purpose of teaching foreign language at university is clarified superficially and often leads ability to read general and professional literature in order to extract necessary information, communicate on general and professional themes, formalize business documentation in foreign language, also conduct correspondence of personal and business nature, be able to design and present scientific materials at international conferences.

In this regard, it should be noted that higher education programs approved by the State Educational Establishment of the Kazakhstan Republic don't clarify educational purpose, which are identified in some programs as increase of level by students' general erudition, there aren't educational and developmental goals.

Realization of educational purpose assumes students' formation of correct view about language as public phenomenon, which provides development of logic thinking. Major volume of original specialized literature as well as variety of regional geography contribute expansion of professional horizons of students and elaboration their skills to assess presented information of literature really.

Actually, achievement of educational goals in foreign language as an academic subject has enormous potential. Different aspects of students' education are active life position; respect culture, historical and spiritual values, science achievements of other peoples; general culture of interpersonal communication; cognitive activity; ambition for self-education; aesthetic perception; artistic taste; conscious attitude for mastering foreign language as medium of communication, knowledge and self-improvement.

Achievement of developmental goals means harmonious development of student's personality, which includes: development of intellectual activity, intellectual initiative, creative abilities of student's personality, development of thinking, development of skills to think logically and critically, development and improvement of all types of memory, attention, imagination, speech communicative opportunities, development of cognitive abilities (see Table).

Table

The correlation between learning goals, skills and their functional significance

Aims	Skills	Functions
Educational	1) ability to realize written and oral communication in a foreign language; 2) ability to understand content of general and professional texts in a foreign language; 3) ability to realize self-educational activities (ability to work with literature, compile a bibliography, design and submit scientific and professional information, etc.); 4) ability to apply regional and linguistic-cultural knowledge in oral and written communication	1) establishment and development of personal and business contacts, planning of mutual actions; 2) search for necessary information of a general and professional nature 3) formalize and provide scientific and professional information; participate in the international conferences. 4) conducting cross-cultural dialogue in personal and business contacts
Instructional	1) ability to manage emotions, reconstruct verbal and nonverbal behavior according to developed communicative situation; 2) ability to vindicate believes; 3) ability to perceive foreign culture; tolerance.	1) impact on thoughts, feelings, behavior of interlocutor for achievement of the greatest understanding, creation of a favorable background communication; 2) ability to independent judgments; ability to make right moral choice; 3) exchange cultural experience, outreach own culture and respect to foreigner.

All these goals are determined by professional communication and cognitive needs of specialist with particular profile. In accordance with these goals, a full-fledged professional speech activity in a foreign language assumes possession of certain linguistic material with skills and abilities to operate this material in process of speaking, writing, listening and reading.

As defined by didactics, development of curriculum requires an integrated approach to objectives of learning, which «... requires the introduction of all aspects as components of goal «equal rights». ... «Equal rights» doesn't mean uniform distribution of time for all aspects, but means their equality only in terms of significance for formation of students personality» [4; 300].

Consequently, knowledge and skills are written in programs of higher professional education isn't enough to form specialist and especially personality. Complex implementation of all goals can be implemented only with clear formulation of skills, which should have each goal, also determining functional significance of each skill reflects functions of language in society life. Functional significance of skills contributes more complete disclosure functions of academic subject and its role in education system. Representation of skills and their functional significance corresponds to didactic requirement, which is shown to formulation of goals: content, dismemberment, and grouping [5; 50].

Considering need of complex approach is selected contents of university programs, in table we tried to present correlation of learning objectives, skills acquired by students in process of teaching foreign language at university and functional significance of these skills [6; 101].

Since one of the didactic principles constructing content of education is principle accordance to composition its elements in goal of education, it is necessary that these goals and content of education will be correlated with each other in programs and textbooks and reflected requirements of government education standard. Nowadays, lack of correlation between elements within educational and methodological complex (EMC) reduces significantly their effectiveness of teaching. Today, in non-linguistic universities educational

and methodical complex has a narrow pragmatic direction far from declared, for example, in document «General European Possession in Knowledge of Foreign Language» requirements that would contribute to development of all necessary skills for implementation of intercultural communication in professional environment.

Analysis of modern foreign language programs for students of non-linguistic specialties has revealed inconsistency their content solving problems of preparation competent specialists in field of intercultural communication. Programs don't reply requirements of government education standard in the field of higher professional education, there is error between goals and content of programs with objectives and content of higher education.

For solving this problem can be offered complex approach to the construction of curricula can be proposed, one of the characteristics is correlation of goals in all components of EMC in foreign language. Discrepancy between objectives of program standards and teaching books don't allow us substantiate content of teaching programs logically, which are presented for teaching specialists by requirements. At such statement of question educational discipline doesn't carry out its function of expert's preparation with set characteristics.

Experience of teaching foreign languages shows, if even goals of textbooks and teaching books are adapted goals and objectives of curriculum, factual material isn't sufficient to realize goals of higher education. This is forced teachers to use additional materials to achieve goal.

Thus, observance of requirements to concreteness and complexity setting goals in foreign language teaching provides an exhaustive establishment of goals teaching foreign language at university and determines place of this academic discipline in system of higher professional education. Concrete and complex presentation of goals don't only optimize learning process, but also imply expansion of content teaching foreign language, which is important for training of competent specialists.

References

- 1 Черниченко В.И. Дидактика высшей школы: история и современные проблемы / В.И. Черниченко. — М.: Вузовская кн., 2002. — 136 с.
- 2 Munby J. Communicative Syllabus Design. — Cambridge: Cambridge University Press, 1978. — 232 p.
- 3 Пассов Е.И. Цель обучения иностранному языку на современном этапе развития общества // Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / Е.И. Пассов, В.П. Кузовлев, В.С. Коростелев; сост. А.А. Леонтьев. — М.: Рус. яз., 1991. — С. 83–91.
- 4 Теоретические основы содержания общего среднего образования / под ред. В.В. Краевского. — М.: Педагогика, 1983. — 352 с.
- 5 Цветкова Т.К. Актуальные проблемы лингводидактики: определение целей и задач обучения иностранному языку // Филологические науки в МГИМО: сб. науч. тр. / Т.К.Цветкова. — М.: МГИМО (У) МИД России, 2010. — № 39.
- 6 Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов: учеб. пособие / под ред. П.И. Образцова. — Орел: ОГУ, 2005. — 114 с.

Г.К. Тлеужанова, Д.Е. Абдикерова, Е.Ю. Геймбуч

Тілдік емес жоо-да шетел тілді оқытудың мақсаттарын анықтауда міндетті талаптар ретіндегі нақтылық пен кешенділік

Мақала жоғары білім беру жүйесінің проблемаларын қарастыруға арналған, дәлірек айтсақ, Қазақстандағы шетел тілі мамандарын даярлау сапасының сұрақтарын зерттеу. Авторлар қоғамның барлық өмір сүру ортасындағы болып жатқан өзгерістер, әсіресе шетел тілде білім беру саласындағы жетекші ретінде жүзеге асырулары аса байқалмайтын үздіксіздік, интерактивтілік пен ізгілендіру қағидаларын жоғары кәсіби білім берудің дамудың заманауи бағытына әсер етуін ескертеді. Осының басты себептерінің бірі ретінде және оқытудың мазмұны арқылы мақсаттарды біркелкі емес ашуға апарып соғатын жоғары оқу орында шетел тілін оқытудың мақсаты мен міндеттерін белгілеудегі нақтылаудың жоқтығы болып табылады. Нәтижесі ретінде жоғары оқу орында шетел тілін оқытудың мақсаттарының жоғары кәсіби білім берудің жалпы мақсаттарына сәйкес еместігі байқалады, нақты айтқанда, оқытудың мақсаты пәндік және жалпы білімдік деңгейлерде толық емес қатыстығы. Авторлар өз зерттеулерінде тілдік емес мамандықтарға арналған жоғары мектептердің бағдарламаларында шетел тілдерін оқытудың мақсаттарын толық және нақты көрсетудің қажеттілігін

дәлелдейді. Сонымен қатар олар толықтыру мен нақтылық қағидаларын есепке ала отырып, шетел тілін оқытудың мақсаттарын көрсетудің авторлық көзқарастарын ұсынды.

Кілт сөздер: шет тілін оқыту, жоғары кәсіби білім, үздіксіздік, өзара әрекеттестік, ізгілендіру, тілдік емес мамандықтар, коммуникативтік құзырет, сөйлеу әрекеті, функционалдық мәні, дидактикалық қағидалар, білікті мамандар.

Г.К. Тлеужанова, Д.Е. Абдикерова, Е.Ю. Геймбух

Конкретность и комплексность как необходимые требования к определению целей обучения иностранному языку в неязыковом вузе

Статья посвящена рассмотрению проблем системы высшего образования, а именно изучению вопросов качества подготовки специалистов иностранных языков в Казахстане. Авторами отмечено, что происходящие изменения во всех сферах жизни общества влияют на современные тенденции развития высшего профессионального образования, среди которых ведущими в сфере иноязычного образования являются принципы непрерывности, интерактивности и гуманизации, реализация которых не всегда наблюдается. Отмечено, что одной из возможных причин этого является отсутствие конкретики в постановке целей и задач обучения иностранному языку в вузе, что влечет за собой неравномерное раскрытие целей через содержание обучения. В результате наблюдается несоответствие целей обучения иностранному языку в вузе общим целям высшего профессионального образования; как следствие — неполная соотнесенность содержания обучения на предметном и общеобразовательном уровнях. В своем исследовании авторы обосновали необходимость полного и конкретного представления целей обучения иностранному языку в программах высшей школы для неязыковых специальностей и представили результаты анализа типовых программ по иностранному языку на неязыковых специальностях. Также ими предложено авторское видение постановки целей обучения иностранному языку с учетом принципов полноты и конкретности.

Ключевые слова: обучение иностранному языку, высшее профессиональное образование, непрерывность, интерактивность, гуманизация, неязыковые специальности, коммуникативная компетенция, речевая деятельность, функциональная значимость, дидактические принципы, компетентные специалисты.

References

- 1 Chernichenko, V.I. (2002). *Didaktika vysshei shkoli: Istorii i sovremennye problemy* [E-didactics of the higher school: history and modern problems]. Moscow: Vuzovskaya kniha [in Russian].
- 2 Munby, J. (1978). *Communicative syllabus design*. Cambridge University Press.
- 3 Passov, E.I., Kuzovlev, V.P., & Korosteliev, V.S. (1991). Tsel obucheniia inostrannomu yazyku na sovremennom etape razvitiia obshchestva [The purpose of teaching a foreign language at present stage of development of society]. *Obshchaya metodika obucheniia inostrannym yazykam – General methodology of teaching foreign languages*. A.A. Leontev (Ed.). Moscow: Russkii yazyk [in Russian].
- 4 Krajevskii, V.V. (Eds.). (1983). *Teoreticheskie osnovy soderzhaniia obshchego srednego obrazovaniia* [Theoretical foundations of content of general secondary education]. Moscow: Pedagogika [in Russian].
- 5 Tsvetkova, T.K. (2010). Aktualnye problemy lingvodidaktiki: opredelenie tselei i zadach obucheniia inostrannomu yazyku [Actual problems of linguodidactics: definition of goals and objectives of teaching foreign language]. *Filologicheskie nauki v MGIMO – Philology in MGIMO*, 39. Moscow: MGIMO (U) MID Rossii [in Russian].
- 6 Obratsova, P.I. (Eds.). (2005). *Professionalno-orientirovannoe obuchenie inostrannomu iazyku na neiazykovykh fakultetakh vuzov* [Professional-oriented teaching of foreign language in non-linguistic faculties of universities]. Orel: OHU [in Russian].

Д.Н. Келесбаев

*Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан
(E-mail: dinmukhamed.kelesbayev@ayu.edu.kz)*

Сапа функциясының таралуы әдісін университеттердегі білім беру сапасын көтеру үшін қолдану

Білім беру жұмыстарының сапасын жақсарту және жетілдіру, барлық салалардағы сияқты, білім беру жүйесінде де ең маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Халықаралық дәрежедегі білім беру сапасының көрсеткіштерімен салыстырғанда, Қазақстан Республикасының білім беру сапасын жақсарту мен арттыру жолында күрделі жол жүру керек екені анық. Сондықтан бұл зерттеу жұмысымызда Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіндегі негізгі мәселе болып отырған сапа мәселесін жетілдіру мен арттыру, бұл салада және бұл мақсатта жасалған ғылыми-зерттеу жұмыстарына жәрдемші болу әрі бұл мәселенің шешуіне зор үлес қосу мақсатында білім беру жүйесін бір бүтін жүйе ретінде қарастыратын жүйелі бір сапаны жақсарту әдісі ретінде сапа функциясының таралуы (СФТ) әдісі қолға алынды. Сонымен қатар осы жұмыс арқылы СФТ әдісінің университеттерде дұрыс жүзеге асуы үшін қажетті түсініктердің өзгертілуіне және құрылатын жиынтық сапа мәдениетінің әкелетін пайдаларына назар аударылған.

Кілт сөздер: білім, қызмет, сапа, университет, сапалық көрсеткіштер, білім беру қызметі, білім беру сапасы, сапа үйі, матрицалар, СФТ.

Білім беру жұмыстарының сапасын жақсарту және жетілдіру, барлық салалардағы сияқты, білім беру жүйесінде де ең маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Сондықтан Қазақстан Республикасы да халықаралық аренадағы орнын нығайту мақсатында бірнеше салалар мен алаңдардағы сияқты білім беру саласында да ынтымақтастықтарын күшейту, дамыту арқылы әлемдік стандарттарға қолжеткізуге тырысып бағуда. Халықаралық дәрежедегі білім беру сапасының көрсеткіштерімен салыстырғанда, ҚР-ның білім беру сапасын жақсарту мен көтеру жолында ұзақ жол жүру керек екені айқын болып отыр. Сондықтан да бұл зерттеу жұмысымызда ҚР-ның білім беру жүйесіндегі ортақ мәселе болып отырған білім беру сапасын жақсарту мен көтеруге, осы салада және бұл мақсатта жасалған әрі жасалатын ғылыми-зерттеу жұмыстарына жәрдемші болу әрі бұл мәселенің шешуіне үлкен үлес қосу мақсатында білім беру жүйесін бір бүтін жүйе ретінде қолға алатын, қарастыратын жүйелі бір көзқарас әрі сапаны жақсарту әдісі ретінде сапа функциясының таралуы (СФТ) әдісі қолға алынды. Бұл зерттеу жұмысымыздың негізгі мақсаты жоғары оқу орындарындағы студенттердің талап-тілектерін назарға ала отырып, университеттерде жүргізілетін сабақтардың және ол жерде берілетін қызметтердің сапасын жақсартуға жәрдемші болу әрі бұл мәселенің шешуіне үлес қосу болып табылады.

Бұл зерттеу жұмысымыз теориялық болып есептеледі. Яғни, СФТ әдісінің университеттерде теориялық қолданылуы көрсетілді. Әдебиеттерге қарасақ, қызмет сапасын жақсарту үшін ойлап табылған, дамытылған бірнеше әдістер бар. Бұл әдістердің ішінде ең кең тараған әдіс, әрине, СФТ. Мақалада университеттегі білім беру қызметінің сапасы мен үдерісін жақсартуда СФТ әдісі пайдалы нәтижелер береді деген үмітпен СФТ әдісі туралы жан-жақты теориялық және қолданбалы мәліметтер берілді. Сондықтан бұл жұмысымыз келешекте ҚР-дағы университеттерде СФТ әдісін қолданамын деуші зерттеушілерге, сонымен қатар бүкіл ҚР білім беру жүйесіне бағыт-бағдар беретін болады. Сонымен қатар бұл жұмыс арқылы СФТ әдісінің университеттерде дұрыс жүзеге асуы үшін қажетті түсініктердің өзгертілуіне және құрылатын жиынтық сапа мәдениетінің әкелетін пайдаларына назар аударту қарастырылған. Осылайша, білім беру қызметіндегі сапа мәселесін шешу жолдары анықталды және ұсыналды. Себебі СФТ әдісінің ҚР білім беру жүйесінде жоғары нәтижеде қолданылуы және жүзеге асуы, қазіргі заманғы білім-ғылым қауымдастығына сәйкес жоғары дәрежелі сапаға және халықаралық стандарттарға сай білім беру жүйесінің құрылуы, қалыптасуы жағынан өте маңызды болып есептеледі.

Сапа және Білім беру сапасы

Сапа тақырыбына қатысты әдебиеттер қарастырылғанда сапаның әртүрлі анықтамаларына кездесеміз. Оның себебі сапаның өте кең, көп көлемді, ауқымды болуынан. Сапаға әлемдік мамандар

және көшбасшы ғалымдар тарапынан бірнеше анықтамалар берілген. Мысалы: Журан үшін сапа «мақсатқа және қолданысқа сәйкестік және мүлтіксіздікке жетуге арналған жүйелі бір амал» [1; 42]; Фейгенбаум үшін «тұтынушы қажеттіліктерін мүмкін болатын ең тиімді деңгейді қамтамасыз етуді мақсат еткен инженерлік, өндірістік және маркетингтік ерекшеліктердің қосындысы» [2; 7]; Деминг болса, сапаға тұтынушы көзқарасымен қараған және сапаға «тұтынушының қазіргі және келешектегі қажеттіліктерін тұрақты, үздіксіз қамтамасыз ету» деген анықтама берген [3; 43]; Кросби үшін, сапа «әдемілік емес, қажеттіліктерге сәйкестік» болып табылады [4; 27]. Бұл анықтамалардан шығатын қорытынды бүгінгі күндегі сапа түсінігінде тұтынушы көзқарасы өте үлкен маңыз алып тұр. Сондықтан да сапаға қысқаша «тұтынушының талап-тілектерін жобалау баспалдағынан бастап, толық және үздіксіз қамтамасыз ету және де өнім немесе қызметтерді ең тиімді бір пішімде өндіру» деген анықтама бере аламыз.

Білім, қоғамның жаратушы күшін және тиімділігін арттыратын, тұлғаға қарым-қабілеттерін дамыту мүмкіндігін беретін, әлеуметтік әділет және мүмкіндік теңдігін қамтамасыз ететін ең маңызды және ең ықпалды әдіс-тәсіл немесе құрал [5; 158]. Білімнің сапасы болса, білім туралы бір құндылық. Яғни, білім беру қызметінің сапасы, білім беру қызметтерінде, жұмыстарында ең сапалылықты және мүлтіксіздікті ұстау, оған жету үшін бір мекеменің барлық қызметкерлерінің үздіксіз даму мәдениетін ұнатып қабылдағандығы туралы бір философия деуге болады [6; 27]. Басқа бір анықтамаға сәйкес, білім беру сапасы әрі көрсетілген қызметті, әрі жеткен нәтижені қамтиды. Бұл жерде білім беру мекемелерінің негізгі мақсаты — қызмет көрсету үдерісінің, әрі кірісі, әрі болса шығысы болып табылатын студенттерді қанағаттандыру және қоғамға сапалы жұмыс күшін дайындау. Қоғамға сапалы жұмыс күшін дайындау болса, көрсетілетін қызметтердің, яғни берілетін білім беру қызметтерінің, сапасына байланысты [5; 157].

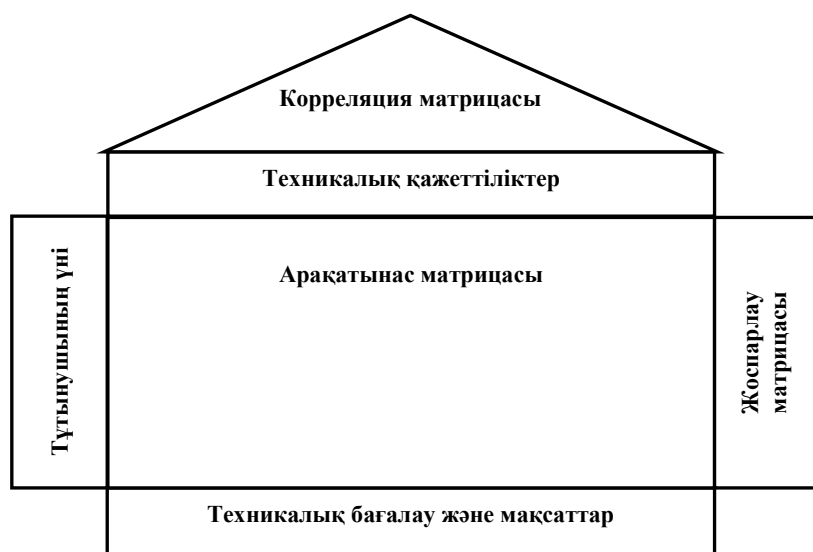
СФТ әдісі және оның тарихи даму кезеңдері

СФТ туралы немесе оған қатысты әдебиеттер қарастырылғанда СФТ әдісі туралы әртүрлі жазушы және ғалымдардың түрлі анықтамаларын кездестіруге болады. Мысалы: Хаусер және Клаусинг [7; 64] СФТ-ны «тұтынушылардың сатып алуды немесе сатып алуды жалғастыруын қалаған өнім немесе қызметтің жобалануы, өндірісі және маркетингі үшін кәсіпорынның өз қабілеттеріне назар аударуын және бұл қабілеттердің үйлестірілуін қамтамасыз ететін бір жоспарлау және байланыс әдісі» деп атаған. Ал бұл әдісті ойлап тапқан Акао [8; 3] тарапынан, «тұтынушының қанағаттануын қамтамасыз ету мақсатында тұтынушылардың талап-тілектерін жобалау мақсаттарына және өндіру үдерісінде қолданылатын негізгі сапа кепілдеме нүктелеріне ауыстыратын жобалау сапасын жетілдіру әдісі» ретінде анықтама берілген. Гуинта және Прайзлер [9; 5] болса, СФТ-ның ресурстарды тиімді қолдануға тигізетін әсеріне тоқтала отырып, «тұтынушылардың нені қалайтындықтарын толық біліп алу үшін олардың тыңдалуын және бұл қалауларды қолда бар ресурстармен қалай ең тиімді жолмен қамтамасыз етілуін анықтайтын қисынды бір жүйе» деп анықтаған. Бұл анықтамаларға қарай отырып, СФТ әдісін қолданудағы негізгі мақсаттың тұтынушыларды қанағаттандыру екендігіне көз жеткізуге болады.

СФТ-ның тарихи даму кезеңдеріне қарайтын болсақ, СФТ-ның негізгі іргетастары проф. Яожи Акаоның химия саласында жасаған Сапа кепілдемелеріне қатысты ғылыми-зерттеу жұмыстары мен проф. Шигеру Мизуноның 1950 жылдары жүргізген Сапа инженерлігіне қатысты ғылыми-зерттеу жұмыстары арқылы қаланады. СФТ-ның алғаш рет жобалау әдісі ретінде таныстырылуы 1966 жылы Жапонияда Акао тарапынан болды [10; 8]. Бастапқыда теориялық жұмыс болған СФТ алғаш рет 1972 жылы Мизуно және Фурукаваның басшылығындағы «Mitsubishi Heavy» фирмасының Кобэ заводында қолданысқа енгізілді. Осылайша, бүгіндері СФТ атауын алған бұл әдістің негізі қаланды [9; 2]. СФТ тақырыбындағы алғашқы ғылыми мақала да Акао тарапынан 1972 жылы «Standardization and Quality Control» ғылыми журналда «Development and Quality Assurance of New Products: A System of Quality Deployment» аттауымен жарияланған. Ал, бұл тақырыптағы алғашқы кітап болса, 1978 жылы Акао және Мизуноның бірлесіп жазған ағылшынша атауы «Quality Function Deployment: An Approach to Company – Wide Quality Control» бар жапон тілінде жазылған кітап болатын [8; 2-3]. СФТ тарихындағы алғашқы кітап болып саналатын бұл шығарма 1994 жылы Гленн Мазур тарапынан «QFD: The Customer – Driven Approach to Quality Planning and Deployment» атауымен ағылшын тілге аударылды. СФТ-ға қатысты басқа бір жағдай болса, 1981 жылы бұл әдіс Ohfuiji, Noda және Ogino фирмалары тарапынан қызмет көрсететін кәсіпорындарда (спорт кешендерінде, супермаркеттерде және әртүрлі бөлшек сауда дүкендерінде) қолданыла бастады [11; 467].

Университеттерде СФТ әдісінің теориялық тұрғыдан қолданылу барысы

Әдебиеттер тізбесіне қарап отырсақ, әртүрлі ерекшеліктерге ие түрлі салаларда қолданылуға болатын СФТ модельдерін көруге болады. Бұл модельдер жасалып жатқанда қайсы бір модель болмасын тек қана ол модельдің пара-пар, яғни нақпа-нақ, қолданылуы көзделмеген. Керісінше, қолданылатын сала мен алаңдардың ерекшеліктеріне қарай СФТ модельдерінің біреуі негізге алына отырып, бұл модельдегі матрицалар қайта қаралады, яғни, матрицалардың кейбірін шығару немесе толықтыру немесе жаңа бір матрица қосу арқылы бұл модель өзгертіле алады [12; 310]. Сондықтан бұл мақалада да тек қана СФТ барысының іргетасы болып саналатын және сапа үйі деп аталатын матрицалар жиынының университеттерде теориялық тұрғыдан қолданысы туралы мәліметтер мен мысалдар беріледі. Бұл теориялық тұрғыдан қолданысы көрсетілетін сапа үйінің жалпы кескіні 1-суретте орын алған.

1-сурет. Сапа үйі [7; 11-12]

Тұтынушы үнінің тыңдалуы

Сапа үйі барысының алғашқы қадамы, яғни, алғашқы баспалдағы тұтынушылардың үнінің тыңдалуынан басталады. Тұтынушылардың үнін тыңдаудың, яғни олардың қалаулары мен қажеттіліктерін анықтаудың бірнеше әдіс-тәсілі бар. Жалпы алғанда, көбінесе қолданылатын және ұсынылатын әдістер: сауалнамалар, мақсатты топтар, жекелей сұхбаттар, тұтынушылармен кездесулер, өнімнің қолданылу барысын бақылау, гемба талдауы, жасырын тұтынушы шағымдары, кері байланыстар және т.б. болып табылады [13; 27, 28]. Алайда бұл әдістердің жеке жалғыз қолданылулары тұтынушылардың қажеттіліктерін анықтауда жеткіліксіз болады. Бұл әдістердің бірнешеуінің бірге қолданысы өте жақсы нәтижелер мен мәліметтер береді. Бұл жерде тұтынушы деп отырғандарымыз студенттер, яғни бұл жерде СФТ-ның университеттерде қолданысы болғандықтан, университеттердің тұтынушылары ретінде студенттер алынып отыр. Бұл студенттердің қажеттіліктерінің үлгісі 1-кестеде көрсетілген. Онда гемба талдауы және мақсатта топ жұмыстарының нәтижесінде студенттердің университеттегі білім және білім беру қызметтері туралы қажеттіліктерінің анықталғандығын және бұл қажеттіліктердің санының болса 13-ке дейін жеткендігін көре аламыз.

Жоспарлау матрицасының құралуы

Анықталған тұтынушы қажеттіліктері сапа үйіндегі өз орындарына орналастырылғаннан кейін кезек жоспарлау матрицаларына келеді. Жоспарлау матрицасы тұтынушылардың ұқсас өнімдер өндіретін немесе ұқсас қызметтер көрсететін бәсекелес кәсіпорындардың өнімдері мен қызметтеріне назар аудара отырып, өз кәсіпорындарының өнімдері мен қызметтері туралы жасаған бәсекелестік бағалауларын қамтиды [12; 100, 101]. Бұл жерде жоспар матрицасының жалпы көрінісі мен үлгісі 1-кестенің үстінгі бөлігінде орын алған. Сонымен қатар жоспарлау матрицасының

тұтынушы қажеттіліктері және олардың алғашқы маңыздылық дәрежелерінен, бәсекелестік салыстырмалардан, мақсаттардан, ілгерілеу дәрежелерінен, сату нүктелері бағасынан және стратегиялық маңыздылық дәрежелерінен тұратындығын көреміз. Бұл жерде:

– алғашқы маңыздылық дәрежелері: тұтынушылар үшін қажеттіліктерінің қамтамасыз етілу кезегін, яғни қажеттіліктердің басымдылығын, көрсетеді. Себебі тұтынушы қажеттіліктерінің барлығы белгілі бір дәрежеде маңыздылыққа ие және бұл қажеттіліктер қамтамасыз етілуі керек. Тұтынушы қажеттіліктерінің басымдылықтарын анықтауда қолданылатын бірнеше әдістер бар. Ең көп қолданылатын әдістер: абсолюттік маңыздылық дәрежелерінің сұралу әдісі, маңыздылық дәрежелеріне қарай тізу әдісі, 1-, 2-, 3-... реттік санына қарай тізу әдісі және талдамалы иерархия үдеріс әдістері болып табылады [12; 94-100]. Бұл жердегі тұтынушы қажеттіліктерінің басымдылық көрсеткіштері 1-кестенің алғашқы маңыздылық дәрежелері бағанасында орын алған;

– бәсекелестік салыстырмалар: тұтынушылар тарапынан кәсіпорынның және бәсекелестерінің бағалануы бұл кәсіпорынға бір салыстырма мүмкіндігін береді [14; 53]. Бәсекелестік салыстырмалардың жасалуында көбінесе сауалнама әдісі қолданылады. Бұл анкета әдісінде болса, көбінесе 5-тік өлшем қолданылады. Бұл өлшемдегі 5 — қажеттіліктің толығымен қамтамасыз етілгендігін, 3 — қажеттіліктің орташа деңгейді қамтамасыз етілгендігін, ал 1 болса, қажеттіліктің толығымен қамтамасыз етілмегендігін көрсетеді [15; 121]. Бәсекелестік салыстырма сауалнаманың нәтижелері 1-кестедегі бәсекелестік салыстырмалар бағанасында берілген;

1 - к е с т е

Студенттердің қажеттіліктері мен жоспарлау матрицасының үлгісі [14; 1142]

Р/с №	Студенттердің қажеттіліктері	Алғашқы маңыздылық дәрежесі	Бәсекелестік салыстырмалар			Мақсаттар	Ілгерілеу дәрежесі	Сату нүктелерінің бағасы	Стратегиялық маңыздылық дәрежесі	
			Университет	1-бәсекелес	2-бәсекелес				Абсолют-тік	Үлестік
1	Саласының маманы болуы керек (б/к)	11,3	3	3	4	5	1,67	1,5	28,31	13,61
2	Студентпен тығыз байланыста б/к	10,5	3	4	5	4	1,34	1,5	21,11	10,15
3	Сабакқа өздері қатысуы керек	8,4	4	5	4	5	1,25	1,25	13,13	6,32
4	Сабактар практикаға бағытталған б/к	10,6	4	5	3	5	1,25	1,5	19,88	9,56
5	Таңдамалы сабақтар б/к	11,5	3	5	4	5	1,67	1,5	28,81	13,85
6	Студент санын азайту керек	5,2	3	4	3	4	1,34	1	6,97	3,35
7	Сабактар магистратура және докторантураға дайындық пішімінде б/к	6,7	2	4	3	4	2,00	1,25	16,75	8,05
8	Ескі бағалау тәсілдері болмауы керек	5,2	3	4	5	5	1,67	1,25	10,86	5,22
9	Бағалау жетістікке негізделген б/к	6,7	2	4	4	4	2,00	1,25	16,75	8,05
10	Токсан сайынғы бақылау б/к	7,8	3	5	5	5	1,67	1,25	16,28	7,83
11	Кітапхана әдебиеттерге бай б/к	9,2	3	4	4	4	1,34	1,5	18,49	8,89
12	Заманауи құрал-жабдықтар б/к	3,9	4	3	5	5	1,25	1	4,88	2,35
13	Әртүрлі ресурстар жеткілікті б/к	4,3	3	4	3	4	1,34	1	5,76	2,77

– мақсаттар: бұл бөлімде тұтынушылар тарапынан жасалатын бәсекелестік салыстырмалар шеңберінде кәсіпорынның бәсекелестік күшін арттыратын ілгерілемелер жасай алу үшін стратегиялық мақсаттар анықталады және белгіленеді. Белгіленген стратегиялық мақсаттарда қолданылған өлшемдер бәсекелестік бағалауларда қолданылған өлшемдермен бірдей болуы керек [13; 29]. Стратегиялық мақсаттар 1-кестедегі мақсаттар бағанасында көрсетілген;

– сату нүктесі бағасы: жасалатын ілгерілеулердің сату жұмыстарына қандай дәрежеде әсер ететіндігін есептеу үшін қолданылады [12; 112]. Жасалатын ілгерілеулердің сату жұмыстарына ешқандай әсер етпейтін болса — 1, орташа деңгейде әсер ететін болса — 1,25, ал егер жоғары деңгейде әсер ететін болса 1,5 деген бағалармен көрсетіледі. Бұл бағалаулар 1-кестенің сату нүктелері бағасы бағанасында орын алған;

– ілгерілеу дәрежелері: бұл дәреже кәсіпорынның стратегиялық мақсаттарына жетуі үшін бар болған жетістігін арттырып арттырмау қажеттілігін немесе арттыру керек болса, қандай дәрежеде

арттыру керек екендігін көрсетеді. Ілгерілеу дәрежелерін есептеу үшін стратегиялық мақсаттар кәсіпорынның тұтынушы қажеттіліктерін қамтамасыз етудегі жетістіктерінің көрсеткіштеріне бөлінеді [14; 54]. Бұл есептеулер 1-кестенің ілгерілеу дәрежесі бағанасында көрсетілген;

– стратегиялық маңыздылық дәрежелері: абсолюттік және үлестік маңыздылық дәрежелерінен құралады. Бұл жерде абсолюттік маңыздылық дәрежелерін есептеу үшін ілгерілеу дәрежесі, сату нүктесі бағасы және алғашқы маңыздылық дәрежелері көбейтіледі [10; 85]. Үлестік маңыздылық дәрежелерін есептеу үшін болса, әрбір тұтынушы қажеттілігінің абсолюттік маңыздылық дәрежесі барлық абсолюттік маңыздылық дәрежелерінің жиынына бөлінеді және бұл шыққан нәтиженің 100-ге көбейтілуі арқылы үлес салмағы алынады [8; 29]. Бұл есептеулер болса 1-кестенің стратегиялық маңыздылық дәрежелері бағанасында орын алған.

Техникалық қажеттіліктердің анықталуы

Тұтынушы қажеттіліктері анықталғаннан кейін бұлардың қамтамасыз етілуі үшін тұтынушы қажеттіліктерінің техникалық қажеттіліктерге айналдырылуы тиіс болады, яғни бұл тұтынушы қажеттіліктерін қамтамасыз ететін өнім немесе қызметтің техникалық қажеттіліктерінің анықталуы немесе белгіленуі қажет. Техникалық қажеттіліктерді кәсіпорын басшылары барлық тұтынушы қажеттіліктері назарға ала отырып анықтайды [13; 29]. Техникалық қажеттіліктер мен олардың орналасу реті 2-кестенің үстінгі бөлігінде көрсетілген.

2 - кесте

Техникалық қажеттіліктер және Арақатынас матрицасының үлгісі

Студенттердің қажеттіліктері		Техникалық қажеттіліктер											
		Үлестік маңыздылық дәрежесі	Оқытушының маманданған сабақтарға кіруі	Пікір және ойларымен бөлісуі	Алдын ала дайындық	Сабақтардың практикаға негізделіп өтуі	Жаңа сала және бағыттардың ашылуы	Жүктемелердің азайтылуы	Сабақтардың магистратура және докторантураға бейімделуі	Жалпы бағалау әдістері	Тапсырмалардың орындалуына қарай бағалау	Кітаптің жаңа әдебиеттерімен толықтырылуы	Заманауи жаңа құрал-жабдықтармен толығы
Саласының маманы болуы керек (б/к)		13,61	5		5								
Студентпен тығыз байланыста б/к		10,15		5				1					
Сабаққа өздері қатысуы керек		6,32	3		5			5					
Сабақтар практикаға бағытталған б/к		9,56		1		5		3					
Таңдамалы сабақтар б/к		13,85	1				5		3				
Студент санын азайту керек		3,35						5					
Сабақтар магистратура және докторантураға дайындық пішімінде б/к		8,05						3	5				
Ескі бағалау тәсілдері болмауы керек		5,22								5	3		
Бағалау жетістікке негізделген б/к		8,05								3	5		
Тоқсан сайынғы бақылау б/к		7,83								3	3		
Кітапхана әдебиеттерге бай б/к		8,89							1			5	3
Заманауи құрал-жабдықтар б/к		2,35										5	1
Өртүрлі ресурстар жеткілікті б/к		2,77							1			3	5
Техникалық маңыздылық дәрежелер	Абсолюттік	100,9	60,3	99,7	47,8	69,3	111,3	93,5	73,7	79,4	52,8	11,8	42,9
	Үлестік	12,00	7,15	11,82	5,67	8,22	13,20	11,09	8,74	9,41	6,26	1,40	5,21

Арақатынас матрицасының жасалуы

Арақатынас, немесе байланыс, матрицасы, сапа үйінің ортасында орналасады және қандай техникалық қажеттіліктің, қандай тұтынушы қажеттілігін қамтамасыз ететіндігін көрсетеді [9; 89]. Бұл жерде техникалық қажеттіліктер мен тұтынушы қажеттіліктері арасындағы байланыс және бұл байланыстардың дәрежелері 5-тік өлшеммен көрсетіледі. Яғни, байланыс дәрежесі жоғары болса — 5, орташа болса — 3, және төмен болса, 1 деген бағалармен, немесе дәрежелермен, көрсетіледі. Бұл әрекеттерден кейін техникалық маңыздылық дәрежелері есептеледі. Бұл дәрежелер бағаналарда

орналасқан әрбір техникалық қажеттілікке тиісті бағалардың сол бағалардың орналасқан қатарларына сәйкес келетін тұтынушы қажеттіліктерінің басымдылық немесе маңыздылық дәрежелеріне көбейтілуі арқылы анықталады. Бұлар 2-кестенің тиісті бөлімінде орналасқан.

Корреляция матрицасының құралуы

Сапа үйінің техникалық корреляция матрицасы техникалық қажеттіліктердің бір-бірімен болған қарым-қатынасын, яғни корреляцияларын, көрсетеді. Бұл корреляциялар болымды және болымсыз түрлерде бола беретіндігі анықталған және бұлар символдармен де көрсетіле береді. Мысалы, болымды корреляция Y сиволімен, болымсыз корреляция болса X сиволімен және корреляция жоқ болған жағдайда бос қалдырылады [12; 156]. Төмендегі 2-суреттегі сапа үйінің шатыр бөлігінде корреляция матрицасының бір үлгісі көрсетілген.

Студенттердің қажеттіліктері	Техникалық қажеттіліктер																				Стратегиялық маңыздылық дәрежесі	
	Ham Onem Dereceleri	Оқытушының маманданған сабақтарға кіруі	Пікір және ойлармен болуы	Алдын ала дайындық	Сабақтардың практикаға негізделіп өтуі	Жаңа сала және бағыттардың ашылуы	Жүзетемелердің азайтылуы	Сабақтардың магистратура және докторантураға бейімделуі	Жалпы бағалау әдістері	Тапсырмалардың орындалуына қарай бағалау	Кітапхананың және әдебиеттермен толықтырылуы	Заманауи және құрал-жабдықтармен толықтуы	Бағамалы ресурстардың зерттелуі	Бәсекелестік салыстырма			Максаттар	Ілгерілеу дәрежесі Абсолюттік	Сату нүктелерінің бағасы			
														Университет	1-бәсекелес	2-бәсекелес						
Саласының маманы болуы керек	11,3	5		5										3	3	4	5	1,67	1,5	28,31	13,61	
Студентпен тығыз байланыста (б/к)	10,5		5				1							3	4	5	4	1,34	1,5	21,11	10,15	
Сабаққа өздері қатысуы керек	8,4	3		5			5							4	5	4	5	1,25	1,25	13,13	6,32	
Сабақтар практикаға бағытталған	10,6		1		5		3							4	5	3	5	1,25	1,5	19,88	9,56	
Таңдамалы сабақтар (б/к)	11,5	1				5		3						3	5	4	5	1,67	1,5	28,81	13,85	
Студент санын азайту керек	5,2						5							3	4	3	4	1,34	1	6,97	3,35	
Сабақтар магистратура және докторантураға дайындық пішімінде	6,7						3	5						2	4	3	4	2,00	1,25	16,75	8,05	
Ескі бағалау тәсілдері болмауы	5,2								5	3				3	4	5	5	1,67	1,25	10,86	5,22	
Бағалау жетістікке негізделген (б/к)	6,7								3	5				2	4	4	4	2,00	1,25	16,75	8,05	
Тоқсан сайынғы бақылау (б/к)	7,8								3	3				3	5	5	5	1,67	1,25	16,28	7,83	
Кітапхана әдебиеттерге бай (б/к)	9,2							1			5		3	3	4	4	4	1,34	1,5	18,49	8,89	
Заманауи құрал-жабдықтар (б/к)	3,9											5	1	4	3	5	5	1,25	1	4,88	2,35	
Өртүрлі ресурстар жеткілікті (б/к)	4,3							1			3		5	3	4	3	4	1,34	1	5,76	2,77	
Техникалық маңыздылық дәрежелер	Абсолюттік	100,9	60,3	99,7	47,8	69,3	111,3	93,5	73,7	79,4	52,8	11,8	42,9									
	Үлестік	12,00	7,15	11,82	5,67	8,22	13,20	11,09	8,74	9,41	6,26	1,40	5,21									
Бәсекелестік анализі	Университет	3	3	4	3	5	4	4	3	4	4	3	3									
	1-бәсекелес	4	3	4	5	4	5	3	4	5	4	4	5									
	2-бәсекелес	5	4	4	3	4	3	5	4	3	4	5	4									
Техникалық максаттар		5	4	4	5	5	5	5	4	5	5	5	5									

2-сурет. Құрастырылған сапа үйінің соңғы көрінісі

Бәсекелестік анализінің жасалуы және техникалық мақсаттардың анықталуы

Сапа үйінің құралуындағы бұл соңғы баспалдақта зерттелініп отырған кәсіпорынның өнім немесе қызметтерінің техникалық мүмкіндіктері немесе жетістіктері бәсекелес кәсіпорындардың ұқсас өнім немесе қызметтерінің техникалық мүмкіндіктері немесе жетістіктерімен салыстырылады, яғни техникалық бағалаулар арқылы бәсекелестік талдау жасалады. Бұл жерде сонымен қатар бәсекелес кәсіпорындардың ұқсас өнім немесе қызметтерінің техникалық мүмкіндіктері назарға алына отырып, техникалық мақсаттар анықталады [15; 122]. Бұл мақсаттарға жобалау барысында қол жеткізу көзделеді [9; 85]. Осылайша СФТ үдерісінің негізгі іргетасы болып табылатын сапа үйі

құрастырылып бітеді. Бұл жерде атап өткеніміз, техникалық бағалаулар, техникалық мақсаттар және сапа үйінің соңғы көрінісі 2-кескіндемеде көрсетілген.

Қорытынды

Құрастырылған сапа үйін талдайтын болсақ, бұл матрицалар жиынында, ең алдымен, тұтынушының үні бөлімінде орналасқан тұтынушы қажеттіліктерінің басымдылықтарына мән берілу керек. 1-кестеде көрініс тапқан 1-кезектегі «оқытушының саласында маман б/к» деген қажеттілігінің 11,3 баллмен жоғары маңыздылыққа ие екендігін, бәсекелестік салыстырмаларда студенттер тарапынан — 3, бәсекелестердің болса ретімен 3 және 4 баллдық дәреже алғандығын көруге болады. Сондықтан да бұл қажеттіліктің сату нүктесі бағасы 1,5 және стратегиялық мақсат бағасы болса, кәсіпорынның бәсекелестерінен жоғары әрі жақсы қабылдануын қамтамасыз ету үшін 5 дәрежесі таңдалған. Алайда бұл мақсатқа жету және көзделген студенттердің разылық немесе қанағаттану дәрежесіне ұласу үшін ілгерілеу дәрежесі 1,67 болып есептелген. Яғни ол мақсатқа жету үшін қазіргі беталыстан кем дегенде 1,67 есе артық ілгерілеуіміз керек екендігі көрсетіледі. Бұл қажеттіліктің үлестік маңыздылығына қарайтын болсақ, бұл нәтиженің 13,61 % көрсеткішпен басқа қажеттіліктердің үлестік маңыздылығына қарағанда әлдеқайда үлкен мәнге ие екендігін көре аламыз. Бұл нәтижеге орай, қажеттіліктің кәсіпорынның студенттердің разылығын қамтамасыз ету үшін ең көп назар аударуы керек болатын қажеттіліктердің бірі екендігі күмәнсіз. Бұған ұқсас бір қажеттілік, 5-қатардағы «таңдамалы сабақтардың б/к» қажеттілігінің 11,5 баллдық маңыздылыққа ие екендігін бәсекелестік салыстырмаларда 3, бәсекелестердің 5 және 4 баллдық дәреже алғандығын көруге болады. Сондықтан бұл қажеттіліктің де сату нүктесі бағасы 1,5 және стратегиялық мақсат бағасы да кәсіпорынның кем дегенде бәсекелестерімен бір жай жақсы қабылдануын қамтамасыз ету үшін 5 дәрежесі таңдалған. Бұл қажеттіліктің үлестік маңыздылығы 13,85 % көрсеткішімен басқа қажеттіліктердің үлестік маңыздылығына қарағанда ең үлкен мәнге ие болғандықтан, бұл қажеттіліктің кәсіпорынның тарапынан ең көп назар аударуы керек екендігін айта аламыз.

Құрастырылған сапа үйінің шатырына, яғни, корреляция матрицасына, қарайтын болсақ, оқытушылардың маманданған сабақтарға кіруі мен жүктемелердің азайтылуы арасында, жүктемелердің азайтылуы мен сабақтардың магистратура және докторантураға бейімделуі арасында және де жалпы бағалау әдістері мен тапсырмалардың орындалуына қарай бағалаудың арасында X , яғни болымсыз корреляцияның, ал оқытушылардың маманданған сабақтарға кіруі мен сабақтардың практикаға негізделіп өтілуі арасында, пікір және ойлардың бөлісілуі мен алдын ала дайындықтың арасында, алдын ала дайындық пен жүктемелердің азайтылуының арасында және де кітапхананың жаңа әдебиеттермен толықтырылуы мен баламалы ресурстардың зерттелуі арасында Y , яғни болымды корреляцияның, бар екендігін көре аламыз.

Сонымен қатар сапа үйінің ең маңызды бөлімі болып табылатын техникалық бағалауларға қарайтын болсақ, «жүктемелердің азайтылуы» атты техникалық қажеттіліктің 13,20 % көрсеткішіменен ең жоғары үлестік маңыздылыққа ие техникалық қажеттілік екендігі байқалады және бәсекелестерге қарағанда біршама артта болуынан техникалық мақсатының 5 баллдық дәрежеде белгіленген. Бұл қажеттіліктің соңынан 12,00 % көрсеткішіменен «оқытушылардың маманданған сабақтарға кіруі», 11,82 % көрсеткішіменен «алдын ала дайындық» және 11,09 % көрсеткішіменен «сабақтардың магистратура және докторантураға бейімделуі» сияқты техникалық қажеттіліктер келуде. Бұл техникалық қажеттіліктердің мүмкіндіктері де, бәсекелестерге қарағанда, біршама артта болуынан техникалық мақсаттары да жоғары дәрежеде белгіленген деп айтуға болады. Бұл жерде университет басшылығы техникалық қажеттіліктеріне уақыт, назар және ресурс бөлетін кезде бұл техникалық қажеттіліктердің реттік тізбесін және бәсекелестерінің мүмкіндіктерін басшылыққа алулары керек болады. Себебі, студенттердің разылығын немесе қанағаттануын арттыру үшін ең маңызды және ең ықпалды нүктелер бұл белгіленген техникалық қажеттіліктердегі ілгерілеулер болып табылады.

Қорыта келе айтатынымыз, бұл зерттеу жұмысы арқылы Жиынтық сапа менеджментінің бір әдісі болып табылатын СФТ әдісін қолдану арқылы білім беру қызметінің тұтынушыларының бірі ретінде студенттердің көзқарасында жоғары оқу орындарындағы маңызды сапалық көрсеткіштер мен олардың құрамдас бөліктерін айқындап көрсете алдық деуге болады. Сонымен қатар университеттер СФТ әдісі арқылы ерекшеліктерін алдыңғы қатарға шығара алады және жылдам өзгеріп, күшейіп келе жатқан бәсекелестікте, бәсекелестеріне қарағанда, жоғары нәтижелер ала алады. СФТ әдісінің ең маңызды бөлімі болып табылатын Сапа үйі үдерісінің нәтижесінде қолжеткізілген мәліметтер мен

нәтижелер арқылы студенттердің талап-тілектері немес қалаулары мен қажеттіліктері және олардың басымдылық көрсеткіштері айқындала алады. Сонымен қатар университеттер қазірге кездегі бар болған мүмкіндіктерін осы айқындалған студенттердің талап-тілектері мен олардың басымдылық көрсеткіштеріне қарай қайтадан жасақтай немесе қайтадан құра және қайтадан жаңарта алады. Бұл жағдайлар болса, өз кезегінде, студенттердің жиынтық разылығының немесе қанағаттануларының үздіксіз қамтамасыз етілуіне және үнемі артып отыруына себепші болады деп айта аламыз.

Осылайша, бұл зерттеу жұмысымыз арқылы Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіндегі негізгі мәселе болып отырған білім беру сапасын жақсарту мен арттыруға, бұл салада және бұл мақсатта жасалатын ғылыми-зерттеу жұмыстарына жәрдемші болуға тырысып бақтық. Әрі де болса, бұл мәселенің шешуіне үлес қосу мақсатында білім беру жүйесін бір бүтін жүйе ретінде қолға алатын және қарастыратын жүйелі бір сапаны жақсарту әдісі ретінде СФТ әдісін теориялық тұрғыдан жан-жақты қолға алдық деп айта аламыз.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Juran, J. (1988). *Juran on Planning for Quality*. New York: The Free Press.
- 2 Feigenbaum, A. (1991). *Total Quality Control*. 3rd Rev. Edition. New York: McGraw-Hill.
- 3 Hurley, R. (1994). TQM and Marketing: How Marketing Operation in Quality Companies. *Quality Management Journal*, July, No. 1, 42–51.
- 4 Crosby, P. (1990). *Quality and Me: Lessons from an Evolving Life*. 1st Edition. San Francisco: Jossey-Bass Publications.
- 5 Varinli, İ. & Uzay, N. (1997). Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde Hizmet Kalitesini Artırmaya Yönelik Çalışmalar. *Yüksek Öğretimde Sürekli Kalite İyileştirme*, 342. M. Corun (Ed). Ankara: Haberal Eğitim Vakfı Yayınları.
- 6 Bridge, B. (2003). Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi Uygulamaları. 1. Baskı. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- 7 Hauser, J. & Clausing, D. (1988). The house of quality. *Harvard Business Review*, Vol. 66, 3, 63–73.
- 8 Akao, Yoji (Ed.). (1990). *Quality Function Deployment: Integrating Customer Requirements into Product Design*. (G.H. Mazur, Trans). Y. Akao (Ed.). New York: Productivity Press.
- 9 Guinta, L. & Praizler, N. (1993). *The QFD Book: The Team Approach to Solving Problems and Satisfying Customers Through Quality Function Deployment*. New York: AMACOM Books.
- 10 Mizuno, S. & Akao, Y. (Eds.). (1994). *QFD: The Customer-Driven Approach to Quality Planning and Deployment*. Hong Kong: Asian Productivity Organization.
- 11 Chan, L. & Wu, M. (2002a). Quality Function Deployment: A Literature Review». *European Journal of Operational Research*, Vol. 143, 3, 463–497.
- 12 Cohen, L. (1995). *Quality Function Deployment: How to Make QFD Work for You*. 6th Edition. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- 13 Chan, L. & Wu, M. (2002b). Quality Function Deployment: A Comprehensive Review of Its Concepts and Methods. *Journal of Quality Engineering*, Vol. 15, 23–35.
- 14 Tan, K. & Shen, X. (2000). Integrating Kano's Model in the Planning Matrix of Quality Function Deployment. *Total Quality Management*, Vol. 11, 8, 1141–1151.
- 15 Shillito, L. (1994). *Advanced QFD: Linking Technology to Market and Company Needs*. 1st Edition. New York: Wiley-Interscience Publisher.

Д.Н. Келесбаев

Использование метода развертывания функции качества для повышения качества образования в университетах

В статье показано, как улучшить качество образования в Республике Казахстан, поскольку это является одним из наиважнейших вопросов. По сравнению с показателями качества образования международного уровня повышение и совершенствование качества образования в Республике Казахстан требуют более длительного времени и больших усилий. В связи с этим автором изучен метод развертывания функции качества (РФК), который рассматривает систему образования как единое целое и обеспечивает системное улучшение качества. Проанализировано теоретическое применение в университетах метода РФК. Большое внимание уделено его рациональному использованию. Кроме того, в статье четко указаны конкретные аспекты, которые должны меняться для эффективного использования метода РФК в университетах. Представлены всесторонние теоретические и прикладные данные о методе, показаны положительные результаты в совершенствовании качества образовательной деятельности в университетах. Предложенный метод может быть использован в университетах, а также в образовательной системе РК.

Ключевые слова: образование, услуга, качество, университет, качественные показатели, образовательные услуги, качество образования, дом качества, матрицы, РФК.

D.N. Kelesbayev

Using the method of deploying the quality function to improve the quality of education in universities

In this study will be discussed about Quality Function Deployment (QFD), which as addressed a systematic approach and improving quality tool, in order to contribute improving and upgrading quality as common issue is quality in the Kazakhstan's education system and to help the works were done in this area and for this purpose. This study is a theoretical study; it will be a guide to researchers and professionals who want to do application of QFD on the universities and education system of Kazakhstan in the future. In this study firstly, QFD concept will be clarified after, will be applied to a university as hypothetical. Application of QFD in Kazakhstan's education system has great impact to reach an educated society. In this study we tried to mention importance of QFD and its results in case it is applied in universities with a positive intelligent. This study is a theoretical work. That is, the QFD applied theoretical in universities.

Keywords: education, quality, service, university, qualitative indicators, educational services, quality of education, house of quality, matrices, QFD.

М.С. Құрманғалиева, Ж.У. Жолбаева

Қазақ ұлттық өнер университеті, Алматы, Қазақстан
(E-mail: k.esbosynov@kstu.kz)

Педагогикада музыкалық білім беруде жаңашылдық пен дәстүрлер проблемалары

Мақалада Мұхит Мералиев пен Ғарифолла Құрманғалиевтың мектебіндегі оқыту әдістемесінің өзіндік ерекшеліктері қарастырылған. Мұхит пен Ғарифолланың шығармашылықтарында музыкалық-ақындық формалар мен жанрлар, сонымен қатар оны композитор, акын, орындаушы ретінде танытатын жеке жаңашылдық ізденістер кездесетіндігі талданды. Басты мақсат мақаладағы музыкалық-ақындық көркем шығарманың түрлі құралдарының пайда болу тарихына, сондай-ақ құрылымдық ұйымдастырудың әртүрлі деңгейдегі өлең, вокал, домбыра бастамаларының дамуына бағытталған. Мұхит пен Ғарифолланың Батыс Қазақстандағы ән өнері мектебіне ерекше еңбек сіңіріп, көптеген бағалы жұмыстар қалдырған шығармалары келтірілген. Негізгі үш компонентке: ақындық мазмұн, әуенділік және домбыра партияларының бір-бірін толықтыруына бағытталған шығармашылықтың құралдары көрсетілген. Мұндай үшбірліктік Батыс Қазақстан аймағының ән-аспаптарының тұтастығы туралы айтады. Музыкалық білім берудің негізгі қағидалары мазмұндалған. Негізгі бағыт музыкалық қызметтің әр түрлерін оқыту әдістемесі мен негізгі әдістемелік жүйелерін қамтыған.

Кілт сөздер: ән өнері, әншілік мектебі, мектепте оқыту әдістемесі, заманауи мектеп, өнер мамандықтары, оқыту әдістемесі, орындаушылардың әдістемесі, педагогика, сабақ, үрдіс, мектептегі оқу үрдісі.

Еліміз Тәуелсіздікке қол жеткізгелі бері, өлгеніміз тіріліп, өшкеніміз қайта жанды. Төменде саясаттың салдарынан есімдері айтуға тыйым салынып келген бірқатар әншілердің өмір жолы және олардың шығармашылықтарына қатысты маңызды жайттың бірі бүгінде мұраларының басқа есімдерге телініп кетуі сияқты даулы мәселелердің туып отырғанына орай әндерінің тарихынан еңбегімізге қатысты деп саналатын тұстары ұсынылады. Заманауи мектепте оқыту үрдісін ұйымдастырудағы басымдылық жеке тұлғаның әлеуметтік қалыптасуына, оның өзін-өзі танытуына мүмкіндік туғызатын кәсіптік әлемнен орын алуына бағытталуы тиіс.

Ауызша кәсіби шығармашылықта орындаушыға үлкен талаптар қойылды. Ауызша кәсіби дәстүрде терең мағыналы атқарымдар бар екенін ұмытпауымыз керек. Мұнда кәсіби-діни, сиқырлы тамыр бар. Шартты белгі салу, қиындық, аллегориялық, шарттылық шығарма осы фактілермен түсіндіріледі.

Ән шығармашылығының сараптамасы — бұл Мұхиттың бізге айқын музыкалық-ақындық формаларының строфикалық (әндік) және автрофикалық (триадты) шығармашылық жолдың кезеңділігіне сәйкес сараптама түрі.

Альтерация әдістерін қашықтықта, атап айтқанда, домбыра партиясында тритон «фа-си бекар», ал әуенде «си бемоль» қолданған кезде торығу сезімі туындауы мүмкін. Сонымен қатар мұндай үйлесім шиеленістің жоғарғы нүктесі, кульминация, қайғылы күйдің ұйытқысы («Қара қаншық», «Зәуреш», «Дағанау») болуы мүмкін. Екі құрамның ұзақ дыбыстар мен бунақтардың соңындағы кварто-квинтті дайындықты лирикалық, батырлық және жауынгерлік бастамалар арасындағы дауды сипаттайтын арнайы әдіс деп қарастыруға болады. Домбыраның квартты құрылымы орта дәуір өміріндегі әндерге тән (этикофилософиялық тақырыптар), ал домбыраның квинтті құрылымы Мұхит-салдың алғашқы өмір дәуіріне сәйкес келеді.

Вокалды орындаушылар саласындағы ең негізгі компоненттері болып, көмей арқылы шамандық дыбыстардың шығуы, сонымен қатар лирикалық әндердегі артикуляциялық термелік ерекшеліктер, сондай-ақ Құранның оқылу элементтері есептеледі.

Жаңа музыкалық форманың пайда болуына өлең жолдарын жазу тәжірибесі негізге алынады. Қазақтың кәсіби ән тарихында үш бөлікті құрылым кездеседі, ол екінші қайырмананың алғашқысына қарағанда өзгеше болуымен, өлең жолдарымен ерекшеленеді.

Шығармашылығының алғашқы кезеңінің әндері бұл үлкен диапазондағы кантилена, ол тек дауысты ғана емес, батыс қазақстандық домбыра партиясындағы барлық пернелерін қамтиды. Өзінің әндік формасын құрғанда домбыра пішінінің канондық, музыкалық-стильдік әдістерге сүйенеді.

Шығармашылығының ортаңғы кезеңі тәжірибелікпен анықталады. Атап айтқанда, Мұхит тақпақпен өлең мен қайырмань асинхрондылығын кеңінен әрі әртүрлі етіп пайдаланады, өз кезегінде олар қалыптастырушы әдіс ретінде қолданыла алады («Дүние-ау», «Үлкен айдай»).

Шығармашылығының үшінші кезеңі бұл өмірді философиялық тұрғыдан қарастырып, адам өлімі кезіндегі жоқтау музыкалық-ақындық құралдырының жиынын қолдану сол кезеңдегі негізгі лирикалық көңіл-күйді анықтайды. Әндер кең әуендік кантилениямен суреттеледі, ол, өз кезегінде, өмірді сабырлы түрде қабылдау, қайғының шексіз екендігін немесе жастықтың өтіп кетуі туралы өкініштер, уақыттың зымырап өтуі, орындалмаған мүмкіндіктер сынды философиялық ой елегінен өткізілген сезімдерді сипаттауға мүмкіндік береді.

Нотографика әдіснамасының мағынасын ашу дегеніміз — біздің тәжірибеміз арқылы Мұхиттың вокалды-аспаптық шығармаларының нотографикасын анықтау. Нотировка тональділігі — домбыраның «ре-соль» тізбегімен сәйкес болуы.

Қазақстандағы алғаш Мұхиттың домбыра сүйемелдеуімен орындалатын өлеңдерін түсіну тәжірибесі бірнеше қиыншылықтарды айқындады, олар жазбалардың кешенді метроритмикасының ұйымдастырылуымен байланысты болды. Метроритмикалық ноталық бекітудің басты қиыншылығы — әндік ритм (генезистегі өлеңдер) мен домбыралық-күйлік ритмнің (тек қана инструменталды) «қара қағыс», «түйдек қағыс», «іліме қағыс» штрихымен орындалуы [1, 2].

Мұхит мектебі орындаушыдан дауыс күшінің зор әрі диапазонының кеңдігін, күрделі әрі екпінді, төкпе күйлерде кездесетін қағыстары бар домбыра сүйемелімен үлкен шеберлікті талап етеді. Композитор әндерінің аспаптық сүйемеліндегі алуан түрлі қағыстар мен күрделі иірімдер оның дәулескер күйші болғандығынан хабар береді. Бұл жөнінде А.Жұбанов, оның Боғданың, Тазбаланың, Абыл-Қошқардың, Сәулебайдың күйлерін нақышына келтіріп, орындаушылардың бірі болғандығын және өзінің күй шығарғандығын да жазады. Демек, Мұхит әндерін домбырамен сүйемелдеп айту үшін әншіден, домбыраны күйшіден кем меңгермеу керектігі де талап етіледі.

Мұхит-салдың әндері Атырау, Маңғыстау, Орал, Ақтөбе жерінен бастау алып, Сыр мен Арқаға дейін қанатын жайған. Бұл мектептің басында Ғарифолла Құрманғалиев тұр, Ғарифолла Құрманғалиевпен үзеңгілес өнерпаз ретінде Әли Құрмановтың есімін құрметпен атай аламыз. Ғ.Құрманғалиев осы мектептің жеке арнаға айналып үлкен өнер саласы болуына көп тер төкті. Ғарифолла мектебінен шыққан оның шәкірттер саны 60-тан асып жығылады.

Ғ.Құрманғалиевтың класында әр өңірден келіп студент білім алған. Әрқайсысына жеке-дара тіл тапқан олардың географиялық қашықтығына да байланысты. 1965–1967 жылдары Республикалық эстрада цирк өнер студиясында Қ.Өтеғалиев, Ә.Еңкебаев, Н.Омарова, Қ.Бекбосынов, Ә.Ноғайбаев, Қ.Құлышова, Қ.Рахимова, Қ.Орашева, Ж.Сәрсенғалиев, Қ.Ақтаев, Б.Маханбетова және 1981–1983 жылдары С.Таудаева, Б.Сәрсенова, Т.Ерғалиев, Б.Сатыбалдин, М.Үшкемпіров, Ш.Мұхамедиярова, Б.Мұхамедиярова, Б.Ысқақова, С.Жанпейсова, М.Орашева, М.Біранов, К.Байгілеуова, Б.Картен, П.Құттымұратов, С.Рахметжанов, С.Әбдірахман және тағы басқалар білім алған.

Дарынды сазгер, әнші, ақын, күйші Мұхит Мерәліұлының шығармалары Батыс Қазақстанның музыкалық дәстүрінде өзінің сәтті сазын тауып, ерекше орынға ие болды. Мұхиттың шығармашылық өнерін сөз еткенде, белгілі өнер зерттеушісі А. Затаевич: «...қазақ әндері саласында Мұхит халық музыка элементтерінен өзіндік мағынасы бар ән мектебін құрды», — деп, дәл суреттеп жазған. Ал, ол Мұхиттың өзін «қазақтың Баяны» деп атап өтті.

Көбінесе лирикалық әуенде келетін Мұхит әндерінде адамның жан дүниесін, ой-арманын, махаббат сезімін суреттеу, табиғатты тамашалау, адамның жеке басына сүйсіну сезімдері мол бейнеленген. Оның «Айдай», «Бала Ораз», «Алуаш», «Иіс», «Зәуреш», «Айнамақоз» тағы басқа әндері халық арасына кең тарап, Біржан, Ақан, Мәди, Үкілі Ыбырай сияқты ірі әнші-композиторлардың белгілі шығармаларымен бірге халықтың жүрегін нұрға толтырып келеді.

Дәл мағлұмат белгі бос кеңістік береді, суырып салу, басқаша ойлау, дағдылану дәуіріне жаңа түр береді.

Орындаушылар арасындағы өзара алмасу орындаушылық қабілеті байи түседі. Олар мәтінмен бөліседі, артығырақ, сыйымды қамтуға тырысады. Өздерінің дауыстарын көрсетеді, виртуозды, ғибратты ойындарымен техникасын көріктендіреді.

Т.Әсемқұловтің сөзінше, Мұхит дәстүрінің өркендеуі Ғарифоллада тәмамдалды, оның талантының бір тамшыдайы ғана алынды, олардың біреуін де Ғарекендей өсіре алмадым, моншақтай төгілді.

Ғ.Құрманғалиевтың оқушылары оның бір немесе екі талантының қырын ғана көрсете алады. Осыдан ауызша кәсіби дәстүр мектеп ішінде табыстау проблемасы туындайды. Дәстүрлі мектеп орындаушылығының бар болуы оқушылардың шығармашылық шамасына байланысты, дәстүрлі жоғары кәсіби мектептер тірі жанды дауыс техникасына сүйенеді. Тірі жанды дауыс техникасы көптеген бірнеше буындарға бөлінеді, мұндағы басты қағида, музыкада және мәдениетте емес, ауызша кәсібилікте.

Фонографиялық тіркеуге (фиксацияға) тікелей сұрақ тұрған жоқ, тірі жанды дауыс техника өнері басты сәт құрылым шығарманы меңгеру, ерекше сәт мелодия, мағыналы жүк салмақ мәтінің меңгеру, техникамен қағыс ойнау, аспапты канон шығармасын білу, штрихт, артикуляциялық ерекшеліктер. Бұл талаптар — алғашқы дағдылардың бірі. Ғарифолла: «Батыстың әнін айту үшін, сол жердің қаны болу керек, ал Мұхиттың әнін айту үшін әнші болу аз, сол Мұхит туған жердің топырағынан нәр алу керек, тынбай іздену керек...», — деп үнемі айтып отырады екен.

Табыстау тәжірибесінде аса мағыналы ойын құрамдас есте сақтау, — бұлар музыка ритмикалық жадында сақтап қалу, есте сақтау, орындаушылық. Ойнаудағы есте сақтау, көзбен көру, музыка мінезін белгілеп қою, зияттық, өмір көзқарасындағы түсініктермен логикалық категориялар, музыка поэтикалық материалға қатысы бар шығарма құрылымы және орындаушылық техникасы.

Жинақтаудың бұл түрін бір шығарманы орындаудағы қиыншылығын іске асыруын, қабылдауын айтады. Қазірде аспаптық мәдениеттегі қазақтың ән дәстүрінде орындаушылар және тыңдаушылар болып бөлінеді.

Ұстаз шәкірт жүйесі жеке музыканттың біртұтас құрылу тәсілі деп ойлаймыз. Батыс Қазақстан жеріндегі Мұхит әндерімен сусындап өскен өзара байланыс әлі күнге дейін жалғасын табуда. Қазір олар тума-талант, табиғи музыкалық қабілеті, дауыс ерекшелігімен, аспапта ойнау шеберлігімен барша тыңдарманды баурайды.

Осы сәтте Исламғалиевтер отбасын айтуға болады. Батыс Қазақстан облысы Қаратөбе ауданында 11 бала Мұхит әндерін айтады. 19 жасар Армат 1995 жылы Республикалық конкурста Ғарифолла Құрманғалиев атындағы Бас жүлдені жеңіп алды. Армат жоғары дауысы бар және мутация болмаған дауысында оның жоғары тенор дауысы бары таң қалдырды. Қазіргі таңда Армат және басқа да жеткіншектер Орал қаласында Қ. Бердіғалиевтің класында оқиды.

Жоғарыда аталғандардан кейін Мұхит әндерін орындауда екі өлшем бар, оның шығармашылығын дұрыс түсіндіруде.

1. Құран оқуды білу Мұхит кезеңіндегі білімнің басты кадамды бөлімдерінің бірі болды. Мұхит өз орындауындағы әндерінде Құран айтудағы артикуляциялық үлгіге сүйенді. Мұхит мектебін жалғастырушы Ғарифоллада үнемі өзінің орындауында Құран оқу ерекшелігіне сүйенді, мысалы, айтылуы тенорлық дауыс, ашық және жабық буындар, дикция т.б.

2. Аспапты күйші дәрежесінде ойнау. Мұхиттың домбырада ойнау шеберлігі өте жоғары болған. Асқан домбырада ән ойнау шеберлігі мен күй тарту техникасының өзара байланысы көзге ерекше көрініп тұратын.

Мұхиттың избасарлары Шынтас, Шайхы, Ғұбайдулалар да асқан шеберліктерімен танылған.

Ғарифолла да күйді шебер орындаған, бірақ ара-арасында. Өкінішке орай, бұл фактор қазіргі орындаушыларда ескерілмейді, мысалы, ауырсалмақтағы аспапта ойнау қағыс техника үрдісін жеңілдетеді.

Дәстүрлі сал атына Мұхит пен Ғарифолладан кейін ешкім ие емес. Арқа дәстүріндегі Сегіз аяқ, Құлагер, Ләйлім, Ақан сері, Жаяу Мұса, Біржан сал, Қорлан, Жанбота және т.б. секілді Ғарифолла да сал атағын өте жетік меңгерген.

Эстрада-цирк училищесіндегі Ғарифолланың сабақ беру үлгісі бір-бірін толықтырып, демократияшыл жағдайда өткен. Сол сабақ беру әдісін оның шәкірттері жалғастыруда, бірақ әзірге онша табысты емес. Сабақ беру әдісі былай жүрген: класта 10 адам жиналып, әрқайсысы ширекпен өз репертуарындағы әнін орындаған, қалғандары осы сәтте ән тыңдаған. Бір оқушыдан кейін ізін суытпай екінші оқушы жалғастырған. Бұл басқада ән болуы мүмкін. Кезекпен айтқан. Ғарифолланың әрқашанда өзінде күнделігі болған, онда ол талап-тілек, оқушылардың мінездемесін, дұрыс-дұрыс емес орындаудағы пікірлерін жазып отырған.

Өзінің ойын орындаудан кейін қайтадан орындатқан. Кейін келешекте немен жұмыс жасау керектігін түсінікті етіп айтып, сонымен бірге әннің шығу тарихы, дауыстың шығу әдісі жайлы пікір-таластар ұйымдастырып отырған.

Мұхит пен Ғарифолла класындағы ықпалы құрамдас аз емес болған, мысалы, сахнадағы жүріс пен әртістік этика. Оларға мына элементтер кіреді: мимика, ишаратпен ымдау, ойын т.б.

Ғарифолла әр ән орындауында театралдық іс-қимыл көрсететін болған, мысалы, көзбен тілдесу. Көрермендермен мимика арқылы түсінісу сал-серіге тән ажырағысыз қасиет болған.

Хабарлама көрнекті әнші, Қазақстанның халық әртісі, Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығының иегері, композитор Ғарифолла Құрманғалиевтың сабақ беру әдісінің қағидасымен тікелей байланысты болған. Ғарифолла Құрманғалиев 1934 жылы Алматыда өткен Бүкілқазақстандық халық өнерпаздарының І-слетіне қатысып, сол жерде Опера және балет театрына қабылданған. Ол Елемес, Сақан, Жарас, Шеге, Естай және Нарымбет образдарын шебер сомдады. Халықтың, әсіресе Мұхиттың әндерін нақышына келтіріп орындау арқылы бүкіл қазаққа танымал болды. Сондай-ақ өзі де әндер шығарды. Олар: «Ақжайық», «Сүйген жар», «Нұржамал», «Жан еркем», «Аққу», «Сүйемін, туған өлкем» т.б. Қазақ әндерін орындауда ешкімге ұқсамайтын мәндері бар біртуар дарын иесі Ғарифолла өнерпаз жастарды баулып, өзінің тамаша мектебін қалыптастырды, сөйтіп, ұлттық кәсіби ән өнеріміздің дамуына баға жетпес үлес қосты. Ұстаз өткен шақпен бүгінгі таңда өзінің оқушыларымен ауызша кәсіби мектепте табыстау мәліметтері өте қызықты болған.

Ғ.Құрманғалиевтың кластағы оқыту әдістемесі мына дәлелдеуге көзбен қабылдау, есту қабілетімен қабылдау, ауызша, тектілікке бағытталған.

Республикалық эстрада студиясында ұстаздық ете жүріп, талантты әншілердің бірнеше буынын тәрбиелеп шығарды. 1967 жылдан бастап өмірінің соңына дейін, 1993 жылға дейін, Республикалық өнер және цирк студиясында ұстаздық етті.

Қазақтың көптеген ақындары сияқты Мұхит та өзінің талантының жан-жақтылығымен ерекшеленеді. Мұхит әнші, композитор, сонымен қатар домбырашы ретінде де танымал. Оның осы қасиеттері А.В. Затаевичтің «Қазақ халқының 1000 әндері» жинағында жазылған. Ол Мұхит күйлерін жазған алғашқылардың бірі болды. Осының бәрі Мұхиттың домбыра музыкасына жетік екенін дәлелдейді. Ән, күймен қатар, Мұхит жақсы әңгімеші болды. Сонымен қатар сол кездегі зейінді жігіттердің ұстаған өнерінің бірі — ою оюды ды машық еткен. Мұхиттың оюын зер төгетін қыздар көш жерден келіп алып кетеді екен. Бейнелеу өнері дамымай қалған жұрнақтары болса да Ыждағатты түрде зерттеп жию керек. Мұхиттың әншілігі, күйшілігі күшті орындаушылығы, шығармашылық қабілеті, өрнек өнерін де күйттегені оның өмірі мен шығармасын зерттеушілерге үлкен міндет артады, жауапкершілік жүктейді.

Ол Боғда, Есбай, Абыл, Сәулебай күйлерін игеріп, өз жанынан да күй шығарған. Мұхиттың әншілік, күйшілік мұрасын біздің заманымызға жеткізген балалары Шоң, Нәу немесе Шайқы, Лұқпан, Ғұбайдолла Мұхитовтар мен Шынтас Қаратаев. Елуінші жылдардың ортасында Мұхит жөнінде Ж. Қосыбаев «Әнші Мұхит» атты кітап шығарды. Мұхиттың әншілік дәстүрін жалғастырып, халық арасына насихаттаушылар Ғ.Құрманғалиев, Т.Ибрагимова, Н.Әбілова, тағы басқалар болды. Мұхит жүректі тебіренер сыршыл әндерімен бүкіл қазақ даласына танылған аса ірі тұлға, ғажайып дарынды талант иесі.

Мұхит мұрасын жеткізгені ғана үшін, орындаушылық өнері бүкіл Қазақстанға үлгі болған, өнер тарихында өзіндік әншілік машығымен есімін мәңгі қалдырған асқан дарын иесі Ғарифолла Құрманғалиев ел ішінде «Екінші Мұхит» атанған адам.

Мұхит мектебі орындаушыдан дауыс күшінің зор әрі диапазонының кеңдігін, күрделі әрі екпінді, төкпе күйлерде кездесетін қағыстары бар домбыра сүйемелімен үлкен шеберлікті талап етеді. Композитор әндерінің аспаптық сүйемеліндегі алуан түрлі қағыстар мен күрделі иірімдер оның дәулескер күйші болғандығынан хабардар етеді. Бұл жөнінде А.Жұбанов оның Боғданың, Тазбаланың, Абыл-Қошқардың, Сәулебайдың күйлерін нақышына келтіріп, орындаушылардың бірі болғандығын және өзінің күй шығарғандығын да жазады. Демек, Мұхит әндерін домбырамен сүйемелдеп айту үшін әншіден домбыраны күйшіден кем меңгермеу керектігі де талап етіледі.

Өлкенің ән шығармашылығының қалыптасу мен даму бағытын анықтауда ондағы маңызды орынға ие М.Мералыұлы мұрасын түбегейлі зерттеп, жан-жақты саралап барып ғылыми негізді нәтижелерге қолжеткізуге болады.

Демек, зерттеуші ақын «екі стиль» аталған аймаққа ғана емес, Қазақстанның кәсіби әншілік мектептері бар басқа да өңірлеріне қатыстылығы бар: ауызша кәсіби дәстүр бар жерде әуесқойлық деп бөлінетін жалпылама, іштей әртүрлі деңгейге бөлінетін шартты категория міндетті түрде болады. Ал олардың арасындағы айырмашылықтар, ғалым айтқан дауыс мүмкіншілігі мен соған сәйкес репертуарымен анықталмақ. Дегенмен, соңғы жылдардың зерттеу нәтижесі бұл аймақта Қазан

төңкерісіне дейінгі кезеңде негізінен қалыптасқан кәсіби әншілік дәстүрдің болғандығын көрсетеді. Ол — өз ізбасарларымен жалғастығын тауып бүгінгімізге жетіп отырған Мұхит мектебі. Бұл өнерпаздардың шығармалары орындаушылық ерекшелігімен қоса арнайы игерілмей келді.

Жоғарыда айтылып өткендей, халық авторларының әндері олардың өз репертуарымен қатар, ел арасындағы қарапайым әнсүйерлер арқылы да фольклордың өз ішінде қайта интонацияланып, музыкатану мамандарына жетіп, хатталып отырды. Оны бір шығарманың біреше вариантта нотаға түсіп жариялануынан көруге болады. Мысалы, бұндай вариантты әндерді Мұхиттың мұрасынан кездестіреміз.

Қазіргі Мұхит және Ғарифолла мектептері ауызша дәстүрлі. Ұстаздан жоғары кәсіби білім талап етіледі. Бірақ Қатимолла мектебіне қарасақ, жоғары білімі болмай-ақ, алдыңғы қатарда нәтижелі тұр.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Жұбанов А. Замана бұлбұлдары / А. Жұбанов. — Алматы: Жазушы, 1975. — 463 б.
- 2 Құрманғалиева М. Мұхит-сал / М.Құрманғалиева. — Алматы: Дайк-пресс, 2005. — 222 б.

М.С. Курманғалиева, Ж.У. Жолбаева

Проблемы традиции и новаторства в педагогике музыкального образования

В статье рассмотрены специфические особенности методики обучения школ Мухита и Гарифоллы. Проанализирована их деятельность; представлены музыкально-поэтические формы и жанры творчества. Показаны новаторские поиски как исполнителей, так и композиторов. Главное внимание в статье уделено истории возникновения различных средств музыкально-поэтического художественного произведения. Описан вклад в школу песенного искусства Западного Казахстана. Выделены музыкальные средства данного творчества, направленные на три основных компонента: поэтическое содержание, дополнение вида в плане мелодичности и партии домбры. Изложены основные принципы музыкального образования. Выделены основные методические системы обучения по разным видам музыкальной деятельности.

Ключевые слова: песенное искусство, песенная школа, методика преподавания в школе, современная школа, искусствоведческие специальности, методика преподавания, методика исполнителей, педагогика, урок, процесс, учебный процесс в школе.

M.S. Kurmangaliyeva, J.U. Zholbaeva

Problems of traditions and innovations in the pedagogy of music education

The article considers specific features of the methodology of teaching school Mukhita and Garifolla. The works of Mukhit and Garifolla are analyzed, in which there are musical and poetic forms and genres, and also innovative searches as a performer, composer. The main attention in the article is devoted to the history of the emergence of various means of musical and poetic artistic work, as well as the development of initiative of different structural levels of the organizations of poems, vocal, dombra. It was describes the works of Mukhit Mergaliyev and Garifulla Kurmangaliyev, who made a special contribution to the art school of Western Kazakhstan and left many valuable works. The means of this creativity are allocated to three main components: the poetic content, the addition of each other melodiousness and the dombra party. Such tri-unity speaks about the integrity in the West Kazakhstan zone. Particular attention is paid to the main methodological system of teaching, to various types of musical activity.

Keywords: song art, singing school, methods of teaching at school, modern school, art history specialties, method of teaching, technique of performers, pedagogy, lesson, process, educational process at school.

References

- 1 Zhrbanov, A. (1975). *Zamana bulbuldary [Century Nightingale]*. Almaty: Zhazushy [in Kazakh].
- 2 Kurmangaliyeva, M. (2005). *Mukhit-sal [Muhit-Sal]*. Almaty: Daik-press [in Kazakh].

Е.К. Сейсенбеков, Е.Б. Телахынов, Ғ.Р. Әшімханов

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
(E-mail: Yerlan_fks@mail.ru)*

Ақпараттық технологияларды қолдану негізіндегі спорттық жекпе-жек түрлерінің әдіснамасын жетілдіру

Мақалада спорттың жекпе-жек түрлерінде күш қасиеттерін, координаталық қабілеттіліктерді, буырқанды сезімдік тұрақтылықты жетілдірудің әдістері мен амал-тәсілдері жайлы ақпарат берілген. Авторлар спорттық жекпе-жек түрлерінде ақпараттық технологияларды қолдану негізінде жетілдіру әдістемесі жайлы психологиялық-педагогикалық әдебиеттерге талдау жасаған. Спорттық жекпе-жек түрлерінде өнер көрсететін маманданушы-спортшылардың координаттық қабілеттіліктерінің құрылымы ашып көрсетілген. Жекпе-жек түрлерімен айналысушы спортшылардың жеке тұлғасының психофизиологиялық ерекшеліктері тартымды сипатталған. Жекпе-жек спорт түрлері бойынша оқытушы-бапкерлердің көмегі арқылы оқу-әдістемелік жұмыстарға байланысты іс-құжаттарды ретке келтіруден бастап, ғылыми жаңалықтар мен ақпараттарды алуға, оны өңдеуге және енгізуге дейін орындалған жұмыстар ақпараттық технологияларды пайдаланудың негізінде білім алушылардың дене тәрбиесінің әдістемесі жетілдірілді.

Кілт сөздер: спорт, жекпе-жек түрлері, дене қасиеттері, ақпараттық технологиялар, спортшылар, буырқанды сезімдік тұрақтылық.

Спортта, соның ішінде жекпе-жек түрлерінде, жарыстық практиканың сәтті болуы үшін техникалық даярлық пен қимыл-қозғалыс қабілеттіліктерінің (күш, төзімділік, жылдамдық, икемділік пен ептілік) жоғары деңгейін меңгеру қажет. Әрбір жаттықтырушы-оқытушы, мұғалім әрбір жекпе-жек түрлерінде міндетті түрде болатын жоспарланған спорттық нәтижелерге жету үшін, қимыл-қозғалыс қабілеттіліктерінің ана немесе мына түрлерінің маңыздық дәрежесі мен қажетті жағдайдағы даму деңгейін толықтай білуі қажет [1].

Жекпе-жек түрлерімен айналысушылардың арнайы қимыл-қозғалыс даярлығы құрылымында координациялық қабілеттіліктер ерекше орын алады. Осы қабілеттіліктің жоғары деңгейдегі дамуы арқасында спортшы жаңа қимыл-қозғалыстарды тезірек игереді, ана немесе мына жекпе-жек түрлерінің техникасын әсерлі тиімдірек меңгереді, кеңістік пен уақытта жақсы бағдарлай алады, кілемде, татамиде кенеттен болып жатқан жағдайларға сәйкес өзінің қимыл-әрекеттерін жылдам қайта құра алу қабілеттілігін жоғарылатады [2].

Арнайы әдебиеттерді талдай келе, координациялық қабілеттіліктерді зерттеу жұмыстары келесі бағыттарда өткізілді: мектепке дейін және мектеп жасындағы балалардың жас ерекшеліктері аясында ептілігі мен икемділігін көріністерін дамыту әдістері және әртүрлі спорт түрлеріндегі координаттық қабілеттіліктердің құрылымы, сонымен қоса әртүрлі соматикалық топтардағы палуандардың ептілік-икемділіктері мен координаттық қабілеттіліктерді дамытудың генетикасы зерттелді; боксшылардың вестибулярлық тұрақтылығы қаралды [3; 171].

Қазіргі заманда спортшылар мен білім алушы жастардың жан-жақты бағдарлай алу қабілеттіліктерінің модельдік сипаттамасын жасақтауға деген қызығушылық күннен күнге артуда. Осыған орай спортшылар мен білім алушы жастардың жан-жақты бағдарлай алу қабілеттіліктерін бақылауға, координаттық қабілеттіліктердің құрылымын оқып-үйренуге көп көңіл бөлінуде [4; 315].

Координаттық қабілеттіліктерді жетілдіру әдістемесінде жекпе-жекшілердің координаттық қабілеттіліктерін жетілдіруге анық түрде нақты бағытталған сабақтардың күрделі техниканы меңгеруге арналған сабақтармен араласа, бірге өткенін алдын ала қарастыру қажет. Сабақтар кенеттен пайда болған жағдайларға адекватты түрде жауап беру қабілеттіліктерін тәрбиелеуге, кеңістіктік бағдарлай алу қасиеттерін жоғарылатуға, вестибулярлық тұрақтылыққа деген зейінді жетілдіруге [5], қимыл-қозғалыстардың координаттық үйлесімділігіне, қимыл-қозғалыстардың динамикалық және кеңістіктік-уақыттық параметрлерін бағалау және реттеу қабілеттіліктерін қалыптастыруға бағытталған. Сабақтарды өткізу барысында келесі әдістемелік амал-тәсілдерді ұстану қажет:

- күрделі және дәстүрлі емес (оның ішінде шығыс қалыптары да) жаттығуларды іріктеу;
- зерттелушінің қимыл-қозғалыс міндеттерін мүмкін болар бірнеше шешімдердің ішінен оңтайлы нұсқасын таңдау мүмкіндіктерінің қажеттіліктері;

- кеңістіктік межелер мен жаттығуларды орындау амал-тәсілдерінің өзгеруі;
- жаттығуларды араластыра әмбебаптау, олардың күрделенуі (соның ішінде алдын ала дайындықсыз), «айна» тәсілді орындау;
- қимыл-қозғалыстардың нақты дәлдігіне деген жоғары деңгейдегі талапшылдық пен оның барлық кезеңдерін орындау кезіндегі тұрақтылық;
- жаттығуларды, жаттығулар сериясын және т.б. орындау барысында келеңсіз жағдайлар туғызу. Амал-тәсілдер ретінде келесілерді пайдалануға болады:
- «айна» тәсілді орындау арқылы қимыл-қозғалыс бағдарына арналған жалпы дамыту жаттығулары;
- орындалудың нақтылығы мен жерге түсу дәлдігіне назар аудару – бір орында және қозғалыс кезіндегі, бұрыла секірулер;
- тепе-теңдіктегі жаттығулар: бір аяқта тұру, ені тар тіректерде жүру (алға, артқа, жанымен);
- акробатикалық жаттығулар (алға, артқа, иық және секіру арқылы аунаулар; колмен тірей дөңгелектей аунаулар; әріптестің көмегімен колда және баспен тұру);
- кенеттен шыққан белгілерге қимыл-әрекеттер жасау (көлеңкемен төбелес пен спаррингті қоса);
- өзіне ыңғайсыз тұрыста, әртүрлі қарсыластармен ұрысты (күресті) жүргізу;
- солақай, өзінен салмағы жеңіл қарсыласпен ұрысты (күресті) жүргізу;
- аунау, өрмелеу, секіру түрлері енгізілген қолжалғаулар (эстафеталар) және «Үйректер», «Нөмірлерді шақыру», «Тырналар ұрысы», «Күрес», «Осал бөлік» ойындары;
- баскетбол, футбол, гандбол ойындары;
- көгалда, құмда байлаулы көзбен, әріптеспен иықтасқан күйі жеделдетілген ырғақта (ката-жаттығуларымен қоса) айла-тәсілдерді орындау;
- жұдырыққаптарда кенеттен берілген белгілер мен командалар бойынша құм салынған, теннис доптарын қолдана, жаттығулар жасау;
- бұрынғы үйренген айла-тәсілдермен байланыстыра жаңа техниканы қолдану;
- ойын алаңының көлемін кішірейте, көгалда, құмда футбол, гандбол, регби ойнау;
- резеңке орама және 0,5 кг ауырлықтармен техникалық элементтерді орындау;
- техниканың билатеральдік оқып-үйрету әдістемесін қолдану.

Негізінде, жаттығуларды қайталау-сериялық және ойын әдістерін қолдана орындау қажет. Топтық және фронталдық тәсілдерді ұйымдастыру арқылы айналысушылар арасында сабақ тығыздығы жоғарылайды [6].

Айналысушылардың белсенділігін жоғарылату үшін, оларға қимыл-қозғалыс координаттығының маңызының үлкен екенін және оны дамыту қажеттігі өте түйткіл мәселе екенін жүйелі түрде еске салып тұрған жөн. Айналысу барысында әрдайым оң ықпалды буырқанды сезімдік хал-ахуалды ұстану қажеттігін, топтар арасында жылдамдық пен қимыл-қозғалыс координаттығын дамытуға арналған жаттығулар өткізіп тұру керек [7; 257].

Жекпе-жек түрлерімен айналысушылардың спорттық жаттықтыруында дене даярлығы маңызды орын алады. Ол қимыл-қозғалыс қасиеттерінің (күш, жылдамдық, төзімділік, ептілік, икемділік) дамуы мен жетілдіруін, жекпе-жек түрлерімен айналысушылардың жүрек-қан тамыры және тыныс алу жүйелерінің функционалдық мүмкіндіктерін қарастырады [8; 131].

Кезеңінде спорттық жекпе-жек түрлері спортшының жан-жақты дайындығына деген жоғары деңгейдегі талапшылдығымен ерекшеленеді. Көптеген мамандар жекпе-жекші спортшылардың дене, психологиялық және теориялық дайындықтары, нәтижесінде, сол спортшылардың әр түрлі деңгейлі жарыстардағы сәтті өнер көрсетуі үшін, олардың техникалық іс-қимылдарына, жетілдіру деңгейіне байланысты болады, деп есептейді.

Спорттың жекпе-жек түрлерінде мамандар жекпе-жекші спортшылардың күш дайындығына аса назар аударады. «Күш» — дене қасиеті деп, бұлшық ет күшенуі есебінен спортшының сыртқы қарсылықтарды жеңе алуы немесе оған қарсы қимыл-әрекет жасау қабілеттілігін айтады. Күш бұлшық еттердің изометриялық (статикалық) тәртібінде, яғни, күш түсіру барысында бұлшық ет талшықтарының ұзындығы өзгермейтін және изотоникалық (динамикалық) тәртібінде, яғни, күш түсіру барысында, бұлшық ет талшықтарының ұзындығы өзгертін жағдайларда көрінеді. Изотоникалық тәртіпте күш түсіру екі нұсқаға бөлінеді: жинақталған (концентрациялық немесе қарсылықты жеңе алу) тәртібінде – бұлшық еттердің күшенуі есебінен олардың талшықтарының ұзындығының қысқаруы және эксцентрикалық (көндігу, жол беру) тәртібінде – қарсылықты жеңе алу бұлшық ет талшықтарының ұзындығының ұзаруы арқылы іске асырылады [9; 123].

Спорттың теориясы мен практикасында күшті дамытудың және бұлшық еттерді өзіне ыңғайлы бағытта сапасын өзгертудің негізгі амал-тәсілдеріне ауырлықтармен жаттығулар жасау жатады. Заманауи түсінікте бұл дененің немесе оның кейбір жеке бөліктерінің әртүрлі қимыл-әрекеттері арқылы қарсылықты жоғарылату мақсатында спортшы зілтемірді, гантельдерді, снарядтарды және ауырлықтарды, түрлі қондырғыларды, сонымен бірге өзінің жеке салмағын пайдалана отырып, орындалатын, жүйелі түрде, өте жақсы жоспарланған жаттығулар бағдарламасы екені белгілі.

Жаттықтырудың нәтижесінде жүйке жүйесінде шартты-рефлекторлық жол арқылы бұлшық еттердің неғұрлым көп аса тиімділігін қамтамасыз ететін қатысуы жұмыстың қуаттылығын арттырумен шартталатын динамикалық стереотип құрылады. Спортшының күш даярлығын жоғарылатудың тағы бір жолы ретінде біруақытта күшті дамытумен қатар, бұлшық еттерді ұлғайту болып табылады. Бұл әдіс спортшының жаттықтыруы үшін үлкен маңызы бар, әсіресе жекпе-жекшінің өз салмағын жоғарылату немесе басқа, одан да ауыр салмақ дәрежесіне өту үшін қажет болады. Біруақытта бұлшық еттердің көбеюімен қатар, күштің өсу жолы алынған күштің бұлшық еттермен қатар өсуі арқылы сақталуы оның қосымша маңыздылығын көбейтеді. Және, керісінше, егер бұлшық еттердің көлемі оның өсуімен қатар уақытта ұлғаймаса, онда күш тезірек жоғалады.

Бұлшық еттердің салмағын көбейтуге бағытталған жаттықтырудың сипатты белгісі ретінде барлық жаттығуларды белгіленген сан арқылы бірнеше рет орындау болып табылады. Әншейінде, спортшының берілген бастапқы қалпынан көтеретін шектегі салмақтың шамамен 50 % болатын ауырлықтар пайдаланылады. Қайталау саны – 10-12 рет. Мұнымен бірге спортшы әжептәуір көп көлемдегі жүктемені орындауы қажет. Спортшының жаттықтырулығы өскен сайын, шектегі салмақтан 70-85 % құрайтын орташа және үлкен ауырлықтар қолданыла бастайды. Ауырлық көлемінің үлкендігі жаттықтырулық хал-ахуалға да, бұлшық ет топтарының көлемінің үлкендігіне де байланысты. Осылайша бұлшық еттердің аз тобына, мысалы, шынтакты бүгуші, аяқ-балтыр және т.б. бұлшық еттер үшін аз салмақ қолданылады. Соған сәйкес, қайталау саны да 20-25-ке дейін көбейеді. Бұл деген бұлшық еттердің ұсақ топтарындағы қайта қалпына келу үдерістері тезірек болуымен түсіндіріледі. Әдетте, олардың қайталау саны 3-5 рет болады. Спорттық жекпе-жек түрлеріндегі техникалық айла-тәсілдердің өзінділігі арнайыланған бұлшық еттердің дамуын қажет етеді [10; 98].

Арқа және аяқ бұлшық еттері, олардың даму дәрежесі спортшының күшінің негізін құрайтыны бұрыннан белгілі. Иыққа зілтемірді қоя отырып-тұру күш даярлығының неғұрлым әсерлі тиімді жаттығулардың бірі ретінде саналады. Бұл жаттығу ірі бұлшық еттерді жұмысқа кірістіре отырып, спортшының күшін дамытып, оның бұлшық ет салмағының өсуіне жағдай жасайды. Әдетте, отырып-тұруды 1/3-ке, ең көбі жартылай – аяқтың сан бөлігі мен балтыр бөлігі тік бұрышты құрағанда, сан бөлігі еденмен параллель болған жағдайда орындаған абзал. Бұл жаттығуды толықтай отырып-тұру арқылы орындағанның пайдасы келесі себептермен аз болады: біріншіден, спорттық жекпе-жек техникасы үшін толықтай отырып-тұру сипатты емес. Екіншіден, ауыр салмақта жұмыс істеген сайын, тізе буындарының жарақат алып қалу қаупі көбейеді. Оның алдындағы жаттығудың әртүрлі түрі ретінде – зілтемірді кеудеге ұстай, отырып-тұру. Зілтемірді кеудеге көтеру сөреден басталады, яғни, ауыр атлетикалық екісайыстың классикалық түрдегі қимыл-әрекеті – зілтемірді тұғырдан көтеру үшін бастапқы қалыптан басталады. Зілтемірді арнайы тұғырлардан да алып көтеруге болады. Зілтемірді кеудеге ұстай отырып-тұру аяқтың бұлшық еттерінің жұмысын әжептәуір деңгейде жақсартады және кез келген жекпе-жек барысында өте қажет болатын тепе-теңдікті ұстауға көмектеседі. Зілтемірді иыққа сала еңкею-тұру жаттығулары арқа бұлшық еттерін дамытуға ат салысады. Қажет емес, артық, шамадан тыс жүктемелерді болдырмас үшін, әдістемелік амал-тәсіл ретінде бұл жаттығуларды аяқтар тізеді сәл бүгілген қалыпта орындау қажет. Аяқтар табандары иықтың ені деңгейінде. Арқа және иық белдеуі бұлшық еттерін дамытуға арналған тамаша жаттығу ретінде зілтемірді кеудеге еңкейе тұрып көтеріп-түсіру жаттығуларын айтуға болады [11].

«Зілтемірді кеудеге қарай көтеру-түсіру» жаттығуына пайдалы қосымша ретінде кермеде тартылу, қоссырықта қолдарды бүгу-жазу, арқанға аяқтардың көмегісіз өрмелеу сияқты жаттығуларды жатқызуға болады. Жақсы жаттыққан жекпе-жекші спортшы үшін жоғарыда аталған жаттығулар соншалықты қиындық туғызбасы анық. Сондықтан оларды күрделендіру үшін спортшының беліне қосымша ауырлықтарды (зілтемірдің біліктері, гантельдер) байлап орындайды. Орындықта жата зілтемірді көтеріп-түсіру қол мен кеуде бұлшық еттерінің жылдам дамуына және бұлшық ет салмағының көбеюіне оң ықпал етеді. Жоғарыда аталған бұлшық ет топтарын одан әрі әсерлі тиімді дамыту үшін аталмыш жаттығуды зілтемірді әртүрлі кең, орта және тар аралықта ұстай, қайталай орындаған абзал. Жекпе-жек түрлерінде қолдардың маңызы зор екені белгілі, сондықтан

бицепс қол бұлшық еттерін дамытуға арналған зілтемірді көтеру-түсіру жаттығулары болып табылады. Бастапқы қалып – тұрып, аяқ табандары иықтар ені деңгейінде. Төменге түсірілген қолдарда зілтемір, астынан ұстай, ұстау деңгейі орташа.

Жекпе-жекші спортшылардың дене даярлығы мен функционалдық мүмкіндіктерін зерттеу педагогикалық ықпал ету нәтижелерін объективті бағалауға, осы көрсеткіштерді есепке ала, оқу-жаттықтыру сабақтарын әдістемелік тұрғыда дұрыс жоспарлап өткізуге және жаттықтыру үдерісінде соған сәйкес өзгерістерді енгізіп отыруға мүмкіндік береді.

Төтенше, оқыс жағдайларда жекпе-жекші спортшының сәттілігі мен бірқалыптығын анықтайтын буырқанды сезімдік тұрақтылығын жоғарылататын мүмкіндіктермен және жолдармен байланысты сауалдар осы бағытта жұмыс жасайтын мамандар арасында үлкен қызығушылық тудыруда. Бұл мәселені қарастыру барысында оның құрамында консервативтілік деңгейін басты назарда ұстай отырып, жеке тұлғаның күрделі интегративтік қасиеті ретінде, буырқанды сезімдік тұрақтылықтың талдауынан бастау алу қажет. Буырқанды сезімдік тұрақтылықтың түсінігі жеке тұлғаның қасиеті ретінде, негізінде, келесілермен анықталады:

а) жеке тұлғаның сана-сезімімен тығыз байланысқан моральдік-күш еріктік қасиеттердің деңгейімен, оның ішкі түрткілік тапсырмалары мен бағыттамасымен;

б) өте күшті буырқанды сезімдік әсер етудің жеке тұлға үшін теріс қылықты жаман ықпал етуге деген төзімділігімен.

Буырқанды сезімдік тұрақтылықтың құрауыштары жайлы сөз қозғағанда, олар әртүрлі деңгейде мақсатты бағытталған түрде жетілдірілуге бейім болатынын міндетті түрде атап өткен жөн. Практикада атап көрсетілгендей, буырқанды сезімдік тұрақтылықтың күш-еріктік құрауыштары мен арнайы зерттеулер белгілі бір межеде әлеуметтік ортаның, педагогикалық әсер етудің және спорттық іс-қызметтің ықпалдары арқасында жетілдіріледі [12].

Спортта моральдік-күш еріктік даярлық мәселелеріне көптеп назар аударылады, күш-ерік қасиеттерін жетілдіретін амалдар мен тәсілдер талданады, практикалық ұсыныстар беріледі [13]. Күш-еріктік қасиеттерді жетілдіру үшін оқу-жаттықтыру үдерісіне әртүрлі қиындықтарды, межеден түсіртетін факторларды біртіндеп енгізу, яғни, адамды сол қиын межелерден біртіндеп өтуге даярлау үшін әжептәуір деңгейде көмегін тигізеді.

Эмоциогендік тітіркендіргіштердің іріткі салушылық ықпалына деген спортшының төзімділігімен байланысты буырқанды сезімдік тұрақтылықтың екінші құрауышы, шамамен қарағанда, мақсатты бағытталған түрдегі тәрбиеге әжептәуір аз деңгейде беріледі. Бұл оның негізінде жатқан психофизиологиялық көрсеткіштердің үлкен деңгейдегі ескішілдігімен байланысты болуы мүмкін деген болжам бар.

Жекпе-жекші спортшының буырқанды сезімдік тұрақтылығының, оның кәмілдігінің іске асуына жеке тұлғаның қасиеті ретінде буырқанды сезімдік тұрақтылықтың құрылымына кірмейтін жағдайлық реттегі факторлар белгілі бір дәрежеде (кәсіби даярлықтық деңгейі, денсаулық хал-ахуалы, төтенше, оқыс жағдай пайда болған кездегі психикалық хал-ахуалы, эмоциогендік тітіркендіргіштердің көлемі мен маңыздылығы) ықпал етуі мүмкін.

Спортшының буырқанды сезімдік хал-ахуалын, сонымен бірге жарыс алдындағы жағдайын реттеуі мен өзін-өзі реттеуі жайлы мәселелерді бірқатар ғалымдар (Л.Д. Гиссен, А.В. Алексеев, О.В. Дашкевич, О.А. Черникова) зерттеген. Спортшылардың хал-ахуалын оңтайландыру үшін спорттық практикада арнайы жасақталған психореттегіш жаттықтырулардың жүйесі мен аутогендік жаттықтырулардың әртүрлі нұсқаларын қолдану едәуір деңгейде оң ықпалды әсер беретінін көптеген авторлар атап көрсеткен.

Хал-ахуалдық факторлармен байланысқан буырқанды сезімдік тұрақтылықтың амалдары белгілі бір деңгейде тәрбиелік міндеттерді де шешеді. Осылайша спортшы өзінде өзін-өзі бақылау және буырқанды сезімдік хал-жағдайын саналы түрде реттеу үшін, дағды-машықтарын меңгеру әдеттерін жасақтау барысында едәуір дәрежеде жеке тұлғаның күш-еріктік қасиеттерін жетілдіруге септігін тигізеді [14].

Спортшының буырқанды сезімдік тұрақтылығын, сенімділігін жоғарылату үшін жекпе-жекшінің жеке ерекшеліктеріне, іс-қызмет арнайылығына, дайындық кезеңіне және т.б. жағдайларға байланысты, олардың жеке түрлеріне баса назар аудара отырып, психологиялық және педагогикалық амал-тәсілдердің, ұйымдастырушылық іс-шаралардың кешенін мақсатты түрде пайдаланған жөн.

Жеке тұлғаның моральдік қасиеттерінің деңгейінің жоғарылауы, тапсырылған іске деген жауапкершілік, міндет сезімін тәрбиелеу буырқанды сезімдік тұрақтылықтың деңгейін арттыратын

маңызды амалдардың бірі ретінде есептелінеді. Б.Ф. Ломов, В. Л. Маришуктің бірқатар еңбектерінде тапсырылған іске деген үлкен жауапкершілік сезімінің, жоғары деңгейдегі түрткілер мен қозушылық арқасында пайда болған толқушылықтың әсерінен кері кернеулік сезімдері көп болатыны атап көрсетілген. Осылайша, ана да, мына да факторлар жеке тұлғаның буырқанды сезімдік тұрақтылығы қасиеттерін көбейтуіне де, эмоциогендік тітіркендіргіштер күштерінің көбеюі есебінен төмендеуіне де әкелуі мүмкін.

Буырқанды сезімдік тұрақтылықтың мәселелеріне байланысты бірі-біріне қарама-қайшы фактілер мен тұжырымдардың мүмкін болар түсінігіне «психикалық хал-ахуалдар көп рет қайталанған жағдайда тұрақты сипат алуы мүмкін. Олар бірінші ретте пайда болған іс-қызметтің ана немесе мына ұқсас шарттарда пайда болған жағдайларда қайта іске қосылуы мүмкін. Алайда әсіресе төтенше жағдайда тап болған жағдайлардың өзгеруі (олар, әдетте, төтенше жағдайларда пайда болады) психикалық хал-ахуалдың ойламаған жерден бірден өзгеруіне әкелуі мүмкін» деген байыптаманы көрсеткен абзал.

Жекпе-жекші спортшылардың жарыстық іс-қызметтерінің сенімділік факторын жеке тұлғаның осы қасиетінің табиғи негізі ретінде, олардың буырқанды сезімдік тұрақтылығын жоғарылату мәселелерін жоғары жүйке іс-қызметіндегі жеке психофизиологиялық ерекшеліктерін есепке ала отырып, үш аспектіде шешу қажет [15]. Тек осындай жолдар мен әдістер ғана әрбір спортшыға жарыстарда неғұрлым жоғары және тұрақты нәтижелерге жетуге мүмкіндік береді. Спорт саласында ғылыми зерттеулерді дамыту болашағы нақты дәл нәтижелерді алуға, олардың біліктілік талдауы мен қорытындыларын өткізуге мүмкіндік беретін ақпараттық технологияларды кең түрде қолданумен байланысты болмақ. Алынған ақпарат ана немесе мына жаттығулар мен жаттықтырулық жүйелердің әдістемесін және орындалу техникасын жетілдіру, сонымен қатар спорттық құрал-жабдықтардың, басқа да факторлардың жетілдірілуі кезінде қолданылуы мүмкін.

Арнайы әдебиеттердің талдауы жекпе-жек түрлерінде ақпараттық технологияларды қолданудың келесі бағыттарын бөліп көрсетуге мүмкіндік берді [16]:

- жоғары сапалы мультимедиялық сандық оқу құралдарын жасақтау: халықаралық дәрежедегі спортшылардың дене, жақындататын, арнайы жаттығуларын орындауындағы бейнежазбалардың үлгісінде;

- Internet және бар болған жағдайда – Intranet желілерінде қажетті анықтамалық ақпараттар алу: алынған мәліметтердің қуатты базалары қысқа уақыт ішінде қажетті ақпаратты алуға, барлық спорттық жаңалықтар мен жетістіктерден хабардар болуға мүмкіндік береді сонымен бірге жаңа спорттық технологиялар жайлы мағлұматтардың қайнар көзі болып табылады;

- спорттық жаттығулардың биомеханикалық аспектілерін зерттеу: спортшының қимыл-қозғалыс параметрлерін анықтауға арналған заманауи оптикалық жүйелер спортшыны даярлаудағы кемшіліктерді көрсету үшін өте тиімді амал-тәсіл және оларды жою әдістерін жасақтау болып табылады;

- спортшының реакциясы мен зейінінің жинақталуын анықтауға арналған психологиялық компьютерлік тестілерді өткізу: қысқа уақыт ішінде салыстырмалы және статистикалық талдау барысында осындай тестілер спортшылардың (жоғары білікті спортшылар) осал, әлсіз тұстарын анықтауға мүмкіндік береді. Айта кету керек, бұл тестілер жоғары шектегі өте әсерлі тиімділігімен және үнемшілігімен сипатталады;

- ана немесе мына спорттық үдерістерді ғылыми тұрғыда тереңдете зерттеу мақсатында бағдарламалық тездеткіш қондырғыларды даярлау: ондай тездеткіш қондырғылар өте күрделілігімен және тереңдетілген талдауды талап етумен ерекшеленетін спорттық ахуалдарды оқып үйрену мен ғылыми зерттеуге мүмкіндік береді;

- спорттық жаттығуларды модельдеу және оларды орындаудың оңтайлы параметрлерін анықтау: заманауи компьютерлердің қуатты процессорлары небәрі секундтар ішінде қажетті параметрлерді анықтап, спортшының дене бөліктерінің ауырлық орталығының қозғалыс траекториясын есептеп шығарып береді;

- статистикалық зерттеулерді жүргізу: жоғары білікті мамандар жасақтаған спорттық тамақтану, тыңғылықты ұйқы және спортшы физиологиясының кейбір басқа да көрсеткіштерін тез, әрі өте әсерлі тиімді анықтауға мүмкіндік беретін сауалнамалардың талдаулары.

Спорттың жекпе-жек түрлерінде ақпараттық технологияларды қолданудың болашағы мол және өзекті болып табылады. Жекпе-жек түрлерінде оқыс жерден шығатын жағдайлар, техникалық қимыл-әрекеттер мен айла-тәсілдердің күрделілігі, жекпе-жекке шығу барысында тактикалық амалдарды

қолдану, қарсыластың ойламаған жерден шабуылдауы немесе қарсы шабуылдауы – осы және шығып жатқан басқа да оқыс қимыл-әрекеттер объективті түрдегі мәліметтердің алыну мүмкіндігін қиындатады да, жекпе-жек түрлерінің мамандануына жауап беретін жаңа ақпараттық жүйелердің жасақталуы мен қолданылуын талап етеді [17].

Жекпе-жек түрлеріндегі ақпараттық технологияларды қолдану, бірінші кезекте, әрбір спортшыға электрондық мәліметтер базасын жасақтаудан басталады. Осылайша, жоғары жетістіктер спортында оңтайланған және негізделген басқарушылық шешімдерді даярлау мен қабылдау үшін қажетті, әртүрлі ақпараттарды жинау, сақтау және көрсетудің бүтіндей жүйесі ретінде «спортшының электронды төлқұжаты» жасақталды. Спортшылардың электронды төлқұжаты келесі бөлімдерден тұрады: спортшының біліктілік сипаттамасы бөлімі, жарыстық іс-қызмет параметрлері бөлімі, медициналық мониторинг параметрлері бөлімі, жаттықтырулық іс-қызмет параметрлері бөлімі, функционалдық алдын алу параметрлері бөлімі, интеграцияланған ақпарат бөлімі, қаржылық қамтамасыз ету бөлімі. Жалпыланған кестелер, сызбалар, диаграммалар және т.б. түрлерінде көрсетілген, алынған мағлұматтарды өңдеу мен талдау жасау нәтижелері берілген барлық бөлімдердің ішінен интеграцияланған ақпарат бөлімі бапкер-оқытушылар мен ғалымдар үшін ең қызықты да, пайдалы боп қалмақ [18].

Ақпараттық технологиялар жекпе-жекші спортшылардың техникасын, тактикасын жетілдіру оқып-үйрету кезінде де кеңінен қолданылады. Мысал ретінде «Шығыс жекпе-жек түрлерінің амал-тәсілдерін пайдалану негізіндегі білім алушылардың дене тәрбиесі» атты тренингтік электронды мультимедиялық оқу-әдістемелік кешенін айтуға болады. Кешенге дене тәрбиесіндегі шығыс жекпе-жек түрлері амал-тәсілдерінің теоретикалық аспектілерін оқып-үйренуге және оларды практикалық тұрғыда игеруге көмектесетін ақпараттық материалдар кірді [19].

Көптеген зерттеушілердің назарын қондырғылық-зерттеулік кешендерді жасақтау және енгізу мәселелері кәдімгідей қызықтырады. Заманауи кешендердің анағұрлым көбінде жүктеменің техникалық-тактикалық көлемін бағдарламалай алатын, спортшының даярлық деңгейін және «спортшы-қондырғы» психологиялық байланысын есепке алатын, бапкер мен дәрігер электрондық баламасын іске қосады.

Қазір «Дене шынықтыру және спорт» мамандығы бар оқу орындарының ауыр атлетика, бокс, күрес және шығыс жекпе-жек түрлері кафедраларында спорттық жекпе-жекті жүргізу ырғағын реттеуге және стандартты жүктемеге жүрек-қан тамыры жүйесінің реакциясы ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік беретін «Тэмп-1» арнайы қондырғысы орнатылған. «Спудерг» сериялы хронодинамометрлерін жасақтау мен енгізу жұмыстары осы уақытқа дейін бірде-бір рет практикалық түрде объективті түрдегі сандық бірлікте есептелінбеген боксшының арнайыланған жұмысының қуатын өлшеуге мүмкіндік береді [20; 155].

Сонымен, спортшылардың қимыл-қозғалысының табиғи құрылымын бұзбай, жарыстық іс-қызметтің шарттарын барынша модельдей алатын жаңа ақпараттық технологияларды жасақтау мен енгізу осы уақытқа дейін жекпе-жек түрлеріндегі болашақтық бағыты болып қалады.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Енин В.И. Развитие психических свойств личности подростков в процессе занятий спортом (на материале спорт. гимнастики и борьбы дзюдо): автореф. дис. ... канд. псих. наук. 19.00.13 – «Психология развития, акмеология» / В.И. Енин. — Л.: РПН ГАОИФК, 1986. — 16 с.
- 2 Киселев Ю.Я. Психологическая готовность спортсмена: пути и средства достижения / Ю. Я. Киселев. — М.: Сов. спорт, 2009. — 276 с.
- 3 Келлер В.С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів / В.С. Келлер, В.М. Платонов. — Львів: Українська спортивна асоціація, 2003. — 270 с.
- 4 Теплов Б.М. Психология и психофизиология индивидуальных различий: избранные психологические труды / Б.М. Теплов; под ред. М.Г. Ярошевского. — М.: Изд. Москов. психол.-соц. ин-та; Воронеж: Изд. НПО «МОДЭК», 2003. — 640 с.
- 5 Самойлов Н.Г. Психофизиологические особенности личности спортсменов, занимающихся единоборствами / М.Г.Самойлов // Психология обучения. — 2005. — № 6. — С. 33–35.
- 6 Черникова О.А. Саморегуляция эмоциональных состояний / О.А. Черникова. — М.: Физкультура и спорт, 1961. — С. 25–29.
- 7 Сейсенбеков Е.К. Спорт теориясы мен әдістемесі: оқулық / Е.К. Сейсенбеков. — Астана: ЕҰУ; «Нұрлы бейне» баспасы, 2013. — 331 б.

- 8 Замятин Ю.П. Греко-римская борьба: учебник для вузов физической культуры / Ю.П. Замятин, А.Г. Левицкий, А.В. Максимов, И.Д. Посошков, А.Г. Семенов. — М.: Терра-спорт: Олимпия Пресс, 2005. — С. 126–157.
- 9 Сейсенбеков Е.К. Дене шынықтыру және спорт теориясы мен әдістемесі: оқулық / Е.К.Сейсенбеков. — Астана: ЕҰУ, 2011. — 429 б.
- 10 Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте / В.Н. Платонов. — Киев: Олимпийская лит., 1997. — С. 159–187.
- 11 Дегтярев И.П. Тренированность боксеров / И.П. Дегтярев. — Киев: Здоров'я, 1985. — 144 с.
- 12 Лях В.И. Координационные способности: диагностика и развитие / В.И. Лях. — М.: ТВТ «Дивизион», 2006. — 290 с.
- 13 Садовски Е. Структура координационных способностей спортсменов, специализирующихся в спортивных единоборствах / Е. Садовски // Наука в олимпийском спорте. — 2000. — № 2. — С. 5–9.
- 14 Сергиенко Л.П. Педагогический контроль развития координационных способностей у детей и подростков / Л.П. Сергиенко, Т. Селезнева, Л. Кметь, С. Нам // Наука в олимпийском спорте. — 2002. — № 1. — С. 47–53.
- 15 Сергиенко Л.П. Основы спортивной генетики / Л.П. Сергиенко. — Київ: Вища шк., 2004. — С. 85–91.
- 16 Баранов В.А. Физическое воспитание студентов и использование компьютерно-информационных технологий: сб. науч. ст.: к 55-летию кафедры физического воспитания и спорта БГУ / В.А. Баранов. — Минск: БГУ, 2003. — С. 47–49.
- 17 Волков Е. Методика использования технических средств контроля уровня общей и специальной работоспособности боксеров различной квалификации / Е. Волков, Л. Задорожный // Слобожанський наук.-спорт. вісник. — 2002. — № 5. — С. 93–95.
- 18 Егоян А.Э. Аспекты комплексного использования информационных технологий / А.Э.Егоян, М.Б. Мирцхулава, Д.М. Читашвили // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. — 2007. — № 4. — С. 15–19.
- 19 Павленко Ю.А. Электронный паспорт спортсмена // Современный олимпийский спорт и спорт для всех: материалы XI Междунар. науч. конгр. (10-12 октября 2007). — Минск, 2007. — С. 57–59.
- 20 Савчин М.Л. Тренированность боксеров и ее диагностика / М.Л. Савчин. — Киев: Нора принт, 2003. — 218 с.

Е.К. Сейсенбеков, Е.Б. Телахынов, Г.Р. Ашимханов

Совершенствование методологии видов спортивных единоборств на основе применения информационных технологий

В статье освещена информация о методах и способах совершенствования силовых качеств, координационных способностей и эмоциональной устойчивости в спортивных видах единоборств. Авторами проанализирована психолого-педагогическая литература по совершенствованию методики в спортивных единоборствах на основе применения информационных технологий. Описана структура координационных способностей спортсменов, специализирующихся в спортивных единоборствах. Выделены психофизиологические особенности личности спортсменов. Усовершенствована методика физического воспитания студентов на основе использования информационных технологий — от упорядочивания учебно-методической работы до получения, обработки и внедрения научных новостей и информации преподавателями-тренерами по видам спорта.

Ключевые слова: спорт, виды единоборства, физические качества, информационные технологии, спортсмены, эмоциональная устойчивость.

Ye.K. Seisenbekov, E.B. Telakhynov, G.R. Ashimhanov

Perfection of the methodology of the types of martial arts based on the use of information technology

The article highlights information on methods and methods for improving strength, coordination abilities and emotional stability in sports martial arts. The authors analyzed the psychological and pedagogical literature on improving the methodology in martial arts on the basis of the use of information technology. The structure of the coordination abilities of athletes specializing in martial arts is described. The psychophysiological features of the personality of athletes engaged in martial arts are singled out. The methods of physical education of students on the basis of using information technologies have been improved, from the ordering of educational and methodological work to receiving, processing and introducing scientific news and information by instructors-trainers in sports.

Keywords: sports, martial arts, physical quality, information technology, athletes, emotional stability.

References

- 1 Enin, V.I. (1986). Razvitie psikhicheskikh svoistv lichnosti podrostkov v protsesse zaniatii sportom (na materiale sport. himnastiki i borby dziudo) [The development of mental characteristics of the personality of adolescents in the process of playing sports (on the basis of sport gymnastics and judo)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Leningrad: RTP HAOIFK [in Russian].
- 2 Kiselev, Ju.Ja. (2009). *Psikholohicheskaia hotovnost sportsmena: puti i sredstva dostizheniia* [Psychological Readiness of the Athlete: Ways and Means of Achievement]. Moscow: Sovetskii sport [in Russian].
- 3 Keller, V.S., & Platonov, V.M. (2003). *Teoretiko-metodichni osnovi pidhotovki sportsmeniv* [Theoretical and methodological basis of training athletes]. L'viv: Ukraïnska sportivna asotsiatsiia [in Ukrainian].
- 4 Teplov, B.M. (2003). *Psikholohiia i psikhofiziolohiia individualnykh razlichii* [Psychology and psychophysiology of individual differences]. M.G. Jaroshevskiy (Ed.). Moscow: Izdatelstvo Moskovskogo psikhologo-sotsialnogo instituta; Voronezh: Izdatelstvo NPO «MODJeK» [in Russian].
- 5 Samojlov, N.G. (2005). Psikhofiziolohicheskie osobennosti lichnosti sportsmenov, zanimaiushchikhsia edinoborstvami [Psychophysiological features of the personality of athletes engaged in martial arts]. *Psikholohiia obuchenii – Psychology of teaching*, 6, 33–35 [in Russian].
- 6 Chernikova, O.A. (1961). *Samorehuliatstsia emotsionalnykh sostoianii* [Self-regulation of emotional states]. Moscow: Fizkultura i sport [in Russian].
- 7 Sejsenbekov, E.K. (2013). *Sport teoriiasy men adistemesi* [Theory and methods of sport]. Astana: EUU, «Nurly beine» [in Kazakh].
- 8 Zamjatin, Ju.P., Levickij, A.G., Maksimov, A.V., Pososhkov, I.D., & Semenov, A.G. (2005). *Hreko-rimskaia borba* [Greco-Roman wrestling]. Moscow: Terra-sport; Olimpiia Press [in Russian].
- 9 Sejsenbekov, E.K. (2011). *Dene shynykytyru zhane sport teoriiasy men adistemesi* [Theory and methodology of physical culture and sports]. Astana: EUU [in Kazakh].
- 10 Platonov, V.N. (1997). *Obshchaia teoriia podhotovki sportsmenov v olimpiiskom sporte* [The general theory of training athletes in the Olympic sport]. Kiev: Olimpiiskaia literatura [in Ukrainian].
- 11 Degtjarev, I.P. (1985). *Trenirovannost bokserov* [Training of boxers]. Kiev: Zdorov'ia [in Ukrainian].
- 12 Ljah, V.I. (2006). *Koordinatsionnye sposobnosti: diahnostika i razvitie* [Coordination abilities: diagnostics and development]. Moscow: TVT «Divizion» [in Russian].
- 13 Sadovski, E. (2000). Struktura koordinatsionnykh sposobnostei sportsmenov, spetsializiruiushchikhsia v sportivnykh edinoborstvakh [Structure of coordination abilities of athletes specializing in combat sports]. *Nauka v olimpiiskom sporte – Science in the Olympic sport*, 2, 5–9 [in Ukrainian].
- 14 Sergienko, L.P., Selezneva, T., Kmet', L., & Nam, S. (2002). Pedagogicheskii kontrol razvitiia koordinatsionnykh sposobnostei u detei i podrostkov [Pedagogical control of the development of coordination abilities in children and adolescents]. *Nauka v olimpiiskom sporte – Science in the Olympic sport*, 1, 47–53 [in Ukrainian].
- 15 Sergienko, L.P. (2004). *Osnovy sportivnoi henetiki* [Fundamentals of sports genetics]. Kiïv: Vishha shkola [in Ukrainian].
- 16 Baranov, V.A. (2003). Fizicheskoe vospitanie studentov i ispolzovanie kompiuterno-informatsionnykh tekhnologii: k 55-letiiu kafedry fizicheskogo vospitaniia i sporta BHU [Physical education of students and use computer and information technologies: To the 55th anniversary of the Department of Physical Education and Sports of the Belarusian State University]. Minsk: BHU [in Russian].
- 17 Volkov, E. & Zadorozhnyj, L. (2002). Metodika ispolzovaniia tekhnicheskikh sredstv kontroliia urovnia obshchei i spetsialnoi rabotosposobnosti bokserov razlichnoi kvalifikatsii [Methods of using technical means to control the level of general and special efficiency of boxers of various qualifications]. *Slobozhanskii nauko-sportivnii visnik – Slobozhansky scientific and sports newsletter*, 5, 93–95 [in Ukrainian].
- 18 Egojan, A.Je., Mirchulava, M.B. & Chitashvili, D.M. (2007). Aspekty kompleksnogo ispolzovaniia informatsionnykh tekhnolohii [Aspects of Using complex information technology]. *Fizicheskoe vospitanie studentov tvorcheskikh spetsialnostei – Physical vospitanie students of creative specialties*, 4, 15–19 [in Russian].
- 19 Pavlenko, Ju.A. (2007). Elektronnyi pasport sportsmena [Electronic passport athlete]. Contemporary Olympic sports and sports for everyone: XI Mezhdunarodnyi nauchnyi konhress (10-12 oktiabria 2007) – XI International Scientific Congress. (pp. 57–59). Minsk [in Russian].
- 20 Savchin, M.L. (2003). *Trenirovannost bokserov i ee diahnostika* [Boxers training and diagnostics]. Kiev: Nora print [in Ukrainian].

L.S. Abzalbek¹, L. Balassanyan²*¹Branch office of JSC «NCPD «Orleu» Institute of professional development
of teaching employees in Karaganda region, Kazakhstan;**²Secondary Education Department of Ministry of Education and Science of the Republic of Armenia, Yerevan
(E-mail: abzalbek_l@mail.ru)*

The concept of integration in the pedagogical process

The article discusses various approaches to the definition of integration in the Soviet and foreign pedagogical literature. It is emphasized that since it's a long history of development the concept of integration in the pedagogical process has been changed rapidly with various forms and content. Today, there is a certain system of views and approaches in defining integration in the pedagogical process, revealing different aspects of its content. In the article, integration occurs as a merger of training and upbringing, within a common approach and content well-organized process, which is resulted in students' knowledge and skills acquisition. The author gives examples from the views of pedagogical scholars on the concept of integration in training and upbringing that emerge at each stage in accordance with science and education development. At present, «Kazakh Language and Literature» subject is based on the updated the secondary education curriculum proves the idea of integrated learning.

Keywords: pedagogical process, integration, teaching and upbringing, interdisciplinary approach.

The idea of integrating into the pedagogical process was raised when the overwhelming stock of knowledge accumulated by philosophical science could not be stored within one branch of science. Further, it is resulted in the split of different branches of knowledge from philosophical science. The emergence of new scientific disciplines and scientific schools often arises from the merger of existing ones. As a consequence, the differentiation of sciences (the emergence of scientific disciplines and schools) is a way of integrating existing science disciplines and schools. For example, as a result of the synthesis and integration of biology and chemistry, biochemistry has emerged. The same phenomenon exists in geochemistry, i.e integration of geology and chemistry; psycholinguistics – on the one hand psychology, on the other - synthesis of linguistic sciences. Correspondingly, the emergence of physical chemistry or chemical physics is the result of integration, the interconnection of the internal content of physics and chemistry. Biogeochemistry is the result of the interaction of three scientific disciplines, such as biology, geology, chemistry. Therefore, the differentiation of sciences has led to the transition to separate branches of science. From the history of pedagogy we can observe that the natural connection between disciplines and real life phenomena has become distorted between different knowledge.

John Amus Comenius, a philosopher-humanist, public figure, was among the first who made attempts who solve the problems of ancient pedagogy and tried to implement effective principle of teaching process. Comenius believed that true knowledge could be found in things as they existed in reality and when one came to understand how they came about. According to the theory of evolution, the scholar believes that there is no place for a sudden change in nature, including education and upbringing [1]. He pointed out the importance of the knowledge, which is aimed at shaping the universal image. Moreover, he highlighted that «areas of mutual interest must be taught in integration» [2].

The first scholar, who made an attempt to prove the necessity of integration in the pedagogical process, was J. Herbart. It covers four stages of training: transparency, association, system and methodology. The first two stages were proposed by Herbart to gain the knowledge, and the latter were aimed at establishing a «bridge for new knowledge acquisition» [3]. He admits that the «intellectual ability» represents human capacity to revive previous knowledge, which is relevant to the current one.

The didactic significance of the relationship between the subject and the phenomenon, which contribute to significant changes in the content of training and upbringing, K. Ushinsky gave a unique psychological and pedagogical proof. He separated the objective relationship between the subject and real-life phenomena from the various associative links in his book, «A person as a subject for upbringing». According to his theory, the idea of interdisciplinary approach has been reflected as a part of the problem of general education systematization. He paid special attention to the importance to consolidate the accumulated knowledge. The connection between the concepts and their development in the system of general disciplines contributes to the expansion and students' knowledge acquisition, at the end of the study, it becomes a full-fledged worldview [4].

Thus, in the XVII-XIX centuries pedagogical scientists have recognized integration as the need for education based on the desire to link the learning process with real life. He considered that the integration of the subjects and phenomena studied are in a unbroken chain which ensures the harmonious development of the individual.

For the first time in the UK, practical implementation of integrative learning initially launched in XX century. European scientists have begun the courses called «collaborative», aimed at integrating professional knowledge with practical activities. Later these courses became popular in many European universities and colleges in the United States. Foreign experts regarded collaborative learning as a special kind of integration. It has a positive impact on pedagogical processes as a whole, and has provided a new qualitative type of training that will allow the individual to have a comprehensive development and deeper learning [5].

Later in the 20th century, students were engaged in the learning process by connecting skills and knowledge from multiple sources and experiences; applying skills and practices in various settings. Problems of integrated studies approach in Soviet pedagogy were thoroughly studied by V. Stegin, N. Bunakov, V. Vodovozov, B. Ananyev and others. They argued that the integrated studies is the process of making connections within a major, between fields, between curriculum, cocurriculum, or between academic knowledge and practice, it involves bringing together traditionally separate subjects so that students can grasp a more authentic understanding. They also pointed out several priorities for integrated studies approach: a variety of knowledge application; a wide range of resources; shaping worldview [6].

At this stage, the attitude of leading teachers to integration has been reflected in the development of curriculum. It was called an «integrative approach». It is targeted at establishing relationships between school and real life. It has been distinguished by the following three major notions: knowledge, skills and capacities. Despite the fact that these components were not indoctrinated with the internal logic of separate subjects, they did not establish a link between them, despite the fact that they tried to direct the content to a single system of education. The integrated curriculums have been criticized by a great number of teachers because they strongly believed that «excessive integration can lead to the disappearance of disciplines as a separate branch of science». However, the necessity to apply a comprehensive approach has had a positive impact on the development of curriculum and programs as well. Scientists often point out that the comprehensive approach gave the opportunity to combine knowledge, skills and capacities around the main idea of education. The way to implement this approach is crucial [7].

In the 1930's of XX century the introduction of new curriculum was realized. It was assumed that its structure would be based on the subject matter. In this regard, there was a task to build a bridge for setting different knowledge into one system. That is the main problem of integrative learning which still remains controversial. Due to practical difficulties the provision was implemented only in the middle of the 50s.

In the 50s the integrated studies approach in pedagogical process was under systematical discussion. Under the notion of regularity, scientists became more aware of establishing relationship between the various phenomena from physiological and psychological angles. Based on this conception, B. Ananyev discovered that «human grasps the reality through senses and there is an integration in material world» [8]. Under his supervision «a coordination table» was designed, which outlines the stages of development of initial scientific concepts in curricula; so that teachers and learners could use the data from one subject in another.

Thus, the scholars showed a shift in a content of learning process. They determined that knowledge depends on the content, the structure of the learning material, and the structure of the lesson. They tried to change the existing educational standards and build new curriculum.

At the end of XX century pedagogical scientists greatly contributed to the development of ideas and concepts of integrative learning that revealed the essence of the concept. Since the integrative learning implies the combination of general knowledge two separate subjects. This kind of merger involves the coordination of the content of various academic disciplines and it is determined by the purpose of general education and the objectives of training and upbringing.

Today, integration in pedagogical process has been studied from a variety of perspectives, such as general theoretical and pedagogical aspects of integration, problem of integration and differentiation of scientific knowledge, problem of practical accumulation, as well as stream of integration processes in vocational training.

V. Bezrukova, G. Dobrov, V. Maksimova, O. Sichivica, I. Yakovlev, and et al. Carefully studied pedagogical aspects of integrative learning. Yakovlev once pointed out the importance of integrative approach in society as a leading trend in science and education, and determined the conditions that contribute to the successful integration and «need to be analyzed from the theoretical point of view» [9]. Dobrov, in his

turn, emphasizes that the science is filled with a new knowledge-based education - the adoption of an effective controlling threshold that ensures a complete knowledge acquisition. Among such provisions is the introduction of scientific and theoretical issues in the learning process, including applied tasks; use of cybernetical machines in the learning process. It is said that the use of modern techniques that help develop skills and acquire knowledge is essential at all stages of the learning process [10].

In order to reveal the nature of integrated studies approach, it is vital to explore the content of comprehensive education through interaction of different science branches. N.Chernyshevsky noted down, «It is impossible to ensure cognitive and physical abilities development of students until a teacher provide information from various resources» [11]. The problem of integration of scientific knowledge B.Kedrov, M.Chepikov, G.Dobrov, and other scientists regarded integration as an integral part of the scientific knowledge differentiation. In the development of scientific knowledge, Kedrov has distinguished two notions as differentiation and integration. Differentiation is the inverse of integration. It is a framework for effective teaching that involves providing different students with different avenues to learning in terms of: acquiring content; processing, constructing, or making sense of ideas; and developing teaching materials and assessment measures so that all students within a classroom can learn effectively, regardless of differences in ability. Integration involves the combining of two or more academic disciplines into one activity [12]. Kedrov defines integration as the framework that ensures creating something new by thinking across boundaries. Chepikov, in his turn, describes the integration process as «the most favorable conditions for disclosing the major secrets of the material world as a result of the synthesis of different sciences and scientific knowledge» [13].

The problem of practical integration in pedagogical process is reflected in many scientific papers (S.Arephyeva, S.Burilova, V.Guzeyev, V.Klenikova, V.Panfilova, V.Synnikov, S.Strashnyuk and et al.). Practical integration refers to the usage of different approaches and teaching methods. For this purpose, first of all, the course and its components must be in integration. By introducing the various ways of integrative approach in pedagogical process, the authors emphasize the positive impact in training and upbringing, and has highlighted several advantages: a wide range of knowledge; the ability to rely on previous knowledge when students learn new material; shape worldview, give the basics of scientific knowledge and ensure skills acquisition, as a result of academic interests.

Today, much attention is paid to the use of integrative learning at secondary and higher education institutions. Different studies (I.Bogatova, V.Ivanov, O.Kozlova, E.Strojevskaya and others) show that interconnection of academic disciplines in general, polytechnic and vocational education. Vocational training focuses on determining the successful integration processes and the impact of «teacher training». The integrative approach in education guarantees improving the personal and professional aspirations of the students, to boost their self-esteem and to provide the quality training.

In this regard, we can take as example an updated model curriculum on the «Kazakh Language and Literature» subject for 5-9th grades of basic secondary education, which is implemented in non-Kazakh schools since 2017. Previously, «Literature» was taught as a separate subject, and its content was rather complicated with intensive reading of fictions. Therefore, this led to non-effective learning process. Similar and many other problems have proven the necessity to provide a reliable, future-oriented curriculum that will not aggravate the problem of «Kazakh Language Teaching» (see Table).

Table

Topics covered Integrated curriculum for Kazakh Language and Kazakh Literature (5th grade)

Kazakh Language	Kazakh Literature
1	2
Family traditions and holidays	M.Makatayev. «Tokta, balam, atan keledy artynda!» (Hold one, my kid, your grandpa is behind you)
School life. Well-bread one is the one with good manners	B. Sokpayev. «My name is Kozha» an extract from the novel
Animals and plants in Kazakhstan	Fairy tales and riddles about animals
The culture of ancient nomads	The legend about Tumar Queen
Water is a life source	A.Tazhibayev «Syrdaria»
World biggest libraries	A.Kunanbayev «Don't be a boaster till u get no knowledge» poem

Table continuation

1	2
Health is above wealth	«The most precious wealth» fairy tale
My independent Kazakhstan	K. Saryn «Independence» poem
The secrets of the sky	Fairy tales and legends about stars
Computer accuracy	I. Altynsarin «True knowledge and art exist» poem
The friendship of nations living in the country	M. Magauin «Siblings» (extract)
Nature beauty	K. Myrzaliyev «Nature is a key to the universe» poem
Prominent people	G.Musirepov «Kazakh soldier» novel (extract)

The most effective way to integrate Kazakh Language and Kazakh Literature is to involve students to work with specialized discourses, including fiction or non-fiction. As a teacher sees the progress of students learning objectives gradually become more complicated by the communicative skills acquisition with help of different stylistic expressive means, and analyzing the characters of the story read in a target language (table 1). Thus, such a merger certainly may improve language skills [14].

Summing up the ideas and examples mentioned above, today we can assume that the integrated studies approach depends on various aspects of its content. A better comprehension of the essence, goals and objectives of integrative approach in training and upbringing process makes the implementation much easier. It can be resulted in comprehensive knowledge and skills acquisition, the enthusiasm for personal development, gaining the ability to think systematically, to analyze one's behavior reasonably, and obtain new knowledge and skills. All these things prove the significance and positive influence of integrative learning in the pedagogical process.

References

- 1 Коменский А.Я. Избранные сочинения / А.Я. Коменский. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.studmed.ru/komenskiy-ya-izbrannye-pedagogicheskie-sochineniya-tom-1-tom-2_206232a9605.html.
- 2 Джуринский А.Н. История педагогики: учеб. пособие для студентов педвузов / А.Н. Джуринский. — М.: ВЛАДОС, 2000. — 74 с.
- 3 Болдырева Н.Ф. Биографические повествования / Н.Ф. Болдырева. — Челябинск: Урал, 1997. — 315 с.
- 4 Яковлев И.П. Интеграция высшей школы с наукой и производством / И.П. Яковлев. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1987. — 28 с.
- 5 Васильева З.И. История образования и педагогической мысли за рубежом и в России: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / З.И. Васильева. — М.: Академия, 2006. — 255 с.
- 6 Савельева Л.В. Межпредметные связи в средних техпрофучилищах строительного профиля / Л.В. Савельева. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-issledovatel'skoy-kompetentsii-v-sisteme-professional'nogo-obrazovaniya.pdf>.
- 7 Зверев Д.И. Взаимная связь учебных предметов / Д.И. Зверев. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-issledovatel'skoy-kompetentsii-v-sisteme-professional'nogo-obrazovaniya.pdf>.
- 8 Ананьев Б.Г. Теория ощущений / Б.Г. Ананьев. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1961. — 122 с.
- 9 Хохлов Н.Г. Интегрированная система обучения в высшей школе за рубежом / Н.Г. Хохлов. — М.: МАСИ, 1990. — 43 с.
- 10 Кавуненко Л.Ф. Г.М. Добров и вопросы преемственности в науковедении / Л.Ф. Кавуненко, Т.В. Гончарова // Наука та наукознавство. — 2009. — № 1. — С. 13–15.
- 11 Чернышевский Н.Г. Избранные педагогические сочинения / Н.Г. Чернышевский. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://padaread.com/?book=183082>.
- 12 Кедров В.М. Классификация наук / В.М. Кедров. — М.: Мысль, 1985. — 187 с.
- 13 Чепиков М.Г. Интеграция науки / М.Г. Чепиков. — М.: Мысль, 1988. — 135 с.
- 14 Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9 сыныптары үшін «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://nao.kz/loader/fromorg/2/25?lang=kz>.

Л.С. Абзалбек, Л. Баласанян

Педагогикалық үрдістегі интеграция ұғымы

Мақалада кеңес және шетелдік педагогикалық әдебиеттердегі интеграция ұғымын анықтау түрлі қырынан қарастырылды. Педагогикалық үрдістегі интеграция ұғымы туралы алғаш сөз қозғалған

сәттен бастап оның бүгінгі күнге дейін түрлі форма мен мазмұнына ие бола отырып, қарқынды түрде дамығандығы айрықша көрсетілді. Бүгінгі таңда педагогикалық үдерістегі интеграция ұғымын анықтауда оның мазмұнының түрлі аспектілерін тереңдей аша түсетін белгілі бір көзқарастар жүйесі мен тәсілдер жеткілікті қалыптасқан. Мақалада интеграция – оқыту мен тәрбиелеу үдерісін бір мақсат, бір ұстаным мен мазмұнның төңірегінде ұйымдастырудың көрінісі, сонымен қатар оның қызмет көрсету нәтижесі оқушылардың бойында толыққанды жаңа білім мен дағдылардың қалыптасуы болып табылатындығы жайлы айтылды. Авторлар ғылым мен білімнің дамуына сәйкес әр кезеңде туындаған оқыту мен тәрбиелеудегі интеграция ұғымына қатысты педагог-ғалымдардың көзқарастарынан мысалдар келтірді. Қазіргі таңда орта білім беру үдерісінде интеграцияны қолдану мәселесіне дәлел ретінде авторлар жаңартылған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша кіріктірілген оқу бағдарламасын негізге алды.

Кілт сөздер: педагогикалық үдеріс, интеграция, оқыту және тәрбиелеу, пәнаралық тәсіл, оқу бағдарламасы.

Л.С. Абзалбек, Л. Баласанян

Понятие интеграции в педагогическом процессе

В статье рассмотрены различные подходы к определению понятия интеграции в советской и зарубежной педагогической литературе. Подчеркнуто, что с момента первого упоминания до сегодняшнего дня понятие «интеграция» в педагогическом процессе динамично развивалось, принимая различные формы и содержание. На сегодняшний день сложилась определенная система взглядов и подходов в определении понятия, раскрывающая различные аспекты его содержания. Отмечено, что интеграция является выражением единства целей, принципов и содержания организации процесса обучения и воспитания, результат функционирования которых — формирование у обучающихся качественно новой целостной системы знаний и умений. Взгляд на понятие интеграции в процессе обучения и воспитания в разные периоды развития образования и науки автор раскрывает с точки зрения различных педагогов-ученых. Процесс интеграции в современном среднем образовании представлен на основе обновленной учебной программы по предмету «Казахский язык и литература».

Ключевые слова: педагогический процесс, интеграция, преподавание и воспитание, междисциплинарный подход.

References

- 1 Komenskii, A.Ja. Izbrannye sochineniia [Selected works]. [www.studmed.ru](http://www.studmed.ru/komenskiy-yaa-izbrannye-pedagogicheskie-sochineniya-tom-1-tom-2_206232a9605.html). Retrieved from http://www.studmed.ru/komenskiy-yaa-izbrannye-pedagogicheskie-sochineniya-tom-1-tom-2_206232a9605.html [in Russian].
- 2 Dzhurinskij, A.N. (2000). *Istoriia pedahohiki [Pedagogy of History]*. Moscow: VLADOS [in Russian].
- 3 Boldyreva, N.F. (1997). *Biograficheskie povestvovaniia [Biographical narrations]*. Chelyabinsk: Ural [in Russian].
- 4 Jakovlev, I.P. (1987). *Intehratsiia vysshei shkoly s naukoj i proizvodstvom [Integration of high school with science and practice]*. Leningrad: Izdatelstvo LNU [in Russian].
- 5 Vasil'eva, Z.I. (2006). *Istoriia obrazovaniia i pedahohicheskoi mysli za rubezhom i v Rossii [History of Education and Pedagogical Education in Russia and abroad]*. Moscow: Akademiia [in Russian].
- 6 Savel'eva, L.V. (1984). Mezhpredmetnye svyazi v srednikh tekhnicheskikh stroitel'nykh profil'nykh [Interdisciplinary approach in colleges for technical specialties]. [cyberleninka.ru](http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-issledovatel'skoy-kompetentsii-v-sisteme-professionalnogo-obrazovaniya.pdf). Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-issledovatel'skoy-kompetentsii-v-sisteme-professionalnogo-obrazovaniya.pdf> [in Russian].
- 7 Zverev, D.I. (1977). Vzaimnaia svyaz uchebnykh predmetov [The Reciprocal relationship of school subjects]. [cyberleninka.ru](http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-issledovatel'skoy-kompetentsii-v-sisteme-professionalnogo-obrazovaniya.pdf). Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-issledovatel'skoy-kompetentsii-v-sisteme-professionalnogo-obrazovaniya.pdf> [in Russian].
- 8 Anan'ev, B.G. (1961). *Teoriia oshchushchenii [The theory of feelings]*. Leningrad: Izdatelstvo LNU [in Russian].
- 9 Hohlov, N.G. (1990). *Integriruvaniia sistema obucheniia v vysshei shkole za rubezhom [Integrated system of study in higher education abroad]*. Moscow: MASI [in Russian].
- 10 Kavunenko, L.F. & Goncharova, T.V. (2009). G.M. Dobrov i voprosy preemstvennosti v nauchnoy [The integrated system of learning in higher education abroad]. *Nauka ta naukoznost' – Science and science of science, 1*, 13–15 [in Russian].
- 11 Chernyshevskij, N.G. Izbrannye pedahohicheskie sochineniia [Selected pedagogical works, e-resource]. [padaread.com](http://padaread.com/?book=183082). Retrieved from <http://padaread.com/?book=183082> [in Russian].
- 12 Kedrov, V.M. (1985). *Klassifikatsiia nauk [Classification of Sciences]*. Moscow: Mysl [in Russian].
- 13 Chepikov, M.G. (1988). *Intehratsiia nauki [The integration of science]*. Moscow: Mysl [in Russian].
- 14 Nehizhi orta bilim beru denheiniin 5-9 synyparty yshin «Kazakh tili men adebieti» pani boynsha ulhilik oku bahdarlamasy [Model curriculum for the subject «Kazakh language and literature» (5-9 grades of basic secondary education)]. [nao.kz](http://nao.kz/loader/fromorg/2/25?lang=kz). Retrieved from <http://nao.kz/loader/fromorg/2/25?lang=kz> [in Russian].

N.Z. Akulbekova¹, A.M. Aldazharova², G.S. Tynbayeva²

¹*Branch office of JSC «NCPD «Orleu» Institute of professional development of teaching employees in Karaganda region, Kazakhstan;*

²*Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan
(E-mail: anarbekovoj@mail.ru)*

Modern trends in updating the content of school language education in the Republic of Kazakhstan

Significant changes in such areas as technology, communication and science have a significant impact on the world economy, and as a result, on the knowledge and skills that students need to master in order to be successful in the 21st century. The article is devoted to the analysis of modern tendencies in the field of updating the content of the school education of the Republic of Kazakhstan on the subjects «Russian language» and «Russian literature». A great deal of organizational and methodological work has already been done, in particular, model curricula for subjects, long-term plans, draft textbooks with updated content and guidelines for them, guidelines for criteria assessment, etc. were developed. Among the main significant changes in the study of subjects of the basic secondary school, the author points out approaches to learning (value-oriented, activity-oriented, personality-oriented and communicative), learning goals in the form of expected result, development of functional literacy of students, problem setting of the topic in long-term plans, spiral the principle in the construction of topics in the curriculum, the planning of expected results, the differentiation of training, the introduction of a system of criteria assessment. Updating the content of secondary education will reveal the contribution of the subject to the education of the student as a subject and his teaching, and interpersonal communication. The curriculum is aimed at implementing the principle of unity of upbringing and learning, based on the interconnection and interdependence of educational values and outcomes «on the way out» from the school with a system of learning objectives for subjects.

Keywords: school education, updating the content of secondary education, an updated educational program, a standard curriculum.

One of the directions in reforming modern state policy in the Republic of Kazakhstan at the current stage was called «renewal». The concept of «renewal» supposes a qualitatively better change in something, the replacement of obsolete elements, links leading to improvement while preserving the foundations, the successive transfer of the best elements of the past, the restoration (rebirth) of the destroyed or forgotten. «In other words, updating is the replacement of obsolete elements with new, more modern, relevant ones without replacing the fundamental fundamentals.

At present, Kazakhstan has already done a lot of work aimed at adapting the education system to global challenges. But since this direction of state policy is systematic and phased, this work continues [1].

In 2016, the Center of pedagogical mastership of Nazarbayev Intellectual Schools created Educational programs for advanced training courses for teaching staff on subjects of the basic secondary school, including «Russian language», «Russian literature». The same year, the teachers of secondary general schools of the Republic of Kazakhstan and coaches of the MTC and JSC National Center for Professional Development «Orleu» were trained. Since 2017 it is planned to train subject teachers of 5 and 7 grades on a renewed educational program. In addition, huge methodological work has already been done by this time, in particular, standard curriculums on subjects, long-term plans, draft textbooks with updated content and guidelines for them, guidelines on criteria assessment, etc. were developed. Various meetings, seminars, conferences, etc. are held on the implementation of the updated content of education, as well as activities to discuss with the public, the current directions of the state educational policy.

Within the framework of updating the State Compulsory Education Standard of the Republic of Kazakhstan, the current 11-year and 12-year schools, the development of functional literacy of schoolchildren is designated as one of the priority goals of education. At the same time, the result of the development of functional literacy is the mastery of the learning system of key competences that allow young people to apply effectively the acquired knowledge in a practical situation and successfully use it in the process of social adaptation. Key competencies are the requirement of the State for the quality of the personality of the graduate of secondary school in the form of the results of education, stated in the State Educational Standards and Educational Programs.

Among the main drawbacks of the system of secondary education of the state experts identify the following three:

1. Orientation of the student to the simple assimilation of knowledge in subjects, i.e. getting ready information by him,
2. The subject-object relationship between the teacher and the student, the passive role of the student.
3. The result of the training is the reproductive level of the student's activity, the evaluation of the number of acquired subject knowledge and skills of students [2].

Thus, these and many other factors influenced the adoption of a political decision to update the content of primary and secondary education in the Republic of Kazakhstan.

But what are the changes in the teaching of language disciplines in secondary school, and how will they affect students and, in general, the quality of education in the country?

As a result of the analysis of the standard curriculum in subjects «Russian Language» and «Russian Literature» we identified the following main positions:

1. The academic subject «Russian language» in the educational process performs two functions: firstly, it is the subject of study, and secondly, a means of studying other subjects. In connection with the changes in the modern world, the approach to teaching the Russian language is changing. The emphasis is on developing the skills of speech activity (listening, speaking, reading and writing) and functional literacy, which contributes to the successful socialization of students. A new structure of the content of the subject is introduced (see Table 1):

Table 1

**Distribution of the content of the curriculum on academic subject
«Russian language» by sections of training [3]**

Sections	Subsections
Listening and speaking	- Understanding the content of the text; - Identify the main idea; - Retelling of the listened material; - Prediction of events; - Participation in the dialogue; - Evaluation of the material heard; - Construction of monologic statement
Reading	- Understanding of information; - Identification of the structural parts of the text and the definition of the main idea; - Understanding the use of lexical and syntactic units in the read text; - Definition of types and styles of texts; - Formulation of questions and evaluation; - Use of different types of reading; - Extraction of information from various sources; - Comparative analysis of texts.
Writing	- Planning; - Statement of the content of the listened, read and audiovisual material; - Writing texts using various presentation forms; - Creation of texts of various types and styles; - Writing an essay; - Creative writing; - Correction and editing of texts.
Compliance with speech norms	- Compliance with spelling norms; - Compliance with lexical norms; - Compliance with grammatical norms; - Compliance with the rules of punctuation.

2. Pedagogical approaches. In the new structure of the curriculum, modern innovative pedagogical approaches have been reflected as classical foundations of education, including value-oriented, activity-oriented, personality-oriented and communicative approaches. They are used to strengthen the priority of the system of learning objectives and the results of the educational process [3].

Organizing the student's activity in self-gaining knowledge. The developers of the program believe that «this approach contributes not only to the gaining subject knowledge, social and communication skills, but also personal qualities that will enable it to realize its own interests, prospects and make constructive decisions. The active cognitive activity of the student acquires a stable character in the conditions of co-creation and support of the teacher as a partner and consultant».

The introduction of personal-oriented education is possible using interactive teaching methods, creating prerequisites for the cooperation of all participants in the educational process, without the possibility for authoritarian relations.

Communicative approach, which is the basis for language learning, in the study of other subjects is considered as the leading principle of the development of students' speech activity through the integration of the language and content of the subject. In short-term planning, the need to identify language tasks in the lessons of other subjects is clearly indicated. Thus, the academic subject «Russian language» in the educational process performs two functions: firstly, it is the subject of study, and secondly, a means of studying other subjects.

3. Learning objectives. The expected results formulated in the curriculum are presented in the form of a learning objectives system. An important feature of the curriculum is their focus on the formation of both subject knowledge and skills and broad spectrum skills, namely functional and creative use, critical thinking, research, use of information and communication technologies, the use of various communication methods, the ability to work in a group and individually, problem solving and decision making. In addition, the content of the educational process for a particular subject is subordinated to the aims of instruction and the personal qualities that are oriented towards the formation of students.

4. Themes in long-term plans are formulated according to the subject of studying: Russian language in its real functioning in the modern conditions of polyethnic and multilingual Kazakhstan. This approach will help students develop critical thinking skills, problem-solving skills, and self-analysis (see Table 2).

Table 2

**Examples of the formulation of topics
in the long-term plans for the subject «Russian language» [3]**

Grade	Theme
5	The world around us: transport and infrastructure
6	Kazakhstan in the future: inventions and energy
7	Problems of social protection of the homeless
8	Music in modern society
9	A teenager in the modern world

5. The spiral principle of the curriculum. The peculiarity of the spiral educational program, according to Jerome Bruner, is due to the fact that with each new repeating study of the topic its complexity increases [4; 21]. The following table shows an example of the spiral principle of the program on the subject «Russian language» (see Table 3).

Table 3

The system of learning objectives on the subject «Russian language», «Writing» section [3]

Subsection	Students will				
	5 grade	6 grade	7 grade	8 grade	9 grade
Compilation plan	To make a simple plan	To make a simple and complex plan	To make a simple and complex plan to collect material for writing and organize it in accordance with the plan	To make a citation plan (simple and complex), taking into account the genre peculiarity of the text	To make up different types of plan, including quotation, thesis

We see that with each new year the learning goals are complicated in accordance with the classification of pedagogical goals proposed by Benjamin Bloom - knowledge, understanding, application, analysis, synthesis and evaluation. And the last three levels of thinking skills are critical thinking.

The advantages of this type of program, in the opinion of its supporters, are determined by the fact that information is strengthened and strengthened every time the student re-examines the subject matter, the logical development from simplified to complex solutions, students will be able to apply their previous knowledge to subsequent learning objectives.

6. Differentiation of education is a form of organization of educational activity, which takes into account the propensities, interests and abilities of students, but the overall (basic) level of general education is not reduced; It involves the creation of mobile or stable learning groups based on certain characteristics (interests, inclinations, abilities, achieved results) that make it possible to make the content of the training and the demands made on the students significantly different [5]. With a differentiated approach, the educator has the opportunity to take into account the individual needs of the students, so that the learning process is more effective, and the children can reveal their potential.

7. Motivation of students. For the first time, the term «Motivation» was introduced in the subject curriculum. The aim of motivating students is their desire to do everything possible in the Russian language. Students tend to want to study well at school, but some lose motivation and interest. Ideally, students should be internally motivated, so that they have a desire, not a need to learn. Often this can be achieved through learning, active, complex and meaningful, as much as possible.

For older students, in particular, the authors recommend the use of the curriculum much additional information about the motivation so that students can see the practical application of their new knowledge and skills in further education; positively reacted to tasks related to their everyday experience and based on real life situations.

There are pedagogical methods that can be used to preserve and even increase internal motivation, for example:

- Create interesting and engaging lessons that facilitate and encourage active learning;
- Use age-appropriate resources that will take into account the interests, needs and aspirations of students (including career aspirations);
- Change the content of the lessons so that different approaches to active learning are used (for example, students did not spend much time writing off or recording what the teacher says);
- Encourage student autonomy so that they can explain their success or the failure of their own efforts;
- Give positive feedback and identify individual development goals that will stimulate students' self-esteem and provide them with further development;
- Encourage students to experiment with new methods of teaching and learning (this will improve the relationship between teachers and students, will promote productive feedback and create a friendly learning environment).

The authors of the curriculum pay attention to the fact that in the list of these proposed approaches, encouragement or punishment was not mentioned to motivate students. They are usually used as methods associated with «external» motivation or the requirement to learn. The strategies used to motivate students based on this approach should be treated with caution, as they can reduce internal motivation. In particular, you should avoid rewards (including praise), punishment or feedback that can cause the learner to feel that:

- He is less able to accomplish the task;
- The task should not be completed until the end;
- This requires a limited amount of effort or effort;
- He received fewer assignments.

External compensation can be used with advantage in situations where there is a low initial internal motivation. Ideally, you need to set high expectations and use praise to strengthen the learner's sense of self-competence. Try to emphasize internal motives (for example, own interests, sympathies in the subject, achievement of personal goals, etc.).

The failure of the student in the study is often due to an unsuccessful attempt to refute the teacher's motivation. Obviously, the vital role of the teacher is to understand many factors that determine whether students are motivated or not to learn anything new [6; 9].

8. The system of criterial assessment. The introduction of the criterial assessment is due to the fact that one of the remarks given by the experts of the countries of the Organization for Economic Cooperation and

Development (OECD) was the lack of an understandable and transparent system for assessing students' learning achievements.

The purpose of the system of criterial assessment is to obtain objective information about the learning outcomes of students based on evaluation criteria and to provide it to all interested participants for further improvement of the educational process [5]. Criterial assessment is based on the relationship between teaching, learning and assessment. Evaluation results are used for effective planning and organization of the educational process. Allocate formative and summative evaluation. Formative assessment is conducted continuously, provides feedback between participants in the educational process, and allows for timely correction of the educational process. Summative evaluation is carried out after the study of a block of educational information in a certain period of study is completed, used to provide feedback to students, and to publish quarterly and annual assessments on the subject [3].

Thus, modern innovations in the economy, changes in the labor market necessitate the possession of skills that can enable students to analyze and assess the situation, ideas, information for solving problems, creatively use the available knowledge and experience to gain new knowledge, ideas, and information. Topical are such personal qualities as initiative, curiosity, readiness for change, sociability.

It can be noted that updating the content of secondary education on the subject «Russian language» will reveal the contribution of the academic subject to the education of the student as a subject and his teachings, and interpersonal communication. The curriculum is aimed at implementing the principle of unity of upbringing and learning, based on the interconnection and interdependence of educational values and outcomes «on the way out» from the school with a system of learning objectives for subjects.

The content of the daily educational process on a particular subject is subordinated to the goals of the teaching and is oriented towards the formation in the students of readiness for the creative application of the acquired knowledge, skills and habits in everyday life and at school, the development of perseverance in achieving success, motivates to lifelong learning [5; 4].

The development of personal qualities in unity with broad-based skills is the basis for teaching students basic values of education: «Kazakhstani patriotism and civic responsibility», «respect», «cooperation», «work and creativity», «openness», «lifelong learning».

References

- 1 Муканова С.Д. Учитель 12-летней школы / С.Д. Муканова // Өрлеу. Үздіксіз білім жаршысы – Өрлеу. Вести непрерывного образования. — 2013. — № 1(1). — С. 4–6.
- 2 Можаяева О.И. О трансляции опыта Назарбаев Интеллектуальных школ в рамках обновления содержания общего среднего образования / О.И. Можаяева // Открытая школа. — 2015. — № 1(142). [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.open-school.kz/glavstr/tema_nomera/tema_nomera_142_1.htm.
- 3 Приложение 16 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 ноября 2016 г. № 668 «О внесении дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 г. № 115 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций». [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://nao.kz/loader/fromorg/2/25>.
- 4 Образовательная программа курсов повышения квалификации педагогических кадров по предметам «Русский язык» и «Русская литература» в школах с русским языком обучения. Руководство для тренера. — Астана: Центр педагогического мастерства АОО «НИИШ», 2016. — 90 с.
- 5 Профессиональное образование. Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. — М.: НМЦ СПО. С.М. Вишнякова, 1999. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://pedtehn.ru/content/differencirovannoe-obuchenie>.
- 6 Образовательная программа курсов повышения квалификации педагогических кадров по предметам «Русский язык» и «Русская литература» в школах с русским языком обучения. Руководство для учителя. — Астана: Центр педагогического мастерства АОО «НИИШ», 2017. — 63 с.

Н.З. Акульбекова, А.М. Алдажарова, Г.С. Тынбаева

Қазақстан Республикасының мемлекеттегі тілдік білім беру мазмұнының жаңаруындағы заманауи үрдістер

Технология, ғылым және коммуникация сияқты салалардағы маңызды өзгерулер әлемдік экономикаға елеулі әсер етеді. ХХІ ғасырда табысты болу үшін оқушылар бабында білім мен дағды болу керек. Мақала Қазақстан Республикасына мемлекеттік тілдік білім беру мазмұнының жаңару саласында заманауи үрдістердің «Орыс әдебиеті» және «Орыс тілі» пәндеріне талдауы бабына арналған. Қазіргі

уақытта әдістемелік және ұйымдастыру жұмыстары, пәндер бабына типтік оқу бағдарламалары, ұзақмерзімді жоспарлар, жаңартылған мазмұнды оқулықтар жобасы сын тұрғыдан бағалауға қатысты басшылықтар және т.б. жүргізілді. Негізді маңызды өзгертулер ішінен орта мектептегі пәндерді үйренуде авторлар оқытудың жолдарын (құндылықты-бағытталған, тұлғалық-бағытталған, коммуникативті), оқушылардың функционалды сауаттылығын дамытуға ұзақмерзімді жоспарлардағы мәселені тақырыптардың қойылуы, оқу бағдарламасындағы тақырыптардың құрылуы қағидасы, күтілінген нәтижелердің жоспарлануы, білім беруді саралау, сын тұрғысынан бағалауды енгізу жүйесін оқушы тәрбиесіне және субъект ретінде қалыптасуына үлес қоса алады. Оқу бағдарламасының арттыру мен тәрбиелеудің бірнеше қағидасын жүзеге асыруға, өзара және өзара шарттасқан білім беру қағидасына және мектептен «шығарда» пәндердің оқыту мақсатының жүйесінің нәтижелерін негіздеуге бағытталған.

Кілт сөздер: мектептегі білім беру, орта білім мазмұнының жаңаруы, жаңарған білім беру бағдарламасы, орыс тілі, орыс әдебиеті, әдістемелік жұмыс, күтілетін нәтиже, сын тұрғысынан бағалау, типтік оқу бағдарламасы.

Н.З. Акульбекова, А.М. Алдажарова, Г.С. Тынбаева

Современные тенденции в обновлении содержания школьного языкового образования в Республике Казахстан

Значительные изменения в таких областях, как технологии, коммуникации и наука оказывают существенное влияние на мировую экономику и, как следствие, на знания и навыки, которыми должны овладеть учащиеся, чтобы быть успешными в XXI в. Статья посвящена анализу современных тенденций в области обновления содержания школьного образования Республики Казахстан по предметам «Русский язык» и «Русская литература». В настоящее время уже проделана огромная организационная и методическая работа, в частности, разработаны типовые учебные программы по предметам, долгосрочные планы, проекты учебников с обновленным содержанием и руководства к ним, руководства по критериальному оцениванию и т.д. Среди основных значительных изменений в изучении предметов основной средней школы авторы указывают на подходы к обучению (ценностно-ориентированный, деятельностный, личностно-ориентированный и коммуникативный), цели обучения в виде ожидаемого результата, развитие функциональной грамотности учащихся, проблемную постановку темы в долгосрочных планах, спиральный принцип в построении тем в учебной программе, планирование ожидаемых результатов, дифференциацию обучения, введение системы критериального оценивания. Обновление содержания среднего образования позволит раскрыть вклад учебного предмета в воспитание учащегося как субъекта и своего учения, и межличностного общения. Учебная программа направлена на реализацию принципа единства воспитания и обучения, основанного на взаимосвязи и взаимообусловленности ценностей образования и результатов «на выходе» из школы с системой целей обучения предметов.

Ключевые слова: школьное образование, обновление содержания среднего образования, обновленная образовательная программа, русский язык, русская литература, методическая работа, ожидаемый результат, критериальное оценивание, типовая учебная программа.

References

- 1 Mukanova, S.D. (2013). Uchitel 12-letnei shkoly [The teacher of the 12-year school]. *Orleu. Uzdiksiz bilim zharshysy – Orleu. Vesti nepreryvnoho obrazovaniia – Orleu. Continuing education lead*, 1(1), 4–6 [in Russian].
- 2 Mozhaeva, O.I. (2015). O translitsii opyta Nazarbaev Intelktualnykh shkol v ramkakh obnovleniia soderzhaniia obshcheho sredneho obrazovaniia [Nazarbayev Intellectual Schools in the frameworks of the renewal of education in general secondary education]. *Otkrytaia shkola – Open school*, 1(142). Retrieved from http://www.open-school.kz/glavstr/tema_nomera/tema_nomera_142_1.htm [in Russian].
- 3 Prilozhenie 16 k prikazu Ministra obrazovaniia i nauki Respubliki Kazakhstan ot 23 noiabria 2016 h. № 668 «O vnesenii dopolnenii v prikaz Ministra obrazovaniia i nauki Respubliki Kazakhstan ot 3 aprelya 2013 h. № 115 «Ob utverzhdenii tipovykh uchebnykh prohramm po obshcheobrazovatel'nykh predmetam, kursam po vyboru i fakultativam dlia obshcheobrazovatel'nykh orhanizatsii» [Application 16 to the Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan of November 23, 2016 No. 668 «On Amendments to the Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated April 3, 2013 No. 115» On approval of standard curricula in general subjects, elective courses and optional for general education organizations]. *nao.kz*. Retrieved from <http://nao.kz/loader/fromorg/2/25> [in Russian].
- 4 Obrazovatelnaia prohramma kursov povysheniia kvalifikatsii pedahohicheskikh kadrov po predmetam «Russkii yazyk» i «Russkaia literatura» v shkolakh s russkim yazykom obucheniia. Rukovodstvo dlia trenera (2016) [The educational program of courses for the improvement of professional skills of teaching staff in the subjects «Russian language» and «Russian literature» in schools with the Russian language of instruction. A guide for the coach]. Astana: Tsentr pedahohicheskoho masterstva AOO «NISH» [in Russian].

5 Professionalnoe obrazovanie. Slovar. Kliuchevye poniatiia, terminy, aktualnaia leksika (1999) [Professional education. Dictionary. Key terms, terms, current vocabulary]. Moscow: NMC SPO. C.M. Vishnyakova. *pedtehn.ru*. Retrieved from <https://pedtehn.ru/content/differencirovannoe-obuchenie>) [in Russian].

6 Obrazovatelnaia prohramma kursov povysheniia kvalifikatsii pedahohicheskikh kadrov po predmetam «Russkii yazyk» i «Russkaia literatura» v shkolakh s russkim yazykom obucheniia. Rukovodstvo dlia uchitelia (2017) [The educational program of courses for the improvement of professional skills of teaching staff in the subjects «Russian language» and «Russian literature» in schools with the Russian language of instruction. Teacher's Manual]. Astana: Tsentr pedahohicheskoho masterstva AOO «NISH» [in Russian].

A.I. Syzdykova

*Branch office of JSC «NCPD «Orleu» Institute of professional development
of teaching employees in Karaganda region, Kazakhstan
(E-mail: sysdikova_a@mail.ru)*

Updated educational program: a new direction, a new look

This article examines the prerequisites for updating the content of secondary education in Kazakhstan and the priorities for updating the educational program. It also describes the changes in education, the substantive differences between the updated curricula, the three key components of effective learning, the advantages of criteria evaluation, the pedagogical approaches to learning in the context of renewing the content of education, and the modern methods of teaching and learning.

Keywords: update the content of secondary education, skill, training program, appraisal, pedagogical approaches, competence.

To enter the world educational space, the Republic of Kazakhstan has chosen a strategic course oriented to the world educational experience, following the best traditions and standards of domestic education. In this regard, the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan has launched a set of measures aimed at updating the content of secondary education.

Updating the content of education - reviewing the structure and content of the educational program, methods and approaches to learning and education. This should be the result of introducing an updated content of education - creating an educational environment for the harmonious development and intellectual development of a person who has functional literacy and competitiveness in all aspects of life, including national and universal values.

President Nursultan Nazarbayev in his Address to the Nation «Socio-economic modernization is the main vector of Kazakhstan's development» today the Nazarbayev University and intellectual schools are successfully working on the basis of international standards. It is necessary to extend our experience to the entire Kazakhstani education system and to involve all educational institutions in their level» [1]. And Nazarbayev Intellectual schools have changed their educational program to include the best international practices and incorporate them into the learning process. The program is aimed at the development of Kazakh, Russian and English languages, as well as support for teachers and students in Kazakhstan.

An improved educational program requires the concept of «lifelong learning» from the concept of «lifelong learning»; obedience to initiative; transition from knowledge to competence. It aims to turn learning objectives into learning outcomes based on values, forming many skills.

In this regard, the priorities for updating the curriculum are: the success of the idea that students need skills, because knowledge is necessary for success. This requires students to memorize information and understand, understand and apply knowledge in various fields. This use of knowledge allows students to acquire a wider range of competences, often called «The Skills of the 21st Century».

There are several definitions of the term «21st century skills». Within the framework of the curriculum, the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) uses the structure created within the framework of the project of identification and selection of competencies. Here competence is more than just knowledge and skills. It includes the psychological resources of certain contexts and, therefore, includes the ability to solve complex problems. For example, the ability to communicate effectively is the ability of a person to communicate, acquire practical skills in the field of information technology and build relationships with others».

That is why he defined the values and skills of students in the updated general education programs. The values, skills and competencies of the subject are considered. The curriculum for the discipline includes the level of knowledge, skills and competencies in the subject, taking into account the proposed values and skills. That is, these values and skills are defined in the curriculum that teaches the subject, the subject curriculum is the basis of the standard curriculum.

President of the Republic of Kazakhstan N.Nazarbayev At the initiative of Nazarbayev «National plan - 100 steps: a modern state for all» [2]. Within the framework of the implementation of the National Plan, five

steps are planned in the field of education aimed at improving the quality of human capital based on OECD standards. Three of them are connected with the system of general secondary education:

Step 76. Update the school education standards for the phased implementation of 12-year education, the development of functional literacy. Implementing coercive financing in high school, creating a system of incentives for successful schools.

Step 79. In the education system - a phased transition to teaching in high school and university English.

Step 89. Development and implementation of the national project «Nurly Bolashak». The introduction of the values of «Mangilik El» into existing curricula of school education [3].

The content of the education was developed with the updated state standard of primary, basic and general secondary education, the development of curricula focused on the values of Mangilik El. In the spirit of the national idea «Mangilik El» all the work of school teachers should be aimed at forming a person with knowledgeable, advanced leadership skills, able to make decisions in a choice, capable of cooperation and intercultural interaction, responsible for the fate of their people.

The question of education systems for future generations is being considered worldwide. In this context, key issues such as «What should children learn to be successful in the 21st century?» And «What are the effective methods of teaching?» These issues are closely related to the educational programs and pedagogical approaches used to implement the educational program. Students also have the opportunity to develop cultural, emotional, intellectual, social and spiritual development through education. Training allows students to acquire new knowledge, as well as develop their knowledge.

At present, Kazakhstan is working on a national context so that it can respond to the global problems described above. In the educational program, national values, assessments, textbooks and teaching methods are aimed at improving the overall performance of schoolchildren, as well as developing the skills necessary for innovation and leadership, the formation and implementation of national consciousness through the school context, international experience. The implementation of the updated curriculum and evaluation system is one of the measures taken to address these problems.

What are the features of the updated general education programs? It:

- the presence of «common themes» in the disciplines of one area of knowledge, as well as interdisciplinary communication;
- the complexity of the design of the object, i.e. Gradual expansion of educational material both vertically and horizontally (increase knowledge of topics and classes);
- content sections and proposed topics to meet temporary requirements, focusing on the development of social skills;
- the hierarchy of learning objectives in the Bloom taxonomy, based on the classification of thinking skills on the most important types of legitimacy and subject operations;
- give maximum attention to the interdisciplinary communication of pedagogical goals at the level of education and the entire course of study;
- the educational process is presented in the form of long-term, medium-term and short-term plans.

Thus, the updated educational program includes the transition to modern educational philosophy and methodology, the modification of educational methods, improved models in the education system, effective approaches to teaching and learning, the transition to a developing, constructive model of education that provides cognitive activity and self-esteem, patriotism, national spiritual values, multiculturalism, health and environmental education.

With regard to the coherence of the general curriculum, the analysis of educational systems that have reached the highest standards is the key to improving the educational standards of the educational program throughout the country. As for updating the curriculum, all components related to how the «harmony» training program is adopted and how it actually works will cooperate, replenish and strengthen each other. Consequently, the content of the general educational curriculum, pedagogical approaches and evaluation methods is focused on one goal and is used in each class, every lesson.

Teachers should be convinced that their teaching activities contribute to the implementation of the educational program and that the evaluation helps the students to deliver the information they need and to support their achievements. This should pay attention to the importance of understanding by teachers three key components of effective learning - an educational program, pedagogical approaches and an evaluation system for students.

Modern pedagogical methods of organizing the educational process within the framework of the renewed educational program:

The sorting method is the active development of students' creative and critical thinking skills and other teaching methods that are of interest to them.

The use of differentiated tasks, differentiated by the method of differentiation, educational and cognitive interests and the help of the teacher, is a prerequisite for differentiated learning activities.

The course of action allows students to develop their competencies based on self-censorship, and to direct their learning to executive actions. The ratio of students is divided into categories such as «know», «understand», «use», «analyze», «accumulate», and «evaluate».

Individual approach is the principle of equality between the teacher and the student in the implementation of educational goals. Solves the following educational goals: to disturb the student and the teacher, to establish a dialogue, to promote creativity, cooperation and social activity.

Approach to competence - students learn together to acquire knowledge and skills. The main purpose of the approach to competence is to encourage students to demonstrate that they can initiate and work independently.

Built-in approach - the subject is closely related to other disciplines.

A systematic approach - provides interdisciplinary preparation of course subjects and sections of courses.

A systematic behavioral approach is based on the self-organization of student learning activities, which provides the opportunity to form and develop a system of universal learning activities. This makes it possible to organize the learning process in self-learning, self-development, self-organization.

These pedagogical methods are one of the priorities of education in the modern world, where pupils «learn to learn» and work selflessly, are interested, have a reliable, responsible and intelligent person.

For this reason, teachers should develop and develop the following qualities, using different teaching methods:

- Recognizing the importance of using the student's knowledge, skills and abilities to listen to his personal opinion about the development of the student;
- encouraging and encouraging students through significant differentiated tasks and exercises;
- support for students through «learning assessment»;
- encouragement of research activities and student activities based on decision and analysis of reports;
- development of critical thinking skills;
- participation of students in the work of individual, couples, groups and activities of the mass class [4].

Basically, the renewed education system is a program of competence and quality. The importance of modern education is critical thinking, research, practice, the use of ICT, communicative communication, individual, teamwork, functional literacy, creativity and effective teaching methods necessary for effective communication and effective implementation.

Using modern methods of teaching and learning to achieve the educational goals of the curriculum:

- problem-oriented learning: the student is looking for solutions to the problem that he is facing;
- Students independently learn information, communicate with the group, classify them, analyze and solve the knowledge of students, make presentations.
- research position (what I know, what I want to know or know);
- gambling;
- a differentiated approach, allowing in-depth study of the topic;
- combination of traditional and new teaching methods;
- evaluation of training;
- Formation of a situation that stimulates students to self-evaluation and self-identification (self-realization).

In the updated curriculum, the assessment systems are fundamentally changed, and the transition to a rating-based assessment system is one of the most important. The main goal of the improved educational program is to improve the results of students' education. That is, the transition of the educational system to new educational content involves the preparation of a student who can illustrate the full picture of modern schools. The success of the modern school is determined by the formation of a new approach to the evaluation of the teacher, aimed at updating the teaching experience.

The training center is not only an educational center, but also a center for assessing the knowledge and motivation of pupils' pupils. Well, it plays a decisive role in the formation of the student.

Evaluation is an important element of the pedagogical process, which includes a comprehensive understanding of the learning process and its results. This is an approach that helps students identify,

improve and adjust the level of their education, qualifications or personal development. Any evaluation is related to the need to obtain information about how effective interaction was during the training process. Evaluation is an integral part of the learning and phase of conclusions.

Currently, since the use of realistic evaluation is the basis of effective learning, assessment technology has a significant impact on how students are interested in the subject. One of the most important problems is the introduction of formal approaches to school practice. The student's progress in the subject is assessed in two ways: Formative assessment and final assessment. This will encourage the child to explore each other. The advantage of this evaluation system is that it encourages the child to develop thinking and engage in science. This type of assessment is formulated as a prerequisite for determining the value of a particular student, his / her shortcomings in the educational content and the most effective clarification of his / her place of residence. The teacher can accurately determine the purpose of the subject through this evaluation. This can help the student to present a holistic, harmonious picture of past topics, identify appropriate control methods and encourage them to reach a higher level. The goal of the Formative Assessment is an integral part of teaching and learning, which directly affects student performance and progress in learning and provides feedback between learners and teachers [2].

Finally, in the State Program for the Development of Education and Science in the Republic of Kazakhstan for 2016–2019: «The world lives in the conditions of global problems. This is the introduction of new technological achievements and innovations, the rapid development of IT technologies and the mobility of human resources. In this case, education and science should be at the forefront of change. Leading economies of the world are only at the expense of high human capital. It was emphasized that new educational strategies and policies are being introduced into it [5].

Therefore, the modern stage of modernization of the Kazakhstani system of education and science ensures access for every person to quality preschool education and training, the acquisition of new skills in the college and at the university, as well as the development of research and creative competencies.

References

- 1 Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. — Астана, 2012. 27 қаңтар. [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1200002012#z0>.
- 2 Руководство по критериальному оцениванию для учителей основной и общей средней школ. — Астана, 2016. — 56 с.
- 3 Назарбаев Н.Ә. Ұлт жоспары – 100 нақты қадам: баршаға арналған қазіргі заманғы мемлекет / Н.Ә. Назарбаев. — Астана, 2015. [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000100>.
- 4 2017–2018 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқау хат. — Астана, 2017. [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: <http://nao.kz/loader/fromorg/2/24>.
- 5 Қазақстан Республикасының Білім беруді және ғылымды дамытудың 2016–2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. — Астана, 2016. [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000205>.

А.И. Сыздыкова

Жаңартылған білім беру бағдарламасы: жаңа бағыт, жаңа көзқарас

Мақалада Қазақстан Республикасында жаңартылған білім беру мазмұнын жаңартудың алғашқы қадамдары мен басымдықтары қарастырылды. Сонымен қатар білім саласындағы өзгерістер, жаңартылған білім беру бағдарламасының мазмұндық ерекшеліктері, тиімді оқытудың түйінді үш компоненті, критериалды бағалау жүйесінің артықшылықтары, жаңартылған білім беру бағдарламасы аясында пәндерді оқытуда қолданылатын педагогикалық әдіс-тәсілдер және оқу мен оқытудың заманауи әдістерін қолдану сөз болды.

Кілт сөздер: білім мазмұнын жаңарту, дағды, оқу бағдарламасы, бағалау, педагогикалық әдіс-тәсілдер, құзыреттілік.

Обновленная образовательная программа: новое направление, новый взгляд

В статье рассмотрены предпосылки обновления содержания среднего образования в Казахстане и приоритеты обновления образовательной программы. Также описаны вопросы об изменении в сфере образования, о содержательном отличии обновленных учебных программ, о трех ключевых компонентах эффективного обучения, о преимуществах критериального оценивания, о педагогических подходах к обучению в рамках обновления содержания образования и о современных методах преподавания и обучения.

Ключевые слова: обновление содержания образования, умение, учебная программа, оценивание, педагогические подходы, компетентность.

References

- 1 Aleumettik-ekonomikalyk zhanhyrtu – Kazakstan damuynyn basty bahyty Kazakstan Respublikasynyn Prezidenti N.A.Nazarbaevtyñ Kazakstan khalkyna Zholdaıy [Address of the President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev to the people of Kazakhstan Socio-economic modernization – the main vector of development of Kazakhstan]. (2012, 27 January). Astana. *adilet.zan.kz*. Retrieved from <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1200002012#z0> [in Kazakh].
- 2 Rukovodstvo po kriterialnomu otsenivaniiu dlia uchitelei osnovnoi i obshchei srednei shkol (2016). [The basic and general secondary school curriculum for teacher training]. Astana [in Russian].
- 3 Nazarbaev, N.A. (2015). Ult zhospary – 100 nakty kadam: barshaha arnalhan kazirhi zamanhy memleket [The nation's plan is 100 real steps: the modern state for everyone]. Astana. *adilet.zan.kz*. Retrieved from <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000100> [in Kazakh].
- 4 2017–2018 oku zhylynda Kazakstan Respublikacynyn zhalpy orta bilim beretin uiymdarynda oku protsesin uiymdactyrydyn erekshelekteri turaly adictemelik nuskau khat (2017) [Letter of Guidance on peculiarities of organization of educational process in the general secondary education of the Republic of Kazakhstan in 2017–2018 academic year]. Astana. *nao.kz*. Retrieved from <http://nao.kz/loader/fromorg/2/24> [in Kazakh].
- 5 Kazakstan Respublikasynyn Bilim berudi zhane hylymdy damytudyn 2016–2019 zhyldarha arnalhan memlekettik bahdarlamasy (2016) [State program of education and science development of the Republic of Kazakhstan for 2016–2019]. Actana. *adilet.zan.kz*. Retrieved from <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000205> [in Kazakh].

С.А. Ирсалиев

*Международный научный комплекс «Астана», Астана, Казахстан
(E-mail: irsaliyev@isca.kz)*

Профессии и навыки — реакция систем образования на современные вызовы

В статье отмечено, что скорость «старения» профессий в мире увеличивается. Показано, что экспертные сообщества активно обсуждают тему «профессий будущего»; даются прогнозы об исчезновении многих рабочих мест, связанных с рутинным трудом, поскольку они будут заменены роботами и искусственным интеллектом. Сделаны предположения о появлении совершенно новых специальностей, связанных с новаторством, творчеством, интеграцией разных идей и областей знаний; рынок труда все больше требует от людей особых, универсальных «навыков будущего». В этой связи на систему образования ложится основная ответственность по подготовке будущих поколений к жизни в условиях глобальной неопределенности. В статье дается обобщение мирового опыта реакции систем образования на современные вызовы. Сделан вывод о том, что в условиях быстро меняющегося мира основным вектором развития современного образования всех уровней является подготовка креативных людей (а не узких специалистов), обладающих активным, творческим, критическим, аналитическим мышлением, способных решать неизвестные ранее проблемы, быстро адаптироваться к изменениям, изобретать и создавать что-то новое, управлять своими мыслями, эмоциями и поступками.

Ключевые слова: старение профессий, универсальные «навыки будущего», образование в мире VUCA, Государственная программа развития образования и науки на 2016–2019 гг. (ГПРОН).

В докладе Всемирного экономического форума «The Future of Jobs. Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution» (2016) отмечено, что в большинстве отраслей промышленности самые востребованные специальности не существовали еще 10 или даже 5 лет назад и скорость устаревания специальностей увеличивается. Более одной трети навыков, важных для рынка труда, изменятся уже через пять лет. Развитие технологий к 2020 г. сократит число рабочих мест в мире на 5 млн. При этом 50 % содержания программ бакалавров устареет уже через пять лет из-за цифровой трансформации [1].

Исследование, проведенное в Оксфорде, показало, что каждая вторая специальность будет автоматизирована [2]. При наличии достаточного количества информации машины намного быстрее решают многие задачи. Например, за сорок лет учитель может прочитать 10 тысяч сочинений, а офтальмолог осмотреть 50 тысяч глаз. Современные компьютеры способны «прочитать» и правильно оценить миллион сочинений, «осмотреть» и поставить диагноз миллионам глаз всего за несколько минут. То есть машины быстрее выполняют часто повторяющиеся, объемные операции при наличии больших баз данных. Но они не способны решать уникальные новаторские, творческие задачи, например, выстраивать оригинальные бизнес-стратегии или создавать неповторимую рекламу. А люди способны это делать, даже не имея больших баз данных. Они, в отличие от роботов, могут соединять разрозненные идеи, решать проблемы, с которыми сталкиваются впервые, справляться с непривычными ситуациями, проявлять интуицию.

Поэтому на рынке труда еще много ниш, которые способен занять только человек. И главная угроза исходит не от роботов. Главная угроза — неумение приспособиться к кардинальным изменениям требований к нашим знаниям и навыкам, нежелание повышать свою квалификацию и учиться каждый день и всю жизнь.

И здесь уповать только на достижения системы образования будет неправильно. И вот почему. Проблема соответствия содержания образования потребностям рынка труда существовала всегда. Образование (как более статичная и консервативная сфера) почти всегда отставало от быстро развивающихся технологий и экономики.

Исключение, может быть, составляет дуальное обучение в Германии, Австрии, Швейцарии на уровне технического и профессионального образования (ТиПО) по техническим специальностям, обусловленное глубокими традициями отношений «мастер-подмастерье», пришедшими из средних веков и создавшими необходимую законодательную базу для обучения на рабочем месте. Высшее образование Северной Америки, которое всегда было в конкурентной рыночной среде и чутко реагировало на запросы бизнеса, также может служить примером исключения. Но в целом проблема отста-

вания образования от практики рынка труда была, есть и будет иметь место в обозримой перспективе.

Ситуацию усугубляет Четвертая промышленная революция (*беспилотные транспортные средства, 3D-печать, робототехника, новые материалы, «интернет вещей», искусственный интеллект, блокчейн-технологии, биологическая инженерия и др.*), которая предопределила тектонические сдвиги и внесла неопределенность во все аспекты функционирования человеческой цивилизации [3]. Сегодня никто не может достоверно прогнозировать ее последствия для экономик стран, бизнеса, рынка труда, политики, общества и для каждого человека.

В последние годы развернулись широкие дискуссии на тему «профессий будущего». Но скорость изменений на рынке труда будет только увеличиваться и делать точные прогнозы в этой сфере становится очень трудно и, наверное, все более бессмысленно. Гораздо важнее понимание неких универсальных навыков будущего. В том же отчете Всемирного экономического форума отмечено, что к 2020 г. навыки решения проблем, критического мышления, креативность и эмоциональный интеллект станут лидирующими на рынке труда и самыми важными навыками будущего.

В этой ситуации системе образования отводится ключевая роль подготовки будущих поколений к жизни в условиях глобальной неопределенности. Поэтому международные организации и эксперты находятся в активном поиске модели системы образования, отвечающей новым вызовам.

В условиях быстро меняющегося мира основной наметившийся вектор развития современного образования всех уровней — подготовка креативных людей (а не узких специалистов), обладающих активным, творческим, критическим, аналитическим мышлением и способных решать неизвестные ранее проблемы, быстро адаптироваться к изменениям, изобретать и создавать что-то новое.

1. *Дошкольное воспитание и обучение (ДВО).* В мир пришло осознание того, что ДВО является самым важным в формировании потенциала человека. Многие исследования, в т.ч. лауреата Нобелевской премии Джеймса Хекмана [4], основателя компании «Sony» Масару Ибука [5] и других, доказывают, что возврат инвестиций в раннее развитие детей составляет 7-10 % ежегодно за счет того, что ребенок, получивший ДВО, имеет в 2 раза лучше навыки в школе, имеет на 40 % выше вероятность закончить вуз [6], в будущем на 7 % платит больше налогов, дает 5 % экономии на соцобеспечении и переобучении, 88 % экономии на пенитенциарной системе [7].

В этой связи ПРООН продекларировало общий для всех стран принцип: чем раньше средства инвестируются в жизненный потенциал, тем лучше перспективы человека [8]. В международной стандартной классификации образования ЮНЕСКО включило ДВО отдельным уровнем и определило учебную нагрузку не менее 200 часов в год. ЮНЕСКО также определило 10 стандартов ДВО, к соблюдению которых должны стремиться все страны [9]. На сегодня только Швеция соответствует всем 10 стандартам, Казахстан — лишь трем.

Отдельные элементы ДВО, например, математика, могут в значительной мере усилить формирование основ для логического мышления, проактивности и способности ребенка решать жизненные проблемы и даже обучаться другим предметам, т.е. основам современных компетенций. Так, исследование, проведенное Russel Sage Foundation в 2007 г., показало, что наличие математических навыков у детей дошкольного возраста оказывает положительное влияние на навыки чтения в третьем и пятом классах. Дети с плохой успеваемостью по математике на 13 % менее склонны заканчивать среднюю школу, и у них на 29 % меньше шансов поступить в колледж [10].

Кроме этого, наш анализ показал, что в ДВО в мире обозначились четыре основных тренда: (1) обязательность, не менее одного года (уже в 40 странах, в т.ч. в РК); (2) высокий уровень и статус воспитателей (в 21 стране ОЭСР они должны иметь, минимум, высшее образование, а еще в 4 странах — только магистра, в РК 32 % воспитателей имеют специализированное высшее или ТиПО); (3) ГЧП за счет государственных ваучеров (доля частных детсадов в мире — 31 %, в Китае — 70 %, в Республике Казахстан — 25 %); (4) оценивание достижений детей и международные сопоставления.

В Госпрограмме развития образования и науки на 2016–2019 гг. предусмотрены задачи и мероприятия в русле этих трендов, например: 100 %-ный охват детей 3-6 лет ДВО, обнуление очереди в детсады; 50 % педработников со специализированным образованием; переход на независимую сертификацию педкадров ДВО; 35 % мест в частных детсадах от общего количества предоставленных мест; 80 % детей 5-6 лет обладают высоким и средним уровнем умений и навыков по индикаторам дошкольного возраста.

Достижение поставленных в ГПРОН целей позволит Казахстану значительно приблизиться к соблюдению 10 стандартов ЮНЕСКО для ДВО.

2. *Школьное образование.* Те, кому сегодня 6-7 лет, к окончанию школы столкнутся с тем, что 65 % профессий 2017 г. просто не будут существовать [11]. Поэтому, хотя получение фундаментальных знаний никто в мире не отменял, лучшие мировые школьные системы уже более 20 лет дают школьникам не просто набор фактов, а принципы и навыки, которые позволяют найти ответ на вопросы, создавать что-то новое самому, решать реальные проблемы, адаптироваться к быстрым изменениям.

Все более востребованным в мире становится социально-эмоциональное обучение. Оно во многом способствует формированию «навыков будущего». Исследования по академическому, социальному и эмоциональному развитию и обучению (The Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. CASEL, США) показывают, что 83 % детей, обучающихся по программе с применением технологии SEL, достигают высоких результатов [12].

Казахстан отстает в этих вопросах примерно на 20 лет (обновленная школьная программа начала внедряться только с первого класса в 2016 г.).

А тем временем мир стоит на пороге нового содержания школьных программ. По мнению Руководителя Директората по образованию и компетенциям ОЭСР Андреаса Шляйхера, школьное образование в большинстве стран не отвечает вызовам мира VUCA (*Volatile — изменчивый, с быстро сменяемыми технологиями 4-й промышленной революции; Uncertain — неопределенный, с учащающимися природными катаклизмами, техногенными катастрофами; Complex — сложный, с угрозами новой мировой дестабилизации, глобального демографического дисбаланса; Ambiguous — противоречивый, с нарастающей социальной нестабильностью и диспропорциями, увеличением безработицы и поколения NEET*).

Для адаптации школы к миру VUCA ОЭСР в 2015 г. запустила проект «Будущее образования и навыков: Образование – 2030». Проект инициирован Генеральным секретарем ОЭСР Анхель Гурриа и Премьер-министром Японии Синдзо Абэ после аварии на атомной электростанции Фукусима-1 в 2011 г.

Проект состоит из двух этапов и должен ответить на вопрос: какие компетенции потребуются людям в 2030 г. для преодоления сложных вызовов и превращения трудностей в возможности для себя и других?

Первый этап проекта завершится в 2018 г. ответом на вопросы: что необходимо изучать учащимся 21-го века? какими компетенциями учащиеся 21-го в. должны обладать и какой учебный план необходим в 2030 г.?

С 2019 г. (в случае успешности 1-го этапа) странам предстоит ответить на следующие вопросы: как учащиеся будут изучать знания и навыки 21-го в.? как эти знания и навыки будут оцениваться? и др.

В проекте участвуют 7 стран: Канада, Германия, Франция, Япония, Великобритания, США, Италия. Однако в обсуждении принимают участие все страны ОЭСР и страны-партнеры.

Предварительно сделан вывод о том, что школа должна давать академические знания и компетенции поиска, обработки, анализа, структурирования и эффективного использования этих знаний в жизни, компетенции решения проблем, творческое, аналитическое и критическое мышление, межкультурные коммуникации и сотрудничество, эмоциональные качества (отношения и ценности), такие как мотивация, открытость, ответственность, стойкость/упорство, сопереживание, добросовестность, доверие (самому, другим, обществу).

Но самое главное, на основе всего перечисленного выше школа должна дать выпускнику метакомпетенции, т.е. научить детей управлять мыслительными процессами, памятью, целями и действиями и адаптироваться.

(1) Метакогнитивные навыки — глобальная осведомленность, активный образ мышления, локус контроля (свойство личности оценивать свои способности влиять на ход событий).

(2) Метакогнитивная регуляция — саморегуляция, планирование.

(3) Метакогнитивная рефлексия/действие — самооценка (в предметном контексте), управление отношениями, стрессоустойчивость.

По мнению экспертов из разных стран, участвующих в обсуждении программы «Образование – 2030» на площадке ОЭСР, именно эти метакомпетенции станут основой содержания школьного образования 21-го в.

Кроме этого, в школьном образовании в мире обозначились четыре тренда: (1) высокая квалификация педагогов; (2) переход от «образования для всех» к «качественному образованию для каждого» (школа — социальный лифт); (3) развитие школьного менеджмента и (4) ИКТ-технологий.

Все эти тренды также учтены в ГПРОН. И наша задача на среднесрочную перспективу — выполнить все положения ГПРОН.

3. Третичное (в т.ч. высшее) образование.

Известный международный эксперт Джамиль Салми на Евразийском Форуме лидеров высшего образования в Назарбаеве университете 11 июня 2015 г. высказал предположение, что с развитием мировой высшей школы «исчезнет надобность в дипломах, студент сможет получать образование в любом месте и в любое время» [13].

Профессор Вашингтонского Университета Стэфэн Джоел считает, что к 2030 г. искусственный интеллект заменит преподавателя. Получение степени потеряет значение. Сертификаты обучения, обучение на рабочем месте, участие в клубах по интересам приобретут большое значение [14].

Ответственный секретарь министерства образования Сингапура Чан Лэй Фунг отмечает, что «вузы в традиционной форме в будущем могут исчезнуть. Появится персонифицированное обучение. Феномен обучения через всю жизнь станет основным принципом высшего образования» [15].

На эти тенденции в вузовской сфере влияет и стремительное изменение мира профессий.

По прогнозам аналитиков, к 2030 г. в мире исчезнут, как минимум, 57 профессий, такие как: бухгалтер, сметчик, юрисконсульт, нотариус, риэлтор, аналитик, журналист, переводчик и др. [16]. Появятся более 180 новых профессий, таких как молекулярный диетолог, генетический консультант, проектировщик личной безопасности, менеджер непрерывности бизнеса, экопроповедник, консьерж робототехники и др. [17]. В большинстве стран почти половина занятых выпускников последних лет работали не по полученной специальности [18].

По мнению Ричарда Райли (министра образования США в 1993–2001 г.), «образование должно готовить молодых людей к специальностям, которых еще нет, используя технологии, которые еще не изобретены, чтобы решить проблемы, о которых мы пока не догадываемся» [19].

Большинство аналитиков согласны в одном: профессии будущего потребуют навыков будущего. Роботы и искусственный интеллект будут все больше выполнять работу, которую раньше делал человек. Поэтому надо нам осваивать новые навыки, которые не могут быть механическими и рутинными. Например, в отчете британского фонда развития инноваций «Nesta» и школы подготовки студентов Оксфордского университета представлен анализ влияния нынешних изменений на рынок труда к 2030 г. По мнению исследователей, к 2030 г. будут полностью автоматизированы профессии укладчиков товара, дальноточников и администраторов. При этом такие профессии, как педагоги, биотехнологи и медсестры станут более востребованными.

Среди навыков будущего, необходимых для рынка труда, были выделены оригинальность, умение делать выводы и принимать решения, взвешивать затраты и выгоду от предпринимаемых действий. Очень важным выделено умение генерировать идеи [20]. Причем важно будет не их качество, правильность или креативность, а количество. Понимание и использование новой информации как для решения проблем, так и для принятия решений выделены одними из важных стратегий обучения в будущем.

Последние 50 лет в различных профессиях отмечается рост спроса на нерутинные, творческие задания, требующие высокой степени межличностной коммуникации и аналитики [21]. А спрос на профессии, требующие рутинной (однообразной, механической, нетворческой) работы, стремительно падает. Все это происходит на фоне четырех наметившихся в высшем образовании мировых трендов: (1) массификация высшего образования и рост доли населения с третичным образованием; (2) интернационализация и рост числа иностранных студентов; (3) цифровая платформа и новые технологии; (4) стремительная трансформация миссии вузов — от источников знаний и исследований в центры инноваций и прогресса.

Если первые университеты давали только знания, университеты второго поколения занимались еще и исследованиями, то теперь настала эра университетов третьего поколения, которые становятся центрами инноваций и технологического прогресса [22] (есть основания полагать, что абсолютное большинство вузов в Республике Казахстан относится к 1-му и отчасти ко 2-му поколению).

Поэтому лучшие мировые университеты делают свои программы максимально гибкими, обучают студентов не только и не столько академическим и профессиональным знаниям, в основе про-

грамм — ориентированность на творчество, предприимчивость, практическое применение, развитие нерутинных навыков, которые позволят безболезненно адаптироваться при смене рода деятельности.

Страны, стремящиеся к лидерству, принимают программы реформ высшего образования. В Китае, например, в сентябре 2017 г. запущен проект Double World-Class Project. В его рамках планируется создание к 2049 г. 42 университетов мирового уровня. Еще 96 вузов обязаны улучшить научно-исследовательские базы в определенных направлениях, довести до уровня ведущих мировых университетов. Китай стремится стать мировым научно-технологическим центром. Ежегодно расходы на научное развитие в Китае составляют 2,5 % от ВВП.

Все это приводит к необходимости увеличения инвестиций и реформирования системы образования. Гибкость, креативность, навыки обучения (в течение всей жизни) и решения проблем не должны развиваться только в университете. Абитуриенты должны поступать в вузы, уже имея набор необходимых навыков для поднятия статуса университетов до мирового уровня [23].

В России принята программа «5-100» для поддержки крупнейших российских вузов и выведения не менее пяти университетов в сотню лучших вузов трех авторитетных мировых рейтингов: Quacquarelli Symonds, Times Higher Education и Academic Ranking of World Universities [24].

Агентство стратегических инициатив РФ открыло Университет национальной технологической инициативы «20.35» для подготовки кадров по специальностям цифровой экономики. Университет будет развернут к 2020 г. и проработает 15 лет. Вместо диплома для выпускника будет сформирован цифровой профиль компетенций, который отражает реальные достижения человека в течение всей жизни. В ближайшие 10 лет планируется подготовить более 10 тыс. технологических лидеров, 100 тыс. игроков новых рынков, 1 млрд цифровых профилей компетенций [25].

Эти программы очень своевременны для России, так как в отчете «Россия 2025: от кадров к талантам» консалтинговой компании Boston Consulting Group отмечается, что в области «Знание», которая связана с аналитическим и творческим трудом и требует высокой квалификации и автономии, в России заняты лишь 17 % населения. Это в 1,5 раза меньше, чем в США и Японии, в 2 раза, чем в Сингапуре и в 2,6 раза, чем в Великобритании. Большинство россиян (48 %) занимаются рутинным и преимущественно физическим трудом. Другие 35 % выполняют рутинную работу и принимают решения в рамках правил (прорабы, администраторы, а также большинство видов экономистов, чиновников и юристов). По мнению аналитиков, такое распределение характерно для стран, которые находятся на переходном этапе — между экономикой ресурсов и экономикой знаний.

В результате спрос на знания в России пока находится на низком уровне. Хотя высшее образование в стране стало всеобщим, но от этого оно утратило свою значимость и ценность. Образованность заменилась дипломированностью [26].

Всего в экономике РФ имеется около 450 профессий, в которых задействованы свыше 72 млн человек. Массовых профессий (не менее 1 % от общего количества занятых) — 28, но именно в них сосредоточено 50 % (более 36 млн) работающих граждан. Этот показатель выше, чем в США (30,5 %) или Великобритании (23,8 %) [27].

Такое положение на рынке труда в будущем может только усугубиться. По оценкам Boston Consulting Group, к 2025 г. дефицит кадров в РФ в категории «Знание» составит более 10 млн человек. В то же время около 10 млн специалистов в других областях будут невостребованными.

Казахстан сталкивается с аналогичными проблемами. Поэтому в ГПРОН предусмотрено движение в колее мировых трендов: массификация (30 % госзаказа на магистратуру от объема бакалавриата, 100 % вузов внедрились принципы инклюзивного образования), интернационализация (5 % иностранных студентов), трансформация вузов в центры технологического прогресса (15 % дохода вузов от инновационной и научной деятельности от валового дохода вузов ГПИИР, в 30 % вузах созданы офисы коммерциализации, технопарки, бизнес-инкубаторы), 16 вузов Казахстана в рейтинге QS-WUR и др.

Среднесрочная задача для высшего образования Казахстана — выполнить все положения ГПРОН.

Таким образом, современное образование на всех уровнях (от дошкольного до вузовского), ориентируется не на предметные знания и профессиональные навыки, а (на их основе) на широкий спектр универсальных компетенций, позволяющих человеку генерировать много новых идей, искать и находить правильные ответы на вопросы, решать реальные проблемы, управлять своими эмоциями,

мыслями и действиями, уметь коммуницировать и сотрудничать в межкультурной среде, адаптироваться и быть успешным в условиях быстроменяющегося мира.

В Казахстане имеются все необходимые предпосылки (ГПРОН, Назарбаев Университет, НИШ, программы «Болашак», «Дарын») для форсированного преодоления имеющегося отставания от лучших мировых практик образования. В повестке дня стоят два главных вопроса: (1) правильная трансляция лучшего опыта, накопленного на прорывных площадках (во внеурочных «маяках») и в лучших казахстанских организациях образования; (2) достаточное ресурсное обеспечение этой трансляции (на образование в Казахстане тратится 3,8 % от ВВП при среднем в странах ОЭСР 5-6 %).

При недооценке или нерешении этих вопросов они становятся стандартными факторами, сдерживающими ускорение обновления содержания казахстанского образования в русле современных трендов.

Список литературы

- 1 World Economic Forum. The Future of Jobs. Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution. Global Challenge Insight Report. — 2016. — January. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf.
- 2 Что мы отдадим машинам? [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://rg.ru/2016/10/27/kakie-rabochie-mes-ta-chelovek-ustupit-iskusstvennomu-intellektu.html>.
- 3 Клаус Шваб. Четвертая промышленная революция / Клаус Шваб. — М.: Эксмо, 2016. — С. 280.
- 4 Pedro Carneiro. Heckman, Human Capital Policy / Pedro Carneiro, J.James. — 2003. — С. 114–115. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ucl.ac.uk/~uctppca/HCP.pdf>.
- 5 Masaru Ibuka Kindergarten Is Too Late! Fireside1980. Ибука М. После трех уже поздно / Масару Ибука; [Пер. с англ. Н.Перовой]. — 3-е изд., испр., с предисловием Макото Ибуки. — М.: Альпина нонфикшн, 2012. — 224 с.
- 6 Achieving Kindergarten Readiness for All Our Children. The Pritzker Children's Initiative and The Bridgespan Group, 2015.
- 7 The High / Scope Perry Preschool Study Through Age 40, Schweinhart, L.J., 2005.
- 8 Доклад о человеческом развитии 2014. Обеспечение устойчивого прогресса человечества: уменьшение уязвимости и формирование жизнестойкости / пер. с англ.; ПРООН. — М.: Весь мир, 2014. — С. 57.
- 9 UNICEF. The child care transition: A league table of early childhood education and care in economically advanced countries. Italy: UNICEF Innocenti Research Centre, 2008.
- 10 A Stanford professor says we should teach more math in preschool. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://qz.com/1125046/a-stanford-professor-says-we-should-teach-more-math-in-preschool/>.
- 11 DELFI, 02.10.2017 Skola 2030: Латвия хочет «перезапустить» школьное образование.
- 12 Программы по развитию эмоционального интеллекта детей начинают внедрять в российских школах. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://asi.ru/news/85145/>.
- 13 10-й (юбилейный) Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан за 2015 год. — Астана, 2016. — С. 288.
- 14 Times higher education. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.timeshighereducation.com/features/what-will-universities-look-like-in-2030-future-perfect>.
- 15 OECD Conference. Higher Education Futures. Singapore, 14-15 October 2015. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.oecd.org/edu/imhe/Programme-HEFuturesSingapore-14-15-October2015.pdf>.
- 16 Будущее рынка труда. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://atlas100.ru/future/#world>.
- 17 Каталог профессий. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://atlas100.ru/catalog/>.
- 18 Graduates in the UK Labour Market: 2013 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/graduatesintheuklabourmarket/2013-11-19>.
- 19 *Hearing on careers for the 21st century; the importance of education and worker training for small business.* — P. 90. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CHRG-108hhrg94136/pdf/CHRG-08hhrg94136.pdf>.
- 20 MIT Technology Review, 28.09.2017. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.technologyreview.com/the-download/608981/what-skills-will-you-need-to-be-employable-in-2030/>.
- 21 David H. and Brendan M. Price. 2013. The Changing Task Composition of the US Labor Market: An Update of Autor, Levy, and Murnane, 2003.
- 22 Йохан Г.Виссема. Университет третьего поколения. Управление университетом в переходный период / Г.Виссема. Йохан. — М.: Олимп – Бизнес, 2016. — С. 480.
- 23 The University World News, 27.10.2017. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.universityworldnews.com/>.
- 24 Проект 5-100. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://5top100.ru/>.
- 25 07.11.2017. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://asi.ru/news/85128/https://asi.ru/news/85128/>.
- 26 31.10.2017. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://hightech.fm/2017/10/31/80-percent-russian>.
- 27 17.10.2017. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://iq.hse.ru/news/210797852.html>.

С.А. Ирсалиев

Кәсіптер және дағдылар – білім беру жүйелерінің заманауи сын тегеуіріндеріне реакциясы

Әлемде кәсіптердің «ескіру» жылдамдығы артып келеді. Сарапшылар «келешек кәсіптері» тақырыбын белсенді талқылауда. Болжам бойынша, көптеген бір сарынды еңбекке байланысты жұмыс орындары роботтармен және жасанды интеллектпен ауыстырылады. Инновацияларға, шығармашылыққа, әртүрлі идеяларды және білім салаларын интеграциялауға байланысты мүлдем жаңа кәсіптердің пайда болуына қатысты жорамалдар жасалуда. Еңбек нарығы адамдардан барынша арнаулы, жан-жақты «келешек дағдыларын» талап етеді. Осыған байланысты жаһандық белгісіздік жағдайында болашақ ұрпақты өмірге дайындау жауапкершілігі білім беру жүйесіне түседі. Мақалада білім беру жүйелерінің заманауи сын-тегеуіріндеріне деген реакциясының әлемдік тәжірибесі жинақталды. Барлық деңгейдегі заманауи білім беруді дамытудың басты векторы – белсенді, шығармашылық, критикалық, сараптамалық ойлау қабілеті бар, бұрын белгісіз проблемаларды шешуге, өзгерістерге тез бейімделуге, жаңа нәрсе ойлап табуға, өз ойларын, эмоцияларын және әрекеттерін басқаруға қабілетті шығармашылық адамдарды (салалық мамандарды емес) дайындау қажет деген қорытынды жасалды.

Кілт сөздер: кәсіптердің ескіруі, жан-жақты «келешек дағдылар», VUCA әлемінде білім беру, Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы.

S.A. Irsaliyev

Professions and skills – reaction of educational systems to contemporary challenges

The speed of «aging» of professions is growing in the world. Expert communities actively discuss the topic of «the professions of the future». There are forecasts of the disappearance of many jobs associated with routine work, as far as robots and artificial intelligence will replace them. Assumptions are made on the emergence of entirely new specialties related to innovation, creativity, the integration of different ideas and areas of knowledge. The labor market increasingly demands special, universal «skills of the future» from people. In this regard, in conditions of global uncertainty, the education system has the primary responsibility for preparing future generations for life. The article summarizes the world experience of the reaction of education systems to modern challenges. It concludes that in the rapidly changing world the main vector of the development of modern education at all levels is the preparation of creative people (not narrow specialists) who have active, creative, critical, analytical thinking capable of solving previously unknown problems, quickly adapting to changes, able to invent and create something new, manage their thoughts, emotions and actions.

Keywords: aging of professions, universal «future skills», education in the VUCA world, State Program for the Development of Education and Science.

References

- 1 World Economic Forum. The Future of Jobs. Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution. Global Challenge Insight Report. (2016, January). *weforum.org*. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs.pdf.
- 2 Chto my otdadim mashinam? [What we give up cars?]. *rg.ru*. Retrieved from <https://rg.ru/2016/10/27/kakie-rabochie-mes-ta-chelovek-ustupit-iskusstvennomu-intellektu.html> [in Russian].
- 3 Klaus Shvab. (2016). *Chetvertaia promyshlennaia revoliutsiia [The fourth industrial revolution]*. Moscow: Eksmo [in Russian].
- 4 Pedro, Carneiro & James, J. (2003). Heckman, Human Capital Policy. *ucl.ac.uk*. Retrieved from <http://www.ucl.ac.uk/~uctppca/HCP.pdf> [in English].
- 5 Masaru Ibuka Kindergarten Is Too Late! Fireside1980. Ibuka, M. (2012). *Posle trekh uzhe pozdno [After three late]*. (N.Perovoi, Trans). Makoto Ibuki (3d ed.). Moscow: Alpina nonfikshn [in Russian].
- 6 Achieving Kindergarten Readiness for All Our Children (The Pritzker Children's Initiative and The Bridgespan Group, (2015).
- 7 The High/Scope Perry Preschool Study Through Age 40, Schweinhart, L.J. (2005).
- 8 Doklad o chelovecheskom razvitiі 2014. Obespechenie ustoychivoho prohrssa chelovechestva: Umenshenie uiazvimosti i formirovanie zhiznestoikosti [The human development report 2014. Sustaining human progress: Reducing vulnerability and building resilience]. (2014). Moscow: Ves mir [in Russian].

- 9 UNICEF. (2008). The child care transition: A league table of early childhood education and care in economically advanced countries. Italy: UNICEF Innocenti Research Centre.
- 10 A Stanford professor says we should teach more math in preschool. *qz.com*. Retrieved from <https://qz.com/1125046/a-stanford-professor-says-we-should-teach-more-math-in-preschool/>.
- 11 DELFI, 02.10.2017 Skola 2030: Latviia khochet «perezapustit» shkolnoe obrazovanie [Skola 2030: Latvia wants to «restart» school education]. [in Russian].
- 12 Programmy po razvitiu emotsionalnogo intellekta detei nachinaiut vnedriat v rossiiskikh shkolakh [The program for the development of emotional intelligence of the children begin to introduce in Russian schools]. *asi.ru*. Retrieved from <https://asi.ru/news/85145/> [in Russian].
- 13 10-i (iubileinyi) Natsionalnyi doklad o sostoianii i razvitiu sistemy obrazovaniia Respubliki Kazakhstan za 2015 hod [The 10th (jubilee) national report on the status and development of the education system of the Republic of Kazakhstan for 2015]. (2016). Astana [in Russian].
- 14 Times higher education. *timeshighereducation.com*. Retrieved from <https://www.timeshighereducation.com/features/what-will-universities-look-like-in-2030-future-perfect>.
- 15 OECD Conference. Higher Education Futures. (2015, 14-15 October). Singapore. *oecd.org*. Retrieved from <http://www.oecd.org/edu/imhe/Programme-HEFuturesSingapore-14-15-October2015.pdf>.
- 16 Budushchee rynka truda [The future of the labour market]. *atlas100.ru*. Retrieved from <http://atlas100.ru/future/#world> [in Russian].
- 17 Katalog professii [The catalogue of professions]. *atlas100.ru*. Retrieved from <http://atlas100.ru/catalog/> [in Russian].
- 18 Graduates in the UK Labour Market: 2013. *ons.gov.uk*. Retrieved from <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/graduatesintheuklabourmarket/2013-11-19>.
- 19 Hearing on careers for the 21st century; the importance of education and worker training for small business. *gpo.gov*. Retrieved from <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CHRG-108hhrg94136/pdf/CHRG-08hhrg94136.pdf>.
- 20 MIT Technology Review, 28.09.2017. *technologyreview.com*. Retrieved from <https://www.technologyreview.com/the-download/608981/what-skills-will-you-need-to-be-employable-in-2030/>.
- 21 David, H. & Brendan, M. (2003). Price. 2013. The Changing Task Composition of the US Labor Market: An Update of Autor, Levy, and Murnane.
- 22 Iokhan, G. Vissema. (2016). *Universitet treteho pokoleniia. Upravlenie universitetom v perekhodnyi period [The University of the third age. Managing the University in transition]*. Moscow: Olimp – Biznes [in Russian].
- 23 The University World News, 27.10.2017. *universityworldnews.com*. Retrieved from <http://www.universityworldnews.com/>.
- 24 Proekt 5-100. *5top100.ru*. Retrieved from <https://5top100.ru/>.
- 25 *asi.ru*. 07.11.2017. Retrieved from <https://asi.ru/news/85128/><https://asi.ru/news/85128/>.
- 26 *hightech.fm*. 31.10.2017. Retrieved from <https://hightech.fm/2017/10/31/80-percent-russian>.
- 27 *iq.hse.ru*. 17.10.2017. Retrieved from <https://iq.hse.ru/news/210797852.html>.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

INFORMATION ABOUT AUTHORS

- Abdikerova, D.E.** — Undergraduate, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Abdrazakova, A.A.** — Master of arts, Senior lecturer of Department of foreign languages, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Abzalbek, L.S.** — Master of philology, Senior lecturer of Department of upbringing and socialization of personality, Branch office of JSC «NCPD «Orleu» Institute of professional development of teaching employees in Karaganda region, Kazakhstan, Kazakhstan.
- Akhatova, Zh.** — Senior lecturer, I.Altynsarin Arkalyk Pedagogical Institute, Kazakhstan.
- Akhmetzhanova, G.A.** — Lecturer of the department of Transport and Vocational Education, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Akulbekova, N.Z.** — Master of philology, Senior lecturer of Department of Personality Education and Socialization of the Branch office of JSC «NCPD «Orleu» Institute of professional development of teaching employees in Karaganda region, Kazakhstan, Kazakhstan.
- Aldazharova, A.M.** — Teacher, Prof. Russian Language and Literature Department G.A.Meiramov, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Almatova, A.M.** — Head of the Department of Informatics, I.Altynsarin Arkalyk Pedagogical Institute, Kazakhstan.
- Ashimhanov, G.R.** — Senior lecturer, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.
- Aubakirova, K.F.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor of Department of pedagogy and methods of elementary education, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Baideldinova, G.M.** — Doctoral student, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Baizakova, S.** — Master of natural science, I.Altynsarin Arkalyk Pedagogical Institute, Kazakhstan.
- Bakenova, A.M.** — Master of education, Senior lecturer of Department of english language and linguodidactics, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Bakey, D.K.** — Senior lecturer of the Department of transport and vocational training, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Balassanyan, L.** — Chief specialist, Department of secondary education of the Ministry of education and science of the Republic of Armenia, PhD, Associate professor of foreign languages teaching methods, Khachatur Abovyan Armenian State Pedagogical University, President of the Armenian Association of Russian language teachers of secondary schools, Yerevan.
- Bektybayeva, G.Sh.** — Head of Level Programs Centre of Branch office of JSC «NCPD «Orleu» Institute of professional development of teaching employees in Karaganda region, Kazakhstan, Kazakhstan.
- Benčíč, S.** — PhD, Pan-European University, Bratislava, Slovakia.
- Bolatbekova, A.K.** — Senior teacher of the department of foreign languages, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Ermaganbetova, F.A.** — Trainer of Level Programs Centre of Branch office of JSC «NCPD «Orleu» Institute of professional development of teaching employees in Karaganda region, Kazakhstan.
- Geimbuch, E.Yu.** — Doctor of philology sciences, Professor of Moscow State Pedagogical University, Russia.

-
- Gorbachev, A.A.** — Doctor of pedagogical sciences, Professor, Krasnodar State Institute of Culture, Russia.
- Igembekova, A.Zh.** — Enior lecturer, Department of foreign languages, Karaganda State Technical University, Kazakhstan.
- Irsaliyev, S.A.** — Deputy Chairman of the Board of Directors, Managing Director, Associate Professor, Candidate of agricultural sciences, International Science Complex «Astana», Astana, Kazakhstan.
- Ishanov, P.Z.** — Doctor of philosophy PhD, Professor of the department of pedagogy and methods of elementary education, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Issinbayeva, K.G.** — Senior lecturer of psychology, Department of Pavlodar State Pedagogical Institute, Kazakhstan.
- Jan, Danek** — Doctor PhD, Professor University of St. Cyril and Methodius, Slovakia.
- Kairbekova, B.D.** — Doctor of pedagogical sciences, Associated professor of Department is «Psychology and pedagogics», S. Toraigyrov Pavlodar State University, Kazakhstan.
- Kauymbek, I.S.** — Senior lecturer of methods of teaching mathematics and computer science, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Kazimova, D.A.** — Candidate of pedagogical sciences, Head of the department of applied mathematics and informatics, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Keldibekova, A.B.** — Master of technical sciences, Senior lecturer of department of applied mathematics and computer, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Kelesbayev, D.N.** — PhD, Assistant professor Department of management and tourism, Kh.A.Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan.
- Kosybaeva, U.A.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor of methods of teaching mathematics and computer science, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Kubieva, V.A.** — Senior lecturer, K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Kazakhstan.
- Kulsharipova, Z.K.** — PhD, Associate professor of pedagogical sciences, Department of Pavlodar State Pedagogical University, Kazakhstan.
- Kurmangalieva, M.S.** — PhD in history of art, Assistant professor, Kazakh National University of Arts, Almaty, Kazakhstan.
- Kushnir, M.P.** — Candidate of pedagogical sciences, Professor, Head of chair of preschool education and primary education Branch office of JSC «NCPD «Orleu» Institute of professional development of teaching employees in Karaganda region, Kazakhstan.
- Kuznetsova, S.** — Candidate of pedagogical sciences, Head of school of child development «Wunderkind» in Krefeld, Germany.
- Magrupbekov, E.E.** — Undergraduate, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Mikhailova, N.B.** — Director of the international Center for scientific information and education, Dusseldorf, Germany.
- Mukhamedkhanova, A.K.** — Y.Altynsarin National Academy of Education, Astana, Kazakhstan.
- Nurkeeva, B.A.** — Senior lecturer, Karaganda economic University of Kazpotreboysouz, Kazakhstan.
- Rymkhanova, A.** — Doctoral, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Seisenbekov, Ye.K.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.
- Serik, M.** — Doctor of pedagogical sciences, Professor, L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.
- Sharzadin, A.M.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor of department of transport and vocational training, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Shegirova, D.K.** — Senior lecturer of methods of teaching mathematics and computer science, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Shkutina, L.A.** — Doctor of pedagogical sciences, Professor, Ye.A.Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.

-
- Shongalova, K.** — Master of science, I. Altynsarin Arkalyk Pedagogical Institute, Kazakhstan.
- Shraimanova, G.S.** — Candidate of pedagogical sciences, Professor of the department of TVT, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Syrymbetova, L.S.**, — PhD, Associate professor, Y. Altynsarin National Academy of Education, Astana, Kazakhstan.
- Syzdykova, A.I.** — Master of science, Senior lecturer, Branch office of JSC «NCPD «Orleu» Institute of professional development of teaching employees in Karaganda region, Kazakhstan Kazakhstan.
- Tazhigulova, G.O.** — Doctor of pedagogical sciences, Professor of Department of transport and vocational training, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Telakhynov, E.B.** — Teacher, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.
- Tleuzhanova, G.K.** — Candidate of pedagogical sciences, Head of european and eastern languages department, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Tusipkhan, A.** — Undergraduate, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Tynbayeva, G.S.** — Teacher of foreign languages department, Foreign languages faculty, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Zhetpisbayeva, B.A.** — Dean Faculty of foreign languages, Doctor of pedagogical sciences, Professor, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Zhetpisbayeva, M.A.** — Candidate of philology sciences, Deputy Director on Educational and Methodical Work of Branch office of JSC «NCPD «Orleu» Institute of professional development of teaching employees in Karaganda region, Kazakhstan.
- Zhilbayev, Zh.O.** — Candidate of pedagogical sciences, Acting associate professor, Y. Altynsarin National Academy of Education, Astana, Kazakhstan.
- Zholbaeva, J.U.** — Undergraduate specialty, Kazakh National University of Arts, Almaty, Kazakhstan.
- Zolotareva, L.R.** — Candidate of pedagogical sciences, Professor of department of the fine arts and design, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.

**2017 жылғы «Қарағанды университетінің хабаршысында»
жарияланған мақалалардың көрсеткіші.
«Педагогика» сериясы**

№ б.

ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚИТУДЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ МЕН ТЕОРИЯСЫ

<i>Адекенова А.Н., Устинова Л.В., Адекенова У.</i> Жоба жұмысын жазу арқылы 11 сынып оқушыларының зерттеу дағдыларын дамыту	3	53
<i>Аубакирова К.Ф., Ишанов П.З., Данек Я., Абдразакова А.А., Болатбекова А.К., Бакенова А.М.</i> Болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық құзыреттілігінің педагогикалық шарттары	4	36
<i>Аязан Е.С., Оспанова В.А.</i> «Жәңгір училищесі» — жалпы орта білімді беретін сыныптық мектеп.....	3	18
<i>Әбілқасымов Г., Қалтаева Г.К.</i> Болашақ кәсіптік оқыту педагогтарын даярлаудың ерекшеліктері мен мазмұны («Кәсіптік оқыту әдістемесі» пәні мысалында).....	1	63
<i>Байзақ У.А., Уалиханова Б., Байзакова Б., Минтасова А.</i> «Медициналық биофизика» пәнін кәсіби бағытта оқыту әдісі.....	2	25
<i>Балабеков Қ.Н., Жалғасбекова З.К.</i> Кредиттік оқыту технологиясы аясында оқу процесін ұйымдастыру түрлері	3	24
<i>Балкенов Ж.Ш., Қыпшақов С.А., Кенжебеков Ф.Б.</i> Болашақ мамандарды өрнек өнерін психологиялық талдауға оқытудың әдістемелік шарттары	3	29
<i>Белгібаева Г.Қ., Бейсенбекова Г.Б., Жұмкина Д.Б.</i> Мектеп жасына дейінгі балалардың ойын іс-әрекетінің психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері.....	2	62
<i>Бурдина Е.И., Аубакирова С.Д.</i> Инклюзивті білімнің шетелдік тәжірибесі (Ирландия Республикасы мысалында)	1	11
<i>Воронецкая Л.Н., Федорцова С.В., Толкина Т.В.</i> Беларусь Республикасында мектепке дейінгі мекемелерінде экспериментті жобаны сынап көру	2	130
<i>Джолданова Д.К., Кружкова Е.В., Альберти И.В., Кель Ш.</i> Академиялық ұтқырлық және мәдениетаралық құзыреттілік.....	3	68
<i>Допира Р.И., Попова Н.В., Полупан К.Л.</i> Жадыны дамытуға арналған ақпараттық технологияларды қолдану	2	125
<i>Есенбаева Г.А., Макажанова Т.Х.</i> Ағылшын тілінде математикалық мәтіндердің жазылуы туралы ..	2	38
<i>Жекибаева Б.А., Каирбекова Б.Д.</i> «Болашақ мұғалімдердің оқушылармен адамгершілік-эстетикалық өзара әрекет етуге дайындығы» түсінігінің маңызы жайлы	2	46
<i>Жетписбаева Б.А., Бенчич С., Жилбаев Ж.О., Байдельдинова Г.М.</i> Оқытушының жетекшілігімен студенттердің өздік жұмысын ұйымдастыру туралы.....	4	11
<i>Жетписбаева Б.А., Жетписбаева М.А.</i> Қазақстан Республикасында инклюзивті білім берудің ерекшеліктері	1	22
<i>Жетписбаева Б.А., Жилбаев Ж.О., Байдельдинова Г.М.</i> Жоғарғы оқу орнының студенттерінің жеке дағдыларының қалыптасуы	2	11
<i>Жетписбаева М.А., Яганишина Д.С.</i> Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында бастауыш мектепте ағылшын тілін оқытудың тәсілдемелері мен әдістері	1	46
<i>Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Хасенова Б.К.</i> Дарынды балаларға білім беру мазмұнын құрастыру	3	75
<i>Жумагулова С.К., Саданова Б.М., Сейдахматов М.Д.</i> Жоғарғы оқу орынының ақпараттық білім беру ортасында интернет-технологияларды қолдану.....	2	107
<i>Жұмағалиева Г., Мажит З.</i> «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығы бойынша білім алушы магистранттарға шет тілін кәсіби бағдарлай отырып оқытудың моделі.....	1	32
<i>Игембекова А.Ж., Ахметжанова Г.А., Горбачев А.А.</i> Шет тілін оқытудағы инновациялық технологияларды пайдаланудың тиімділігі.....	4	24
<i>Иманбеков М.М., Маженова Р.Б., Абылайхан С.М.</i> Болашақ тәрбиеші мамандарды мектепке дейінгі ұйымдарда жаңа педагогикалық технологияларды пайдалануға даярлау.....	2	118
<i>Искакова А., Ханжарова Б., Кокажаева А.</i> Нақты айнымалы функциялар теориясының негіздерін оқыту туралы.....	1	76
<i>Камалов М.Ю., Камалов Ю.Н.</i> Педагогтың әдістемелік құзыреттілігі және оны жетілдіру жолдары ..	2	112
<i>Карипбаев Ж.Б., Ахметжанова Г.А.</i> Бейнелеу өнеріндегі көркемдік стиль және шығармашылық ағымдардың ерекшеліктері	3	60

<i>Кожиков Ж.Ә., Көшікмбаев Қ.Т.</i> «Инженерлік графика» пәнінен студенттердің өздік жұмыстарын оқытудың әдістемесін жетілдіру	1	40
<i>Көпжасарова Ү.І., Бейсенбаева Б.А., Шакенова А.Е.</i> Ағылшын тілі сабақтарында жоғары сынып оқушыларының рефлексивті дағдыларын дамыту	2	55
<i>Кузбакова Г.Ж., Мухтарова Г.С.</i> Қазақстан бейнелеу өнері мен музыка тарихын оқытуда пәнаралық көзқарас	1	54
<i>Кульбаева Б.С., Есенгулова М.Н.</i> Тұлғаның рухани адамгершілігін қалыптастыру құралы — ұлттық этикет пен мәдениет	1	70
<i>Кушинир М.П., Кузнецова С.</i> Қазақстан Республикасы орта білім мазмұнын жаңарту шеңберіндегі педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курсына бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамыту	4	29
<i>Құлтанова Ж.М.</i> Шетел тілін оқытудағы бұқаралық ақпарат құралдарының әсері	2	80
<i>Қосыбаева У.А., Қауымбек И.С., Шегирова Д.К., Михайлова Н.Б.</i> Білім мен белсенділікті дамыту үшін «Функцияның негізгі қасиеттері» бөлімін компьютерлік бағдарламалар көмегімен оқып үйрету	4	49
<i>Мусабекова С.А., Костылева О.А., Нығызбаева Р.Ж., Журавлев С.Н., Котов Е.А.</i> Жоғары оқу орынынан кейінгі медициналық білім беру жүйесіндегі қашықтықтан оқытудың маңызы	3	34
<i>Одинцова С.А., Гаркуша К.Г.</i> Білім беруді реформалау мәнмәтінінде бастауыш сынып мұғалімін музыкалық даярлауға қойылатын қазіргі талаптар	2	69
<i>Сатбергенова Б.Ж., Ашимханова С.З., Нуржигитова Г.</i> Реалияларға негізделген сабақтардың ағылшын тілін оқытуда тиімділігі	2	87
<i>Сәрсекеева Ж.Е., Шелест Е.В.</i> «Оқытудың мағыналық негіздері» курсына психология-педагогика қырларын бастауыш сыныпта оқу біліктіліктерін қалыптастыруда жүзеге асыру	3	10
<i>Смирнова Е.С., Панченко А.В., Смирнова М.А.</i> Әлеуметтік педагогика аясында тұлғаны әлеуметтендіру	1	81
<i>Султанова Г.С.</i> Экономикалық пәндерді оқытуда сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы әдісін қолдану	2	101
<i>Тажиев М., Улжабаева А.Г., Ералинова Т.Е.</i> Оқушылардың танымдық қызығушылықтарын қалыптастыруы мен дамуындағы мұғалімдерді даярлаудағы психологиялық-педагогикалық аспектілер	3	46
<i>Тебенова К.С., Алишынбекова Г.К., Арбабаева А.Т., Садвакасова Н.А.</i> Мектепке дейінгі жастағы нашар көретін балалардың көру арқылы қабылдау қабілеттерін дамыту	2	18
<i>Тимошенко В.И., Костина Е.А.</i> Жоғары мектепте ағылшын сабақтарында ойын әдістерін пайдалану әдістемесі	3	42
<i>Турсынғалиева Г.Н., Казимова Д.А., Сейдахматов М.Д.</i> Ақпараттық бейіндегі элективті курстарды жобалау технологиясы	1	28
<i>Увалиева С.К., Қуттықожаяева Ш.Н., Камалова Г.Б., Корнилов В.С.</i> Математикадағы білім беру жетістіктерін бағалау үшін геометрияның мәтінмәндік есептерінің рөлі	2	33
<i>Шарзадин Ә.М., Мағрұпбеков Е.Е.</i> Қазақстанда жұмыс мамандарын даярлау және қайта мамандандырудың негізгі алғышарттары	4	44
<i>Шаушекова Б.Қ., Тұрғанбекова Н.Н.</i> Болашақ бастауыш мұғалімдерін даярлауда өлкетану жұмыстары арқылы оқушыларға экологиялық тәрбие беру	2	93
<i>Шкутина Л.А., Данек Я., Рымханова А.Р.</i> Мұғалімдердің жалпы білім беретін мектептерге инклюзивті білім беруді енгізуге деген қатынастарының жеке аспектілері	4	17

БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯЛАР МЕН ДӘСТҮРЛЕР

<i>Абзалбек Л.С., Баласанян Л.</i> Педагогикалық үрдістегі интеграция ұғымы	4	130
<i>Адилова В.Х.</i> Зияткерлік еңбек ұғымы мен мәні	2	189
<i>Адилова В.Х.</i> Зияткерлік жетілу зияткерлік еңбек мәдениетін қалыптастыру технологиясының тұлғалық компонентінің құрамдас бөлігі ретінде	1	132
<i>Ақбаева Г.Н., Жанкина Б.Ж., Рамашов Н.Р., Рамашова А.Н.</i> Елдің индустриалды-инновациялық даму жағдайында бәсекеге қабілетті мамандарды кәсіби даярлаудың әлемдік тәжірибесі	1	116
<i>Акульбекова Н.З., Алдажарова А.М., Тынбаева Г.С.</i> Қазақстан Республикасының мемлекеттегі тілдік білім беру мазмұнының жаңаруындағы заманауи үрдістер	4	135
<i>Албытова Н.П.</i> Студенттерді кәсіби әлеуметтендіру	1	138

<i>Алдибекова Д.А., Шілдебаев Ж.Б., Кызайбек М. Xanthium strumarium L. өсімдігінің анатомиялық ерекшеліктерін инновациялық технологиямен анықтау арқылы білім берудің үлгілік әдістемесі.....</i>	3	145
<i>Әбікенова Д.Б. Ирландия жоғарғы оқу мекемелерінде виртуалды-білім ортасы мен электрондық оқыту.....</i>	2	207
<i>Әбілдина С.Қ., Мусина В.Т. Ұлттық педагогика — патриотизм негізі</i>	1	100
<i>Баймұқанова М.Т., Михайлова Н.Б. Педагогтың қызметіндегі өзін-өзі тану сын тұрғысынан ойлау мәдениетін қалыптастырудың қажетті шарты ретінде.....</i>	1	110
<i>Бахтиярова Г.Р., Рябова С.В., Сәндіғали Ж.С. Шәкәрім Құдайбердіұлы мұраларындағы рухани-имандылық тәрбие идеялары.....</i>	2	194
<i>Бейсенбекова Г.Б., Кадина Ж.З., Манашова Г.Н., Нұрғалиева С.М. Құндылық-мағыналық бағдар кәсіп таңдаудың тұлғалық детерминаты ретінде.....</i>	2	183
<i>Боранбаева А.Р., Беркімбаев К.М., Арымбаева К.М. Болашақ мұғалімдердің өздігінен білім алуының мәселелері мен перспективалары.....</i>	3	81
<i>Галиев Т.Т., Кульгильдинова Т.А., Кайкенова Ж. Жүйелік ойлауды меңгеру механизмі</i>	1	88
<i>Дәулетқалиева Е.С., Мұлдашева Б.К. Мұғалімдердің кәсіби дамуына оқытудың технологизациялау ықпалын бағалау.....</i>	3	128
<i>Дениварова Н.В., Костина Е.А., Сейлханова А.Е. Үздіксіз білім беру аясында дыбыстап-айтуды оқытудың ерекшеліктері.....</i>	2	212
<i>Дженго М., Куанышбекова Г.Е. Ағылшын тілінің сөйлеу мәдениетіндегі өтіну ерекшелігі.....</i>	3	137
<i>Донцов А.С. Пәнді-тілдік біріктірілген оқыту әдісін жүзеге асыруда педагогтарды даярлаудағы халықаралық тәжірибе</i>	3	108
<i>Есенбаева Г.А., Есбаева Д.Н. Математика және механика бойынша ғылыми-техникалық аударманың кейбір қырлары</i>	3	100
<i>Жетписбаева Б.А., Бенчик С., Смағұлова Г.Т. Педагогика ғылымындағы «дидактикалық шарттар» ұғымының анықтамасы</i>	1	126
<i>Жетписбаева Б.А., Кубеева А.Е. Үштілді білім беруді әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз ету туралы.....</i>	2	138
<i>Жетписбаева Б.А., Остдик Г., Күтибаева А.К. Тіл мен пәнді кіріктіре оқыту тәсілі аясында шетел тіліне оқыту ерекшеліктері</i>	1	105
<i>Жетписбаева Б.А., Станчу Н., Есказинова Ж.А. Білім беру саласындағы көстілділіктің тиімді жақтары</i>	2	153
<i>Жетписбаева Б.А., Сырымбетова Л.С., Шелестова Т.Ю. Қазақстандағы бастауыш мектептегі білім берудің жаңа талаптарына сәйкес кіші жастағы балаларға ағылшын тілін үйрету</i>	1	94
<i>Жетписбаева Б.А., Шайхызада Ж.Г., Таборек Я. Қазақстан Республикасында кәсіби бағытталған шет тілін оқыту жағдайы туралы: техникалық мамандықтар студенттерін шет тілінде дайындығын талдау.....</i>	2	166
<i>Жетписбаева М.А., Бектыбаева Г.Ш., Ермаганбетова Ф.А. Курстан кейінгі әдістемелік сүйемелдеу мұғалімдердің үздіксіз кәсіби даму компоненті ретінде.....</i>	4	70
<i>Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Мухамедханова А.К. Жаңа стандартты және білім беру бағдарламаларын енгізу жағдайында қазіргі мектеп жоғары сынып оқушыларының эмоциялық күйзелісінің деңгейі туралы.....</i>	4	77
<i>Золотарева Л.Р. Диалог өнертану-эстетикалық бағытындағы сабақтарда көркемдік қарым-қатынас тәсілі ретінде</i>	4	93
<i>Золотарева Л.Р. Ұлы Жібек жолы – мәдениеттердің тоғысу жолы</i>	3	94
<i>Ирсалиев С.А. Кәсіптер және дағдылар – білім беру жүйелерінің заманауи сын тегеуіріндеріне реакциясы</i>	4	147
<i>Казимова Д.А., Кельдибекова А.Б., Кубиева В.А., Түсіпхан А. Ақпараттық бейіндегі үрдісте мамандарды даярлауда инновациялық технологиялардың ролі</i>	4	89
<i>Карменова М.А., Кабдрахманова З.Г., Тлебалдинова А.С., Жантасова Ж.З. Компьютерлік бағдарлама-тренажеры және оның дидактикалық функциялары.....</i>	1	144
<i>Келесбаев Д.Н. Сапа функциясының таралуы әдісін университеттердегі білім беру сапасын көтеру үшін қолдану.....</i>	4	108
<i>Копжасарова Ү.И., Турдыгулова Г.Д., Кубеева М.М. Ақпараттық оқыту ортасы шетел тілі мұғалімінің кәсіби құзыреттілігін дамыту тәсілі ретінде</i>	3	88
<i>Крекешева Ж.К., Кагазбаев Ж.А. Университет аясында оқытушының өз қызметімен қанағаттануына немесе қанағаттанбауына әсер ететін негізгі факторлар.....</i>	1	154

<i>Күлшиаріпова З.К., Жилбаев Ж.О., Исинбаева К.Г.</i> Әлеуметтік кәсіпкерлік: студенттік инновациялық идеялары	4	65
<i>Күлшиаріпова З.Қ., Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Каирбекова Б.Д.</i> Жаһандық болашақ — «жаңа» білімге бастар жол.....	4	82
<i>Құрманбаева Д.Қ., Тажитова Г.З., Қасымбекова Н.С.</i> Магистранттар бағдарламасында академиялық жазуға оқытудың тиімділігі	2	201
<i>Құрманғалиева М.С., Жолбаева Ж.У.</i> Педагогикада музыкалық білім беруде жаңашылдық пен дәстүрлер проблемалары.....	4	117
<i>Муқанова С.Д.</i> Педагогтардың біліктілігін арттыру жүйесін дамытудың стратегиялық бағыттары....	2	159
<i>Резин Ж.Ш.</i> Қазіргі көркем білім беру саласында көне мәдениеттегі бейнелеу өнерінің танымдық ролін оқытудың маңызы	3	118
<i>Сейсенбеков Е.К., Телахынов Е.Б., Әшімханов Ғ.Р.</i> Ақпараттық технологияларды қолдану негізіндегі спорттық жекпе-жек түрлерінің әдіснамасын жетілдіру	4	122
<i>Серік М., Алматова А.М., Шонғалова Қ., Ахатова Ж., Байзакова С.С.</i> Заманауи технологияларды білім мазмұнына ендірудің педагогикалық-практикалық негіздері.....	4	60
<i>Султанова Г.А., Турмуратова Д.А., Сейдахматов М.Д.</i> Программалық қамсыздандыруды құруда жобаларды MS Project-те басқару	3	124
<i>Сыздықова А.И.</i> Жаңартылған білім беру бағдарламасы: жаңа бағыт, жаңа көзқарас	4	142
<i>Тәжіғұлова Г.О., Шрайманова Г.С., Бәкей Д.Қ., Нуркеева Б.А.</i> Жоғары оқу орнының білім беру үрдісі	4	55
<i>Глеужанова Г.К., Абдикерова Д.Е., Геймбук Е.Ю.</i> Тілдік емес жоо-да шетел тілді оқытудың мақсаттарын анықтауда міндетті талаптар ретіндегі нақтылық пен кешенділік	4	102
<i>Чакликова А.Т.</i> Қазақстан Республикасындағы көптілділіктің ғылыми-әдістемелік негіздері	2	176
<i>Чакликова А.Т., Кульгильдинова Т.А.</i> Шет тілдік білім беруді ақпараттандырудың аксиологиялық негіздері	2	146
<i>Шаяхметова Д.Б., Шубаева Д.А.</i> Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар негізінде оқу-танымдық құзыреттілік қалыптасуының психологиялық-педагогикалық шарттары.....	1	162
<i>Ысқақнаби А., Батырбекова З., Оспанұлы Е.</i> Қытай тілін оқытудың кейбір ерекшеліктері	2	218

**Указатель статей, опубликованных
в «Вестнике Карагандинского университета» в 2017 году.
Серия «Педагогика»**

№ с.

ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

<i>Абилкасимова Г., Калтаева Г.К.</i> Содержание и особенности подготовки будущих педагогов профессионального обучения (на примере дисциплины «Методика профессионального обучения»).....	1	63
<i>Адекенова А.Н., Устинова Л.В., Адекенова У.</i> Развитие исследовательских навыков при написании проектной работы учащихся 11 классов.....	3	53
<i>Аубакирова К.Ф., Ишанов П.З., Данек Я., Абдразакова А.А., Болатбекова А.К., Бакенова А.М.</i> Педагогические условия этнопедагогической компетентности будущих учителей.....	4	36
<i>Аяган Е.С., Оспанова В.А.</i> «Училище Жангира» — средняя общеобразовательная школа.....	3	18
<i>Байзак У.А., Уалиханова Б., Байзакова Б., Минтасова А.</i> Метод профессиональной направленности обучения медицинской биофизике	2	25
<i>Балабеков К.Н., Жалгасбекова З.К.</i> Организация учебного процесса в условиях кредитной технологии обучения.....	3	24
<i>Балкенов Ж.Ш., Кипшаков С.А., Кенжебеков Г.Б.</i> Методические условия обучения будущих специалистов анализу орнаментального искусства.....	3	29
<i>Бельгибаева Г.К., Бейсенбекова Г.Б., Жумкина Д.Б.</i> Психолого-педагогические особенности игровой деятельности детей дошкольного возраста.....	2	62
<i>Бурдина Е.И., Аубакирова С.Д.</i> Зарубежный опыт инклюзивного образования (на примере Республики Ирландия).....	1	11
<i>Воронецкая Л.Н., Федорцова С.В., Толкина Т.В.</i> Содержание экспериментального проекта в учреждении дошкольного образования Республики Беларусь	2	130
<i>Джолданова Д.К., Кружкова Е.В., Альберти И.В., Кель Ш.</i> Академическая мобильность и межкультурная компетенция	3	68
<i>Допира Р.И., Попова Н.В., Полупан К.Л.</i> Применение информационных технологий для развития памяти.....	2	125
<i>Есенбаева Г.А., Макажанова Т.Х.</i> О написании математических текстов на английском языке	2	38
<i>Жекибаева Б.А., Каирбекова Б.Д.</i> О сущности понятия «готовность будущих учителей к нравственно-эстетическому взаимодействию с учащимися»	2	46
<i>Жетписбаева Б.А., Жетписбаева М.А.</i> Особенности инклюзивного образования в Республике Казахстан	1	22
<i>Жетписбаева Б.А., Жилбаев Ж.О., Байдельдинова Г.М.</i> Формирование навыков самостоятельной работы студентов вузов.....	2	11
<i>Жетписбаева М.А., Яганишина Д.С.</i> Подходы и методы обучения английскому языку в начальной школе в условиях обновления содержания среднего образования	1	46
<i>Жетписбаева Б.А., Бенчич С., Байдельдинова Г.М.</i> К вопросу об организации самостоятельной работы студентов под руководством преподавателя (СРСИ)	4	11
<i>Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Хасенова Б.К.</i> Конструирование содержания образования одаренных детей	3	75
<i>Жумагалиева Г., Мажит З.</i> Модель профессионально-ориентированного обучения иностранному языку магистрантов специальности «Государственное и местное управление».....	1	32
<i>Жумагулова С.К., Саданова Б.М., Сейдахматов М.Д.</i> Использование интернет-технологий в информационно-образовательной среде вуза	2	107
<i>Игембекова А.Ж., Ахметжанова Г.А., Горбачев А.А.</i> Эффективность использования инновационных технологий в обучении иностранного языка.....	4	24
<i>Иманбеков М.М., Маженова Р.Б., Абылайхан С.М.</i> Подготовка будущих воспитателей дошкольных организаций образования к использованию новых педагогических технологий....	2	118
<i>Искакова А., Ханжарова Б., Кокажаева А.</i> О преподавании основ теории функций действительного переменного.....	1	76
<i>Камалов М.Ю., Камалов Ю.Н.</i> Методическая компетентность педагога и пути её совершенствования	2	112

<i>Карипбаев Ж.Б., Ахметжанова Г.А.</i> Особенности художественного стиля и творческих течений в изобразительном искусстве	3	60
<i>Кожиков Ж.А., Кошкымбаев К.Т.</i> Совершенствование методики обучения самостоятельной работе студентов по дисциплине «Инженерная графика»	1	40
<i>Копжасарова У.И., Бейсенбаева Б.А., Шакенова А.Е.</i> Развитие рефлексивных умений учащихся старших классов на занятиях английского языка	2	55
<i>Косыбаева У.А., Кауымбек И.С., Шегирова Д.К., Михайлова Н.Б.</i> Изучение раздела «Основные свойства функции» с использованием компьютерных программ для развития знаний и деятельности	4	49
<i>Кузбакова Г.Ж., Мухтарова Г.С.</i> Междисциплинарный подход в преподавании истории музыки и изобразительного искусства Казахстана	1	54
<i>Култанова Ж.М.</i> Влияние средств массовой информации при обучении иностранному языку	2	80
<i>Кульбаева Б.С., Есенгулова М.Н.</i> Этнический этикет и культура как средство формирования нравственности личности	1	70
<i>Кушнир М.П., Кузнецова С.</i> Развитие профессиональной компетентности учителей начальных классов на курсах повышения квалификации в рамках обновления содержания образования Республики Казахстан	4	29
<i>Мусабекова С.А., Костылева О.А., Ныгызбаева Р.Ж., Журавлев С.Н., Котов Е.А.</i> О роли дистанционного обучения в системе послевузовского медицинского образования	3	34
<i>Одинцова С.А., Гаркуша К.Г.</i> Современные требования к музыкальной подготовке учителя начальных классов в контексте реформирования образования	2	69
<i>Сарсекеева Ж.Е., Шелест Е.В.</i> Психолого-педагогические аспекты формирования читательской компетентности младших школьников в условиях реализации курса «Основы смыслового чтения»	3	10
<i>Сатбергенова Б.Ж., Ашимханова С.З., Нуржигитова Г.</i> Эффективность использования реалий при обучении английскому языку	2	87
<i>Смирнова Е.С., Панченко А.В., Смирнова М.А.</i> Социализация личности в контексте социальной педагогики	1	81
<i>Султанова Г.С.</i> Использование приёмов технологии развития критического мышления при изучении экономических дисциплин	2	101
<i>Тажиев М., Улжабаева А.Г., Ералинова Т.Е.</i> Психолого-педагогические аспекты подготовки учителей к формированию и развитию познавательного интереса учащихся	3	46
<i>Тебеннова К.С., Алишынбекова Г.К., Арбабаева А.Т., Садвакасова Н.А.</i> Развитие зрительного восприятия у детей дошкольного возраста с нарушением зрения	2	18
<i>Тимошенко В.И., Костина Е.А.</i> Методика использования игровых приёмов на уроках английского языка в средней школе	3	42
<i>Турсынғалиева Г.Н., Казимова Д.А., Сейдахматов М.Д.</i> Технология проектирования элективных курсов информационного профиля	1	28
<i>Увалиева С.К., Куттыкожаева Ш.Н., Камалова Г.Б., Корнилов В.С.</i> Роль контекстных задач геометрии при оценке образовательных достижений в математике	2	33
<i>Шарзадин А.М., Магруппбеков Е.Е.</i> Основные предпосылки подготовки и переквалификации рабочих кадров в Казахстане	4	44
<i>Шаушекова Б.К., Турганбекова Н.Н.</i> Использование краеведческой работы в подготовке будущих учителей начальных классов к экологическому воспитанию школьников	2	93
<i>Шкутина Л.А., Данек Я., Рымханова А.Р.</i> Отдельные аспекты отношения учителей к внедрению инклюзивного образования в общеобразовательные школы	4	17

ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ

<i>Сыздыкова А.И.</i> Обновленная образовательная программа: новое направление, новый взгляд	4	142
<i>Абзалбек Л.С., Баласанян Л.</i> Понятие интеграции в педагогическом процессе	4	130
<i>Абильдина С.К., Мусина В.Т.</i> Народная педагогика — основа патриотизма	1	100
<i>Абыкенова Д.Б.</i> Электронное обучение и виртуально-образовательная среда высших учебных заведений Ирландии	2	207
<i>Адилова В.Х.</i> Интеллектуальная зрелость как составляющая личностного компонента технологии формирования культуры интеллектуального труда	1	132

<i>Адилова В.Х.</i> Понятие и сущность интеллектуального труда.....	2	189
<i>Акбаева Г.Н., Жанкина Б.Ж., Рамашов Н.Р., Рамашова А.Н.</i> Мировой опыт профессиональной подготовки конкурентоспособных специалистов в условиях индустриально-инновационного развития страны	1	116
<i>Акульбекова Н.З., Алдажарова А.М., Тынбаева Г.С.</i> Современные тенденции в обновлении содержания школьного языкового образования в Республике Казахстан	4	135
<i>Албытова Н.П.</i> Профессиональная социализация студентов.....	1	138
<i>Алдибекова Д.А., Шилдебаев Ж.Б., Кызайбек М.</i> Типовая методика обучения посредством определения анатомических особенностей растения <i>Xanthium strumarium</i> L. с помощью инновационных технологий.....	3	145
<i>Баймуканова М.Т., Михайлова Н.Б.</i> Самопознание в деятельности педагога как необходимое условие формирования культуры критического мышления.....	1	110
<i>Бахтиярова Г.Р., Рябова С.В., Сандигали Ж.С.</i> Нравственно-духовно-воспитательные идеи в произведениях Шакарима Кудайбердиулы	2	194
<i>Бейсенбекова Г.Б., Кадина Ж.З., Манашова Г.Н., Нұрғалиева С.М.</i> Ценностно-смысловые ориентации выбора профессии как личностные детерминаты.....	2	183
<i>Боранбаева А.Р., Беркембаев К.М., Арымбаева К.М.</i> Перспективы и проблемы самообразования будущих учителей	3	81
<i>Галиев Т.Т., Кульгильдинова Т.А., Кайкенова Ж.</i> Механизмы усвоения системного мышления.....	1	88
<i>Давлеткалиева Е.С., Мулдашева Б.К.</i> Оценка влияния технологизации обучения на профессиональное развитие учителей	3	128
<i>Дениварова Н.В., Костина Е.А., Сейлханова А.Е.</i> Особенности обучения произношению в рамках непрерывного обучения	2	212
<i>Дженго М., Куанышбекова Г.Е.</i> Специфика обращений в речевой этикет английского языка	3	137
<i>Донцов А.С.</i> Международный опыт подготовки педагогов к реализации методики предметно-языкового интегрированного обучения.....	3	108
<i>Есенбаева Г.А., Есбаева Д.Н.</i> Некоторые аспекты научно-технического перевода по математике и механике	3	100
<i>Жетписбаева Б.А., Бенчич С., Смагулова Г.Т.</i> Определение понятия «дидактические условия» в педагогической науке	1	126
<i>Жетписбаева Б.А., Кубеева А.Е.</i> К вопросу о методическом обеспечении трёхязычного образования	2	138
<i>Жетписбаева Б.А., Остдик Г., Китибаева А.К.</i> Особенности преподавания иностранного языка в рамках интегрированного подхода к языку и предмету	1	105
<i>Жетписбаева Б.А., Станчу Н., Есказинова Ж.А.</i> Эффективные стороны двуязычия в системе образования	2	153
<i>Жетписбаева Б.А., Сырымбетова Л.С., Шелестова Т.Ю.</i> Обучение английскому языку детей младшего возраста в соответствии с новыми требованиями начального школьного образования в Казахстане	1	94
<i>Жетписбаева Б.А., Шайхызада Ж.Г., Таборек Я.</i> О состоянии профессионально-ориентированного обучения иностранному языку в Республике Казахстан: анализ иноязычной подготовки студентов технических специальностей	2	166
<i>Жетписбаева М.А., Бектыбаева Г.Ш., Ермаганбетова Ф.А.</i> Посткурсовое методическое сопровождение как компонент непрерывного профессионального развития учителей.....	4	70
<i>Жилбаев Ж.О., Сырымбетова Л.С., Мухамедханова А.К.</i> Об уровне эмоционального выгорания старшеклассников в Казахстане в условиях перехода на новые стандарты и учебные программы	4	77
<i>Золотарева Л.Р.</i> Великий Шелковый путь — источник изобразительного творчества художников Казахстана	3	94
<i>Золотарева Л.Р.</i> Диалог как способ художественного общения на занятиях искусствоведческо-эстетического цикла	4	93
<i>Ирсаилов С.А.</i> Профессии и навыки — реакция систем образования на современные вызовы.....	4	147
<i>Искакнаби А., Батырбекова З., Оспанұлы Е.</i> Некоторые особенности изучения китайского языка....	2	218
<i>Казимова Д.А., Кельдибекова А.Б., Кубиева В.А., Тусипхан А.</i> Роль инновационных технологий в процессе подготовки специалистов информационного профиля.....	4	89

<i>Карменова М.А., Кабдрахманова З.Г., Тлебалдинова А.С., Жантасова Ж.З.</i> Компьютерные программы-тренажеры и их дидактические функции	1	144
<i>Келесбаев Д.Н.</i> Использование метода разворачивания функции качества для повышения качества образования в университетах	4	108
<i>Копжасарова У.И., Турдыгулова Г.Д., Кубеева М.М.</i> Информационная обучающая среда как средство развития профессиональной компетентности учителя иностранного языка	3	88
<i>Крекешева Ж.К., Кагазбаев Ж.А.</i> Ключевые факторы, влияющие на уровень удовлетворенности и неудовлетворенности своей работой преподавателей в университетской среде.....	1	155
<i>Кульшарипова З.К., Жилбаев Ж.О., Исинбаева К.Г.</i> Социальное предпринимательство: идеи студенческих инноваций	4	65
<i>Кульшарипова З.К., Сырымбетова Л.С., Каирбекова Б.Д.</i> Глобальное будущее — главный вызов на пути к «новому» образованию	4	82
<i>Курманаева Д.К., Тажитова Г.З., Касымбекова Н.С.</i> Эффективность академического письма в учебной программе для магистрантов	2	201
<i>Курмангалиева М.С., Жолбаева Ж.У.</i> Проблемы традиции и новаторства в педагогике музыкального образования	4	117
<i>Муканова С.Д.</i> Стратегические направления развития системы повышения квалификации педагогов	2	159
<i>Резин Ж.Ш.</i> Значение познавательной роли изобразительного искусства в древней культуре в современном художественном образовании	3	117
<i>Сейсенбеков Е.К., Телахынов Е.Б., Ашимханов Г.Р.</i> Совершенствование методологии видов спортивных единоборств на основе применения информационных технологий	4	122
<i>Серік М., Алматова А.М., Шонгалова К., Ахатова Ж., Байзакова С.С.</i> Педагогико-практические основы внедрения современных технологий в содержание образования	4	60
<i>Султанова Г.А., Турмуратова Д.А., Сейдахматов М.Д.</i> Управление проектами при создании программного обеспечения в MS Project.....	3	124
<i>Тажигулова Г.О., Шрайманова Г.С., Бакей Д.К., Нуркеева Б.А.</i> Цели образовательного процесса высшей школы	4	55
<i>Тлеужанова Г.К., Абдикерова Д.Е., Геймбук Е.Ю.</i> Конкретность и комплексность как необходимые требования к определению целей обучения иностранному языку в неязыковом вузе	4	102
<i>Чакликова А.Т.</i> Научно-методические основы полиязычия в Республике Казахстан	2	176
<i>Чакликова А.Т., Кульгильдинова Т.А.</i> Аксиологические основы информатизации иноязычного образования	2	145
<i>Шаяхметова Д.Б., Шубаева Д.А.</i> Психолого-педагогические условия формирования учебно-познавательной компетенции на основе информационно-коммуникационных технологий	1	162

**Index of articles published
in the «Bulletin of the Karaganda University» in 2017 y.
«Pedagogy» Series**

№ p.

THEORY AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION AND TRAINING

<i>Abilkassimova G., Kaltayeva G.K.</i> The contents and features of preparation of future teachers of vocational training (for example, discipline «The methods of professional education»)	1	63
<i>Adekenova A.N., Ustinova L.V., Adekenova U.</i> The Development of research skills in project work for grade 11 students	3	53
<i>Aubakirova K.F., Ishanov P.Z., Danek J., Abdrazakova A.A., Bolatbekova A.K., Bakenova A.M.</i> Pedagogical conditions of ethno-pedagogical competence of future teachers.....	4	36
<i>Ayagan E.S., Ospanova V.A.</i> «Zhangir school» — Class school of secondary education	3	18
<i>Baizak U.A., Ualikhanova B., Baizakova B., Mintasova A.</i> Method of professional orientation of teaching medical biophysics.....	2	25
<i>Balabekov K.N., Zhalgasbekova Z.K.</i> Organization of the educational process in the context of credit technology training	3	24
<i>Balkenov Zh.Sh., Kipshakov S.A., Kenzhebekov G.B.</i> Methodical conditions for training future specialists to analysis of ornamental art.....	3	29
<i>Belgibayeva G.K., Beysenbekova G.B., Zhumkina D.B.</i> Psycho-pedagogical peculiarities of preschooler's game activities	2	62
<i>Burdina Ye.I., Aubakirova S.D.</i> International practices of inclusive education (using the example of the Republic of Ireland).....	1	11
<i>Dopira R.I., Popova N.V., Polupan K.L.</i> Application of information technology for development of memory	2	125
<i>Igembekova A.Zh., Akhmetzhanova G.A., Gorbachev A.A.</i> The effectiveness of using innovative technologies in teaching foreign language	4	24
<i>Imanbekov M.M., Mazhenova R.B., Abylaikhan S.M.</i> Training of future tutors of the preschool organizations using of new pedagogical technologies	2	118
<i>Iskakova A., Khanzharova B., Kokazhayeva A.</i> On teaching of bases of real variable functions theory	1	76
<i>Joldanova D.K., Kruzhkova E.V., Alberti I.V., Kehl S.</i> Academic mobility and intercultural competence	3	68
<i>Kamalov M.Yu., Kamalov Yu.N.</i> Teacher's methodical competence and it's problems of perfection	2	112
<i>Karipbaev J.B., Akhmetzhanova G.A.</i> Features of the creative and artistic currents of style in the visual arts	3	60
<i>Kopzhassarova U.I., Beisenbaeva B.A., Shakenova A.E.</i> Development of senior students' reflective skills at English language classes.....	2	55
<i>Kosybaeva U.A., Kauymbek I.S., K.Shegirova D., Mikhailova N.B.</i> Studying the section «Basic properties of a function» using computer programs for the development of knowledge and activity	4	49
<i>Kozhikov Zh.A., Koshkumbaev K.T.</i> Improving the teaching methods of independent work students on discipline «Engineering graphics».....	1	40
<i>Kulbaeva B.S., Esengulova M.N.</i> Ethnic etiquette and culture as means formation morality personality	1	70
<i>Kultanova Zh.M.</i> The impact of mass media on foreign language teaching	2	80
<i>Kushnir M.P., Kuznetsova S.</i> The development of professional competence of primary school teachers on the refresher courses within the framework of updating the content of education of the Republic of Kazakhstan.....	4	29
<i>Kuzbakova G.Zh., Mukhtarova G.S.</i> The Interdisciplinary Approach to Teaching the History of Music and Arts of Kazakhstan.....	1	54
<i>Musabekova S.A., Kostyleva O.A., Nygyzbaeva R.J., Zhuravlev S.N., Kotov E.A.</i> About the role of distance learning system in postgraduate medical education.....	3	34
<i>Odintsova S.A., Garkusha K.G.</i> Modern requirements to the primary school teacher's musical training in the context of the educational reforms.....	2	69
<i>Sarsekeyeva Zh.Ye., Shelest E.V.</i> Psychological and pedagogical aspects of the junior schoolchildren reader's competence formation in the context of the course «The Basis of Semantic Reading»	3	10

<i>Satbergenova B.Zh., Ashimkhanova S.Z., Nurzhigitova G.</i> The effectiveness of realia-based lessons in teaching english	2	87
<i>Sharzadin A.M., Magrupbekov E.E.</i> The basic prerequisites for the professional training and retraining of workers in Kazakhstan.....	4	44
<i>Shaushekova B.K., Turganbekova N.N.</i> Using the local history work in the preparation of future primary school teachers for the ecological education of pupils.....	2	93
<i>Shkutina L.A., Danek J., Rymkhanova A.R.</i> Some aspects of the attitude of teachers towards the introduction of inclusive education in general education schools.....	4	17
<i>Smirnova Ye.A., Panchenko A.V., Smirnova M.A.</i> Socialization of the person in the context of social pedagogy	1	81
<i>Sultanova G.S.</i> Using the techniques of critical thinking development technology while studying economic disciplines	2	101
<i>Tajiev M., Ulzhabayeva A.G., Yeralinova T.Ye.</i> Psychological and pedagogical aspects of training teachers for the formation and development of cognitive interest of students	3	46
<i>Tebenova K.S., Alshynbekova G.K., Arbabaeva A.T., Sadvakasova N.A.</i> The development of visual perception in preschool children with visual impairment	2	18
<i>Timoshenko V.I., Kostina E.A.</i> Methods of using game techniques at the English language lessons in secondary school.....	3	42
<i>Tursyngaliyeva G.N., Kazimova D.A., Seidahmatov M.D.</i> Design technology of elective courses of information profile	1	28
<i>Uvaliyeva S.K., Kuttykozhaeva S.N., Kamalova G.B., Kornilov V.S.</i> The role of contextual geometry tasks in the evaluation of educational achievements in mathematics	2	33
<i>Voronetskaya L.N., Fedortsova S.V., Tolkina T.V.</i> The content of the pilot project in the preschool education establishment of the Republic of Belarus	2	130
<i>Yessenbayeva G.A., Makazhanova T.Kh.</i> On Writing Mathematical Papers in English.....	2	38
<i>Zhekibaeva B.A., Kairbekova B.D.</i> On the essence of the concept of «Readiness of the future teachers to moral and aesthetic interaction with students»	2	46
<i>Zhetpisbayeva B.A., Bencic S., Baideldinova G.M.</i> Revisiting the organization of independent work of students under the supervision of a teacher (IWSST).....	4	11
<i>Zhetpisbayeva B.A., Zhetpisbayeva M.A.</i> Peculiarities of inclusive education in the Republic of Kazakhstan.....	1	22
<i>Zhetpisbayeva B.A., Zhilbayev Zh.O., Baideldinova G.M.</i> The formation of skills of independent work among university students	2	11
<i>Zhetpisbayeva M.A., Yaganshina D.S.</i> Approaches and methods of teaching English language at primary school in accordance with renewed content of the school education.....	1	46
<i>Zhilbaev Zh.O., Syrymbetova L.S., Khasenova B.K.</i> The construction of the educational content of gifted child	3	75
<i>Zhumagaliyeva G., Mazhit Z.</i> The Model of Professional-oriented Teaching a Foreign Language for Master Students of Public Administration.....	1	32
<i>Zhumagulova S.K., Sadanova B.M., Seidahmatov M.D.</i> Use of internet technologies in information and education environment in universities	2	107

TRADITIONS AND INNOVATIONS IN EDUCATION

<i>Abildina S.K., Musina V.T.</i> Folk pedagogy — the basis of patriotism	1	100
<i>Abykenova D.B.</i> E-learning and virtual-educational environment Higher education institutions in Ireland...	2	207
<i>Abzalbek L.S., Balassanyan L.</i> The concept of integration in the pedagogical process	4	130
<i>Adilova V.H.</i> Concept and essence of intellectual work	2	189
<i>Adilova V.H.</i> Intellectual maturity as a component of personal component technology development of a culture of intellectual work.....	1	132
<i>Akbayeva G.N., Zhankina B.Zh., Ramashov N.R., Ramashova A.N.</i> World experience of professional training competitive specialists in the conditions of industrial-innovative development of the country.....	1	116
<i>Akulbekova N.Z., Aldazharova A.M., Tynbayeva G.S.</i> Modern trends in updating the content of school language education in the Republic of Kazakhstan	4	135
<i>Albytova N.P.</i> Professional socialization of students	1	138

<i>Aldibekova D.A., Childebaev Zh.B., Kyzaibek M.</i> Typical methods of training by determining anatomical features of <i>Xanthium strumarium</i> L. plant using innovative technologies.....	3	145
<i>Bakhtiyarova G.R., Ryabova S.V., Sandigali Zh.S.</i> Moral and spiritual educational ideas in the works of Shakarima Kudayberdiuly	2	194
<i>Baymukanova M.T., Mikhailova N.B.</i> Self in the activities of the teacher as a necessary condition of formation of culture of critical thinking.....	1	110
<i>Beisenbekova G.B., Kadina Zh.Z., Manashova G.N., Nurgalieva S.M.</i> Value-sense orientation as the personal determinative in choosing profession	2	183
<i>Boranbayeva A.R., Berkimbayev K.M., Arymbayeva K.M.</i> The prospects and problems self-education of future teachers.....	3	81
<i>Chaklikova A.T.</i> Scientific-methodical bases of multilingualism in the Republic of Kazakhstan	2	176
<i>Chaklikova A.T., Kulgildinova T.A.</i> Axiological bases of informatization of foreign language education	2	146
<i>Davletkalieva Ye.S., Muldasheva B.K.</i> Assessment of influence of technologizing training on professional development of teachers	3	128
<i>Denivarova N.V., Kostina Ye.A., Seilkhanova A.Ye.</i> Peculiarities of teaching pronunciation in lifelong learning framework.....	2	212
<i>Dontsov A.S.</i> International experience in training teachers for the implementation of the methodology of language-based integrated learning.....	3	108
<i>Galiev T.T., Kulgildinova T.A., Kaikenova Zh.</i> The mechanism of assimilation systems way of thinking	1	88
<i>Irsaliyev S.A.</i> Professions and skills – reaction of educational systems to contemporary challenges.....	4	147
<i>Iskaknaby A., Batyrbekova Z., Ospanuly E.</i> Some specialties of learning Chinese	2	218
<i>Jengo M., Kuanyshbekova G.E.</i> The specificity of the references in the speech etiquette of English	3	137
<i>Karmenova M.A., Kabdrakhmanova Z.G., Tlebalidinova A.S., Zhantassova Zh.Z.</i> Computer software simulator and didactic functions	1	144
<i>Kazimova D.A., Keldibekova A.B., Kubieva V., Tusipkhan A.</i> The role of innovative technology in the process of training specialists of the information profile.....	4	89
<i>Kelesbayev D.N.</i> Using the method of deploying the quality function to improve the quality of education in universities.....	4	108
<i>Kopzhasarova U.I., Turdygulova G.D., Kubeyeva M.M.</i> Information education environment as the means of development of a foreign language teacher professional competence.....	3	88
<i>Krekeshova Zh.K., Kagazbayev Zh.A.</i> Predominant factors influencing teacher job satisfaction and dissatisfaction in the university environment.....	1	152
<i>Kulsharipova Z.K., Syrymbetova L.S., Kairbekova B.D.</i> Global future — the main challenge on the way to the «new» education	4	82
<i>Kulsharipova Z.K., Zhilbayev Zh.O., Issinbayeva K.G.</i> Social entrepreneurship: ideas of student innovation	4	65
<i>Kurmanayeva D.K., Tazhitova G.Z., Kassymbekova N.S.</i> Effectiveness of Academic Writing teaching in Master's program.....	2	201
<i>Kurmangalieva M.S., Zholbaeva J.U.</i> Problems of traditions and innovations in the pedagogy of music education.....	4	117
<i>Mukanova S.D.</i> Strategic directions of development system of professional development of the teachers ..	2	159
<i>Rezin Zh.Sh.</i> The importance of the cognitive role of the fine arts in the ancient culture of contemporary art education	3	118
<i>Seisenbekov Ye.K., Telakhynov E.B., Ashimhanov G.R.</i> Perfection of the methodology of the types of martial arts based on the use of information technology	4	122
<i>Serik M., Almatova A.M., Shongalova K., Akhatova Zh., Baizakova S.S.</i> Pedagogical and practical bases for the introduction of modern technologies in the content of education	4	60
<i>Shayakhmetova D.B., Shuyebayeva D.A.</i> Psychological-pedagogical conditions of forming educational and cognitive competence on the basis of information and communication technologies	1	162
<i>Sultanova G.A., Turmuratova D.A., Seidahmatov M.D.</i> Project management MS Project in software development.....	3	124
<i>Syzdykova A.I.</i> Updated educational program: a new direction, a new look.....	4	142
<i>Tazhigulova G.O., Shraimanova G.S., Bakey D.K., Nurkeyeva B.A.</i> Objectives of the educational process in higher education institutions.....	4	55

<i>Tleuzhanova G.K., Abdikerova D.E., Geimbuch E.Yu.</i> Concreteness and complexity as necessary requirements to determine goals of teaching foreign language in non-linguistic university.....	4	102
<i>Yessenbayeva G.A., Yesbayeva D.N.</i> Some scientific and technical translation aspects on mathematics and mechanics	3	100
<i>Zhetpisbayeva B.A., Benčíč S., Smagulova G.T.</i> Definition of the concept «didactic conditions» in education in pedagogical science	1	126
<i>Zhetpisbayeva B.A., Kubeyeva A.E.</i> The question of methodical support for trilingual education	2	138
<i>Zhetpisbayeva B.A., Ostdiek G., Kitibayeva A.K.</i> Peculiarities of teaching foreign language in the terms of content and language integrated learning	1	101
<i>Zhetpisbayeva B.A., Shaikhyzada Zh.G., Taborek J.</i> The state of professionally-oriented teaching of a foreign language in the Republic of Kazakhstan: the analysis of foreign language training of technical students	2	166
<i>Zhetpisbayeva B.A., Stanciu N., Eskazinova Zh.A.</i> Benefits of bilingualism in the sphere of education.....	2	153
<i>Zhetpisbayeva B.A., Syrymbetova L.S., Shelestova T.Yu.</i> Teaching English to young learners within new requirements of primary education in Kazakhstan	1	94
<i>Zhetpisbayeva M.A., Bektybayeva G.Sh., Ermaganbetova F.A.</i> Post-course methodical support as a component of continuous professional development of teachers	4	70
<i>Zhilbayev Zh.O., Syrymbetova L.S., Mukhamedkhanova A.K.</i> On the level of emotional burnout of high school students in Kazakhstan in conditions of transition to new standards and training programs.....	4	77
<i>Zolotareva L.R.</i> Dialogue as the method of artistic communication in the classroom of art-aesthetic cycle..	4	93
<i>Zolotareva L.R.</i> The Great Silk Way — is the source of artwork of painters from Kazakhstan.....	3	94